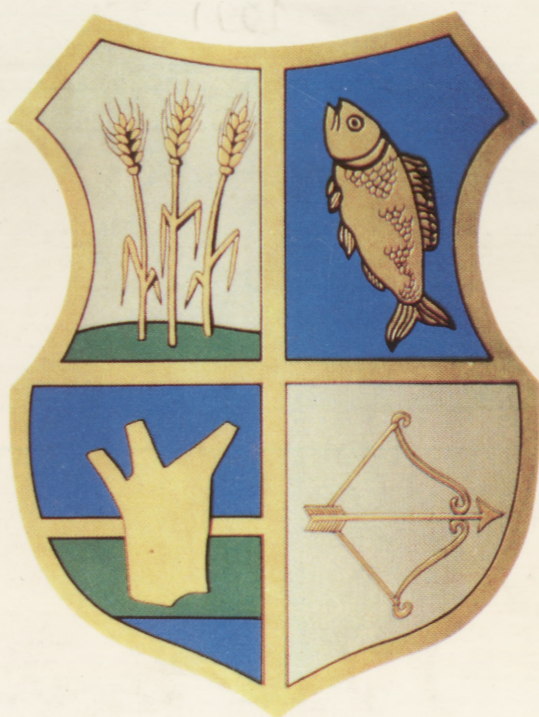


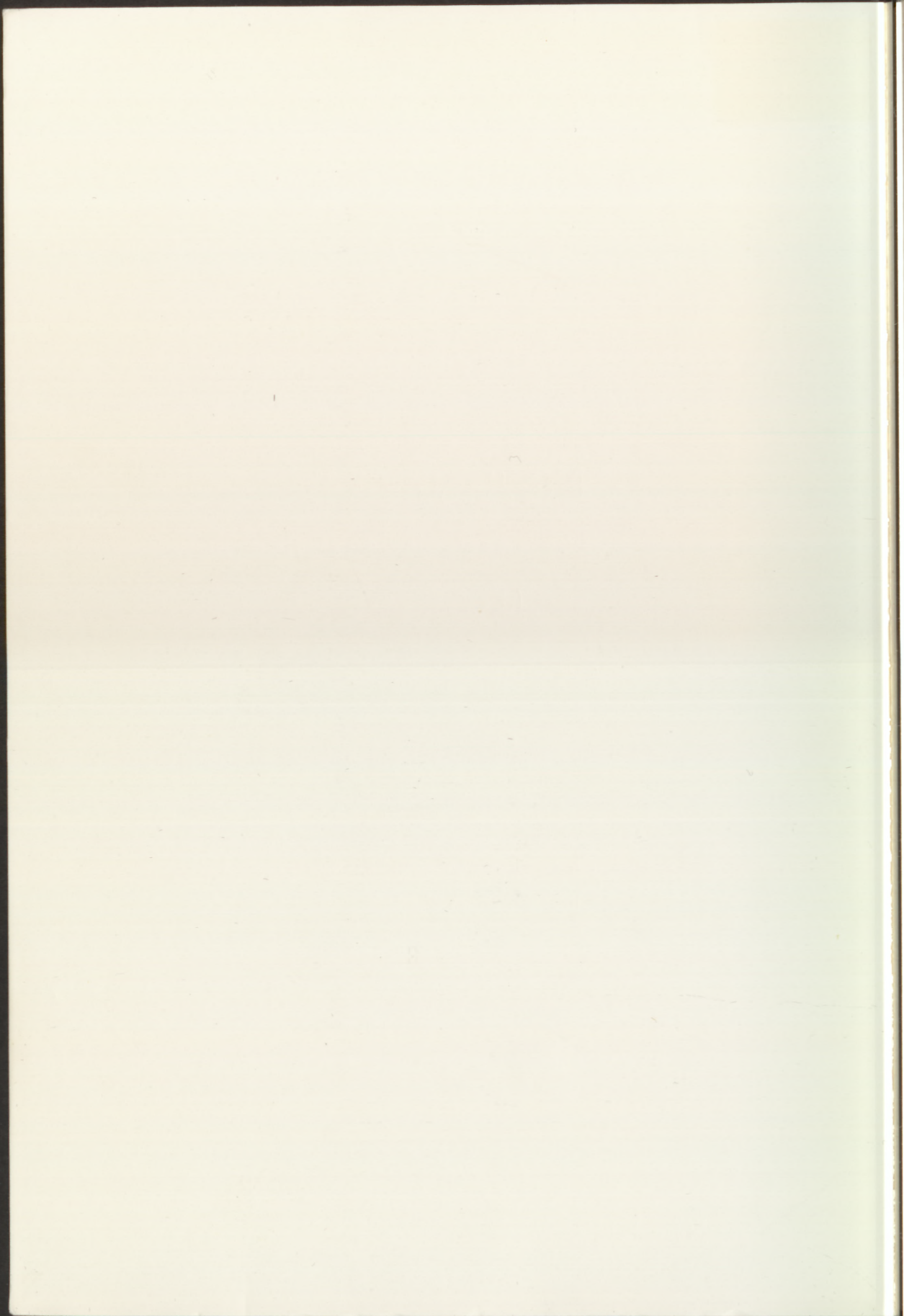
MC
111.664

TAKÁCS PÉTER

ÚRBÉRESEK VALLOMÁSA SZABOLCSBAN 1772



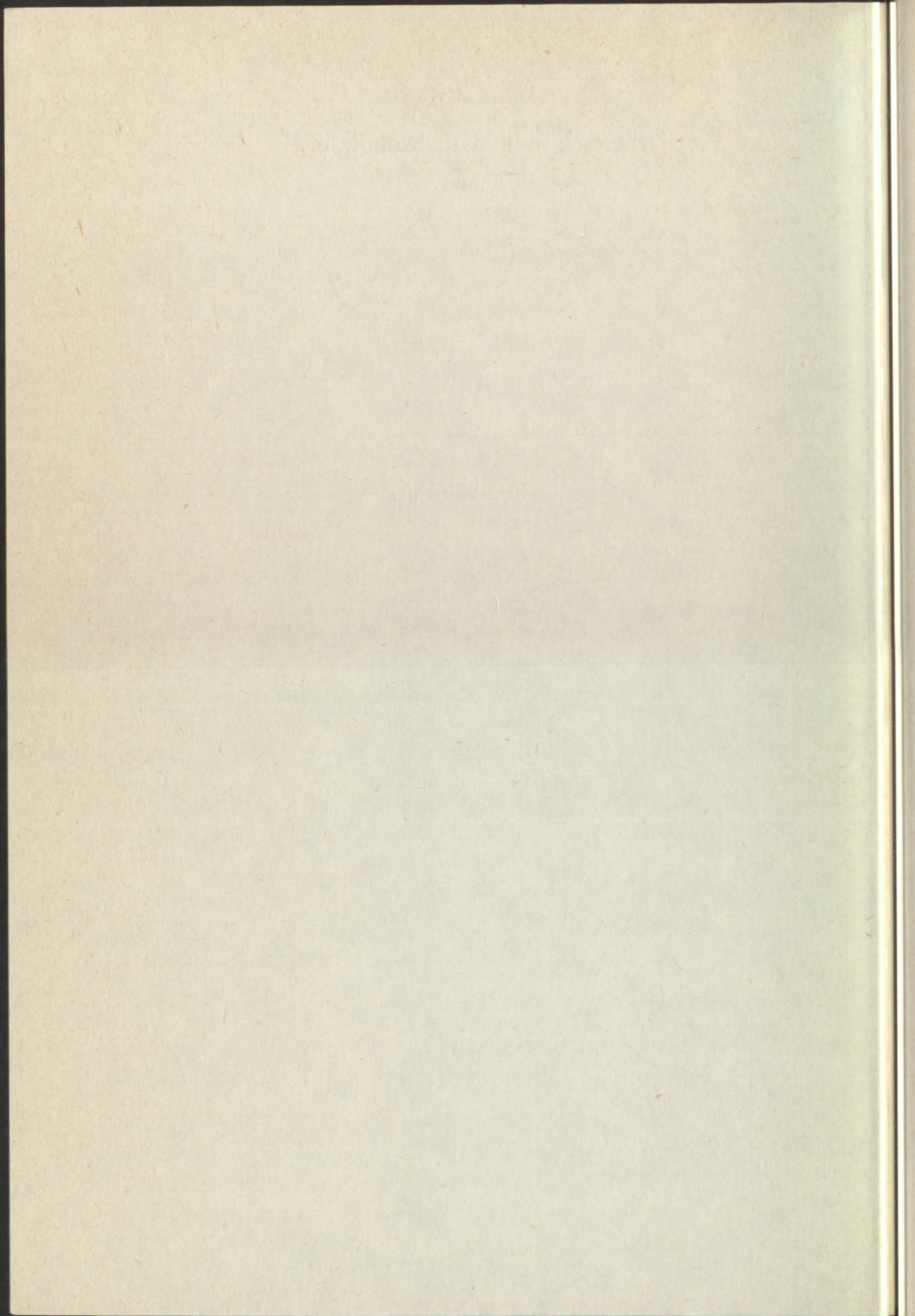
AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST



TAKÁCS PÉTER

Úrbéresek vallomása Szabolcsban

1772



TAKÁCS PÉTER

Úrbéresek vallomása
Szabolcsban

1772



AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1991

A táblaboritón Szabolcs megye régi címere és egy lap az összeírásból

MC 111.664



1991

ISBN 963 05 5675 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

Első kiadás: 1991

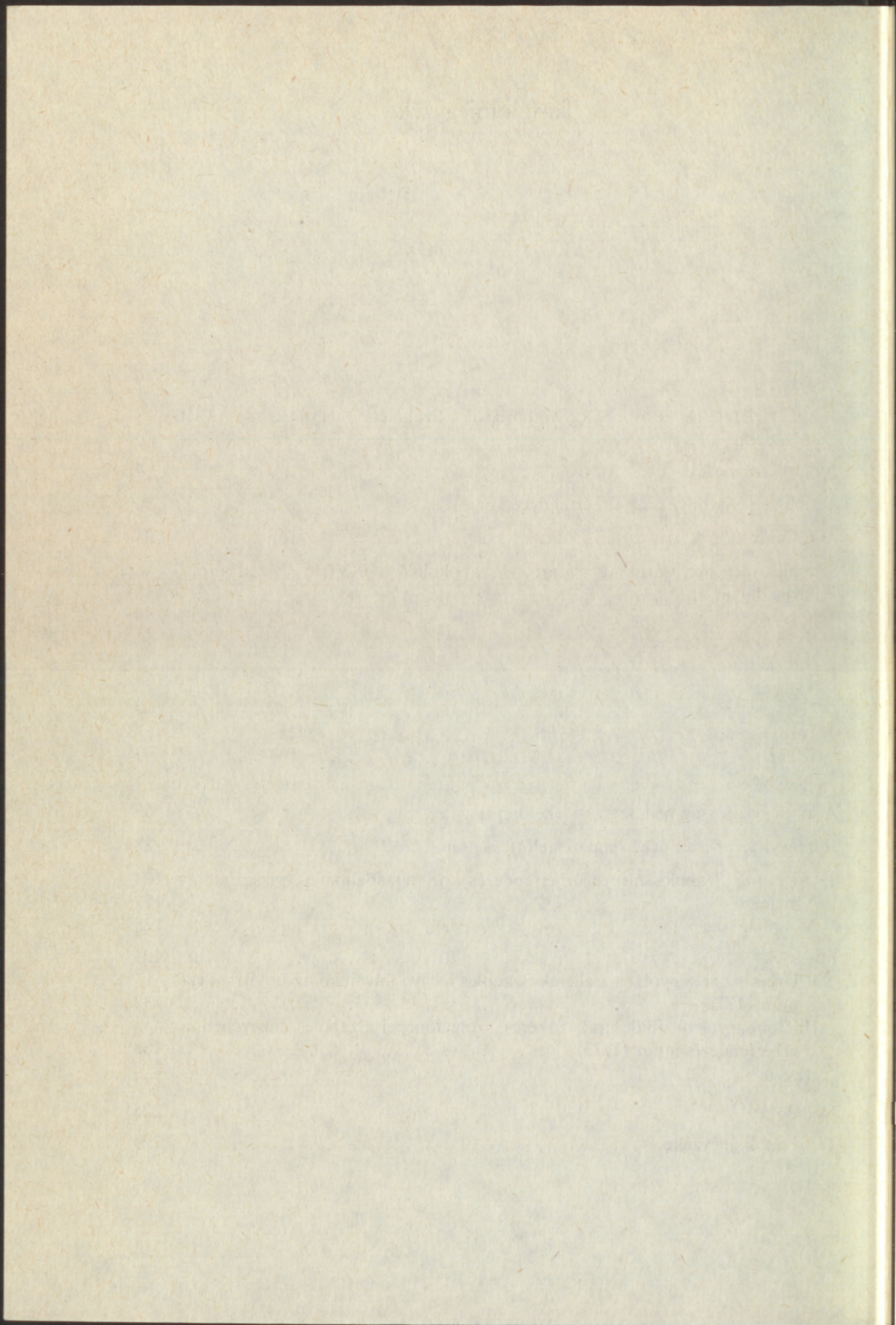
© Takács Péter, 1991

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint
a fordítás jogát, az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

Tartalomjegyzék

Bevezetés	7
Jobbágytelepítések és jobbágyvándorlások Szabolcs megyében a XVIII. században	9
Az úrbérrendezés	14
Természeti viszonyok az úrbérrendezéskor	20
A földművelés	31
Szabolcs megyei vásárok és vásározó szabolcsiak a XVIII. század utolsó harmadában	58
Kisvárdá	59
Nyírmada	60
Nagykálló	61
Nyírbátor	62
Tiszaszentmárton	63
Tornyospálca	63
Tokaj	65
Debrecen	65
A jobbágylakosság pénzszerzési lehetőségei	69
Jobbágyi terhek az úrbérrendezés előtt és után	88
Szemponatok Szabolcs megye úrbérrendezés kori társadalmának vizsgálatához	104
A nemesség	117
A jobbágyság	125
Függelék	131
I. Úrbéres jobbágyok és zsellérek Szabolcs megye falvaiban az úrbérrendezés után (1773)	132
II. Jobbágytartó földesurak úrbéres szolgálonépei Szabolcs megyében az úrbérrendezés után (1773)	188
Jegyzetek	213
Irodalom	225
Táblázatok jegyzéke	229



Bevezetés

A magyar történetírás sajátos fejlődését tekintve, bizton állíthatjuk, hogy a feudális kori Magyarország társadalmi struktúrájából legbehatóbban a jobbágságot ismerjük; bár ennek is inkább csak a jogi helyzetét, a rájuk vonatkozó országos és regionális statútumok, törvények alakulását, módosulását, a földesúr–jobbágy viszony változásait és a paraszti réteg földhasználatának sokféleségét.¹ Kevésbé figyeltük azonban a föld népének életmódját, szokásait, kultúráját, hétköznapjait. Ez a tanulmány segítségére óhajt sietni azoknak, akik az utóbbi kérdések iránt felébredt érdeklődésüket szándékoznak kielégíteni. A tanulmány alapját képező források 1772/73-ban keletkeztek. A Mária Terézia korabeli úrbérrendezés során a Szabolcs megyei jobbágyok vallomásait, az investigatiókat fogtuk vallatóra, amelyeket 1772-ben foglaltak írásba a faluról falura járó rendezőbiztosok. Az investigatiókhoz kapcsoljuk a tabellákat is, melyeket 1773-ban hitelesítettek Szabolcsban.²

Az investigatiók forrásértékéről, a történetírásban hasznosítható tartalmukról Wellmann Imre mondta el véleményét.³ Szavait nem kell megismételnem. Hozzátenni viszont annyit kell, hogy Szabolcs megyében lazább volt a közigazgatási fegyelem, mint például Pest megyében, pontatlanabb az adminisztrációs munka, és egyike volt ez a megye története során azoknak, amelyek legélesebben szembeálltak a központi akarattal, az úrbérrendezési pátenssel is. Ezért szürkébbek itt a paraszti vallomások, kevésbé fejezik ki az árnyalatokat, mint a Pest megyeiek. Az összeírók gyakran megelégedtek a paraszti vallomások pontokba tömörített lényegének a rögzítésével, ami elmosta a vallomások nyelvi, stilisztikai értékét. Minőségbeli különbség azonban, hogy Szabolcsban alig van 10-15 olyan nagybirtok, amely tömegesen foglalkoztat jobbágyokat. A falvak határa többnyire még közös használatban van: rendezetlen. Tucatnyi földesúr birtokol egy-egy községben 2-3, legfeljebb 5-10 jobbágyot és zsellért. A falvak határának használható részeit áradások, belvizek, mocsarak, roppant kiterjedésű erdők, nádasok szabják szűkre. Az elszaporodott számú kisnemesség gyakran a jobbágyokkal közös szerződésben használja egy-egy község valamelyik határrészét.⁴ Az egy-két jobbágygal rendelkező nemesek vagy végzetesen kiszipolyozzák alattvalóikat, vagy éppen figyelmen kívül hagyják szolgáltatásaikat; és csak jogi garanciaként, jövőbeni eshetőségekre számítva és a birtokon belülség hangsúlyozása okán tartják számon az úrbéres alattvalókat. Még egy jellemzőt meg kell említenünk Szabolcs megyét illetően. A vármegyében, különösen annak déli, alsó részében hatalmas praediumok, puszták nyújtózkodnak,⁵ amelyeket korábban örmények, görögök vagy zsidók béreltek,

de az előbbieket (örményeket, görögöket) Mária Terézia éppen 1772-ben tiltotta el Szabolcs megyében is a puszták bérletétől,⁶ így használatuk – legalábbis kezdetben – nagyobbrészt a falvak lakóira várt. Legelőt, rétet, szántót bőven találtak hát a parasztok, ha úrbéres viszonyukat fel is mondták, már akik felmondhatták.⁷

Nyomorúságosnak, szegénynek aligha mondható ebben az időben a Szabolcs megyei jobbágy élete, sorsa. De gazdagodónak sem. Az osztatlan, közös használatú határok, az évenként újraosztott szántók, a szántóföldi termést fogyasztó városi, iparos és kereskedő lakosság teljes hiánya értelmetlenné tette az önellátáson túli termelést, egyúttal lehetetlenné is tette mind a paraszti, mind a nemesi felhalmozást. Máról holnapra éltek itt az emberek. Bő termésű, jobb időjárású években dúskáltak a javakban. Szűkebb termés, nagy aszály vagy nagyobb árvíz idején pedig a kisebb birtokú nemesek is éheztek, vagy legfeljebb halat, sulymot, csíkot ettek.

A felhalmozás, a takarékoság, a jövőre gondolás szinte teljesen lehetetlen. Szabolcs megye lakói – nemesek és nemtelenek – nem érzik az idő múlását. Évekkel, évszakokkal mérik a múlt időt. Az itt honos emberek életében két időpont fontos, az is csak megközelítően: a születés és a halál. Ami közte van, az nem több és nem kevesebb, mint a megváltoztathatatlan állandóság, amit csak az évszakok körforgása színezt, és néha-néha egy-egy betyár vagy lótolvaj mondákkal körített alakja izgalmasít. Szegénynek, elmaradottnak, kulturálatlannak azonban csak polgári értelemben nevezhető Szabolcsban a föld népe.

Jobbágytelepítések és jobbágyvándorlások Szabolcs megyében a XVIII. században

Szabolcs megye 140 községében 388 földesurat 4792 jobbágy, 1950 házas zsellér és 447 házatlan zsellér szolgált 1772–1773-ban. Ez a tekintélyes mennyiség azonban nem volt állandó, még kevésbé stabil a XVIII. század folyamán, és nem foglalta magában a megye összes rusztikus lakosát.

Mint azt a történeti összefoglalókból tudjuk, a XVIII. században jelentős belső migráció, paraszti vándorlás zajlott az országban.⁸ Ez nem volt másként Szabolcs megyében sem. Ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a Mária Terézia-féle úrbérrendezés-kor azokat tekintették örökös jobbágyoknak, akik legalább 32 éve éltek ugyanazon földesúri család joghatósága alatt,⁹ akkor azt kell feltételeznünk, hogy a 7189 háztartást számláló Szabolcs megyei úrbéres lakosságból 5551 család szedte fel az 1772-es évet megelőző két-három évtized során a sátorfáját valahol, és költözött annak a földesúrnak a birtokára, falujába, szegődött el szolgálatába, ahol éppen az úrbérrendezés találta. Ilyen merész arányú népmozgást nemigen tételezhetünk fel, de hogy nagyarányú belső migráció zajlott le Magyarországon a XVIII. században, az tagadhatatlan, és hogy a népmozgás hullámai átcsaptak Szabolcs megyén is, az is bizonyos.

A migrációt, a jobbágyvándorlás kérdését még nem dolgozta fel történetírásunk. Minden mozgást, elvándorlást, lakóhely- és földesúr-változtatást nem is igen fogunk tudni nyomon követni egyetlen megyében sem. Szabolcsban sem.

A vándorlás okai visszanyúlnak a XVI–XVII. századba, de okot bőven szolgáltatott a XVIII. század is. A török hódoltság kora nemcsak ritkította a lakosságot, de hatalmas tájegységeket néptelenített el. Az elnéptelenedés nemcsak a törököktől állandóul megszállt területeket sújtotta. Legalább annyira a hódoltság peremterületeit, mint Szabolcs megye déli, de majdnem egész területét. Eger, majd Nagyvárad eleste után rendszeresek voltak itt a prédálások, dúlások, fosztogatások. Állandó volt a hadjárás az erdélyi fejedelemség megszerveződésétől, a mindenkori erdélyi fejedelemnek a mindenkori Habsburg uralkodóval szembeni konfliktusának kialakulásától.

A hadak vonulása nyomán fellépő pusztítást csak fokozták a kóborló hajdúk prédálásai, majd 1606-tól kétszeresen a hajdúkerület megalakulása. Bocskai privilégiuma vonzotta a Hajdúföldre a jobbágyokat: nagyobb szabadság, kevesebb szolgáltatás, hitbéli biztonság várt ott rájuk. Ilyen mágneses pólus volt Debrecen is. Városi kiváltsága sok-sok szabolcsi jobbágyot vonzott a debreceni gledicsia-kerítés mögé.

Ha nem lett volna elég indok a jobbágyok elmozdulására, Debrecen szabadabb és kálvinista levegője, a Hajdúföld szabadság-ígérete, ott volt mozdulásra készítőnek a hajdúk garázdálkodása, a török kiűzése során az országra telepedett német zsoldosok porció-igénye és fosztogatása. Azt megelőző időben pedig a bujdosók sétálásai, majd Thököly harcai, csapatainak téli elszállásolásai. Nem nevezhető lakosságkímélő korszaknak a Rákóczi-szabadságharc időszaka sem. Itt érlelődött a nagy küzdelem, a Felső-Tisza-vidéken, és a legutolsók között volt Szabolcs megye, ahol abbamaradt az irreguláris ezredek masírozása. Árvíz, tűzvész, pestis se kímélte soha ezt a területet. Belepusztulni vagy elmenekülni lehetett csak ezek elől a bajok elől. Az elnéptelenedés, a lakosságritkulás utolsó nagy dátuma az úrbérrendezés előtt 1739–1740. Ekkor pestisjárvány dühöngött a megyében. Ötezerre tehető az áldozatok száma.¹⁰

A Rákóczi-szabadságharc befejezését követő évtizedekben nemcsak a néptelen területek szívó hatása mozdította ki lakóhelyéről a föld népének sokaságát. A migráció végső feldolgozásánál majdan nemcsak azt kell figyelemmel kísérni, hogy külföldről és az ország sűrűn lakott területeiről hogyan, mikor, miért és merre mozduktak a kisebb-nagyobb közösségek és magányos vándorlók. Azt is figyelni kell majd, hogy szabad költözési jogukat védve, hogyan, mikor és merre mozduknak kisebb-nagyobb embercsoportok. Arra is tekintettel kell majd lennünk, hogy a földesúri hatalom megszilárdulása, a kilenced- és robotkényszer bevezetése hol, honnan és hová űzi az embereket.

A jobbágyok vándorlása mellett tekintettel kell majd lennünk a szabad, félszabad vagy éppen privilegizált, esetleg kismemesi csoportok vándorlására is.

A XVI–XVII. században folyton szaporodó, majd teljesen fölöslegessé váló magánföldesúri hajdú népség utódai, a XVII. században még végvári szolgálatot teljesítő gyalogos és lovas katonák, a vitézlő rend utódai be kellett hogy tagozódjanak a civil társadalomba. Felfelé nemigen törhettek, papnak, szerzetesnek nemigen volt kedvük elszegődni, katonának sem mehettek valamennyien. Maradt tehát számukra a szolgáló népek közé való betagolódás. Hogy mégis megőrizhessenek valamit régi szabadságukból, vagy legalábbis annak látszatából, meg kellett óvniuk legalább mozgási szabadságukat. Hogy ezt megtehessék, gyakran kellett szekérre rakni motyójukat, ingó-bingó marháikat, és elindulni új gazdát keresni. Csoportosan pusztát bérelni, néhány évre a majorkodással felhagyó földesúr birtokát kiarendálni, idegen határokon irtásföldet fölfogni. És ha jött a földesúri szándék, hogy robottal, kilenceddel terhelje szabad menetelű jobbágyát, az inkább továbbállt. Új földesurat keresett. Persze volt ennek ellentétje is. Volt aki a katonáskodástól félve, önként adta fejét örökös jobbágyságra.¹¹ Az élet ezerszínű volt a XVIII. században is, és hol ilyen, hol olyan tendenciák ütötték fel a fejüket. Ám a szabályok alól mindig voltak ezrével kivételek. A fő tendencia mégis az volt Szabolcs megyében, hogy Mária Terézia uralkodásának második felében többé-kevésbé megállapodott földesúri és jobbágylakossággal számolhatunk a megyében.

A vándorlás, a migráció nem zárult le az 1770-es években Szabolcs megyében sem, de lelassult. Jelentősebb ösztönzést a vándormozgalom megélénkülésére bizonyára majd II. József örökös jobbágyságot eltörlő rendelete ad, és elképzelhető, hogy éppen ennek következtében regisztrálhatjuk az 1780-as években a Vencsellőre,¹² Biri községbe, Nyíracsadra és Nyírlugosra történő nagyobb arányú betelepedéseket.¹³

De ezek az utólagos mozgások már semmiképpen sem mérhetőek a XVIII. század második évtizedétől az 1760-as évekig tartó élénk helyváltoztatásokkal.

Szabolcs megyében a jobbágyvándorlások és szervezett telepítések kora visszanyúlik a szatmári békéig, illetve még előbbre. 1710-ben *Gelsén* (Nyírgelse) jelennek meg nagyobb számban rutén szolgálónépek,¹⁴ majd 1712-ben *Pilis* (Nyírpilis) adózó lakossága szaporodik ugyancsak ruténekkal.¹⁵ Ezt követően minden bizonnyal az egri káptalan tulajdonába visszakerült *Polgár* lakosságcsereje volt a legnagyobb arányú népmozgás a megyében. A hajdújogtól megfosztott város lakossága teljesen szétszóródott, mintegy 30 településre, több vármegyébe és szabad kerületbe. Kisebbségi beszivárgás és elvándorlás után végül 1727-ben az egri káptalan kedvező feltételek mellett – 3 évi adómentesség, a roppant kiterjedésű határ szabad használatára, a jobbágyszolgáltatások pénzbeni törlesztése¹⁶ – telepíti meg a községet. 1730-ban már 58 adózó háztartást vettek számba, 1732-ben 71 családot, 1743-ban pedig már 97-et. Viszonylag gyors volt tehát a teljesen elnéptelenedett Polgár újratelepítése.¹⁷

Polgár után sorrendben is és nagyságrendben is *Rakamaz* következett. A Rákócziak tulajdonából a kincstárra szállt birtokon 1728-ban összesen 8 adózó háztartást írtak össze. 1732-ben 70 német családot telepített meg itt a kamarai igazgatás. Külföldről toborozta a lakosokat: Hessen, Pfalz és Baden tartományokból. Később 11 rutén család is csatlakozott a rakamazi adózókhoz.¹⁸

A földjét, határát előbb kamarai urbáriummal, majd contractussal élő Rakamaz kedvelt lakóhelyévé vált a jobbágyoknak, úgyannyira, hogy hamarosan túlnépesedett a község, és maga is jobbágykibocsátó településsé vált. 1765-ben *Napkorra* szegődik el Rakamazról Kállay László birtokára 6 jobbágycsalád,¹⁹ majd 1769-ben a kamara telepít át bűdi birtokára 6 rakamazi tehető családot.²⁰

Büdre már korábban is települtek görög katolikus jobbágyok, rutének. 1636-ban mindössze 21 adózó családot írtak össze a községben, és ehhez telepítettek 1738-ban 16 családot,²¹ majd 1769-ben az említetteket.

1734-ben *Kállósemjén* népesedik görög katolikus románokkal,²² 1736-ban *Nyiradony* községbe telepítenek románokat, hogy 1752-ben újabb családokkal bővítsék a lakosságát.²³

Kisléta 1735-ben kap román lakosságot,²⁴ *Biri* először 1762 körül, majd újólaj az 1780-as években.²⁵

Görög katolikus lakosok települnek 1769-ben *Újfehértóra*,²⁶ 1771-ben *Kiskállóba*,²⁷ ahová már 1767 áprilisában is érkeztek vendégek Kállay László és Kállay Ferenc hívására, contractus mellett művelendő a két földesúr praediumát.²⁸

1769 februárjában a Borsod megyei Tiszakesziből költözik át négy jobbágycsalád *Nyírmihálydiba*,²⁹ ahol még ezt követően is bőven van hely úrbéres telkek létesítésére.

1765-ben *Napkorra* nemcsak Rakamazról telepedtek át jó szorgalmú svábok, hanem Szatmár megye Fény nevű községéből is érkeztek jobbágyok.³⁰

Külön kell szólnunk *Balmazújváros* megnépesítéséről. 1764-ben 16 német család érkezik Pest megyéből a szabolcsi nagy határú községbe, majd 1765-ben újabb 10 jobbágyháztartás csatlakozik hozzájuk. 1769–1771 között is újabb családok érkeznek. Siklósy András birtokára egyszerre 38 család érkezik: 11 jobbágy 6-6 igás barommal rendelkezett, 7 család négygyel, 10 családnak volt 2-2 jármolható ökre,

míg 5 háztartás népessége csak gyalogos munkára volt fogható, 5 család pedig „zsellérként” minősítettetett.³¹

Előfordult olykor, hogy egy-egy község lakossága kicserélődött. A régiek elmentek, újak jöttek helyette. Az is megtörtént, hogy földesúri függéstől mentes rusztikus lakosság telepedett meg egy-egy faluban, akik a falutól távoli pusztákat bérelték ki néhány évre, majd továbbálltak, mígnem egyszer azon kapták magukat, hogy beolvadtak az úrbéres lakosságba. Az élet kényszere is diktálta a vándorlásokat. Jobb módú jobbágyok tehető öökséggel férjhez adták lányaikat, kiházasították fiaikat, akik pár év alatt szorgalmukkal igásállatokra tettek szert, de a falu határa szűkebb volt annál, hogy számukra telket hasíthassanak ki. Ha szabad menetelűek voltak, nemigen állhatta útjukat senki, hogy más, elnéptelenedett vagy ritkán lakott telekre ne üljenek. A megyének is jobb volt így, a földesuraknak is. Nem is volt hiány csábítgatásokban, betelepülésre való biztatásokban. Szabolcs megyében a Kállayak adtak szívesen kedvezményeket, robottól való mentességet, szabad eltávozási jogot a birtokaikra csábulóknak.

A Kállayaknál is aktívabb telepítő volt gróf Károlyi Ferenc. 1750. május 25-én kapott engedélyt a vármegyétől, hogy *Nyírgyulaj* „utolsó pusztulásra jutott” lakosságát megszorítsa azzal, hogy az oda települők 1 évi mentességet kapnak az állami adó fizetése alól, és amíg 60 családra nem szaporodik a község lakossága, évenként 1 arany forintnál több porciót nem szed a községben a vármegye sem szegénytől, sem tehetősebb jobbágytól. Károlyi Ferenc úgy ítélte, hogy Gyulajban 100 családnak is „hely van”, és ha a lakosság megszorodna, segítő megélhetésüket, boldogulásukat, Hintófark nevű kaszálóját átengedi a közösségnek használatra.³²

Ma még kiderítetlen, hogy Gyulaj milyen gyorsan népesedett. Annyit tudunk csak, hogy 1773-ban 31 jobbágycsalád és 10 házas zsellér „húzta meg” magát a Károlyiak oltalma és kedvezménye árnyékában.³³ Nem lehetett népszerű a Károlyiak ajánlata.

A legszervezettebb és a legnagyobb arányú telepítés ugyancsak a Károlyiak nevéhez fűződik Szabolcs megyében. A megye legnépesebb mezővárosának, majd szabadalmazott városának vetették meg az alapjait 1753-as nyíregyházi telepítésükkel. *Nyíregyházán* 1752-ben mindössze 68 adózó családot írtak össze. 1753-ban hirdette meg a Nyíregyházára települőknak a kedvezményt Károlyi Ferenc, amelyből bizonyára az tűnt a legígéretesebbnek, hogy a gróf kötelezte magát: contractus mellett fogják bírni a lakosok az egész határt, robotra sohasem fogja kényszeríteni az ide települőket; és hogy a lakosok biztosak legyenek a grófi szó tartósságában, szerződésbe foglalta: majorságot sohasem épít ki Nyíregyházán. Jöttek is a lakosok, jobbágyok. 1753-ban, egyetlen esztendő alatt 300 család telepedett meg Nyíregyházán. Szarvasról, Csabáról, Mezőberényből és Orosházáról jöttek a legtöbben. Többségükben szlovákok, bár etnikai összetételüket máig sem tisztázta pontosan a helytörténetírás. Amit biztosan tudunk, hogy a betelepülők többsége szlovák volt, és hogy az új nyíregyházi lakosok valamennyien evangélikusok voltak. Az 1753-as „nagy beköltözéssel” nem szűnt meg a népesség szaporodása. 1774-ben is sokan csatlakoztak a már megtelepültekhez. Szaplóczay János, a Károlyi család udvari kapitánya 1754 decemberéről már azt jelentheti urának, hogy 561 gazda műveli a nyíregyházi határt. A feleségek száma 523, a fiúké 798, a lányoké pedig 561, és él a „községben” még 42 szolga is. Összesen tehát 2485 lakosa lett hirtelen Nyíregyházának.³⁴

A felsoroltak mellett szórványadataink vannak arról, hogy betelepülőkkel sokasodott a lakossága a XVIII. században *Tornyospálcának*, *Nyírábránynak*, *Nyírbátornak*, *Nyírbélteknek*, *Pócspetrinek*, *Gávának*, *Érkenéznek* és *Érmihályfalvának*.³⁵

Amint már említettem, a népmozgás, a migráció nem szűnt meg az 1770-es években, csak lelassult, hogy az 1780-as évek közepétől újra felerősödjék, és egy újabb csendesedés után nagyon lassú, alig érzékelhető szivárgássá szelídüljön, ami bizonyára eltartott 1848-ig, hogy aztán egészen más előjelű migrációnak adja át a helyét.

A Mária Terézia-féle úrbérrendezés tehát egy viszonylagosan nyugodt állapot közepette regisztrálhatta az úrbéres lakosság számát, kvalifikációját, életmódját, sorsát, falusi szervezettségét és még számos jellemzőjét Szabolcs megyében.

Az úrbérrendezés

A XVIII. századi magyar történelemnek, sok fontos mozzanata mellett, egyik kiemelkedő eseménye volt az 1767–1774 között lezajló úrbérrendezés. Megmozgatta ez az egész társadalmat: jobbágytartó nemeseket éppúgy, mint az úrbéres és nem úrbéres szolgáló népeket. A helytörténeti munkák és az országos szintézisek egyformán nagy jelentőséget tulajdonítanak ennek a roppant munkálatnak. Nem véletlen, hogy az egyéni és esetleges kutatások, részkérdések feldolgozása mellett már a két világháború között megindult az úrbérrendezés történetének szisztematikus feldolgozása, a munkálattal kapcsolatos források feltárása és kiadása.³⁶ Az Országos Levéltár dolgozói, szervezett program keretében, immár két évtizednél hosszabb ideje foglalkoznak az úrbérrendezés nyomán keletkezett tabellák számsorainak feldolgozásával, statisztikai szempontú értékelésével.³⁷ Az említett nagy vállalkozások mellett számos megye, régió, még számosabb község, település múltjának a kutatása során végeztek már el helytörténészeink ennek a munkálatnak az értékelését.³⁸ Mindezek részeivé váltak az országos szintéziseknek, s már-már úgy tűnt, hogy többé-kevésbé minden lényeges mozzanatot feltártunk a magyar jobbágyság sorsának ezzel a döntő fontosságú eseményével kapcsolatban. Múltváltásaink módszereinek finomodása, szemléletének elmélyülése, ismereteink gyarapodása, az egyes korszakok közötti gazdasági és társadalmi kapcsolatok mélyebb elemzése azonban újabb és újabb megkezdésekkel szolgál. Az elmúlt évtizedekben fellendült helytörténetírás minőségben rangosodó eredményei is arra ösztönzik a történészeket, hogy ismételten szembenézzenek az úrbérrendezés felvetette gondok regionális problémáival, és a tabellák megőrizte számsorok mellett nagyobb figyelmet fordítsanak a jobbágyok előzetes „megvallatása” során keletkezett investigatiókra, a 9 kérdőpontra adott válaszokra.³⁹ A paraszti társadalom tagozódására, életmódjának alakulására, gazdálkodással kapcsolatos gondjaira, megélhetésére, a földművelés mellett űzött egyéb foglalatosságára, határhasználatára, mozgásterére, pénzszerzési lehetőségeire vagy lehetetlenségére, az általuk megtermelt javak hasznosítására és fogyasztására, a takarékoskodás lehetőségeire vagy értelmetlenségére, a kereskedelembe, áruterelésbe való bekapcsolódásuk módozataira éppen az investigatiók őriznek olyan, eddig csak részben figyelembe vett információkat, amelyek alapján a XVIII. század utolsó harmadának paraszti életmódját leginkább megismerhetjük. Bizonyos régiókban — talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy mindazon térségekben, ahol a határ nem volt felmérve, a jobbágytelkek nem voltak mérték és hely szerint rögzítve — a korabeli állapotokról, a jobbágyok vagyoni tagozódásáról sem igen sokat árulnak el a tabellák szám-

sorai. A Szabolcs megyei, de az itt nem vizsgált, részben azonban ismert Bereg, Szatmár és Bihar megyei állapotok legalábbis arról tanúskodnak, hogy a tabellák történelmi, társadalmi és gazdasági értéke majd a falvak határának rendezésekor, zömmel az 1832/36-os országgyűlést követően,⁴⁰ még inkább azonban a jobbágy-felszabadítás nyomán kibontakozó úrbérrendezés során nő meg, amikor teljesen felszámolják a közös határhasználatot.⁴¹ Természetesen, ez nem jelenti azt, hogy az árutermelésbe viszonylag korán bekapcsolódni képes térségek tabellái ne őriznék a tényleges állapotokat. Annyit azonban már itt leszögezhetek, hogy Szabolcs megyében az 1772/73-ban lezajló úrbérrendezéskor a megye 140 megvizsgált településéből alig tucatnyi azoknak a száma, ahol a hitelesített tabellák számsorai valós információkat közölnek.⁴² A határok évenkénti újraosztása egyébként is lehetetlenné tette a pontos mértékek alkalmazását, másrészt pedig a véletlen, például egy-egy marhavész, járvány, vagy akár egy-egy ügyes betyár olykor tucatjával sodorta a jobbágyokat zsellérsorba. Szabolcs megye legtöbb községében ugyanis az úrbérrendezéskor még a lakosok tehetőségük mértékében jutottak szántóföldhöz, réthez.⁴³ Ez pedig az általuk birtokolt igás jószágok számától függött. A jobbágy által úrbéres minőségben használt föld nagysága, mennyisége az úrbérrendezésig Szabolcs megyében nem minősítette a jobbágyokat, sőt a szolgáltatások mértéke – kivéve a kilencedet – sem függött a használt föld mennyiségétől.⁴⁴ Mindezekre azonban a későbbiek során térek ki bővebben. Előbb magáról az úrbérrendezésről, illetve annak Szabolcs megyei folyamatáról szeretnék szólni.

Az 1767. január 23-án magyarul, németül és szlovákul megjelent urbáriumban Mária Terézia országosan szabályozta a jobbágyok földesúri szolgáltatásait, és községenként, jobbágyonként megállapította az úrbéres szolgálonépek haszonvételeit. Tiltalmaival, megkötéseivel és szabadalmaival a jobbágy–földesúri viszony legapróbb részleteibe is beavatkozott. Amellett, hogy országosan egységesítette, ellenőrizhetővé tette a földesúr és jobbágy rendi kapcsolatát, a tilalmak sokaságát rendelte el, vagy elevenítette fel. Gátat vetett a jobbágyság zsellérség korlátlan földesúri kisajátításának, az úrbéres földek majorsághoz kapcsolásának, a robot végnélküli fokozásának. A jobbágyok anyagi helyzetének javítását célzó szándék mellett azonban, ami legalábbis Szabolcs megye falvait illeti, számos esetben visszafordított olyan tendenciákat is, amelyek az árutermelés és pénzgazdálkodás kibontakozását ígérték. Az ezerféle színű és tartalmú hagyományokat alárendelte a központi akaratnak, az egyformaságnak és az „állami” ellenőrizhetőségnek.

Mivel az úrbérrendezésig nemcsak országosan uralkodott a legnagyobb tarkaság a földesúr–jobbágy viszonyt illetően, hanem egy megyében is, de még egyetlen falun belül is, érthető, hogy az úrbérrendezés nem egyformán érintette az ország minden jobbágyát. Az árutermelésbe bekapcsolódó, a külföldre szállítás lehetőségének előnyeit élvező térségek majorkodó földesurainak ártalmára volt a rendelet. Megakadályozta, hogy vég nélkül fokozzák a jobbágyoktól követelt robot mennyiségét, a teleknagyság meghatározásával biztosította a jobbágy számára a kisajátíthatatlan telket, megtiltotta, hogy a kilenced és egyéb szolgáltatások pénzzel való megváltása révén olyan terhekkel nehezítse a földesúr a föld népének életét, amelyek korlátlanul és akadálytalanul kisajátítják szorgalmának gyümölcsét. Más volt azonban a helyzet az ország keleti térségében, így Szabolcs megyében is. Itt lehetőséget adott az úrbérrendezés arra, hogy a földesurak a falvak határának használaton

kívüli részeit kisajátítsák, az erdők egészét vagy legnagyobb részét saját kezelésükbe vegyék, majd tulajdonosi jogukat kiterjesszék a régebben közös használatú erdőkre. Egy fontos szempontot mindenképpen meg kell ismételni, amit történetíróink Acsády Ignáctól kezdve egyhangúlag vallanak; Mária Terézia kiindulópontja – jószívúsége, humanitárius és felvilágosult meggyőződése mellett, vagy inkább még ezek fölött is – az volt, hogy „etetni kell a juhot, ha nyírni, fejni akarjuk”.⁴⁵

Az urbárium tartalmi elemzését Wellmann Imre végezte el.⁴⁶ Az urbárium szövege is megjelent.⁴⁷ Itt tehát indokolatlan lenne azzal részletesen foglalkozni. Inkább megkíséreljük az úrbérrendezés Szabolcs megyei folyamatát felvillantani.

Mária Terézia jobbágyokkal kapcsolatos szándékáról a legapróbb részleteket is kimerítő tájékoztatást kaptak a magyarországi rendek az 1764/65. évi országgyűlésen. Mivel azonban ezt a szándékot az alsó és felső tábla közös akarattal megvétózta,⁴⁸ az uralkodónő feloszlatta az országgyűlést, rendeletileg kényszerítette a vármegyékre és külön-külön minden jobbágytartó nemesre az úrbérrendezés végrehajtását.⁴⁹

Nyilvánvaló volt, hogy a megyék nem fognak tapsolni a királynői akaratnak, és megpróbálják majd duzzogással, közönnyel, a rendelet végrehajtásának szabotálásával elodázní, vagy éppen lehetetlenné tenni a rendezést. Ennek nyilvánvaló jele volt az, hogy a királynői parancs még meg sem érkezett a megyéhez, amikor 1766. augusztus 25-én Bereg megye,⁵⁰ 1766. október 7-én pedig Sáros megye átrít Szabolcsnak,⁵¹ és átiratukban kiszámíthatatlan következményű sérelemnek vélelmezték a királynői szándékot, mert az megingatja az ország „régí tősgyökeres szabadságait”. Szabolcs megye rendjei pártolólágt vették tudomásul az említett tiltakozásokat,⁵² amelyekkel majdnem egy időben érkezett a királynői parancs: a megye rendjei gondoskodjanak a földesurak és a jobbágyok viszonyának kivizsgálásáról, és az úrbéri viszonyokra vonatkozó törvények és szabályok szigorú betartásáról, az úrbéri rendezés végrehajtásáról.⁵³

A feudális közigazgatás viszonyaihoz szokott vármegyei tisztikar számára meglepő gyorsasággal peregtek az események. 1767. június 22-én már a megyegyűlés elé került a Helytartótanács 1767. május 18-án keltezett leirata, amelyben kötelezte a megyét, hogy mérje fel a kebelében lévő úrbériséget, és annak mennyiségéhez mérten rendelje meg az úrbérrendezéshez szükséges nyomtatványokat. Ennek a leiratnak a hangvétele már keményebb: bírói keresettel fenyegette meg mindazokat, akik akadályoznák vagy útját állnák a rendezésnek.⁵⁴

Ezt követően mintha elaludt volna Szabolcs megyében az úrbérrendezés ügye. Sem a megyegyűlési jegyzőkönyvek, sem a vármegye levéltárában megőrzött iratok nem foglalkoznak a királynői akaratral és a rendezés kérdéseivel, egészen 1772-ig. Ekkor újra megsokasodnak az úrbérrendezéssel kapcsolatos bejegyzések.

1772 kora tavaszán a megye, a kiküldött királyi biztos felügyelete mellett, saját kebeléből kinevezett nyolc „úrbéri összeíró bizottságot”. Járásonként kettőt-kettőt. A bizottság tagjai a következők voltak:

Kisvárdai járás:

1. Csuha László
Török Ferenc
Kastal István
2. Lászlófalvi Eördögh Imre
ifj. Leővey Gergely
Ferenczy Ferenc

- Nádudvari járás:*
1. Szunyoghy Sámuel
Fehér András
ifj. Kondor István
 2. Kállay István
Jármy Sándor
Cseke János
- Dadai járás:*
1. Csákányi József
Törös Ferenc
Molnár Ábrahám
 2. Bessenyei László
ifj. Ormós Miklós
Nagy József
- Bátori járás:*
1. Jármy Mihály
Balaskó Ferenc
Apagyi István
 2. Vay Imre
ifj. Apagyi István
Némethy János

Az említett bizottságok a megyegyűlés határozata alapján megkapták a maguk körzetét. Tulajdonképpen nem volt másról szó, mint arról, hogy a megyei tisztikar szolgabírái, a saját szolgabírói szakaszukban, a saját esküdtjük kíséretében és a melléjük rendelt „adjunktusok”-kal közösen végezték az úrbéri rendezés előmunkálatait. A falvak lakosságának az előzetes kikérdezését az uralkodói akarat szerint összeállított 9 kérdőpont alapján és a megvallatást arról, hogy mennyi földet használ egy-egy jobbágy a község határában. Ez volt a cél, de mindez szokatlan, eddig soha nem tapasztalt gondokat vetett fel. Ezért 1772 májusában azzal kezdték az összeíró biztosok a munkájukat, hogy a maga körzetében mindenik bizottság megvallatott egy községet, és annak tapasztalatait együttesen megvitatták. Ezután 1772. augusztus közepén mind a nyolc bizottság „kiszállt” a maga szolgabírói szakaszába, sorra vette a községeket, és 1772. december közepére-végére Szabolcs megye mind a 140 községében lezajlottak az előzetes vizsgálatok. Elkészültek az investigatiók, a földhasználatról szóló előzetes bevallások. Azokat az összeíró biztosok minden községben hitelesítették a bírókkal, községi esküdtekkel és két-három egyszerű lakossal a jobbágyok és zsellérek közül. Ezek többnyire a falu legidősebb emberei voltak.⁵⁵

A községek lakói nem voltak hozzászokva eddigéle ilyen vizsgálatokhoz. Az összeírások korábban az ő megkérdezésük nélkül, többnyire a bíró házában vagy valamelyik nemes kúriájában történtek. Korábban a bírón kívül legfeljebb a papot, egy-egy falusi esküdtet rendelt magához a szolgabíró. Most pedig valamennyi esküdtnek, a legvénebb lakosoknak is ott kellett lenniük, sőt központilag megállapított szöveg alapján mindeniküknek meg kellett esküdniük, hogy az igazat, csakis a színtiszta igazat vallják. Sőt, amikor elkészültek a vallomások, írásba foglalták azokat, és mielőtt a szolgabírók, az esküdtek és az „adjunktusok” saját, valamint a község bírója a község „sigillumával” hitelesítették, „bepecsételték” volna, a falu jobbágy- és zsellérlakosságának, valamint a földesurak vagy azok megbízottainak a jelenlétében ismertették a kivett vallomásokat, és módosítási, ellentmondási lehetőséget

adtak mind a községnek, mind a földesuraknak. Ilyen ellentmondás bejegyzéséről az egész megyében nem volt szó. A parasztnak jóváhagyták, a földesurak vagy azok megbízottjai elfogadták a vallomásokat minden esetben.

Ennek a kölcsönös készségnek több oka is lehetett. Korabeli írott tiltakozások hiányában ezeket az okokat részben az investigatók feltárta állapot alapján tudjuk rekonstruálni, részben pedig későbbi úrbéri perek és határrendezési munkálatok iratai alapján sejthetjük.

Szabolcs megye adózó népességén belül viszonylag gyér az úrbéres szolgáló népek száma. A már jelzett 7189 úrbéres háztartás körülbelül a fele, vagy még kevesebb mint a fele az összes adózóknak. Ebből is 5551 háztartás szabad menetelű úrbéres. Az örökös jobbágyságok és zsellérek száma tehát 1638 háztartás. Mivel a megyében az árutermelés még alacsony színvonalú, többnyire a regionális tájegységek termékcseréjére korlátozódik, a szabad menetelű jobbágyság viszonylag keveset robotolnak. A községek határai rendezetlenek, földbőség tapasztalható tucatnyi község kivételével mindenütt, a jobbágyság nemigen figyeltek oda az úrbérendezés jövőbeni következményeire. Hittek uraiknak, hogy minél kevesebb földet, községi erdőt, rétet vallanak be, annál kevesebb lesz az állami és megyei adójuk. Ez nem utolsó szempont lehetett olyan vidéken, ahol a pénzszerzés volt az egyik legsúlyosabb gond, és a hetenként 3 napot vagy minden második hetet robotozó örökös jobbágyság is mindenütt ahhoz ragaszkodtak, hogy az investigatio szövegében szerepeljen, hogy tőlük földesuruk a roboton, természeti járadékokon kívül „semmiféle pénzszolgáltatást” nem követel.

Sok bizonyítékunk nincs arra vonatkozóan, hogy a földesurak vagy a rendező biztosok befolyásolták volna a községi lakosok vallomását, de egy esetben konkrétan tetten értük Török Ferenc Csuha László szolgabíró mellé kirendelt esküdtet, hogy igencsak győzködte a parasztnak: ne vallják be a község minden haszonvételeit. 1784-ben ért véget az az úrbéri per, amelyiknek eredményeként *Dombrád* község korábban nemesek és parasztnak által egyformán haszonélvezett hatalmas kiterjedésű erdőit teljes egészében a nemesek vették birtokba. A dombrádi bíró és néhány parasztnak bebörtönözésével, a katonaság kivezénylésével tarkított perben több lakos is vallotta 1776-tól 1784-ig, hogy Török Ferenc az úrbérendezéskor „a sapkáját a földhöz vadosva” szidta a parasztnak, amikor azok be akarták íratni az investigatio haszonélvezetre vonatkozó pontjai sorába, hogy nemcsak szabadon „usuálják” az erdőt, hanem azokra a paraszti közösség ügyel fel, és nagy gonddal tartják azt „rendben”.⁵⁶ Török Ferencnek az állami adózással való fenyegetése hatott a jobbágyságra, nem vették be a vallomásokba erdőhasználati jogukat. El is veszítették az erdejüket. Az úrbéri rendezés során Török Ferenc a kisvárdai járás több mint 20 községének megváltásában vett részt. Feltételezhetően nem csak Dombrádon élt az adóval fenyegetés hatásos érveivel.

A dadai járásból, *Szentmihály* községből más jellegű bizonyítékunk van. Szentmihály lakosságra szerződéssel bírta a község mindenféle úri haszonvételeit. Évi 2000 forint ellenében nemcsak a határ művelhető földjeit használta szabadon a közösség, hanem a kisebb királyi haszonvételeket is bérelte az említett összegért. 1772-ben még évenkénti nyilas osztással élték a lakosok a határt, és a tabellákban 110 egész 6/8 telket vetettek föl. Csak az 1828-as regnicoláris összeíráskor, és a határ regulációjával kapcsolatban derült ki, hogy a község által művelt földből pontosan

200 egész telekre futja 28 holdjával. Félvén azonban a jobbágyok ekkor is a hirtelen megnövekvő állami adó mennyiségétől, a 111 egész telken felüli részt allodiális földnek minősítették; és hiába zenebonáztak, gyújtogattak, verték meg a járási előjárókat 1850–1851-ben a volt jobbágyok utódai, katonaságot vezényeltek a községre, és a 89 teleknyi föld a Dessewffy grófok birtokába olvadt be.⁵⁷

Eszenyben egy 1781-ben zajló gyilkossági perrel kapcsolatban derült ki, hogy volt olyan úrbéres jobbágy, aki a határ három különböző részén lévő 8-10 pozsonyi mérő alá való telki földje ellenére házas zsellérnek vallotta magát, és Ormós Imre földesúr véletlenül sem tiltakozott ez ellen, de házas zsellérért a rendezés után is jobbágy módjára robotoltatta.⁵⁸

Tégláson és Hajdúhadházon – nádudvari járás – is csak az 1836 után foganatosított határrendezési perekben derült ki, hogy a lakosok csak felét, vagy alig valamivel több mint a felét vallották be az általuk használt úrbéres föld mennyiségének.⁵⁹

Szabolcs megyében – tucatnyi község és mezőváros kivételével – csak az 1836. évi törvények nyomán⁶⁰ kezdődött meg a falvak határának a rendbeszedése, és 1848-ig kevesebb mint 50 községben történt meg. Ezek a határrendező perek még feltáratlanok. Témánkat illetően bizonyára sok meglepetéssel fognak még szolgálni.

Az *investigatio* elkészülte és a jobbágyi földhasználat bevallása után még majdnem egy évig pihent az úrbérrendezés ügye Szabolcs megyében. A tabellák „felfektetésére”, a nyomtatott urbáriumoknak a helyi viszonyokhoz igazodó végleges kitöltésére csak 1773-ban került sor, majd ezt követte a megye alispánjának, tolcsvai Bónis Lászlónak, az összeíró biztosoknak és a megyébe kirendelt királyi biztosnak, Brunsvik Antalnak a jelenlétében az urbáriumok, a hozzájuk csatolt *investigatiók*, a tabellák és egyéb mellékletek latin nyelvű záradékolása, és a községeknek éppúgy, mint a földesuraknak a megküldése. Ezzel zárult az úrbérrendezés hosszú ideig vajúdjó, és majdnem olyan hosszú ideig tartó folyamata Szabolcsban.⁶¹ Ezt követően a vármegye tisztikarára várt a feladat, hogy végezetül minden község urbáriumának, *investigatiójának* és az előzetes földhasználati bevallásnak egy-egy példányát felküldje a Helytartótanácsnak. Szabolcs megye itt is „kilógott” a sorból. Csak az urbáriumok egy-egy hiteles példányát küldte fel, a hozzájuk csatolt tabellákkal és latin nyelvű záradékolással. Az *investigatiók* „bentragadtak” a megyei levéltárban. Ezért, hogy az Országos Levéltárban ma is csak az urbáriumok és a tabellák tanulmányozhatók, míg a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár, néhány elkallódott *investigatio* kivételével, majdnem minden volt szabolcsi községnek őrzi a hitelesített *investigatióját* két példányban. A következőkben ezeknek az *investigatióknak* az értékelésével,⁶² a belőlük kideríthető történelmi, társadalmi és életmódbeli viszonyokkal foglalkozom. Természetesen felhasználtam a jobbágyok életének, sorsának, vagyoni helyzetének, mozgásterének és lehetőségeinek a bemutatásához az urbáriumokat, a tabellákat, a földhasználatról „kivett” előzetes vallomásokat is. Ahol szükség és lehetőség volt rá, egyéb, a jobbágyok helyzetéről tudósító levéltári forrásokat is felkutattam, hogy lehetőleg reális képet rajzolhassak a szabolcsi jobbágytársadalom mindennapjairól a XVIII. század utolsó harmadában.

Természeti viszonyok az úrbérrendezéskor

Ahhoz, hogy valamennyire közel kerüljünk a XVIII. század végének szabolcsi társadalmához, hogy fogalmat alkothassunk a termelő tevékenység felkínálta emberi, társadalmi és létperspektívákról, meg kell vizsgálnunk azt, hogy milyennek látta saját környezetét a kor embere, mennyire figyelt fel a tájban, a természeti környezetben rejlő termelési, kereskedelmi adottságokra, és mennyire használta azt ki. Ez annál inkább szükséges, mert Szabolcs vármegye korabeli lakosságát sem a demográfiai viszonyok, sem a táji adottságok, regionális sajátosságok nem kényszerítették, nem is ösztönözték arra, hogy ősi, mezőgazdasági foglalkozását más jellegű tevékenységgel váltsa fel. Szubjektív szándékok, egyéni hajlamok, személyes konfliktusok „kivethettek” a megye társadalmából bárkit; erős akaratok, szolgálatkészségek, személyes ambíciók, különleges képességek vagy véletlen szerencse, gyakrabban előforduló „szerencsétlenségek”, természeti csapások emelhatték „felfelé” és súlylyeszthették „lefelé” a megrögzött, országos törvényekkel, megyei statútumokkal, helyi szokásokkal, évszázados hagyományokkal körülbástyázott rendi kategóriákon belül az egyes embereket, egyes családokat; olykor — nagyon ritkán — a rendi határok átlépését is megkísérelhette egy-egy ember, egy-egy család, de a társadalmi átlag, a statisztikailag is jellemezhető társadalom kényszerpályán mozgott, amelyből tömegesen kitörni, amelyet elhagyni, új réteget alkotni, létminőséget változtatni szinte lehetetlen volt.

A természetföldrajzi szakirodalom többé-kevésbé föltárta már azokat a földrajzi, geológiai, talajtani, hidrológiai viszonyokat, amelyek jellemezték, részben jellemzik még ma is ezt a környéket.⁶³ Számunkra azonban mindezek a tudományos eredmények ezúttal csak annyiban fontosak, amennyiben a regionális természetföldrajzi tagozódás, a Nyírség, a Rétköz és az alsó-szabolcsi ártérövezet, a Tisza melléki árterek szántóföldjei, homokdombjai, liget- és láperdői, óriási mocsarai, hatalmas kiterjedésű tavai, nádasai megjelennek a rendi keretek között, falvakban és néhány mezővárosban élő, a megyén belül és azon kívül gazdasági kapcsolatokat teremtő, léttevékenységét realizáló társadalom tudatában.

Mielőtt azonban ennek részletesebb vizsgálatára rátérnék, meg kell jegyeznem, hogy a XVIII. század utolsó harmadának szabolcsi társadalmát majdnem azokkal a természeti körülményekkel találta magát szembe, amit a honfoglaláskor vettek birtokba az ide települők, ha éppen nem mostohább viszonyokkal. A XVI. század második felétől dúló török pusztítások, lakosságirtó hadjáratok és portyázások, a gyakran jelentkező járványok, a folytonosan jelenlévő mocsárláz, a belső viszályok,

a hajdúk garázdálkodásai, a zsoldos-vonulások, sarcolások, a bujdosó-mozgalmak, Erdély és a királyi Magyarország küzdelmei, a Thököly- és Rákóczi-korszak lakosságot próbára tevő évei, a közigazgatás hatékonyságát romboló kárai, a létbiztonságot is szüntelenül veszélyeztető korszakok a termelőerők emberi szférájában oly mértékű pusztítást vittek végbe, amelynek következtében elvadult, lezüllött a táj is. A fentebb érintett másfél évszázadnyi időt követő hat-hét évtizednyi nyugalmi periódus nemcsak a jelentős természet-átrendező, a megyét kultúrtájává átalakító tevékenységhez volt kevés, hanem a megyét a föld népességeltartó képességéig történő szervezett és spontán benépesítéséhez is. Ezért nem történhetett meg, hogy akár a korszak technikai fejlettségének színvonala által biztosított lehetőség mértékéig is, civilizálja a tájat ennek a megyének a lakossága. Az egész vármegye társadalmának egyik legnagyobb gondja és öröme a Tisza volt. A másik pedig a Nyírség homokja, ősi tó-, láp- és mocsárvilága.

Az 1770-es években a Tisza még a maga parttalan medrében folydogált. Ezernyi kanyarulatával, morotváival, évenkénti áradásaival, roppant nyár- és fűzerdeivel, mocsári tölgyeseivel, árvízről táplált feneketlen zombékosaival, nádasával, áthatolhatatlan mocsaraival a szabolcsi falvak lakói többségének befolyásolta, számos esetben meg is határozta az életét. A Tisza ugyanis – mint egy félkarú óriás – északról és nyugatról körbeölelte Szabolcs megyét. Északkeletről a Szamos és a Kraszna s ezeknek a mocsarai, délről, délkeletről a hajdan Szabolcsból kiszakított Hajdúság, és ekkor még a Berettyónak a megye déli határáig felkúszó nádasai, mocsarai határolták. Csak keletről és délkeletről volt nyitott. A Nyírség homokbuckáinak keleti lejtői belesimultak a bihari Mezőség termékeny földjébe, vagy ahogyan több korabeli szabolcsi falu lakói emlegették, az Alföldségbe.

Ez a folyókkal, patakokkal, mocsarakkal, lápokkal határolt tájegység, amelynek a településeit Szabolcs vármegye néven szervezte közigazgatási egységgé a történelmi folyamat és a központi akarat, maga is több régióra tagozódott. Alapvetően négy nagyobb tájegység, a *Nyírség*, a *Rétköz*, a *Szabolcsi Mezőség* és a *Hortobágy melléke* nyomta rá jellegzetességét az egész megyére. Ehhez a négy nagyobb tájegységhez – a létezés parancsolta szükségből, a kapcsolatteremtés, a megközelítési, infrastrukturális lehetőségek természetéből, olykor csak egy-egy familia tulajdonjogából fakadóan – kapcsolódtak olyan három-négy, esetleg öt-hat településből álló falucsoportok, amelyek 140-re növelték a megye lakott településeinek a számát, 1772-ben. Ezek a kisebb tájegységek: a *Sziget*, a *Taktaköz*, az *Erdőhát*, az *Érmellék* és a *Szamos menti falvak* csoportja. Ez utóbbiak közül azonban csak a *Sziget* 3 falujának, a *Taktaköz*nek és az *Erdőhát* községeinek a lakói kapcsolódtak – nemcsak közigazgatási parancsból – természetes szükségből és infrastrukturális kényszerből a megyéhez. Az érmelléki két községet és a Szamos menti településeket – mint enklávákat – el is veszítette a megye a XIX. század első harmadában.⁶⁴

Mivel a továbbiakban rendszeresen szó lesz ezekről a falvokról, és regionális tagozódásuk szerint többször szerepelnek majd táblázatokban, most sorra vesszük a régiókat és a bennük lévő településeket, de a falvak neve előtt megőrizzük azt a sorszámot amelyet a korabeli közigazgatás tisztviselőitől és az úrbérrendezés összeíró biztosaitól kaptak.⁶⁵

Szabolcs megye központi tömbjén a Nyírség terül el. Inkább földrajzi fogalom, mint régió-név. A lakosság egyszerűen csak *Nyír*nek nevezte, és így emlegették az

erdélyi emlékiratok szerzői is. A Nyírség a Tisza felső, legészakibb kanyarulatától a Kis- és Nagy-Sárrétig, a Hajdúhátig és az Érmellékig húzódott lefelé északról délre. Nem tartozott egészen Szabolcshoz. Egy járásnyi rész az Ecsedi-láptól és a Szatmári Tiszaháttól karolva, áthúzódott Szatmár vármegyébe, de részesedett a Nyírségből Bihar megye is. A Nyírség Szabolcs megyéhez tartozó törzsterülete sem egységes. Eltekintve most az árnyalatnyi különbségektől, külön tájegységként kell kezelnünk a Nyírségen belül a Tisza északi kanyarulata által körbezárt régiót, amelyet a néptudat leggyakrabban *Tiszaoldalnak* nevez, de illetik *Tisza-könyök* névvel, sőt a dőgeiek *Belfőnek* nevezték hajdan, a mándokiak pedig *Tiszahátnak*. Mi *Tiszaoldalnak*⁶⁶ fogjuk a következőkben emlegetni, mert néprajzilag is ez a legelterjedtebb megnevezése. Az alábbi községek tartoznak e régióba: 4. *Bácsaranyos*, 6. *Benk*, 8. *Tiszabездé*, 9. *Cserepeskenéz*, 12. *Eperjeske*, 16. *Gyüre*, 17. *Jéke*, 21. *Kisvarsány*, 24. *Kopócsapáti*, 26. *Nyírlövő*, 27. *Ladány-Őrmező (Mezőladány)*, 28. *Lövőpetri*, 29. *Mándok*, 30. *Mogyorós*, 31. *Nagyvarsány*, 34. *Tornyospálca*, 35. *Pap*, 39. *Tiszaszentmárton*, 44. *Zsurk*.

A *Tiszaoldal*hoz szervesen kapcsolódott az *Erdőhát*,⁶⁷ vagy a lakosság által *Erdőköznek* is emlegetett tájegység három községe: 1. *Ágtelek*, 13. *Eszeny*, 37. *Szalóka*.

A *Tiszaoldaltól* délre folytatódik a *Nyírség*⁶⁸ mint a tájegység lakói és a hajdani historikusok által *Nyír* néven emlegetett régió. Települései a következők: 3. *Anarcs*, 5. *Szabolcsbáka*, 14. *Gemze*, 15. *Gyulaháza*, 18. *Nyírkarász*, 32. *Napkor*, 38. *Székely*, 40. *Nyirtass*, 41. *Nyirtét*, 45. *Balkány*, 46. *Biri*, 50. *Nyírgelse*, 51. *Geszteréd*, 52. *Hugyaj (Érpatak)*, 53. *Kiskálló*, 54. *Nyírmihálydi*, 56. *Nagykálló*, 57. *Nyíradony*, 60. *Szakoly*, 68. *Berkesz*, 89. *Nyíregyháza*, 90. *Oros*, 92. *Nyírpazony*, 97. *Sényő*, 104. *Nyírtura*, 108. *Apagy*, 109. *Bakta*, 110. *Nyírbátor*, 11. *Nyírbéltek*, 112. *Besenyőd*, 113. *Nyírbogát*, 114. *Encsencs*, 116. *Őr*, 117. *Nyírgyulaj*, 118. *Nyírbákó*, 119. *Nyíribrony*, 120. *Kállósemjén*, 123. *Nyírkércs*, 124. *Kisléta*, 125. *Laskod*, 126. *Levelek*, 127. *Lórántháza*, 129. *Nyírmada*, 130. *Ófehértó*, 133. *Petneháza*, 134. *Nyírpilis*, 135. *Piricse*, 136. *Máriapócs*, 137. *Pócspetri*, 138. *Ramocsaháza*, 140. *Vaja*.

Külön szigeteket alkotott a Nyírség déli oldalán, Szabolcs megyétől Bihar megyei határrészekkel és falvakkal elválasztva, enklávéként az *Érmellék*⁶⁹ két községe: 115. *Érkenéz* és 128. *Érmihályfalva*.

A Nyírség mellett a legkarakterisztikusabb tájegysége e megyének a *Rétköz*,⁷⁰ vagy a lakosság által csak *Rétnek* nevezett régió. Az itt található falvak lakóinak máig nagyon mélyen él a tudatában ez a regionális különállás. A *Rétköz* falvai a következők: 2. *Ajak*, 7. *Rétközberencs*, 10. *Dombrád*, 11. *Dőge*, 19. *Kékcse*, 20. *Kisvárda*, 22. *Komoró*, 23. *Tiszakanyár*, 25. *Fényeslitke*, 33. *Óntelek*, 36. *Pátroha*, 42. *Tuzsér*, 43. *Szabolcsveresmart*, 67. *Tiszabercel*, 69. *Beszterec*, 70. *Nyírbogdány*, 71. *Buj*, 75. *Demecser*, 78. *Gáva*, 79. *Gégény*, 80. *Nagyhalász*, 81. *Ibrány*, 82. *Kék*, 83. *Kemecse*, 85. *Kótaj*, 87. *Vasmegyer*, 91. *Paszab*, 95. *Tiszarád*, 105. *Vencsellő*.

Külön tájegységet alkot a *Szabolcsi Tiszahát*, vagy ahogyan régi lakói tudták és az újabb néprajzi irodalom kezdi nevezni: a *Szabolcsi Mezőség*.⁷¹ Néhány nagy határú település tartozott e régióba: 63. *Újfehértó*, 66. *Balsa*, 72. *Tiszabúd*, 74. *Tiszadada*, 76. *Tiszadob*, 77. *Tiszaeszlár*, 86. *Tiszalök*, 88. *Tiszanagyfalva*, 93. *Polgár*, 96. *Rakamaz*, 98. *Szabolcs*, 99. *Szentmihály*, 103. *Timár*.

A Szabolcsi Mezőség északi csücskénél, túl a Tiszán található a *Bodrogzug*. Balsával, Szabolccsal és Timárral szemben fekszik a Bodrogzug 3 faluja. Számukra

nem volt más kapocs a külvilággal, mint a Tiszán keresztül Szabolcs megyével való érintkezés. Saját kis régiójukat *Sziget*⁷² néven emlegették az ottlakók. Ahányszor saját határukat, falujukat el akarták hagyni, csónakba kellett szállniuk. E három település: 84. *Kenézlő*, 106. *Viss*, 107. *Zalkod*.

A Szabolcsi Mezőséggel a Tiszán keresztül érintkezett Tiszalöknél a *Taktaköz*⁷³ lakossága. Az alábbi falvak tartoztak ide: 65. *Taktabáj*, 73. *Csobaj*, 94. *Ptrügy*, 100. *Tiszatardos*, 101. *Taktakenéz*, 102. *Tiszaladány*, karolva, körbefolyva a Tiszától és a Takta folyótól.

Külön tájegységet képezett Szabolcs megyében a *Hortobágy melléke*.⁷⁴ Hatalmas pusztákkal ékes falvak, feltűnően sok közbirtokos nemessel. Az alábbi települések tartoztak hajdan e régióból Szabolcs vármegyéhez: 47. *Tiszacsege*, 48. *Egyek*, 49. *Földes*, 55. *Nádudvar*, 58. *Püspökladány*, 59. *Sáp*, 61. *Hajdúszovát*, 62. *Téglás*, 64. *Balmazújváros*.

A Kállay család birtokai révén Szabolcs megyéhez tartozott hajdan néhány *Szamos menti falu* is.⁷⁵ Az úrbérrendezéskor, de még utána is hosszú évtizedekig kiterjedt a vármegye közigazgatása az alábbi települések lakóira: 121. *Szamoskér*, 122. *Kérszemjén*, 131. *Ópályi*, 132. *Panyola*, 139. *Szamoszeg*.

Íme a megye regionális tagozódása. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy ezek a régiók át- meg átfedik egymást. Érintkezési pontjaik nem határolódnak el élesen. Történésznek, néprajzosnak egyformán nehéz dolga van, ha például Újfehértót, Tiszana gyfalut, Rakamazt és még számos falut, települést akar határozott régióba sorolni. Szabolcsban a legélesebben elkülönülő két-három régió a Rétköz, Nyírség és a Taktaköz. A többiek majdnem egybemosódnak, és ezek a régiók nem kezdetektől meglévő és máig változatlanul élő képződmények. Legtöbbjük csak földrajzilag fogható meg, de termelésben, gazdálkodásban, ezzel összefüggő kereskedési, piacozási szokásaikban nem határolódnak olyan élesen és jellegzetesen külön egységgé, mint például a *Hegyalja*, vagy politikai, közigazgatási okok miatt a *Hajdúság*. A természeti körülmények változása, a folyószabályozás, a vasutak megépítése, belvizek lecsapolása a későbbiek során aztán szépen homogénné mossák még a korábban élesebben kontúrozódó jellegzetességeket is. 1772-ben azonban még a természet kénye-kedve szerint uralta Szabolcs megyét, és a földrajzi adottságok mindenképpen erősen befolyásolták a gazdálkodást, a falvak településrendjét, még inkább szokásaikat, érintkezési, közlekedési lehetőségeiket. Indokolt hát, hogy a Szabolcs megyei jobbágyság életét, sorsát bemutató dolgozatban mellőzzük a közigazgatási, a járások szerinti – *kisvárdai*, *nádudvari*, *dadai*, *nyírbátori* – tagozódást, és helyébe a fentebb vázolt regionális elkülönüléseket vegyük meghatározónak.

Szabolcs megye néprajzi, történeföldrajzi régiói, domborzati viszonyukat tekintve nem mutatnak tarka képet. A korabeli megye területét alapul véve, 100 méternél nincs sehol nagyobb szintkülönbség. Legmagasabb pontja a megyének a 183 méter tengerszint feletti magasságú *Hoportyó*,⁷⁶ legmélyebb pontja pedig alig ereszkedik a tengerszint feletti 100 méter magasság alá. Hegy, kő nincs a területén, és a korabeli hasznosítható talaj a többnyire különböző fajta homok. A falvak „mezeje” bár minőségben nagyon eltérő, szántóföldekből, rétekből, legelőkből áll, de alig van olyan község, amelyiknek a határában tavak, mocsarak, nádasok, erdők ne díszelgének. Kiepített, faszorokkal szegélyezett utak ekkor még teljesen hiányoznak. A Nyírség falvainak a lakói azonban az év minden hónapjában járható csapásokon,

Szabolcs megye táji, természeti viszonyainak tükröződése a jobbágyok vallomásaiban, 1772-ben

Község	Szántó		Rét		Legelő		Erdő								
	előgondó	szők	előgondó	szők	előgondó	szők	nyírta	tölgy	nyárta	szilfa	jegenye	gyertyán	fűz	cserje, vessző, bokrok	nád, gyékény
I. Tiszaoldal															
4. Bácsaranyos (Aranyosapáti, 1.)		x	x	x	x	x								x	
6. Benk		x	x	x											
8. Tiszabездéd															
9. Cserepeskenéz		x			x										
12. Eperjeske		x													
16. Gyüre		x													
17. Jéke		x													
21. Kisvarsány		x													
24. Kopócsapáti		x													
26. Nyírlövő		x													
27. Ladány-Órmező (Mezőladány)		x													
28. Lövőpetri		x													
29. Mándok		x													
30. Mogyorós		x													
31. Nagyvarsány		x													
34. Tornyospáca		x													
35. Pap		x													
39. Tiszasztentmárton		x													
44. Zsurk		x													
II. Erdőhát															
1. Ágtelek		x													
13. Eszeny		x													
37. Szalóka		x													

Község	Szántó			Rét			Legelő			Erdő								
	bó	elegendő	szők	bó	elegendő	szők	bó	elegendő	szők	nyírfá	tölgy	nyárfá	szilfa	jegenye	gyertyán	fűz	cserle, vessző, bokrok	nád, gyékény
119. Nyírbony	x			x			x			Tűzifa van, épületfa nincs.							x	
120. Kállósején	x									Tűzifa van.							x	
123. Nyírkérés	x			x			x		x	Tűzifa van, tölgy is.							x	
124. Kisléta	x			x						Nincs.							x	
125. Laskod	x			x						Erdő van, tölgy is.								
126. Levelek	x			x						Erdő van, tölgy is.								
127. Lórántháza	x			x						Erdő van, tölgy is.								
129. Nyírmada	x			x						Bőven van, tölgy is.								
130. Ófehértó	x			x						Bőven van, tölgy is.								
133. Petneháza	x			x						Erdő van, tölgy nincs.								
134. Nyírpiilis	x			x						Erdő bőven van, tölgy is.								
135. Piricse	x			x						Erdő bőven van, tölgy is.								
136. Máriapócs	x			x						Erdő bőven van, tölgy is.								
137. Pócspetri	x			x						Erdő bőven van, tölgy is.								
138. Ramocsaháza	x			x						Nincs.								
140. Vaja	x			x						Kis „cserés erdő” van.								
IV. Érmellék										Erdő van.								
115. Érkenéz	x			x						Van erdő, tölgy is.								
128. Érmihályfalva	x			x														
V. Rétköz																		
2. Ajak	x			x														
7. Rétközberencs	x			x														
10. Dombrád	x			x														
11. Döge	x			x														
19. Kékese	x			x														
20. Kisvárd	x			x														
22. Komoró	x			x														
23. Tiszakanyár	x			x														

taposott, kiszekerezett utakon közlekedhettek, míg a Tiszaoldalon, a Rétközben, a Szabolcsi Mezőségben, a Taktaközben ősszel és tavasszal az esőzések vagy az áradások miatt az utak járhatatlanokká váltak, a Szigetről pedig nyáron is csak hajóval, ladikkal, csónakkal mozdulhattak ki az emberek.

A városiasság teljes hiánya, a manufaktúrák ismeretlensége, a kézművesek, honoráciorok és hivatalnokok alacsony száma miatt a lakosság — a természeti körülményektől is szorítva — önellátásra rendezkedett be. Szabolcs megye lakossága már ekkor is az országos átlag feletti számban földművelésből és állattenyésztésből élt, jobbágyok, zsellérek éppúgy, mint maguk a nemesek.

Ezúttal ugyan csak a jobbágyok életmódjáról, társadalmi tagozódásáról, gazdálkodási szokásairól lesz szó, mégsem tartom célszerűtlennek, ha községenként áttekintjük, hogy a korabeli vallomásokból a falu határának milyen látványa tárul elénk (1. táblázat).

Ha tüzetesebben szemügyre vesszük a táblázatot és térképre vetítjük,⁷⁷ nem kell hozzá különösebben megerőltetni a fantáziánkat, hogy elénk táruljon a XVIII. század utolsó harmadának Szabolcs megyei természeti látványa. Egy-két falu határát kivéve⁷⁸ szántók, legelők és rétek változtatják egymást, amik közé nádasok, erdők, bokros, cserjés, gazos, hasznosítatlan területek, tavak, mocsarak ékelődtek, vagy éppen körbe kerítették a település közelében lévő, a lakosság által művelt vagy hasznosított határ-részeket. Az erdőkben madrak fészkeltek: csókák, varjak, verebek, vadgalambok,⁷⁹ baglyok, gerlék, rigók, cinegék, harkályok; vadak kószáltak: őzek, szarvasok, nyulak, farkasok,⁸⁰ vaddisznók, rókák, vadmacskák. A nádasokban, mocsarakban, tavakban vadludak, récék, vízityúk, gémekek, szárcsák, más ezeryi féle vízimadár költött, békák kuruttyoltak, gólyák lépkedtek; halaktól, csíkoktól, piócáktól hemzsegték a tavak, árkok, vízállások, amelyeknek a peremét sűrűn beszötte a sulyom; a langyosabb, mozdulatlan vizek felületét nyáron a békalencse. Hinár tenyészett, nádtorzsa rothadt bennük, sekély partjukat káka, sás és nádrengetegek szegték. A tavak tükrös felületével lápszigetek váltakoztak, melyeken szorgalmasabb emberek olykor szénát kaszáltak, hogy gyakran a szomszéd határokra fújja boglyába gyűjtött fáradalmukat egy-egy szeszélyesebb vihar.⁸¹ Poshadtak a sekélyes vizek, széthintették a határban az enyészet fanyar illatát, és felnevelték a szúnyogok milliárdnyi raját, hogy váltólázat, hideglelést, maláriát terjesszenek az emberek között⁸² és csípéseikkel nyugtalanítsák az állatokat. Rajokba verődött moszkító keringtek az ökörfogatok, a nyájak és csordák körül: pöcsikek, óriás legyek szívták a gulyabéli állatok véré, hiába is hasították fecskék száza a levegőt, ritkítva a rajzó bogárnépséget.

Idill is volt, persze: szitakötők ringtak a sás levelein, pillangók idézték a szivárvány színeit, pacsirta trillázott a vetemények fölött, gerle bűgött, és az erdők, ligetek mélyén feleseltek egymással a kakukkok. A vizek visszatükrözték a följük repülő madarokat, a följük inni hajló állatok ábrázatát és az emberek arcát. Forró nyárban hús mohapárnát terített az erdő nedves talajára a természet, pompáztak a vadvirágok: szarkaláb, pipacs, búzavirág, repce, kankalin, katángkóró, ibolya, tavaszi hérics, boglárka, és felsorolni is lehetetlen hány száz vagy ezer fajta: együtt és külön-külön is szemképráztható csoda. Erdő — még ekkor — majdnem mindenütt volt. Ahol hiányzott, ott szabadon kószált a tekintet a vetések, nádasok, gyékényesek fölött a szomszéd falvak tornyáig. Persze ahol már volt torony a faluban, mert a protestán-

sok még nem építhették meg utcára, terekre nyíló templomaikat, és tornyot sem építhettek patics falú imaházaikhoz.⁸³

Olykor nyugodt, rezzenéstelen volt a táj, máskor haragos szelek, viharok korbácsolták a vizek felületét,⁸⁴ ringatták vagy zilálták a nádasokat, zúgatták az erdőket; árvizek rémítgették a lakosokat. Hol elégiába, hol idillbe, hol balladába, sokszor pedig tragédiába illő hangulat uralta az egész vármegyét, melynek falvait keskeny kocsi- és szekéryomok, tavakat, mocsarakat, homokdombokat kerülő gyalogösvények, jószágcsapások kötöttek össze zezzugos szertelenséggel és minden rend nélkül, csak ahogyan a józan ész, a praktikum vagy a megszokás diktálta századok óta.

A szántóföldeken kalászosok, őszi és tavaszi vetések, itt-ott kukoricás vagy dohányos kertek sötétebb zöldjei villantak fel, elvértve gyümölcsösök pöttyözték a tájat, és minden határban rengeteg jószág: 2-3 csorda, gulya, konda és juhnyáj legelészett, pásztoroktól és kutyáktól terelgetve. Tavasztól őszig csöszök bandukoltak, vigyázták a határ rendjét, télen az erdőkét, még akkor is, amikor már mindent belepert a hó. Nyáron hintók, könnyű homokfutók, kocsik, nehéz parasztszekerek zötyögtek, nyikorogtak vagy vágattak szerte az utakon, lovas küldöncök vitték a híreket, leveleket; vagy jobbágyok rótták a robotot, hosszú fuvart, forspontot, ahogy az élet, a vármegye, a katonaság vagy a földesúr szeszélye parancsolta. Télen szánkók, lassan bandukoló, orrukából párafelhőt eregető ökrökkel, vagy felcicomázott, csengőkkel hangos csilingelésű lovakkal siklottak a havon. Rajtuk váltakozva szomorú és víg emberekkel.

Időtlennek és mozdulatlanak, főleg pedig megváltoztathatatlanak tűnt itt minden, és az is volt. A török vész múltától így élt itt mindenki, és így élt, burjánzott a természet is. Ilyennek ígerte magát még évezredekre táj és társadalom egyaránt. Csak az évszakok váltakozása hozott ember, természet és társadalom életében mindéig ismétlődő körforgást, aminek nyugalommal viselt része volt a születés és a halál is. Ha volt vigasz és remény, annyi, amennyit a pap adhatott, és amit a természet mindig megújuló rendje nyújtott. És talán még annyi, hogy mindazon túl, amit a megye, a király nevében a katonaság vagy a megyei hivatalnokok, vagy amit a legfőbb úr, a földesúr parancsolt, azon túl mindent a közösség szabályozott: a tavaszi szántás kezdetét, a vetést, a rétek takarását, a kalászosok aratását, vesszők vágását, erdők irtását, ritkítását, a nád learatását, a vad gyümölcsök, gombák begyűjtését, mindent-mindent. A falu közössége egymás nélkül moccani sem tudott. Gúzs volt ez, és védelem egyszerre: teher és áldás.⁸⁵ Realista és romantikus írók regényeibe, elbeszéléseibe kívánczó látni- és cselekednivalók mozgatják e tájnak az embereit. A mai ember számára már elképzelhetetlen az a nyugalom és ridegség, de az a gazdagság is, ami legnagyobb ellentétébe, a végzetes pénznélküliségbe csapott át minduntalan. Egyik részről a természet pompás gazdagsága nyújtja, kínálja önmagát, hogy vágyait, igényeit kielégítse az ember, hogy éhségében vagy csömörében elpazarolja mindazt a kincset, amit egy-egy gazdagabb nyár terített asztalán felkínálhat. És mégis szegény Szabolcs megye lakossága, már akkor, a XVIII. század utolsó harmadában. Mindene megvan, csak az hiányzik, aminek a birtokában új történelmi korszakot, új társadalmi struktúrát teremthetnének az itt élők: a pénz. De ezzel várjunk még. Előbb nézzük, mit cselekszik, mit termel, hogyan gazdálkodik e tájon az ember: hogyan, mennyiben vette birtokába, sajátította magáévá a tájat.

A földművelés

Szabolcs megye fentebb vázolt táji, természeti tagozódása meghatározta a megye lakosságának alapfoglalkozását, a földművelést és az ezt kiegészítő egyéb lehetőségeket is. A *Tiszaoldal* mocsári tölgyerdei, gyertyán-, szil- és nyárfaligetei, cserjés, bokros földvonulatai között meghúzódó apró határu, sűrűn telepedett falvainak a lakossága már 1772-ben is egyre gyakrabban szűkült meg szántóföldekben, legelőekben, rétekben. Nyolc község lakói – Bácsaranyos, Benk, Cserepeskenéz, Kopócsapáti, Ladány-Őrmező, Tizamogyorós, Nagyvarsány – panaszkodnak a szántóföldek szűkösségére. De szűkek itt a rétek és a legelők is. Az *Erdőhát* három falujában sem a szántóföld, sem a rét, sem a legelő nem bizonyult elegendőnek. Van viszont bőven tölgyerdő. A sertéstenyésztés és a fakitermelés gazdaságosabbnak bizonyult itt, mint a szántás-vetés. És a Tiszán messze le, Szolnokig, Szegedig úsztathatták a gerendákat, tűzifát, zsindelet.⁸⁶

A *Nyírség* falvainak ligetes, dús erdejű határait cserjés bokrokban, hasznavehetetlen, sokszor csak tűzre alkalmas nádasokban gazdag faluhatárok váltogatják. Itt már ritkább a tölgy, de még itt is 21-22 falu lakossága büszkélkedhet azzal, hogy határukban nemcsak erdők díszlenek, hanem makktermő tölgyek is boldogítják a lakosságot. A szántóföld szűkösségére az 51 nyírségi falu lakói közül mindössze a biriek, nagykállóiak és besenyődiek panaszkodnak. Annál többen a rétek hiányára vagy nagyon szűkös voltára: 16 község,⁸⁷ és közöttük négynek a határában egyáltalán nem kaszáhattak szénát a lakosok.⁸⁸ Őrben pedig egyáltalán nem volt legelő, másik 9 község lakói bérelni kénytelenek marháiknak a pascuatiót.⁸⁹

Az *Érmellék* két községének a szántói, legelői elegendők, csak a rétjeik szűkösek, erdejük sincs, legfeljebb cserjés, bokros részek szolgáltatnak tűzifát. Nádjuk sincs.

A *Rétközben* viszont van erdő, tölgyes is bőven, cserjés, bokros határrészek is, és megszámlálhatatlanul tavak, nádasok. Ezek szorítják össze a falvak majdnem felében a szántóföldeket, réteket, legelőket. Halat, csikot, teknősbékát teremnek itt a földek, amelyeket leggyakrabban a vízimadarak trágyáznak.

A Tisza galéria-erdeinek árnyékában meghúzódó 4-5 falu kivételével teljesen fátlan a *Szabolcsi Mezőség*. Lapályos földjét, ha megárad a Tisza, egészében előnti, óriási nádtengert növesztve Tiszadobtól Polgárig, és lefelé még azon is túl. Leggyakrabban tavaszi olvadáskor és a nyári esőzések után lépett ki a folyó Tiszadobnál a medréből, és ilyenkor megfutotta a víz a Mezőség határait, le Debrecenig, még azon is túl, megfűrésztve a Hortobágy mellékén települt községek legelőit, rétjeit.

A *Sziget* három faluja legelőben és erdőben egyaránt szűkölködött. A hatalmas víztenger, ami körbefogta és amit állandóan táplált a Bodrog és a Tisza, néhány dombra szorította a lakosok szántó-vető és fűkaszáló szorgalmát.

Majdnem hasonló volt a helyzet a *Taktaközben*. Az idetartozó hat falu közül egyiknek sem volt elegendő szántója, Taktakenéznek a rétje volt elenyésző; Csobajnak, Tardosnak és Taktakenéznek kevés volt a legelője. Erdőt is csak kuriálist, uraságát nevelt ez a táj. Annál több nádast, zsombékost, hasznavehetetlen vízi sást, siskát.

Fátlan, erdő nélküli táj volt a *Hortobágy melléke* is. De bővelkedett legelőkben. A nádudvariak arra voltak büszkéek, hogy akármennyi jószáguk ellegelhet pásztor nélkül, legelőjük oly nagy, hogy kárba nem tévedhet a jószág. A szántó föld hiányára, szűkösségre itt egyedül Balmazújvárosban panaszkodtak az emberek, és a rét volt kevés Püspökladányban, Tégláson és Balmazújváros határában.

A *Szamos mentén* óriási tölgyerdő borította a községek határát. Az itt élők közül csak Panyola és Szamoskér lakói panaszkodtak, hogy nem szánhatnak kedvükre és Ópályi lakói, hogy nem kaszálhatnak elegendő szénát.

A földművelés ugyanis a szántó föld, a rét és a legelő hármasságára épült még ekkor Szabolcsban, mint általában mindenütt az országban.⁹⁰

Szabolcs megye földje a korabeli megítélés szerint sem tartozott a jó minőségű talajok közé.⁹¹ Itt – a műveléssel hasznosítható földek viszonylagos szűkössége ellenére is – egy egész telekre 28–30 vagy 32 hold szántót és 8–10 vagy 12 kaszáló rétet kellett volna kimérni a földesúrnak, ha akkoriban nem sajnálta volna még akár úr, akár jobbágy a munkadíjat a földmérőtől. Az alaposabb tájékozódás céljából érdemes áttekinteni erre vonatkozóan is a községenkénti megoszlást.

A *Tiszaoldal* 19 települése közül Cserepeskenéznek minősítették harmadik osztályúvá a határát. Itt 32 holdat kellett volna kimérni egy egész telkes jobbágnak. Rétből 8 kaszáló járt egy telek után, de nem volt a községnek legelője. Annyira nem, hogy a fejőstehenek után nem voltak vajszolgáltatásra kötelezhetőek. 30 holdban állapították meg – határrendezés esetére – az egész telek nagyságát Eperjeske, Jéke, Nyírlövő, Ladány-Órmező, Lövőpetri, Mogyorós és Tizsaszentmárton határában. A Tiszaoldal többi községének határát első osztályúvá minősítették, aminek következtében 28 hold szántó egy telek.

Rétből – a már említett Cserepeskenézen kívül – 8 embervágót rendeltek egy egész telekhez Gyürén, Kisvarsányban, Nagyvarsányban, Jékén és Kopócsapátiban. 10 embervágó rét járt egy egész telkes jobbágnak Bácsaranyos, Benk, Eperjeske, Mogyorós, Tizsaszentmárton és Zsurk kaszálóiból. Sohasem kaszálták kétszer a réteiket Tiszabездé, Nyírlövő, Ladány-Órmező, Lövőpetri, Mándok, Tornyospálca és Pap lakói, ezért itt egy egész telekhez 12 embervágó kaszálót kellett kimérni.

Az *Erdőhát* három faluja háromféle minőségűnek bizonyult. Ágtelek lakói 32 hold szántót és 12 embervágó rétet kellett volna kapjanak; Szalókán ez az arány 30 hold szántóban és 10 kaszáló rétből állapított meg; míg Eszeny 28 hold szántójához 10 embervágó rét rendeltetett.

Az eddig említetteknel jobb minőségűnek bizonyult a *Nyírség*. 51 faluból mindössze Nyíradony, Besenyőd, Encsencs és Nyírpilis határát osztották a harmadik kategóriába. Itt 32 hold tett ki egy telket. Második osztályúnak vélelmezték Gemzse, Nyírgelse, Kiskálló, Bakta, Nyírbétek, Nyírgyulaj és Piricse határát, 30-30 holdban állapítva meg az egész telekre jutó szántót. A többi község határa első osztályú-

nak minősült, egy egész telekhez tartozó szántó 28 hold kellett volna legyen. A kaszálók a Nyírségben gyatrák voltak. Nem volt község, ahol évente kétszer lehetett volna a rétet vágni. Egyedül Balkány és Berkesz lakói vallották, hogy ha jó év jár feljűk olykor-olykor sarjút is vághatnak. 10-10 embervágó rétet ítétek telkenként nekik. Mindenütt máshol a Nyírségben 12 kaszáló rétet rendeltetett egy egész telekhez.

Az *Érmellék* két községének határából 28-28 hold szántó illetve volna meg regulázáskor az egész telkes jobbágyot, és 12 embervágó rétet mindkét faluban.

A *Rétközben* öt község határa bizonyult harmadik osztályúnak, tehát az egész telekre eső szántó 32 holdnak: Rétközberencs, Beszterec, Gégény, Paszab, Tiszarád. Nyolc község mezejét második osztályba sorolták, telkenként 30 hold szántóval. Ezek: Kékcse, Komoró, Tizsakanyár, Óntelek, Tuzsér, Szabolcsveresmart, Kék és Vasmegyer. A név szerint nem említett 16 községben 28 hold szántó tett ki egy egész telket. A szántóknál itt is gyengébbeknek minősültek a rétek. Évenként kétszer csak Kisvárdán kaszáltak szénát, ezért itt 8 embervágó rétet járt a telekhez. A községek többségében az időjárástól függött, hogy egyszer vagy kétszer kaszálták-e réteiket. Voltak azonban települések, ahol még a legjobb szándék mellett sem termett sarjút a rétet, ezért 12 embervágót kellett egy egész telekhez kapniuk Ajak, Rétközberencs, Komoró, Óntelek, Szabolcsveresmart, Nyírbogdány és Paszab lakóinak.

A *Szabolcsi Mezőségnek*, a *Hortobágy mellékének* és a *Szamos mentén* települt falvaknak kiváló volt a határuk. Mindenütt 28 holdban állapították meg a telki szántót. Nem így a réteket. A *Hortobágy mellékén* és a *Mezőségben* nem volt sehol olyan rétet, amit minden évben bizton megkaszállhattak volna kétszer. Még a *Mezőség* réttei csak-csak teremtek időnként sarjút, mert itt mindössze Búdon, Tiszalökön, Szabolcs és Szentmihály községekben állapították meg 12 embervágó rétetben a kaszálót, mindenütt máshol tízben (tudni kell, hogy a név szerint is említett falvaknak nem is volt fűtermő földjük). A *Hortobágy mellékén* azonban 12 kaszáló volt a norma. Tíz embervágó rétte egy egész telkes gazdának csak Egyeken és Tizzacsegén volt. Bár elképzelhető, hogy a *Hortobágy mellékén* nem is annyira a rétet gyatra minősége, inkább a kaszálható területek bősége szabta 12 kaszálóra a telkirét-járulékot. A *Szamos mentén* kiválóak voltak a rétek. Ópályi kivételével mindenütt kaszáltak sarjút minden évben, így 8-8 embervágó rétet járt egy telek után. Ópályiban azonban 12 kaszáló.

A *Sziget* másodosztályú, telkenként 30 holdban megszabott szántóihoz Zalkodon 10, Kenézlőn és Viss határában 12-12 embervágó rétet tartozott.

A *Taktaköz* sokat szidott, mégis első osztályúnak minősülő szántóiból Taktakenéz kivételével mindenütt 28 holdat állapítottak meg egy telek után. Taktakenézen 30 holdat. Mindig sarjút termő rétte azonban csak Taktabájnak volt. Itt 8 embervágót rendeltek egy egész telekhez. Mindenütt másutt 10 embervágót.

A jobbágy által használt szántóföld és rétet járuléka a falu közös használatában lévő legelő. E három járandóság szorosán összekapcsolódott, és Mária Terézia is szigorúan tiltja, hogy különösen legelőben megkárosítsák a falvak jobbágyait. Korszakunkban ugyanis szántóföldi művelés elképzelhetetlen igaerő nélkül. Akár ökorrel, akár lovakkal művelték földjeiket a jobbágyok, az állatok tartásához – még az igaerő állatok tartásához is – elengedhetetlen volt a legelő.

Évszázados hagyományok és szükségletek alakították ki a szántó, a rétet és a legelő hármasságának összetartozását; és ezek a régi gyakorlatra épülő hagyományok ará-

nyosították a szántóföldhöz a rét terjedelmét, szénahozamát. A kettő közötti szoros összefüggés bizonyítja, hogy maga a telekrendszer a hajdani facultasszal, a jobbágyok tehetőségével szorosan összefügg. 1772-ben Szabolcs megyében még nem volt olyan község, amelynek lakói határozott feleletet tudtak volna adni arra a kérdésre, hogy milyen telki hányadot használnak. „Hallomásból” neveztek „kit fél, kit egész, kit negyed” telkesnek; de az „eskü alatt” magvallatottak nem választották szét a jobbágyokat a zsellérektől. Sőt az 1750-es, 1760-as években keletkezett „írott contractusok” is csak 6 marhás, 4 marhás, 2 marhás és gyalogszeres jobbágyokról tesznek említést,⁹² és a szerződésre lépő jobbágyok igavonó erejük arányában használhattak szántóföldet, kaphattak rétet. Ha valaki az így kapott szántóföldön kívül akart szántani, vetni, tehetett, de a földesúr földjén, a termés kilencedét urának kellett adnia. Szénát is kaszálhatott az általa kapott réten kívül, de akkor a begyűjtött széna harmadát hordhatta csak a saját portájára.

Szabolcs megyében az előzetes összeírás⁹³ számsoraiból, az investigatio vallomásaiból és a tabellák rögzített adataiból levonható az a következtetés, hogy az egyes jobbágyok táblázatba foglalt telki állománya 1772/73-ban még szorosan összefüggött a lakosok rendelkezésére álló jármolható ökrök vagy fogatolható lovak számával. Számadatokkal ez ugyan csak 1-2 contractus esetében bizonyítható, a szöveges vallomásokban sem érhető – néhány kivételtől eltekintve – tetten,⁹⁴ de az említett dokumentumok együttesen sugallják, hogy egy négyökrös gazdának fél telket, egy kétökrös gazdának negyed telket írtak jóvá az összeíró biztosok az urbáriumhoz csatolt tabellákban. Akinek csak 1 ökre volt, annak 1/8 telket „utaltak ki” számszerűen, és hasonló tehetőségű gazdákkal összefogva művelhette úrbéres földjét, teljesíthette igás robotját. Egy egész telkes gazdának többnyire 8, de legalább 6 ökre kellett legyen, vagy ezeknek megfelelő mennyiségű lova.

A jármolható barmok, majd pedig a tabellákban feltüntetett telki hányad arányában kapott legeltetési jogot – a pásztorbér megtérítése mellett – a jobbágy a falu határának közös legelőjén.⁹⁵ Legeltetési joguk a zselléreknek is volt. A házas zsellér többnyire egy fejőstehenet hajthatott a közös legelőre. Elvileg természetesen nem volt akadály a korlátlan számú állat legeltetésének sem, de ennek mindenhol határt szabott a rendelkezésre álló legelő mennyisége, állattartó képessége.

A legelő fontosságát nemcsak az bizonyítja, hogy azt a királynő mily mértékig védte az urbáriumban. A falvak lakói is nagy gondot fordítottak kellő mennyiségű legelő biztosítására. Fűsarjadástól a hó lehullásáig többnyire a jármolt barmokat és a fejős teheneket is legeltették. Szénára, jászolra csak télen fogták. A heverő marha, a meddő tehén, a még nem fogatolható lábas jószágok, a sertések, juhok, a kimustrált tehenek, de a hízó marha is, télen-nyáron a legelőn volt. Az állattartás szerepét pedig nem lehet eléggé hangsúlyozni ebben az időben. A paraszti és a nemesi társadalomnak – legalábbis Szabolcs megyében – az egyik legbiztosabb pénzszerezési lehetősége az állattartás volt. Gondoskodni kellett tehát a feltűnően nagy számú csorda, gulya, ménes, konda, nyáj legeltetéséről. Erre szolgált a falu közös legelője; erre a falu határából a közösen használt bozótos, gizgazos művetlen terület; erre használták az erdőket. De legeltetéssel hasznosították az ugart, a pihenésre „fogott” nyomást, szénakaszálás és -begyűjtés után a rétet, a kalászosok betakarítása után a tarlót, a határnak minden zegzugát, ahol a jószág füvet vagy fogyasztható takarmányt talált. Számos község legelője még így is szűknek bizonyult.

Sok helyen egész évre, máshol a réti széna begyűjtéséig vagy a „tarló szabadulásáig” idegen határokon, földesúri pusztákon kényszerültek pascuatiót bérelni.

A fejezet elején a szántóföldről és a rétről elmondott számsorok azt az állapotot tükrözik, amit a központi akarat mért ki Szabolcs megye falvai számára. A valóság ennél sokkal tarkább volt még 1772-ben. Hosszú évtizedek kellettek még ahhoz, hogy az ezerszínű hétköznapi a központi rendelkezést követő tabellákba szoruljon. A korabeli szabolcsi jobbágy nem ismerte a hold, a „jugerum” fogalmát, mint ahogyan azt sem tudták, mi az a négyszögöl. Inkább sejtették a tartalmát a köblösnek, a vékának, esetleg a pozsonyi mérőnek, mint a holdnak. E tájon még általánosságban beszéltek az emberek a határról, a mezőről. Volt falu, amelynek a „szántó mezeje” szűknek bizonyult, más falu határára kényszerültek szántani, vetni.⁹⁶ A legtöbb községben azonban úgy nyilatkoztak a jobbágyok, hogy a szántóföld elegendő, de találunk arra is példát, hogy az úrbéresek ítélete szerint bő.⁹⁷ Ezt a három kategóriát alkalmazták a rétek és a legelők minősítésére is: *szűk, elegendő, bő*. E fogalmak azonban csak a legritkább esetben tükrözik a falu határának holdakban kifejezhető nagyságát, inkább összefüggésben vannak azzal, hogy mennyire járja az árvíz mezejüket, milyen szikesek vagy termékenyek a földek, a marha hizlalására vagy csak teleltetésére használható füvet kaszálnak-e rétjeiken a lakosok, és természetesen azt, hogy milyen tágas a határ, és hány család él haszonvételeiből.

A határ hasznosíthatóságát elsődleges szempontnak tekintő, a természeti környezetre is rápillantást engedő táblázat hűségesen tükrözi a parasztok ítéletét falvaik szántó-, ré- és legelőállományáról. Feltételeznünk kell, hogy a vallomások nemcsak az úrbéresek szántó-, legelő- és rétállományát minősítik, hanem a kuriális földekre éppúgy vonatkoznak. A határok rendezésének, regulációjának a hiánya ugyanis együtt járt azzal, hogy a földesúri vagy kuriális és úrbéres szántók nem voltak minden esetben elkülönítve, hanem mielőtt megkezdték volna a szántást a lakosok az őszi és tavaszi vetések alá, a falu földesurai felfogták a maguknak szükséges területeket az egyes nyomásokon, majd ezt követően nyílászás szerint kiosztották kinek-kinek az őszi és a tavaszi vetések alá való földeket, és az osztásnál többnyire a legfontosabb szempont az volt: kinek hány jármolható barma van. Persze a községek többségében az évenkénti újraosztás már nem divatozott, de a szántással-vetéssel hasznosított föld stabil állandóságáról sem beszélhetünk.

Hangsúlyoznom kell: 1772-ben, és bizonyára a XVIII. század utolsó harmadában, Szabolcs megyében az úrbéres lakosság körében, de a nemesek körében sem örvendett olyan nagy becsnek a szántóföld, mint azt manapság hisszük.⁹⁸

Nem annyira a föld mennyisége, mint inkább a fogyasztók száma, az értékesítési lehetőségek és a hagyományok szabtak mértéket a szántóföldi termelésnek. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy önmagában az úrbéres lakosság által használt szántóföldek, rétek, legelők és egyéb járandóságok, még ha négyzetméternyi pontossággal ismernénk, akkor sem jellemeznék pontosan egy-egy község földművelését. Nemcsak arról van szó, hogy a telki állomány mellett akkor is használtak irtásföldet a jobbágyok, zsellérek, ha azt éppen nem vallották be; hanem arról is, hogy az úrbéres földek mellett bármikor felfoghattak művelésre kuriális földeket is, aminek a használatáért vagy a hagyományok által rögződött módon – Szabolcs megyében a megtermelt javak kilencedét –, vagy éppen szabad alku alapján fizettek természetbeni járadékot, munkát vagy pénzt.⁹⁹ Saját határukon kívül a szomszédos

Az úrbéres lakosság által Szabolcs megyében használati joggal bírt szántóföldek, rétek és beltelkek¹⁰²

Község	A község határa 1913-ban kh	Sessiók száma 1772-es bevallás	Úrbéres telkek 1773 (Tabella)	1772-es bevallás			1773-as tabellák			1772-ben 6szí vetés alá szántottak: h	Hány fordulóban (nyomás) művelik a határt
				beltelkek p.m.	szántó p.m.	rét, kaszáló	beltelkek p.m.	szántó hold	rét, kaszáló		
I. Tiszaoldal											
4. Bácsaranyos (Aranyosapáti, 1.)	1 948	34	9 ⁶ / ₈	22 ³ / ₄	283	77	19 ⁹ / ₈	301 ² / ₈	69	70	3
6. Benk	1 412	16 ³ / ₈	4 ⁷ / ₈	25	152	100	16 ⁹ / ₈	156	48 ⁶ / ₈	54	2
8. Tiszabездéd	3 222	29	7 ³ / ₈	44 ¹ / ₂	242	63	38 ⁴ / ₈	220 ¹ / ₈	63	96	3
9. Cserépeskenéz	1 633	0	0	—	—	—	?	0	0	0	?
12. Eperjeske	2 346	19	7	19	350	32	16	210	70	71	2
16. Gyüre	2 636	10 ¹ / ₂	3 ¹ / ₈	17 ¹ / ₂	138	31	6 ² / ₈	87 ⁴ / ₈	25	50	3
17. Jéke	1 098	2 ¹ / ₂	0 ² / ₈	5	12	4	2	7 ⁴ / ₈	2	24	2
21. Kisvarsány	2 235	28	9 ¹ / ₈	34	337	99	17	256 ⁴ / ₈	72 ⁵ / ₈	90	3
24. Kopócsapáti	1 624	11 ¹ / ₂	0 ⁷ / ₈	8 ³ / ₄	29	8	3	23	8	15	3
26. Nyírlövő	1 374	13	1 ² / ₈	12 ¹ / ₂	68	8	5	43 ² / ₈	8	30	3
27. Ladány-Örmező (Mezőladány)	2 390	8 ³ / ₄	1 ⁶ / ₈	15	1	22	7	31 ⁴ / ₈	42	24	?
28. Lövőpetri	1 609	5 ¹ / ₂	1 ³ / ₈	6	—	—	4 ⁴ / ₈	47 ² / ₈	0	20	3
29. Mándok	5 279	45 ¹ / ₄	10 ⁴ / ₈	62 ⁵ / ₈	748	—	25 ⁴ / ₈	417 ⁶ / ₈	0	221	3
30. Mogyorós	1 549	30 ¹ / ₂	10	30 ¹ / ₄	305	147	20	300	100	62	2
31. Nagyvársány	2 157	19 ¹ / ₂	7 ⁶ / ₈	28 ⁵ / ₈	302 ¹ / ₈	80	14 ⁴ / ₈	217 ⁴ / ₈	62	50	2
34. Tornospálca	7 680	33 ³ / ₄	11 ⁴ / ₈	60 ⁵ / ₈	590	149	37	322	138	107	3
35. Pap	2 981	14 ¹ / ₂	5 ⁴ / ₈	21 ¹ / ₂	304	26	18	190 ⁴ / ₈	26	60	3
39. Tiszaszentmárton	2 882	11 ¹ / ₂	4	15 ¹ / ₂	122	33	13	120	40	58	3
44. Zsurk	2 808	29	8 ⁴ / ₈	41	337	122	25	234	85	118	3
II. Erdőhát											
1. Ágtelek	2 365	14 ⁷ / ₁₃	2 ¹ / ₈	25 ³ / ₄	35 ¹ / ₂	57	20 ⁴ / ₈	80	30	24	2
13. Eszeny	7 941	41 ¹ / ₂	8 ⁴ / ₈	60	96 ¹ / ₂	172	40 ⁴ / ₈	238	85	84	2
37. Szalóka	1 657	18 ¹ / ₂	6	18 ¹ / ₂	80	73	17	180	60	40	2
III. Nyírség											
3. Anarcs	2 965	21	10 ³ / ₈	48	615	95	46	307 ³ / ₈	95	79	3
5. Szabolcsbáka	3 436	33	12 ² / ₈	53	727	122	35 ⁴ / ₈	343	147	85	3
14. Gemzse	2 363	13	6 ⁴ / ₈	18 ¹ / ₂	278	86	17	193	78	53	3

15. Gyulaháza	3 845	18 ³ / ₄	4 ⁵ / ₈	32	281	41	11	135 ⁵ / ₈	49 ¹ / ₈	73	3
18. Nyírkársz	7 199	35 ³ / ₄	15 ⁷ / ₈	70	816	123	40 ¹ / ₈	444 ⁴ / ₈	190 ¹ / ₈	260	3
32. Napkor	6 512	47 ¹ / ₂	16	57 ¹ / ₂	924	153	41 ¹ / ₈	448	192	70	3
38. Székely	2 794	22	2 ¹ / ₈	40	117 ¹ / ₂	32	17	70	30	50	2
40. Nyírtass	6 494	31 ¹ / ₄	11 ³ / ₈	58 ¹ / ₂	537	110	49	318 ¹ / ₈	136 ¹ / ₈	56	3
41. Nyírtét	2 990	21	10 ¹ / ₈	42	378	84	42	294	126	72	3
45. Balkány	15 645	167 ¹ / ₁₂	9 ⁷ / ₈	20 ¹ / ₂	294	124	17 ² / ₈	278	98 ¹ / ₈	62	4
46. Biri	3 921	10	3 ⁶ / ₈	20	240	26	16	105	45	63	3
50. Nyírgelse	4 800	17	4 ⁵ / ₈	16 ¹ / ₂	254	—	16 ¹ / ₈	190 ⁵ / ₈	0	36	3
51. Geszteréd	6 034	0	0	0	0	0	0	0	0	0	?
52. Húgyaj (Érpatak)	6 042	nincs	27 ⁴ / ₈	26 ³ / ₄	2 090	55	26 ⁶ / ₈	1 059 ¹ / ₈	55	131	3
53. Kiskálló	1 405	24	3	24	192	—	6	126	0	80	2
54. Nyírmihálydi	4 429	24	2 ³ / ₈	22	118	37	4 ⁶ / ₈	63	33	30	4
56. Nagykálló	17 865	nincs	24	205 ⁵ / ₈	1 824	39	78 ¹ / ₈	922 ⁴ / ₈	23	1 098	3
57. Nyíradony	14 702	nincs	18 ² / ₈	53 ³ / ₄	1 314	—	57	584	219	282	3
60. Szakoly	7 202	0	0	0	0	0	0	0	0	0	?
68. Berkesz	2 290	29	12	50 ¹ / ₂	580	107	44 ¹ / ₈	364	146 ⁶ / ₈	40	3
89. Nyíregyháza	46 593	nincs	327 ⁶ / ₈	225 ⁶ / ₈	13 068	3 266	655 ⁴ / ₈	9 177	3 933	4 554	?
90. Oros	12 511	31	11 ¹ / ₈	58 ³ / ₈	711	111	23	322	138	264	3
92. Nyírpazony	4 804	36	14	44 ¹ / ₂	810 ¹ / ₂	99	43 ¹ / ₈	392	160 ² / ₈	160	3
97. Sényő	3 197	10	4 ⁴ / ₈	11 ¹ / ₂	197	20	9 ² / ₈	134 ⁶ / ₈	54 ¹ / ₈	60	3
104. Nyirtura	3 714	19	8	40	492	49	29 ¹ / ₈	224	88 ⁶ / ₈	100	3
108. Apagy	5 563	26	5 ⁵ / ₈	33 ¹ / ₂	314	56	22	165 ⁶ / ₈	56	127	3
109. Bakta	2 958	26	6 ⁶ / ₈	27 ¹ / ₂	365 ¹ / ₂	101	23 ⁴ / ₈	201	81	52	3
110. Nyírbátor	14 296	139	64 ⁷ / ₈	139 ¹ / ₂	2 825	561 ¹ / ₂	118 ⁶ / ₈	1 822	823 ⁴ / ₈	888	3
111. Nyírbétek	10 803	40	22	85	979	399	44	523	401	158 ¹ / ₂	3
112. Besenyőd	1 639	6 ¹ / ₂	0 ⁷ / ₈	7 ¹ / ₂	40	5	3 ¹ / ₈	33 ⁴ / ₈	4	14 ¹ / ₂	3
113. Nyírbogát	9 641	31 ¹ / ₂	13 ³ / ₈	60 ¹ / ₂	646	177	55	359 ⁴ / ₈	160	142	3
114. Encsencs	5 541	32	16	61 ¹ / ₂	498 ¹ / ₂	112 ¹ / ₂	32	512	192	126	3
116. Ór	3 093	9	2 ¹ / ₈	16 ¹ / ₂	67	28	16 ¹ / ₈	71	28	31	3
117. Nyírgyulaj	6 224	51	20	63 ³ / ₄	1 260 ¹ / ₂	82 ¹ / ₂	40	656	184	209	3
118. Nyíriákó	1 799	20 ¹ / ₂	6 ¹ / ₈	12 ¹ / ₂	192	73	18	187	73	72	3
119. Nyírbrony	3 488	17	3 ⁷ / ₈	24	194	47 ¹ / ₂	10 ⁶ / ₈	104 ¹ / ₈	51	40	3
120. Kállosemjén	9 470	15 ⁵ / ₈	16	28	670	275	21	453	192	356	3
123. Nyírkércs	2 489	5	1 ² / ₈	5	74	10	2 ¹ / ₈	37	13	14	3
124. Kisléta	3 832	32	8 ² / ₈	24 ¹ / ₂	344	58	23 ¹ / ₈	278 ¹ / ₈	52	73	3
125. Laskod	2 364	16 ¹ / ₂	3 ³ / ₈	36	164 ¹ / ₂	44	19	86	66	78	3

Község	A község határa 1913-ban kh	Sessiók száma 1772-es bevallás	Úrbéres telkek 1773 (Tabella)	1772-es bevallás			1773-as tabellák			1772-ben 6szí vetés alá számtottak: h	Hány fordulóban (nyomás) művelik a határt
				beltelek p.m.	szántó p.m.	rét, kaszáló	beltelek p.m.	szántó hold	rét, kaszáló		
126. Levelek	4 469	26	9	35 ¹ / ₂	451	100	262	34 ⁴ / ₈	98	184	3
127. Lórántháza	2 188	25	10 ⁶ / ₈	49 ¹ / ₂	619	116	289	49 ⁴ / ₈	129	67	3
129. Nyírmada	6 739	33 ¹ / ₄	11 ⁶ / ₈	61 ¹ / ₂	609	103	329	23 ⁴ / ₈	141	149 ¹ / ₂	3
130. Ófehértó	7 509	39	9 ⁷ / ₈	37 ¹ / ₂	425	180	279	27 ⁸ / ₈	117	73	3
133. Petneháza	4 202	12 ¹ / ₂	2 ⁷ / ₈	12	124	33	82	10 ⁴ / ₈	33	64	3
134. Nyírpilis	4 134	45	11 ⁷ / ₈	33 ¹ / ₄	481	260	376	23 ⁶ / ₈	168 ⁴ / ₈	48 ¹ / ₂	2
135. Piricse	6 427	30	13 ² / ₈	53	560	242	320 ⁴ / ₈	26 ⁴ / ₈	242	110 ¹ / ₂	3
136. Máriapócs	3 823	37 ¹ / ₂	22 ⁴ / ₈	65 ¹ / ₂	1 191	32	868	45	56	118	3
137. Pócspetri	4 584	41	14 ² / ₈	44 ¹ / ₂	618	136	430	44	140	113	3
138. Ramocsaháza	3 145	10	4 ² / ₈	25	206	58	108	19	68	43	3
140. Vaja	4 447	34	8 ⁴ / ₈	45 ¹ / ₂	264	79	263	34	79	130	3
IV. Érmellék											
115. Érkenéz	2 874	47	14	59	901	93 ¹ / ₂	466 ⁴ / ₈	28	103 ⁴ / ₈	216	?
128. Érmihályfalva	11 782	4	1 ⁷ / ₈	10 ¹ / ₂	63	17	51 ⁴ / ₈	3 ⁹ / ₈	23 ⁴ / ₈	43 ¹ / ₂	3
V. Rétköz											
2. Ajak	4 302	30	12	54	740	71	398 ⁴ / ₈	51	68	150	3
7. Rétközberences	2 746	14	3	11 ¹ / ₂	82	44	85 ² / ₈	11 ⁴ / ₈	44	74	2
10. Dombbrád	10 722	29 ¹ / ₂	3 ⁶ / ₈	26 ¹ / ₄	57	56	80 ⁶ / ₈	19	56	110	2
11. Döge	2 907	29	10 ⁷ / ₈	30 ¹ / ₂	377	145	284 ⁵ / ₈	25 ⁴ / ₈	127 ⁴ / ₈	101	3
19. Kékcse	3 168	7	3 ⁴ / ₈	10	128	54	106 ⁴ / ₈	10	32	24	2
20. Kisvárda	6 234	21 ¹ / ₂	4 ² / ₈	35 ¹ / ₂	264	13	122 ⁴ / ₈	12	35	98	3
22. Komoró	1 925	13	2 ⁵ / ₈	15	82	26	78 ² / ₈	12	31 ⁴ / ₈	59	3
23. Tiszakanyár	2 644	10	5	13	101	33	161 ⁴ / ₈	13	18	90	2
25. Fényeslitke	4 350	35	11 ² / ₈	39	458	75	364 ⁴ / ₈	26	61	218	3
33. Óntelek	6 817	10	3 ⁷ / ₈	14 ¹ / ₂	110	54	116 ² / ₈	11	45	80	2
36. Pátróha	2 605	18	4 ² / ₈	21	94	19	138 ² / ₈	17	19	100	2
42. Tuzsér	2 605	18	3 ² / ₈	20	69	53	96 ⁴ / ₈	10	32 ⁴ / ₈	64	2
43. Szabolcsveresmart	3 470	23	4 ³ / ₈	20	97 ¹ / ₂	37	151 ⁴ / ₈	16 ⁴ / ₈	30	0	2

67. Tiszabercel	5 537	21	10 ⁷ / ₈	16 ¹ / ₄	446	132	20 ² / ₈	283 ⁴ / ₈	101 ² / ₈	135	2
69. Beszterec	2 015	6	1 ¹ / ₂	8	72	22	7	36	25	20	3
70. Nyírbogdány	6 078	15 ¹ / ₂	4 ⁴ / ₈	22 ² / ₈	316	4	13	165	13	286	3
71. Buj	5 535	37	14 ⁴ / ₈	43 ¹ / ₂	1 674	92	33 ⁴ / ₈	412 ¹ / ₈	136 ² / ₈	100	3
75. Demecser	6 435	27	13	22	365	61	22	364	132 ⁶ / ₈	120	2
78. Gáva	5 933	16 ¹ / ₄	10 ² / ₈	27 ⁶ / ₈	539	92	20 ⁴ / ₈	287	106 ⁴ / ₈	120	4
79. Gégény	4 082	7	5 ⁶ / ₈	28 ¹ / ₂	275	94	25	141 ² / ₈	93 ⁴ / ₈	22	2
80. Nagyhalász	13 622	6	13 ⁴ / ₈	24 ⁷ / ₁₀	493	96	15 ² / ₈	378	147 ⁴ / ₈	80	3
81. Ibrány	10 580	21 ¹ / ₂	18	13 ² / ₄	132	88	13 ² / ₈	514 ³ / ₈	180	100	3
82. Kék	3 812	14	4 ⁶ / ₈	18 ² / ₄	138	37	17 ⁴ / ₈	131	57	80	3
83. Kemece	6 778	20 ¹ / ₂	15 ⁴ / ₈	36 ¹ / ₃	687	162	33 ⁶ / ₈	431	155 ³ / ₈	240	3
85. Kótaj	6 831	0	0	0	0	0	0	0	0	0	?
87. Vasmegyer	3 950	12	7	9 ³ / ₄	364	64	10 ² / ₈	211 ⁷ / ₈	70	40	3
91. Paszab	2 192	25	1 ¹ / ₈	17	18 ³ / ₄	41	6 ² / ₈	12	35 ⁷ / ₈	16	?
95. Tiszarád	1 602	2	1 ⁶ / ₈	4 ³ / ₈	68	11	4 ² / ₈	55 ⁵ / ₈	17 ⁴ / ₈	20	2
105. Vencsellő	5 681	nincs	46 ⁶ / ₈	86 ¹ / ₂	518	117	93 ⁴ / ₈	1 309	467 ⁴ / ₈	168	2
VI. Szabolcsi Mezőség											
63. Újfehértó	27 347	nincs	7 ⁶ / ₈	20 ¹ / ₂	422	43	14 ⁶ / ₈	213 ⁴ / ₈	66 ⁶ / ₈	236	3
66. Balsa	3 430	61 ¹¹ / ₂₄	34 ⁴ / ₈	105	1 072	269	69	976	375	200	2
72. Tiszabüd	7 745	nincs	29 ² / ₈	116 ¹ / ₈	2 100	21	58 ⁴ / ₈	831	379	650	3
74. Tiszadada	8 484	nincs	27 ² / ₈	64 ⁴ / ₈	1 724	149	54 ⁴ / ₈	763	272 ⁴ / ₈	636	3
76. Tiszadob	13 691	nincs	30	68 ³ / ₈	1 492 ¹ / ₂	368	60	855	360	500	3
77. Tiszaeszlár	10 128	nincs	21	29 ² / ₄	973 ¹ / ₂	338	42	588	210	300	3
86. Tiszalök	10 226	nincs	41	92 ² / ₄	2 436 ¹ / ₂	300	82	1 148	492	1 052	3
88. Tiszánagyfalu	4 735	nincs	4 ⁶ / ₈	—	227	48	9 ⁴ / ₈	133	47 ⁴ / ₈	100	3
93. Polgár	62 286	nincs	117	158 ² / ₄	5 946	1 461	234	3 321	1 810	1 384	3
96. Rakamaz	7 476	33 ¹ / ₄	58 ⁶ / ₈	84 ¹ / ₂	3 046	223 ¹ / ₂	117 ⁴ / ₈	1 645	637 ⁴ / ₈	776	3
98. Szabolcs	2 084	22	9 ¹ / ₈	51 ¹ / ₂	474	125	18 ² / ₈	255 ¹ / ₈	109 ⁴ / ₈	80	2
99. Szentmihály	16 063	nincs	110 ⁶ / ₈	173 ¹ / ₈	6 814	903	221 ⁴ / ₈	3 171	1 429	2 252	3
103. Timár	3 131	47 ¹ / ₈	21 ⁴ / ₈	65 ² / ₄	1 150	335	43	610	235	200	2
VII. Sziget											
84. Kenézlő	3 207	26	16	17 ¹ / ₂	330	107	17 ⁴ / ₈	480	204 ⁶ / ₈	100	2
106. Viss	2 384	19	10 ⁶ / ₈	32	484 ¹ / ₂	190	31	246	214 ⁶ / ₈	60	2
107. Zalkod	1 836	16 ¹ / ₂	2 ² / ₈	32 ¹ / ₂	24	45	25	38	53 ⁵ / ₈	50	2

(2. táblázat folytatása)

Község	A község határa 1913-ban kh	Sessiók száma 1772-es bevallás	Úrbéres telkek 1773 (Tabella)	1772-es bevallás			1773-as tabellák			1772-ben őszi vetés alá számtottak: h	Hány fordulóban (nyomás) művelik a határt
				beltelek p.m.	szántó p.m.	rét, kaszáló	beltelek p.m.	szántó hold	rét, kaszáló		
VIII. Taktaköz											
65. Taktabáj	2 822	20	8 ⁶ / ₈	42 ¹ / ₂	398	117 ¹ / ₂	17 ⁴ / ₈	245	82	200	2
73. Csobaj	3 429	20 ⁶ / ₈	10 ⁴ / ₈	22 ³ / ₄	418	205	21	294	104	206	2
94. Pirtügy	5 473	28 ¹ / ₂	18 ³ / ₈	56 ⁷ / ₈	1 171	130	36 ⁶ / ₈	522 ¹ / ₈	183 ⁶ / ₈	200	2
100. Tiszatarodos	1 500	nincs	4 ³ / ₈	5 ⁷ / ₈	231	42 ¹ / ₂	8 ⁴ / ₈	119	42 ⁴ / ₈	90	2
101. Taktakenéz	4 313	18 ⁸ / ₈	6 ² / ₈	24 ³ / ₄	314 ¹ / ₂	94	12 ⁴ / ₈	187 ⁴ / ₈	105	152	2
102. Tiszaladány	3 213	nincs	12	18	370	263	24	336	120	136	2
IX. Hortobágy melléke											
47. Tiszacsege	23 511	nincs	21	59	1 035	164	41	679 ⁴ / ₈	119	234	3
48. Egyek	9 818	66 ¹ / ₄	55 ⁴ / ₈	80 ¹ / ₂	3 180	530	55 ⁴ / ₈	1 554	555	588	3
49. Földes	10 446	0	0	0	0	0	0	0	0	85	?
55. Nádudvar	35 572	nincs	13 ⁷ / ₈	18	605	164	27 ⁶ / ₈	405 ⁸ / ₈	150 ⁶ / ₈	264	3
58. Püspökladány	32 488	nincs	76 ⁴ / ₈	209 ³ / ₄	4 043	655	178 ⁶ / ₈	2 166 ⁷ / ₈	948	532	4
59. Sáp	3 339	0	0	0	0	0	0	0	0	44	?
61. Hajdúszovát	10 230	100 ¹ / ₂	82 ⁶ / ₈	98 ¹ / ₂	5 174	682	95 ⁴ / ₈	2 708 ¹ / ₈	726 ⁴ / ₈	456	3
62. Téglás	6 663	nincs	22 ⁶ / ₈	105 ¹ / ₂	1 302	263	45 ⁴ / ₈	637	273	279	3
64. Balmazújváros	45 112	nincs	83 ⁴ / ₈	107	5 666	527	82	2 831	1 002	358	3
X. Szamos menti falvak											
121. Szamoskér	1 668	13	4 ⁴ / ₈	16 ¹ / ₂	28	61	19 ⁴ / ₈	126	36	20	2
122. Kérszemjén	1 297	6 ¹ / ₂	2	10	32	30	10	56	16	14	2
131. Ópályi	4 628	49	13 ⁴ / ₈	51	412	130	39 ⁴ / ₈	411	129	113	3
132. Panyola	2 337	29	11 ⁴ / ₈	34	99	142	34	322 ⁴ / ₈	92	38	2
139. Szamoszeg	5 957	49	24 ² / ₈	42	99	286	41	686	194	25	2

helységekben, még inkább a falvak határától független pusztákon bérelhettek szántóföldeket, rétet, legelőt hosszabb-rövidebb időre.¹⁰⁰

A jobbágyok földművelő tevékenysége mellett nem hagyhatjuk figyelmen kívül a földesúri majorkodást sem. Ahol egyetlen földesúr bírta a községet, vagy ahol a földesurak birtokai valamiképpen elkülönültek egymástól, még inkább azonban a kizárólagos tulajdonjoggal bírt pusztákon, már ebben az időben is kialakulhattak a majorságok. Némileg ösztönözték ezek létrejöttét a regionális árucserre lehetőségei. A Tiszaoldal, a Rétköz, a Taktaköz, a Nyírség északi részének földesurai piaci lehetőséget találtak termékeiknek a Hegyalján; a kisvárdai, nyírmadai vásárookra Beregből, Ungból lejáró, mezőgazdasági terméket felvásárló kereskedők és fogyasztók révén. Nem lehet véletlen, hogy nemcsak az örökös jobbágyok „sűrűsödnek” az említett térségekbe, de itt robotolnak az úrbéresek a rendezés előtt minden második héten; aratáskor és hordáskor pedig, amíg a munka tartott.

A szántóföldi termelést jellemezve nem hagyhatjuk figyelmen kívül a Szabolcs megyében roppant nagy számban élő kuriális, hétszilvafás, armalista és más néven emlegetett szegényebb sorsú nemeselek földművelő tevékenységét sem. Ezeknek a birtokát nagyságrendileg 1848-ig sohasem írták össze, legfeljebb a jövedelmüket. Számos községben azonban az úrbéres lakosság mellett, vagy éppen azok fölött, meghatározó volt a szerepük a határ használatában, így a földművelésben is.¹⁰¹ Ha feltételezzük, hogy a nemesi birtokosok hasonlóan használták a határt, ugyanazt termelték, ugyanúgy két, illetve három nyomásban művelték a földjeiket, mint a jobbágyok, illetve úrbéres lakosok, ugyanolyan eszközökkel dolgoztak, ugyanúgy nem volt fogalmuk a hold, négyszögöl és általában a később meghonosodott földmértékekről, legfeljebb a telekről, aminek a mértékét ugyancsak nem ismerték, akkor mégiscsak felvázolhatjuk Szabolcs megye mezőgazdaságának a jellemzőit a XVIII. század utolsó harmadában. Hozzáteve ehhez még természetesen azt, hogy a nemesség ugyanúgy bérelhetett pusztákat, irthatott erdőket, bérelhetett kuriális földet, mint a parasztság; és a rév- és vámmentesség miatt esetleg piacra is nagyobb kedvvel termelhetett, mint a jobbágy (2. táblázat).

A táblázat számsorait összevetve, feltűnő a majdnem azonos időpontban vagy legfeljebb egyéves eltéréssel rögzített adatok közötti eltérés. Alig van község, ahol az 1772-ben kivett vallomások egyeznének az 1773-ban hivatalosan rögzített úrbéres állomány mennyiségével, akár a szántóföldeket, akár a rét nagyságát, de még a beltelket illetően is. Az összehasonlítás igazságtartalmának fokozása céljából itt is hangsúlyoznom kell, hogy az 1772-es bevallásokban a szántóföldeket nem holdakban, hanem pozsonyi mérőkben adták meg a jobbágyok, és a holdat két pozsonyi mérővel tekintették egyenlőnek az úrbérendezés-kor. Hozzá tartozik a tényekhez az is, hogy az 1773-as tabellákban rögzített holdak számában bennefoglaltatik az ugar is. Tehát ahol három calcatura, három nyomás föld volt, ott az 1773-ban rögzített szántóföldnek elvileg 1/3-át tavasszal, 1/3-át ősszel vetették be, a harmadik 1/3-át pedig pihentették. Ahol két nyomásban használták a határt, ott a földek felét pihentették – hangsúlyozom ismételtelen, hogy csak elvileg, mert csak a legritkább esetben, még inkább: sohasem fordult elő, hogy ugyanannyi tavaszt és ugyanannyi őszt vetett volna egy-egy jobbágy és pontosan 1/3-át hagyta volna ugaron úrbéres járandóságának. Állításom igazát könnyű belátni, ha akár az 1772-es bevallással, akár pedig az 1773-ban tabellákba rögzített úrbéres állománnyal összevetjük az 1772

őszén felszántott és részben bevetett vagy még ugyanazon őszön bevetni szándékolt földek mennyiségét. Ugyancsak hangsúlyoznám, hogy az 1772-es szántások mennyiségét holdakban írták össze a conscriptorok, külön kiemelve az összeírás rubrikáiban, hogy jugerumról, két pozsonyi mérő vetőmagot befogadó holdról készült az őszi szántást rögzítő felvétel.

A feudális kori összeírások, nemcsak az egységes mértékrendszer hiánya miatt, de nem is csak az összeírók manipulálhatósága, megvesztegethetősége és közönye miatt, hanem a hétköznapiok buktatói, a szokások tarkasága és az emberek rendi mentalitása miatt is, inkább csak tendenciákat jeleznek, semmint hű képet rajzolnak egy-egy állapotról. 1772–1773-ban például Szabolcs megyében több község lakói az egész határt együtt bérelik földesuruktól: Nyíregyháza, Rakamaz, Búd, Szentmihály, Téglás, Polgár és még néhány település közösségei évi meghatározott pénzösszegben róják le földesúri tartozásukat, és a határ használatába földesuruk csak annyiban szólta bele, hogy a határjeleket őrizték pontosan és ne engedjék elvadulni a szántóföldeket, réteket, legelőket. Máshol – ahol egynél több földesúr van – egy-két földesúr köt szerződést, contractust saját jobbágyaival,¹⁰³ és a faluban birtokolt „szántó mezejét”, rétyjét, legelőjét, esetleg nádasát, vesszősét – Szabolcsból nincs adatom arra, hogy erdejét valaki falusi közösségnek bérbe adta volna – a kisebb királyi haszonvételeket adta ki árendába. Az úrbérrendezéssel ezek a szerződések, írásos vagy szóbeli megállapodások nem veszítették el erejüket, csak fokozatosan szorították a jobbágyok földművelését és határhasználatát a földesurak az urbárium keretei közé. Ez a folyamat részben a népesség szaporodásával, részben az árutermelés nagyon lassú térhódításával erősödött csak fel, inkább az 1800-as évek elején, mint a XVIII. század utolsó harmadában.

Az itt körvonalazni megkísérelt állapotot tükrözik az investigatiók is. Az ötödik – a telki állományra vonatkozó – kérdésre rendszeresen visszatérő válasz, hogy „az megesketett személyek nem tudják bizonyosan, melyik légyen egy egész ház hely . . . Következésképpen azt sem tudják, hány hold föld kelletik egy egész telek után, hanem csak régi hallomás szerént, kit egy egész, kit fél teleknek neveznek.” A lényeg azonban most következik: „ahhoz képest a szántó földek és kaszáló rétek is, nem egyenlően vannak . . .” Ha rápillantunk azonban az urbárium bevezetésekor hitelesített táblázatokra, tapasztaljuk, hogy szépen kikerekednek az 1/8-os, 2/8-os, de leginkább a 4/8-os telkek, itt-ott 1-2 tucat egész telket rögzítettek, és alig van 5/8-os, 6/8-os, 7/8-os, 3/8-os telek.

A királyi biztos és az alispán közreműködésével az összeíró biztosok által „meghitelesített” urbárium és tabella rendre elkészült minden községben. Azok egyik példányát betették a megyei levéltárba; egy példányt felküldtek a Helytartótanács-hoz, egy példányt kapott belőlük a község, egyet pedig a földesúr. Évekig nemigen volt szükség ezekre a dokumentumokra. Pihentek és porosodtak, mígnem a földesúri majorságok megszervezésével kapcsolatban egyre több községben került sor a földek felmérésére, a határok rendbeszedésére, és egyre gyakrabban fújták le a port a táblázatokról. A földesurak fokozatosan kisajátították Szabolcs megyében a korábban közös használatú erdőket, a határ korábban műveletlen részeit, majd sorra megszorították a jobbágyok szántóföldjeit, rétyjeit, gyakorta a legelőket is. Szabolcs megyében ez a folyamat 1836 után gyorsult fel, majd pedig összekapcsolódott a Tisza szabályozásával.¹⁰⁴ Közvetlenül az úrbérrendezést követően a jobbágyok,

főleg az örökös jobbágyok jártak jól. Tetemesen csökkent a robotjuk, földesúrral „vívott” jelentősebb pereiket, főleg a határ rendezésével kapcsolatosakat fellebbezni kellett a Helytartótanácsához. A könnyebbségnek azonban később utódaik fizették meg kamatostól az árát. Az urbárium kihirdetését követően, a robot leszállításán, illetve telki hányadhoz való igazításán túl majdnem minden maradt a régiben. A megrögzött hagyományokkal a földesurak sem szálltak azonnal szembe, de a gazdálkodás és az áruterelés objektív feltételei sem igen sürgették egyelőre a nemeseket a rendezésből rájuk háramló előnyök érvényesítésére.

1772-ben Szabolcs megyében még számos helyen divatozott az évenkénti újraszántása a szántóföldeknek. Ajakon például évenként „tehetőség szerint” osztották a szántókat; Cserepeskenézen sem szántója, sem rétje nem volt az egyetlen örökös jobbágyinak; Őrmező lakói mindössze csak egyetlen telek után „tudtak” szántót; Lövépetri lakói egységesen kuriális helységben lakónak vallották magukat. „Nyilással osztják” minden évben a szántót és a rétet Balkányban; évenként osztják Hugyajban is a földeket nyíllal, egyformán: az egyik „járásban” 16, a másik „járásban” is 16, a harmadikban pedig 6 pozsonyi mérő mag alá való földet kap egy-egy jobbágy. Minden évben osztják Nagykálló mezővárosának úrbérései a földet, mint ahogyan Nyíradyban is, de itt minden gazda egyformán kap. Téglás közössége „facultáshoz képest”, a jármolható barmok számához igazítva osztja a határ szántóföldjét, természetesen a bíró ehhez mértén követeli a contractusban megszabott bérleti díjhoz a hozzájárulást minden gazdától. Újfahértón minden évben a földesurak kedvétől függött, hogy a „rátájukból” mennyit engedtek át jobbágyaiknak szántás alá.

Polgár közössége a 6 ökrös gazdának 18 kila alá való földet mért minden nyomáson és 12 embervágó rétet adott, a négy ökrösnek 12 kila vetőmag alá való földet és 8 embervágó rétet, a két ökrösnek 6 kila alá való szántót és 4 embervágó rétet. A gyalogos ember csak két embervágó rétet kapott.

Rádon (Tiszarád) a földesurak kedvétől függött, hogy mennyit juttattak a „szűk határból” a jobbágyoknak. Rakamazon a „contractus előtt” ki-ki „tehetősége” szerint kapott szántót, de a contractus életbelépése után 24 kila alá való szántót és 2 embervágó rétet kapott minden gazda. Szabolcs községben a földesúr kegye döntötte el minden évben, ki mennyit szánthatott. Szentmihályon tehetőségükhöz mértén szántottak a gazdák, Tardoson évenként osztotta az uraság tisztje a földet, a gazdák igaerejéhez mértén; Tiszaladányban pedig a gazdák „szolgálatjához mérték” már „régteől” a szántót. Turán „az földes uraság maga tetszéséből osztogatja a földet és kaszálókat”. Vencsellőn bármennyit szánthatnának, de „kiki csak a maga tehetőségéhez képest vészen földet és rétet a földes uraságtól”. Viss lakói viszont telkek után bírják a földeket. Egy egész házhelyes gazda „a két mezőn 25,5 pozsonyi mérőt bír”, és 10 embervágó rétet. Zalkodon „esztendőnként szokta a földesuraság kinek-kinek kiosztogatni tetcése szerint”.

Sorolhatnánk még tovább: Bélteken „minden esztendőben újonon szoktak osztani és nyilalni”, hol többet, hol kevesebbet. Minden esztendőben osztódnak Mária-pócson is a szántók, de Pócsperiben „mind a szántó föld, mind a kaszálók igen egyformán ki vagynak szabva”.

A táblázat másik, mindennél feltűnőbb sugallata, hogy a határ roppantul kicsiny részét hasznosítják az úrbérések szántóföldi és rétműveléssel. Természetesen nem szabad arra gondolnunk, hogy a földek többi részén majorsági gazdálkodás folyt.

Szinte biztosra vehetjük, hogy a falvak határainak nagyobbik fele szántóföldi művelésre, szénanyerés céljaira, de még legeltetésre is alkalmatlan. A jelenleg rendelkezésemre álló források alapján hiú és tévútra vezető kísérlet lenne egy-egy község legelőállományát még hozzávetőlegesen is megállapítani, még kevésbé az úrbéres legelők nagyságát. 1772–1773-ban a Szabolcs megyei falvak többségében még a szántóföldek sincsenek elkülönítve, a legelők pedig majdnem mindenütt közös használatúak a nemesek, úrbéresek, egyéb contractualisták, földbirtokosok és taksások között. Nemesi közbirtokosságnak terpeszkednek szerte a határokon az erdők, több helyen a nádasok. Roppant területek tartoznak a hasznavehetetlen földek közé. Nincs meghatározott tulajdonjoga senkinek a vizekre, halászó tavakra, csikászó erekre, mocsarakra. Ezek a területek ekkoriban még a faluközösségek használatában vannak. Együtt „élik” gazdagok, szegények, nemesek és nemtelenek. Irtásokat tesznek rajta, itt gyűjtögetnek, használják, ki mint tudja. A falvaktól távolabb hatalmas puszták terülnek el, melyek közül néhányon az elkövetkező évtizedekben falu méretű települések jönnek létre.¹⁰⁵

Az úrbéres szántóföldek és rétek, de főleg a szántóföldek csak viszonylagosan jelzik azt a földmennyiséget, amit a lakosok megműveltek. Alig egy-két községben foglalják magukban a „kerti” földeket: káposzta, dohány, len, kender, dinnye és egyéb vetemények termesztésére feltört határrészeket. Ezeket ugyanis a falu lakosai, a földesurakkal egyetértésben, többnyire a határ legjobb részein szakították ki, többségükben állandó használatba kerültek, és trágyázással, többszöri szántással javították a lakosok; ezek többnyire szabad adásvétel tárgyait képezték. Nincsenek a szántóföldekbe, legfeljebb a kaszálókba beleszámítva a gyümölcsösök, mint ahogyan a szőlőföldek sem, már ahol ilyenek voltak. A szőlőföldek, mint az irtványföldek is, szabad adásvétel tárgyát képezték, még akkor is, ha elvileg ezek is földesúri tulajdonnak voltak tekinthetők. Az irtványföldek Szabolcs megyében az 1770-es évek végétől kezdenek szaporodni, de a hiedellel ellentétben nem csak jobbágyok, nemesek is bősséggel irtanak erdőket, tisztítanak meg gazos, bozotos területeket, törnek fel legelőt, hogy szántóföldi termelést folytassanak rajtuk. Van község, ahol a kukoricát termesztik irtványföldeken.¹⁰⁶

A XVIII. század végén a paraszti földművelés szorosan és megbonthatatlanul összefüggött az állattenyésztéssel, mert az alapvető igaerőt nem nélkülözhetett egyetlen jobbágy sem. Ökre vagy lova minden telkes gazdának volt. A pénzsűke, a felvívó piac hiánya még a nemesség számára sem tette lehetővé, hogy bérmunkával műveltesse majorságát. Még kevésbé volt ez lehetséges a jobbágygazdaságban. Egy féltelkes gazdának legalább két lova vagy négy ökre kellett legyen, és természetesen fejős tehene, hogy szaporulatával pótolja az elaggott, igavonásból kiöregedett ökröket. A XIX. század közepéig ugyanis a fejős, de még a meddő teheneket is csak a legritkább esetben jármolták. Minden falunak külön volt csordája, amelyben a heverő marhákat legeltették – ezeket többnyire gulyának nevezték –, és külön csorda a vonó marhák számára. A heverő marhák csordájában legeltek a növendék marhák, a meddő tehenek, a hízásra fogott tulkok stb. A fejős teheneket a falvakhoz közel, a vonó marhákat többnyire a falvak szántóföldjei közelében legeltették, hogy kívánság és szükség szerint könnyen jármolhassák.¹⁰⁷

Szabolcs megyében a paraszti vallomásokból az tűnik ki, hogy az állattartás eléggé archaikus jellegű volt. Istállókról nem esik szó, ami természetesen nem jelenti

ldi
leg
gy
az
ben
ütt
és
ban
len
ra,
sz-
ek.
től
ező

ldi
leg
gy
az
ben
ütt
és
ban
len
ra,
sz-
ek.
től
ező

szan
ben
és
sai,
ki,
ssal
in-
ök,
mint
ileg
yé-
ben
zos,
uk.

nul
yet-
fel-
ival
ban.
sze-
dett
t is
ben
ilön
dék
hoz
ogy

rtás
enti

azt, hogy ne építenének ólakat, de a községek többsége szót ejt arról, hogy szénát csak teletetésre, marhahízalásra, nem pedig a jószágok jászol melletti tartására kaszáltak és tartalékoltak. Általános szokás volt, hogy fűsarjadáskor a jószágot kiverték a legelőre, és hó hulltaig mindenféle barom a legelőket, erdőket, felszabadított réteket, tarlókat, dinnyeföldeket járta. A jószágok többsége télen-nyáron a legelőn volt. Ha gyengébb volt a tél, az erdők fái és a bokrok alatt elszáradt gazt, fűvet legelték a jószágok vagy a nyáron megkaszált és felgyűjtött rétet, amelyeken ritkán vagy sohasem kaszáltak sarjút. Számos helyen a zombékosokat, vizes földeket járta a marha, ha az megbírta az állat súlyát.¹⁰⁸ Amikor a hó mindent belepett, akkor szénára szorult a marha, olykor még talán a juh is. Ezért esik annyi szó minden egyes falu vallomásában a rétről és a legelőről. Ha semmit nem, de szénát pénzért is vett a gazda, mint ahogyan a legelő szűkében lévő közösségek akár munkáért, akár pénzért, legelőt voltak kénytelenek bérelni. Benk lakói rendszeresen három napi munkáért béreltek a községgel szomszédos határokon legelőt. Bezdéd lakosai Lónyai Ferenc páscumát árendálták több-kevesebb rendszerességgel, míg Cserepeskenéz jobbágysai Torsnyospálcán voltak kénytelenek árvíz idején 1-1 napi munkáért jószágaiknak legeltetést biztosítani. Eszeny jobbágysai Mándokon és Szentmárton határában találtak jószágaiknak árvíz idején legelőt. Gemzse úrbéres lakossága minden évben 9-9 krajcárt fizetett minden pár lábas jószág legelési jogáért Nyírmada földesurának vagy a községnek. Gyulaháza lakói a kalászosok behordásáig és a széna betakarításáig kényszerültek jószágaikkal a karázi legelőkre, ahol 1 napi munkával fizettek minden marha után. Jéke ugyancsak Tornyospálca legelőire volt utalva aratás és kaszálás előtt, és ezért minden gazda egy-egy napi szántást és marhánként 1-1 petákot fizetett. Aratás és kaszálás után felszabadították a tarlókat és a réteket, és a tél beálltaig már saját határukon is megfértek jószágaikkal. Kisvárdai jobbágysai Anarcs földesuraitól kaptak legeltetési jogot, ahol minden gazdának 1 napi gyalogos napszámmal és 1 napi szántással kellett ezt megváltania. De legelőt árendáltak a komoróiak, a fényeslitkeiek, az örmezőiek, a mogyorósi, a szalókai, a téglási, a tiszaberceli, a berkeszi, a nyírbogdányi, a búdi, a csobaji, a tiszadobi, a kenézlői, a tiszarádi, rakamazi, tardosi, taktakenézi, tiszaladányi, timári, vissi, baktai, besenyői, őri, nyírgyulaji, panyolai, ramocsaházi, szamosszegi és vajai jobbágysai is. Gyulaj lakói például minden évben 42 napi szántásért és 60 napi aratásért kaptak együttesen legelőt, de ha kedvük vagy pénzük volt, munkájukat meg is válthatták. A szántás minden napjáért 1-1 rénes forintot, az aratásért pedig 1-1 márvást kellett fizetniük.

Hasonlóan legeltették a lovakat is. Számos ménes járta a határt Szabolcs megyében. Igaz, a lovaknak abrakról is gondoskodtak. Zabot, ahol csak megtermett, szívesen termeltek. Szalmája, termése egyformán takarmány volt, és főleg lovakkal etették.

Télen, amikor a hó mindent belepett, szénával kellett pótolni a legelők hiányát. Ezért volt olyan fontos minden község jobbágyalakossága számára a rét. Ahol jó minőségű és elegendő rét volt, ott nem volt gond az állatok teletetésével. Volt azonban község, nem is egy, amelyiknek egyáltalán nem volt rétje. Ilyen helyeken a telkes gazdák többnyire szántóföldjeikből hagytak kaszálni való területeket, vagy pénzen vettek szénát, még gyakrabban kaszáltak kuriális réteket, de ezeknek csak a harmada széna volt az övék. A rét, az azon nyerhető széna fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a falvak jobbágyalakói, mikor a káraikat

panaszolják, leggyakrabban és legrészletesebben a széna hiányát, a rétek szűkös voltát vagy alkalmatlanságát emlegetik. Legtöbbször az árvizekre, a belvizekre, a „föld árjára” panaszkodnak, amelyek megrontják, megpenészesítik, „megbűzhütk” a szénát, és az már marhahízalásra nem, legfeljebb marhatartásra alkalmas; de olykor a megpenészedett, iszapos, hínáros széna marhavészt is okozott.

Nyírbéltek lakói szerint szinte minden második évben beköszönt hozzájuk a marhavész, mert a belvíz, a föld árja annyira megiszaposítja, megrontja a szénájukat, hogy azon juhot egyáltalán nem is teletthetnek, a marhák pedig döglenek tőle. Hasonlóan keserves a panaszuk a 60 ezer holdnyi határral rendelkező *polgári* jobbágyoknak. Ha árvíz van, az poshasztja szénájukat, ha nagy a szárazság, csak sásas gízgast kaszálhatnak. Mindezt náluk is gyakori a marhavész.

Ha a Tisza vagy a Szamos áradása idejében jött, és hamar elvonult a földekről, akkor bő volt a szénatermés, és jó minőségű fűvet kaszálhattak azok a falvak is, amelyeket gyakran látogattak az árvizek. A szabolcsi falvaknak több mint a felét, több-kevesebb rendszerességgel 73 községet „zaklattak” a vizek, áradások. Főleg a Tisza, de 4-5 községet a Szamos szorongatott kegyetlenül. Nemcsak a földeket, réteket, gyakran magát a falut is.¹⁰⁹

Ha fölöttébb nagy volt az árvíz, vagy sokáig időzött a réteken, földeken, a falvak határában, akkor csak későn kaszálhattak szénát a lakosok. Rakamaz, Panyola jobbágyai panaszkodnak, hogy olykor csak Szent Mihály napján kezdhetik a széna kaszálását. Ha viszont augusztusban vagy szeptemberben lépett ki a Tisza a medréből, akkor a renden lévő vagy már a boglyába gyűjtött szénát lebegtette meg a vízen, és hordta el más határokra.¹¹⁰ A lápi szigeteken kaszált szénát olykor-olykor a viharok, erősebb szelek – a szigetekkel együtt – más falvak határára sodorták.¹¹¹ Amelyik községet elkerülte az árvíz, annak a rétyét, néha a szántóföldjét is, a belvizek, „a föld árja” rontották. Nyírgelse, Taktabáj, Tiszadada, Nyírpazony, Apagy, Nyírbátor, Nyírbéltek, Besenyőd, Nyírbogát, Encsencs, Őr, Nyírgyulaj, Nyírkákó, Nyíribrony, Kállósején, Kisléta, Laskod, Levelek, Lórántháza, Érmihályfalva, Ófehértó, Petneháza, Nyírpilis, Piricse, Máriapócs, Pócspetri, Ramocsaháza és Vaja jobbágyai, zsellérei panaszolják káraik között, hogy főleg a korábban búzát termő földjeiket és rétyeik nagyobbik részét vette el tőlük a föld árja, zsombékossá téve a határ egy részét, ahová még télen sem hajthatják legelni jószágaikat, mert ezek a zsombékosok nem fagynak be, és bennük elsüllyednek az állatok. Máshol az árterületek és a tavak, mocsarak szigetein voltak a kaszálók, ahová nyáron csónakokkal jártak kaszálni, szénát forgatni, gyűjteni és boglyázni. Ilyen helyekről csak a kemény tél beállta után, jégen, szánkóval hordhatták ki a szénát. Ha enyhébb volt a tél, nem fagytak elég keményre a vizek, a széna odaveszett,¹¹² a jószág éhezett, szalmán tengődött, legfeljebb a téli legelőn szálazhatott valamiféle gízgast magának. Ha viszont mindenáron szükség volt a takarmányra, akkor a falu lakói – fáradságos munkával – gátakat, hidakat készítettek, hogy hozzájussanak a szigetek ajándékához, a szénához.¹¹³

Ha sem a természet nem kedvezett, és a paraszti szorgalom sem hozta meg gyümölcsét, az állatokat akkor is etetni kellett, mert különben telek nélkül, megélhetés nélkül találta magát a család. Ilyenkor az utolsó krajcárokat is össze kellett kaparni, hogy szénát vásároljanak rajta. Messze falvakba, olykor 8-10 mérföldre is elszereztek az emberek szénáért, nagy szükség esetén.¹¹⁴

Az igás állatok tartásával szorosan összekapcsolódó szántóföldi földművelés, a belső fogyasztó piac hiánya, a lakosság viszonylag gyér száma, a szállítási nehézségek kiküszöbölhetetlensége miatt elsősorban a lakosság önellátását szolgálta. Néhány térségben alakult csak ki a vásárookra és a szekeres vándorkereskedelemre épülő regionális termékforgalom. Tokaj-Hegyalja szőlőtermelő mezővárosai, Bereg és Ung megyék lakói érintkeztek termékcseré céljából Szabolcs megye falvaival. Tokaj, Mád, Tállya, Tarcál, Bodrogkeresztúr lakói vásároltak búzát, rozsot, szőlőkötöző sást, kukoricát, zabot, árpát, egyéb mezőgazdasági termékeket; kínálva cserébe pénzt, bort, kézműipari cikkeket, cserép- és üvegárut. Ung és Bereg megye lakói ugyancsak élelmet, mezőgazdasági terméket, halat, csikot igényeltek, s helyükbe fémtárgyakat, erdei termékeket, faeszközöket, háziipari cikkeket kínáltak. Némi élelmiszerpiac a postautak mentén alakult még ki. Valahány község, amelyik „országos út” mentén feküdt, érdemesnek tartotta ezt haszonvételei között megemlíteni¹¹⁵ több szempontból is: lakóinak gyakrabban volt lehetőségük pénzes fuvarokhoz, honorált szállítási lehetőségekhez jutni; másrészt pedig az átvonuló személyi forgalom igényelte az élelmet; nemigen családunk, ha azt is feltételezzük, hogy a távolsági kereskedők, akik esetleg egy-egy központi raktár, granárium, folyók partján megtelepedett nagykereskedők számára vásároltak kis tételben termékfeleségeket, szívesebben választották a nagyobb biztonságot, viszonylagos járhatóságot jelentő országos utakat, mint a falvakat egymással összekötő csapásokat, szekerek vágta, állatok taposta utakat, amelyeken télen-nyáron leküzdhetetlen akadályok tornyosultak, feneketlen kátyúk éktelenkedtek.

Egy-két tucatsznyi falu kivételével nemigen volt érdemes Szabolcs megyében sem nemesnek, sem parasztnak mezei termékekből többet termelni, mint amennyit a család elfogyasztott, esetleg amennyit a falvakra telepített katonák feléltek. Szántóföld pedig volt bőven. Az úrbéres telki állomány, a hivatalos adatok tükrében ugyan szűkösnak mutatkozik, és a falvak sora, különösen a határukat két nyomásban használó községek lakóinak szinte mindenike panaszkodik a szűkös mezőre, mégis azt kell állítanunk, hogy művelésre alkalmas föld volt bőven, és ha igaerővel rendelkezett a jobbágy vagy taksás nemes, annyi földet művelt, amennyivel megbírt. Az úrbéres állomány mellett ugyanis egyre szaporodtak a be nem vallott irtások; bárki bármikor vállalhatott fel kuriális földet művelésre, ha a megtermelt termék kilencedét a földesúrnak hajlandó volt beszállítani; és ott voltak a puszták, a praediumok, amik a lakóhelytől, a falvaktól távolabb voltak ugyan, de határtalan terei lehettek volna az emberi szorgalomnak, ha ez nem jelentett volna fölösleges időtöltést, haszontalan fáradozást, soha meg nem térülő befektetést emberi és állati erőben. Ezért a praediumok többségét ebben az időben még legeltetéssel, szénatermeléssel hasznosítják Szabolcs megyében.

Mivel a szántóföldi termelés Szabolcs megyében nemes és jobbágy számára egyformán az önellátást szolgálta, ezért nemesek és jobbágyok, úrbéresek és kúriákon élők egyformán igyekeztek maguknak megtermelni mindenféle terményt. Az investigációkból összegyűjthető teljes termékskálát egyetlen község lakói sem termelik, de a szántóföldek minőségétől és a hagyományoktól meghatározottan, még a legszűkszavúbb vallomásokban is tetten érhető az igények maradéktalan kielégítésére való törekvés.

Íme a termékszála: őszi búza, rozs, kétszeres vagy abajdoc élet, zab, árpa, kender, len, kukorica, lencse, borsó, tavaszi búza, köles, dinnye.

A hagyományos szántóföldi termények a kalászosok. Ezeket minden község lakói a „calcaturákban”, a nyomásokban, a „járásokban” termelik. Ősszel a tiszta őszi búzát, a rozstot — amit Szabolcsban gabonának neveznek —, a kétszerest vagy abajdoc életet vetik. A tavaszi forduló veteménye a zab, az árpa, a lencse, a borsó, a tavaszi búza és a köles. Néhol előfordul a tavaszi fordulóban a kukorica is — amit ezen a tájon tengerinek, néhol tengeri búzának neveznek —, de a falvak többségében még külön erre a célra kihasított „tengeri földeken”, kukoricás „kertekben”, még gyakrabban irtásokon termelik. A kendert és a lent 1-2 község kivételével — ahol panaszkodnak, hogy nem termi meg a határuk¹¹⁶ — minden gazda termeli. Külön kenderföldek, lenföldek szolgálnak erre a célra, amelyeket trágyázni is érdemes, de néhol muszáj is.¹¹⁷

Mint a kender és a len, a dinnye is külön e célból kihasított földben termett. Így kívánta a munkálata, még inkább az őrzése.

A korabeli szántóföldi termelés hitelesebb bemutatása céljából szükségesnek vélem néhány község jobbágylakosainak a vallomását felidézni, hogy aztán sorba vehessük: hol, milyen terményt termeltek.

Néhány község határa földművelésre szinte teljesen alkalmatlannak bizonyult. *Cserepeskenéz* (Újkenéz) lakói szomorúan vallják, hogy „igen kevés szántóföldjük” van, „és azt is a gyakorta való árvíz annyira elrontja, hogy igen ritkán lehet valami kevés hasznát venni”. Nem is említenek név szerint semmiféle növényt, amit rendszeresen termelnének. Hasonlóan vallanak *Ladány-Őrmező* (Mezőladány) lakói is: a „helységnek szántó földje igen kevés van, ami van is, lapos helyen lévén, a gyakorta való árvíz úgy elrontja, hogy a lakosok teljességgel semmi hasznát nem vehetik, hanem kénytelenek más szomszéd határon kilenced alá szántani”, de a kilenced mellett még „bizonyos szolgálatot is” tesznek a szántóföldért. Kenyerüket pedig részes aratással keresik. Hasonlóan mostoha a határa *Érkenéznek*, *Tiszamogyorós*-nak, *Szalókának*, *Nyíradony*-nak a homok miatt, *Beszterecnek*, *Tiszaladány*-nak, *Nyírbélteknek*, *Szamoskérnek* és *Nyírkécsnek*, bár ez utóbbiak kevéske szántóin, legalább a rozs és a kukorica rendszeresen megtermett, és lakói nem szorultak más falvak határaitra vagy a bérelhető pusztákra, praediumokra. *Paszab* határa is „oly szoros”, hogy „még nyomásokra se lehet osztani”. Szigeteken, mocsarak porondjain szántanak egy keveset, és a termést csónakokon, önkezüikkel készített gátakon, hidakon hordják ki e szigetekről.

Természetesen vannak dúsan termő mezők is. *Ajak* lakói például már-már büszkélkedve sorolják, hogy három nyomásra osztott mezejüket olykor-olykor szorongatja ugyan az árvíz, de földjeik ganajozás nélkül megtermik mindhárom fordulóban a tiszta őszi búzát, a rozstot, a kétszerest, zabot, kendert, lent, lencsét, borsót, kukoricát, de még a dinnyét is. Szinte szóról szóra ismétlik az ajakiak vallomását a tiszabezdediek, hozzátéve, hogy ők tövisrépát is termelnek. Dögén kétszerest nem is vetnek a lakosok, csak tiszta őszi búzát és rozstot, meg minden egyebet, amit a föld teremni szokott. Sorolhatnánk tovább a dúsan termő szántókkal dicsekedő falvakat: *Fényeslitke*, *Nyírlövő*, *Lövöpetri*, *Mándok*, *Pap*, *Tornyospálca*, *Pátroha*. Szegényebbek, soványabbak a földek a *Hortobágy mellékén*, ahol az árvíz és a belvíz mellett a szikes földekre és a szárazságra egyformán panaszkodnak a lakosok.

Természetesen a név szerint fentebb felsorolt főbb kalászos és egyéb növények mellett, a szabolcsi emberek termeltek kisebb mennyiségben, kertekben, a házak

körül beltelken vagy külön kihatott földeken másféle növényeket is: dohányt, káposztát, hagymát, tövisröpát, tököt, zöldségfélét, salátát, egyebet, de ezekről külön szeretnék majd szólni, mint a szabolcsi jobbágyok olyan fajta szorgoskodásáról, amelyből pénzt is szerezhettek. A megélhetés, a család és a gazdasághoz tartozó jószágok fenntartása azonban a fentebb felsorolt termények bőségétől vagy hiányától függött. Ezért célszerűnek találom, ha itt táblázatban is részletezem, melyik községben, milyen fontosabb növényféléseket termeltek a jobbágyok, úrbéres lakosok. Márcsak azért is, mert az úrbéres földek mellett többnyire ezeket a növényeket termelték a robotra épülő majorságokban is. A táblázat tehát betekintést nyújt Szabolcs megye egészének a szántóföldi kultúrájába (3. táblázat).

3. táblázat

Szabolcs megye falvaiban termelt szántóföldi növények¹¹⁸

Község	Őszi búza	Rozs	Kétszeres	Zab	Kender	Len	Lencse	Borsó	Kukorica	Dinnye	Árpa	Köles	Tavaszi búza
I. Tiszaoldal													
4. Bácsaranyos (Aranyosapáti, 1.)	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
6. Benk		x			x								
8. Tisza-Bezded	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
9. Cserepeskenéz													
12. Eperjeske		x			x				x				
16. Gyüre	x	x		x	x	x	x	x	x				
17. Jéke	x	x		x	x	x	x	x	x				
21. Kisvarsány	x	x		x	x		x	x	x				
24. Kopócsapáti	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
26. Nyírlövő	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
27. Ladány-Örmező (Mezőladány)	nem terem a határuk												
28. Lövőpetri	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
29. Mándok	x	x	x	x	x	x	x		x	x			
30. Mogyorós		x			x								
31. Nagyvarsány	x	x		x	x	x	x	x	x				
34. Tornyospálca	x	x		x	x	x	x	x	x				
35. Pap	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
39. Tiszaszentmárton		x			x				x				
44. Zsurk	x	x	x	x	x		x	x	x	x			
II. Erdőhát													
1. Ágtelek		x			x				x				
13. Eszeny	x	x			x				x		x		
37. Szalóka					x				x				
III. Nyírség													
3. Anarcs	x	x	x	x		x			x	x			
5. Szabolcsbáka	x	x		x	x	x	x	x	x				
14. Gemzse		x			x				x				
15. Gyulaháza	x	x		x	x	x	x	x	x				
18. Nyírkarász	x	x		x	x	x	x	x	x				
32. Napkor	x	x		x	x		x	x	x				

Község	Őszi búza	Rozs	Kétszeres	Zab	Kender	Len	Lencse	Borsó	Kukorica	Dinnye	Árpa	Köles	Tavaszi búza
38. Székely	x	x		x		x	x	x	x				
40. Nyírtass	x	x		x	x	x	x	x	x				
41. Nyírtét	x	x		x	x	x	x	x	x				
45. Balkány	x	x	x	x							x	x	
46. Biri	x	x	x	x					x		x		
50. Nyírgelse	x	x	x	x					x	x			
51. Geszteréd													
52. Hugaaj (Érpatak)	x	x	x	x	x	x			x		x	x	
53. Kiskálló	x	x	x	x							x		
54. Nyírmihálydi	x	x		x	x		x	x	x	x			
56. Nagykálló	x	x	x	x							x	x	
57. Nyíradony		x							x				
60. Szakoly													
68. Berkesz	x	x	x	x	x	x							
89. Nyíregyháza		x		x							x	x	x
90. Oros	x	x		x		x					x		
92. Nyírpazony	x	x	x	x	x	x			x		x		
97. Sényő	x	x	x	x	x	x					x		
104. Nyírtura	x	x		x	x	x			x				
108. Apagy	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
109. Bakta	x	x		x					x				
110. Nyírbátor	x	x											
111. Nyírbétek	x	x											
112. Besenyőd	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
113. Nyírbogát	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
114. Encsencs		x											
116. Őr	x	x	x	x		x	x	x					
117. Nyírgulaj	x	x	x										
118. Nyírbék	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
119. Nyíribrony	x	x	és más veteményeket										
120. Kállósemjén	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x		x
123. Nyírkércs	x	x											
124. Kisléta	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
125. Laskod	x	x	x										
126. Levelek	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
127. Lórántháza	x	x		x	x								
129. Nyírmada	x	x	x	x	x	x							
130. Ófehértó	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
133. Petneháza	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
134. Nyírpilis		x		x	jó gabonatermő								
135. Piricse	x	x											
136. Máriapócs	x	x											
137. Pócspetri	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
138. Ramocsaháza	x		x	másféle mezei veteményeket									
140. Vaja	x	x	x	x	x	x	x	x	x				
IV. Érmellék													
115. Érkenéz	x	x	x										x
128. Érmihályfalva	x	amit vetnek											



(3. táblázat folytatása)

Község	Őszi búza	Rozs	Kétszemes	Zab	Kender	Len	Lencse	Borsó	Kukorica	Dinnye	Árpa	Köles	Tavaszi búza
V. Rétköz													
2. Ajak	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
7. Rétközberencs		x	x	x	x	x							
10. Dombrád	x	x		x	x	x		x	x				
11. Döge	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
19. Kékcse		x		x	x	x			x	x			
20. Kisvárd	x	x		x	x	x			x		x		
22. Komoró	x	x	x	x	x		x	x	x	x			
23. Tiszakanyár		x			x				x	x			
25. Fényeslitke	x	x	x	x	x	x	x		x	x			
33. Óntelek	x	x		x		x			x	x			
36. Pátroha	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
42. Tuzsér	x	x		x	x		x	x	x	x			
43. Szabolcsveresmart		x		x	x				x				
67. Tiszabercel		x		x		x			x				
69. Besztérc		x											
70. Nyírbogdány	x	x		x	x	x			x				
71. Buj	x	x		x	x	x	x	x	x		x		
75. Demecser	x	x		x	x	x			x				
78. Gáva		x		x	x	x			x		x		x
79. Gégény	x	x		x	x	x			x		x		
80. Nagyhalász	x	x		x		x	x	x			x		x
81. Ibrány	x	x		x	x	x	x	x	x		x		
82. Kék	x	x		x		x			x			x	
83. Kemece	x	x	x	x	x	x					x		
85. Kótaj													
87. Vasmegyer	x	x	x	x	x	x			x		x		
91. Paszab						x			x	x	x		
95. Tiszarád	x	x	x	x	x	x			x				
105. Vencsellő	x	x		x	x	x	x	x	x		x		
VI. Szabolcsi Mezőség													
63. Újfehértó	x	x		x	x	x			x		x	x	x
66. Balsa		x		x	x	x			x		x		
72. Tiszabúd		x		x	x						x		x
74. Tiszadada	x	x		x	x				x		x		x
76. Tiszadob		x		x	x					x	x		x
77. Tiszaeszlár	x	x		x	x						x		x
86. Tiszalök					x	x			x				
88. Tiszanagyfalu	x		x	x	x	x					x		x
93. Polgár	x	x		x							x		
96. Rakamaz	x	x		x							x		x
98. Szabolcs	minden tavaszt és őszt												
99. Szentmihály		x		x	x	x			x		x		x
103. Timár	x	x	x	és tavasi veteményeket									
VII. Sziget													
84. Kenézlő	x	x		x	x	x	x	x	x	x			
106. Viss		x		x	x	x			x				
107. Zalkod		x		x	x	x			x				

(3. táblázat folytatása)

Község	Őszi búza	Rozs	Kétszertes	Zab	Kender	Len	Lenese	Borsó	Kukorica	Dinnye	Árpa	Köles	Tavaszi búza
VIII. Taktaköz													
65. Taktabály	x	x	x	x	x				x		x		
73. Csobaj	x	x		x	x				x		x		x
94. Ptrügy	x	x		x							x		
100. Tiszatardos	mindenféle mezei veteményeket												
101. Taktakenéz		x		x	x				x		x		
102. Tiszaladány		x		x									
IX. Hortobágy melléke													
47. Tiszacsege	x	x	x	x							x	x	
48. Egyek	x	x	x	x							x		
49. Földes													
55. Nádudvar													
58. Püspökladány	x	x	x	x							x		
59. Sáp													
61. Hajdúszovát	x	x	x	x						x	x	x	
62. Téglás		x		x	x				x	x	x	x	x
64. Balmazújváros	x	x		x	x				x			x	
X. Szamos menti falvak													
121. Szamoskér	x												
122. Kérsenjén	x		és más veteményeket										
131. Ópályi	x	x	x	x		x	x	x	x				
132. Panyola	x	minden vetni szokott termést											
139. Szamoszeg	x	x	és más veteményeket										

A jobbágyok által termelt növényféléseket összegező táblázat első pillantásra bizonyítja, hogy különleges növénytermesztési körzet nem alakult ki Szabolcs megye tíz régióra tagozódó tájegységein. A jobbágyok mindent megtermeltek, ami megélhetésükhöz, önellátó gazdaságuk fenntartásához szükséges volt. Monokultúra sehol nem alakult ki, ami azt is bizonyítja, hogy nem, vagy csak nagyon kezdetleges volt az árutermelés. Ami az egyes községek, még inkább tájegységek termékfélésegei között eltérésként jelentkezett, az inkább a természeti és talajadottságokkal függött össze, semmint a piacra termelés ösztönző hatásával. A termékszála minden régióban egyformán gazdag volt. Itt-ott találunk csak egy-két kiugró hézagot. Ezeknek azonban nem feltétlenül az az oka, hogy az illető községben csak egy-két növényféléseget termeltek volna. Elképzelhető, hogy a jobbágyok nem tartottak feltétlenül szükségesnek mindent megemlíteni, vagy az írrok meglegedett néhány növényfélése név szerinti jelzésével.

A növénytermelést illetően legfeltűnőbb Ladány-Őrmező, a mai Mezőladány lakosainak vallomása. „Nem terem a határunk” – panasztolták, és a káraik, megélhetési nehézségeik között külön is kitértek rá, hogy aratáskor „más falvak határain” keresik kenyerüket, és olykor a szomszédos falvak határán szántanak vetés alá, amiből „kilencedet” kell adniuk az illetékes földesuraknak.¹¹⁹

A másik szembeszökő jelenség, hogy legerjedtebb gabonaféle az egész megyében a *rozs*, amit Szabolcs-szerte csak gabonának neveztek. Nem volt olyan tájegysége a megyének, ahol ne termelték volna. Egyedül Cserepeskenéz, Ladány-Őrmező, Szalóka, Ramocsaháza, Tiszalök, Tiszanagyfalu, Kér és Kérszemén lakói nem említették külön, hogy rozst vetnének, de az említett falvak közül a kétszerest, a búza és rozs keverékét termelték Ramocsaházán, Tiszanagyfaluban, tehát minden bizonyosan vetettek időnként tiszta rozst is.

A rozs mellett a második legfontosabb vetemény volt az őszi búza. A Tiszaoldal, a Nyírség, az Érmellék, Taktaköz, a Hortobágy melléke és a Szamos menti falvak szinte mindenike termette. Itt-ott azonban panaszkodtak az emberek, hogy határuk nem termi meg. A Rétközben például nem vetettek búzát Kékcse, Tiszakanyár, Szabolcsveresmart, Tiszabercel, Beszterec, Gáva és Paszab lakói, mint ahogyan a Szabolcsi Mezőségben Balsa, Tiszabúd, Tiszadob, Tiszalök és Szentmihály lakói sem, mert ahogyan állították, „üszöggé és rozzsá válik” határukban a tiszta „őszbúza”, ezért nem is fáradoznak vele. Hasonló a helyzet a Sziget két községében, Vissen és Zalkodon.

A kétszeres vagy abajdóc élet, a búza és rozs keveréke már korántsem volt olyan népszerű, mint akár a búza, akár a rozs önmagában. Érdekes, hogy a Tiszaoldal, a Szabolcsi Mezőség, a Rétköz, a Sziget és a Taktaköz lakossága tartózkodott leginkább ennek a kevert gabonafélének a termesztésétől. Alighanem összefüggésben van ez azzal, hogy ezek a tájegységek közel találták a szőlő-monokultúrás Hegyalját, ahol gabonafölöslegüknek felvevő piaca volt, de könnyebben értékesíthették a tiszta búzát, rozst, mint a kétszerest. Annál elterjedtebb volt a kétszeres a Nyírségben, az Érmelléken és a Hortobágy mellékén.

A zab a búzával és a rozssal vetekedett népszerűségben. Mind a katonaság, mind a fuvarozó zsellérek által keresett gabonaféle volt a zab a lovak számára, és a megmaradt szalmáját takarmányozásra is használhatták a lakosok.

Ha már végigtekintjük a termékskálát, kiemelten kell szólnunk a kenderről és a lenről. A szabolcsi emberek egyszerre termesztették mindkét rostot adó növényfeleséget. Ahol megtermett, mindenütt vetették. Ahol ilyen-olyan ok miatt a határ nem volt alkalmas a kender és len termesztésére, nem győztek az emberek panaszkodni: határuk nem termi meg a kendert vagy a lent. Nemcsak azért érdekes ez számunkra, mert a kender és a len az a növényfeleség, amelyik alá rendszeresen trágyáztak az emberek a legtöbb községben, hanem azért is, mert az általánosan elterjedt termesztésük fokozottan aláhúzza a falvak lakóinak önellátó gazdálkodását. Arról is tanúskodik, hogy kiterjedt háziipar épült e két növényfeleség rostjának a feldolgozására. A téli napokat és estéket az asszonyok, lányok fonással, szövással töltötték. A lenből finom vászon, gyolcs; a kenderből durva vászon, kötelek, zsákok, ponyvák készültek. A len magját olajütőkben dolgozták fel. Számos község pénzbevételi forrásai közé tartozott a lenmagból „ütött” olaj árusítása. A későbbiekben erről még bővebben szólnunk.

Hagyományos és általánosan elterjedt főzelékféleként termesztették Szabolcs megyében a lencsét és a borsót, bár voltak tájegységek, ahol egyáltalán nem termelték, vagy csak említésre nem méltó mennyiségben. Az Erdőhát, az Érmellék, a Szabolcsi Mezőség, a Taktaköz és a Hortobágy melléke községeinek lakói egyáltalán nem említik e két növényfeleséget a termékeik között. Annál kedveltebb volt

azonban a Tiszaoldal és a Nyírség falvaiban. Eléggé ismert és termesztett növényfélések voltak a Rétközben is. Érdekességként kell megjegyeznünk, hogy néhány kivételtől — Mándok, Dombrád, Fényeslitke — eltekintve párhuzamosan termesztették a lakosok. Vagy mind a kettőt, vagy egyiket sem.

Közkedvelt növény volt Szabolcsban a kukorica is. Érdekes módon, azokban a régiókban is, ahol ekkoriban még viszonylag sok volt a tölgyerdő, tehát nem szűkölködtek a lakosok a makkoltatási lehetőségekben sem. A Tiszaoldal, a Nyírség az Erdőhát és Rétköz falvainak szinte mindenikében termelik a kukoricát, többnyire még kertekben, irtásokon, erre a célra kihasított földeken, annak ellenére, hogy e tájegységek bővelkednek makktermő fákban is. Erdőben gazdag vidékek közül csak a Szamos menti falvak lakói nem emlegetik sűrűn a kukoricát mint termesztett növényt. Itt csak Ópályi lakói tettek róla említést. Annál furcsább, hogy a fát, az erdőt szinte teljesen nélkülöző Hortobágy melléki falvak lakói közül csak Téglás és Balmazújváros lakói tartják érdemesnek veteményeik között felsorolni ezt a kapásnövényt, és viszonylag kevés községben teszik szóvá a Szabolcsi Mezőség fákban, erdőkben szintén hiányt szenvedő lakói is.

A dinnye nem volt létszükségleti cikk, de az egyik legkönnyebben hozzáférhető gyümölcs volt a jobbágy- és zsellérember számára. Szabolcsban elég sok helyen termelték, és néhány község lakói kifejezésre juttatták azt is, hogy vásárolni is szoktak a dinnyével. Különösen a Szabolcs községben termett dinnye híresedett el, de árulták a gelseiek is dinnyéiket minden nyáron. Legsűrűbben a Tiszaoldal és a Rétköz falvainak a határában találkozunk dinnyés kertekkel, de előfordultak itt-ott a Nyírségben és a Szabolcsi Mezőségben is. Ritkábban a Hortobágy mellékén. Egyáltalán nem említik a Szamos menti falvak lakói. Bizonyára nemcsak azért, mert esetleg a határuk alkalmatlan termesztésére. Elképzelhető, hogy a közeli szatmári szilváskertek, a Bereg megyei almások az itt lakók gyümölcsigényét kielégítették, s nem kellett nekik bajlódniuk a dinnye termesztésével, őrzésével, tucatnyi egyéb gondjával.

A tavaszi forduló egyik kalászos volt az árpa. A szabolcsi ember nem lévén sörivő, sörfőzők, sörházak sem voltak gyakoriak e tájon — egyedül Nagykállóból tudunk létezéséről ekkoriban egy „serháznak” —, inkább takarmányozás és emberi táplálkozás céljaira termelhették az árpát. Nem mindenütt, természetesen. A Tiszaoldal, az Érmellék, a Sziget és a Szamos menti falvak egyikében sem említették a lakosok, hogy termelnék. A Nyírség falvaiban is elsősorban a Nagykállóhoz közeli településeken, bizonyára a nagykállói sörház igényeit kielégítendő. Feltűnően elterjedt növény volt azonban a Szabolcsi Mezőségben, a Taktaközben, több településen vetették a Hortobágy mellékén és a Rétközben is.

Kiszorulóban volt a termelvények közül a köles. Egyetlen régióban sem volt általános a termesztése. Leginkább a Hortobágy mellékén vetették. Itt négy község lakói is — Csege, Szovat, Téglás, Balmazújváros — megemlítik. Itt-ott előfordult még a Nyírségben — Balkány, Nagykálló, Nyíregyháza —, egyetlen községben — Kék — a Rétközben és ugyancsak egy községben — Újfehértó — a Szabolcsi Mezőségben.

A tavaszi fordulók veteménye volt a tavaszi búza is. Ez sem volt elterjedt növényféle a megyében. Ha itt-ott fel is tűnt — Nyíregyháza, Kállósemjén, Érkenéz, Gáva, Nagyhalász, Csobaj, Téglás —, egyedül a Szabolcsi Mezőségben termelték rendszeresen. Ott viszont egy-két kivételtől eltekintve, szinte minden faluban.

A termelési hagyományok, százados szokások mellett bizonyára a piaci lehetőségek voltak legnagyobb hatással egy-egy község termelési kultúrájának és a lakosok termelési kedvének formálására, de alapvetőek voltak a föld minősége, a geológiai és földrajzi, éghajlati viszonyok is. Modern kifejezéssel: a mikrokörnyezet jellemzői.

A földművelés majdnem teljesen ki volt szolgáltatva a természet szeszélyeinek. Árvíz, jégverés, szárazság és belvizek, fagykár ellen az ember teljesen tehetetlen volt. Kevés hatalma volt a vadak felett is. A legnagyobb kárt a megérett termésben a madarak – verebek, csókák, varjak – okozták.¹²⁰ A jobbágy és nemes lakosság megkísérelte ellenük a védekezést. Mária Terézia királynő kötelezte is a földesurakat, hogy minden évben lőport, serétet, puskát adjanak a jobbágyoknak három napra, és a falu lakói összefogva irtják a kártevő vadakat. Ezek a vad-irtó „hadjáratok” azonban nem sok haszonnal kecsegtettek. A falvak határainak nagyobbik fele Szabolcsban áthatolhatatlan mocsár, nádas, erdő, vad bozótos, ahol könnyen menekedéket találhattak – és fölösen szaporodhattak – a madarak. A nagy vadakat: szarvast, farkast, vaddisznót, őzet könnyebb volt irtani, bár ezek vadászata csak a nemeseket illette még akkor is, ha a szántóföldi kultúrában vagy a jobbágyok jószágállományában olykor-olykor ezek is tetemes károkat okozhattak. Szabolcs megyében egyébként a farkast mindenki irthatta. Megyei statútum rendelkezett róla, hogy mindenki, aki farkast ejt el, és annak bizonyosságát adja a szolgabíró előtt, jutalomban részesül.¹²¹

A természet szeszélyeinek kiszolgáltatott szántóföldi termelést a jobbágy csupán szorgalmával, kétkezi és ígás munkájával befolyásolhatta. Szántással és trágyázással segíthette a termés hozam növekedését.

A trágyázás Szabolcs megyében nem volt divatban. Magáról a trágyázás műveletéről jelenleg még alig tudunk valamit. Annyit csupán, hogy 13 községben rendszeresen trágyázták a kenderföldeket.¹²² Azt viszont már nem tudjuk, hogy kinek-kinek örökös kenderföldje volt-e, vagy a kenderföldet évenként jelölték-e ki a határ más-más részén.

Tíz község lakói vallják, hogy őszi búza alá rendszeresen vagy 3-4, esetleg 5-6 évenként trágyáznak.¹²³

Hét község úrbéres lakossága vallotta 1772-ben Szabolcs megyében – 140 községből –, hogy időnként trágyázniuk kell a határt, mert egyébként nem terem kielégítően.¹²⁴ Hogy milyen gyakorisággal és hogyan trágyázták a szántóföldeket, arról hallgatnak.

A föld termelékenységét, a növények termés hozamát fokozhatták a jobbágyok a szántással. Önmagában erről is keveset tudunk. A szabolcsi ember szántó eszközeit, vasait, ekéit minden biztonnal a környéken szerezte be. Részben Debrecenben, részben Ungvár és Munkács vásárain, olykor Miskolcon, de valószínűleg a tokaji vásárok is jó alkalmak voltak ilyen célra. A használt ekékről, eketípusokról is nagyon keveset tudunk.¹²⁵ Azt sem tudjuk még, hogy hányan voltak olyan kovácsok a megyében, akik maguk is csináltak ekét, szántóvasat. Legfeljebb elképzelésünk lehet, de biztos adatunk arról sincs, hogy milyen eljárással és milyen gyakorisággal élezték a szántóvasakat. A paraszti vallomások is keveset árulnak el a szántás műveletéről. Az urbáriumokban egységesen, minden község úrbéreseit arra kötelezik, hogy szántáskor 4 ökörrel, maga szekerével, ekéjével és boronájával vonuljon robotra, egy ekéhez két embert állítson ki: egyiket az ekét tartani, másikat az ökröket vezetni.

Az investigációkban a 140 községből 59-ben tettek említést a szántásról. Egyetlen község lakói vallottak arról, hogy határuk — „minden résziben” — két ökörrrel is szántható;¹²⁶ 2 község lakói úgy vallottak, hogy a határ némely része 6, más része pedig 4 ökörrrel szántható csak;¹²⁷ 56 község úrbéresei pedig arról panaszkodnak, hogy a „calcaturák” egésze vagy jelentősebb része csak 4 ökörrrel szántható.¹²⁸ Mivel mindezen vallomások a maleficiumok, a károk, nehézségek között hangzottak el, aligha járunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy a többi községben — ha gyatrán, sekélyebben is — két ökörrrel vagy lóval szántottak. Itt-ott feltűnik egy-egy adat arról is, hogy hányszor szántják meg a vetés alá a földet. A legmondosabb megmunkálást a búzaföld igényelte. Az őszi tiszta búzát a legtöbb helyen háromszori szántás után vetették el, de kétszer mindenütt szántottak búza alá. Nyíregyháza lakói meg is mondják, hogy búzát nem vetnek, mert egyszeri szántás után nem terem meg, ők pedig nem szoktak egynél többször szántani. Hajdúszóvát lakói is egyszeri szántásba vetettek mindent.

Tizenyolc község lakói állították határozottan, hogy a búza alá minden évben háromszor szántanak.¹²⁹ Az említett 18 községből 12-ben a rozs alá csak kétszer szántottak.¹³⁰ Négy községben említették,¹³¹ hogy mindenféle őszi vetés alá kétszer szántanak. Itt-ott megemlítik azt is, hogy a tavaszi vetések alá egyszer szoktak szántani.¹³² Az adatok hézagosak, de területileg eléggé szórtak ahhoz, hogy jellemezzék Szabolcs megye lakóinak szántási szokásait. Nemigen járunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy megyeszerte elterjedt szokás volt a tavasziak alá egyszer szántani, míg az őszi vetések alá többnyire kétszer forgatták meg a földet, és háromszor csak a tiszta őszi búza alá szántottak itt-ott az emberek.

A szántóföldekről betakarítható terméshozamról szinte semmit sem tudunk, mert önmagában az, hogy valamelyik község lakossága dicsekszik földje termékenységével vagy panaszkodik a határ mostohaságáról, alig mond valamint az utókor számára. Az 1770-es években pedig sem statisztikusok nem voltak, sem a közigazgatás választott embereit nem érdekelték a terméshozamok. Még az úriszéki pörökben sem találunk erre adatokat, vagy csak a legritkább esetben. Még kevésbé tanúskodnak a földek hozamáról a végrendeletek. Tulajdonképpen közvetett eszközökkel sem tudunk közelíteni a termésátlagokhoz, mert ha feltételeznénk is, hogy egy-egy jobbágy annyit termel, amennyit a járadékok beszolgáltatása — kilenced, tized — után családja megélhetésére és a jövő évi vetőmag biztosítására elegendőnek vél, akkor is kellene ismernünk a családlétszámot, a bevetni szándékolt föld területét, és külön a család étkezési szokásait: mennyi búza, rozs, kukorica szükséges a család tagjainak táplálásához. A modern statisztikai intézmények megszületésétől, az adatszolgáltatások pontossá válásától kezdve erre több-kevesebb biztonsággal építhetünk, de a feudalizmus korában ilyen adatokra építeni, nemcsak az adatok hiányában képtelenség, hanem azért is, mert a legkevésbé éppen az egyes családok táplálkozási szokásait ismerjük. Egy biztos: a kenyér és tésztafélék, tehát a rozs és búza szerepe korántsem volt olyan kizárólagosan meghatározó egy-egy Szabolcs megyei község lakóinak a táplálkozásában, mint azt a XIX. század második felének fogyasztói szokásaiból gyakran igyekeznek kikövetkeztetni néprajzosok vagy helytörténészek. Azok a számadatok pedig, amelyek először adhatnának némi betekintést az egyes növényfeleségek terméshozamáról,¹³³ majdnem képtelenül valótlanoknak tetszenek. 1828-ban ugyan — a regnicoláris conscriptio keretében — minden község meg-

vallotta azt is, hogy hányszorosát termi meg földjük az elvetett magnak. Szabolcs megyében – a vallomások szerint – ez nem több, mint a vetőmag két és fél-három vagy négyszerese.¹³⁴ E között a két szélsőség között ingadozna a termelékenység. A 2–4-szeres termés hozam ebben az időben már nemcsak hihetetlennek tűnik, hanem annyira kevésnek is, hogy ezért talán még az 1770-es években élő embereknek sem lett volna érdemes az ekét a földbe „akasztani”. Talán közelebb járnánk az igazsághoz, ha az országosan 2–4–5-szörösre becsült termés hozamot fogadnánk el, de ez is csak találgatás lenne. E ponton az olvasó sem tehet mást, mint belenyugszik abba, hogy a rendelkezésemre álló és az általam ismert források alapján még csak megközelítően saccolni sem tudom, milyen termés hozamok mellett gazdálkodott Szabolcs megyében az úrbéres lakosság 1772-ben, vagy a XVIII. század utolsó harmadában.

A földet művelő szabolcsi emberről, munkájáról és annak eredményéről ennyit árulnak el az 1772-ben rögzített investigációk. Az életéről, de még a munkájával kapcsolatos egyéb tevékenységéről sokkal többet. Egyebek mellett azt is, hogy az általuk megtermelt vagy a természettől gyűjtögetéssel, halászattal és egyéb tevékenységgel elsajátított, de el nem fogyasztott javakat hol, merre értékesítette; és azt is, hogy a szántóföldön végzett tevékenysége mellett, milyen egyéb haszonszerzési lehetősége volt. A következőkben a vásározó, termékét pénzre vagy egyéb, a szabolcsi ember számára nélkülözhetetlen eszközök megszerzésére fordított iparkodására vetünk egy pillantást.

Szabolcs megyei vásárok és vásározó szabolcsiak a XVIII. század utolsó harmadában

A történetírás és a gazdaságtörténet feltárt eredményeiből közismert ma már az a tény, hogy a szűk belső piacokkal rendelkező országok kereskedelme a prekapitalista időkben elsősorban külkereskedelemre orientált.¹³⁵ Bányászati és nyerstermékeit, mezőgazdasági cikkeit, könnyűipari alapanyagait csak külföldön értékesíthette. Ezek között az országok között volt a helye Magyarországnak is a XVIII. században. A polgári társadalomra jellemző korszerű kereskedelmi hálózat, és a tőkés gazdaság funkcionálását lehetővé tevő fejlett infrastruktúra kialakulása előtt ezeket a külföldre szánt termékeket is főleg a jelentősebb országos vásárokon gyűjthették össze gyorsan a nagykereskedők határainkon túlra szállítani érdemes mennyiségben. Ez a tény önmagában megnövelte a magyarországi vásárok jelentőségét. Hozzá kell azonban tennünk, hogy az egyes tájegységek lakói, a földrajzi, természeti adottságoktól jelentős mértékben befolyásolt, a regionális munkamegosztásból adódó árucseréigényeket is ezeken a vásárokon bonyolíthatták le legbiztonságosabban és leghatékonyabban.¹³⁶

A vásárok mellett bizonyos termékféleségek – főleg háziipari termékek (vászon, faszén, mész, faragványok, üvegáruk, agyagedények, gyümölcs stb.) – forgalmazásában jelentős szerep jutott a házaló és vándorkereskedelemnek is.¹³⁷ Ezúttal azonban csak a Szabolcs megyei lakosság vásározásait igyekszem nyomon követni. Azt is csak a XVIII. század végén. Azt vizsgálom, milyen vonzókörzeteket alakítottak ki azok a mezővárosok, amelyek Szabolcs megyében vásártartási joggal rendelkeztek; és a megyén kívül, a megye lakossága által mely vásárok voltak a látogatottak. Mielőtt azonban rátérnék a vásározó helyek számbavételére, az egyes vásárok vonzókörzetének felmérésére, szólnom kell néhány szót arról, hogy Szabolcs megye viszonylag gyér számú, szinte kizárólag mezőgazdasággal foglalkozó lakosságát mint eladókat és vevőket miként érinthették ezek a vásárok.

Szabolcs megye piacra, eladásra szánt termékei közül egy minimális mennyiségű búzán, rozson, zabon és árpan kívül a dohány, az élőállat, a gyapjú, esetleg kender, len, méz és viasz jöhetett számításba. Néhány község lakói esetleg friss gyümölcsöt, aszalványokat, égetett szeszt, kender- és lenmagból készült olajat, gyékényből, sásból és vesszőből készített háziipari termékeket kínálhattak vásári portékaként, míg szükségleteik a mezőgazdaságban meg nem termelhető javak és tárgyak mindenikére kiterjedhettek volna. És itt különös hangsúlyt kell hogy kapjon a „volna”, mert bármennyire széleskörűek lehettek az igények, azok kielégítését nagy mértékben korlátozta az a pusztá tény, hogy pénzre váltható javaik, pénzszerzési lehetőségeik

elégge korlátozottak a XVIII. században, sőt még a későbbi évtizedekben is. Épp ezért túlzottan nagy jelentőséget nem szabad tulajdonítanunk annak az árucseret-forgalomnak, amely ebben az időben a szabolcsi ember számára kínálkozott. Pénzből, de pénzszerzési lehetőségekből is roppantul nagy hiány van ezen a tájon. Tojás, tyúk, kappan, tej, vaj, túró, hagyma, különböző zöldségfélék és kerti vetemények bőven teremnének a megyében, de fogyasztójuk csak a termelő. Ipari város az 1770-es években az egész országban nincs; Szabolcsban pedig még szabad királyi város sem található. A megye féltucatnyi mezővárosát is csak az emeli a falvak többsége fölé, hogy egy-két tucat iparos él bennük, és évenként 1-2-4 vagy 6 vásár tartására privilégiumot kaptak. Ekkor még csak Nagykállónak van némi közigazgatási vonzata, a többieknek még ez sem. Se egy gimnázium, se egy kollégium, se egy manufaktúra, se egy bánya nem „ékesíti” ezt a régiót, amelyik különös színével, a paraszti munkától elütő elevenségével ízelítőt mutatna a majdan beköszöntő polgárosodás jellegzetességeiből; főleg pedig felvásárolhatná azokat az emberi létezéshez szükséges termékeket, amelyeket bőségesen termelhetne a megye lakossága, ha pénzre cserélhetné. Így hát az a gazdag felsorolás és tényhalmaz, ami a vásározási hasznonvételekkel kapcsolatban az investigatiókba bekéredzkedett, inkább csak lehetőség, mint valóság, mégis, úgy vélem, érdemes feltárunk öseink vásározó mozgásterét, még akkor is, ha ezúttal csak egy megyére korlátozódnak ezek a mélységükben a falvakig lenyúló vizsgálatok.

Az elmondottakat figyelembe véve, Szabolcs megye lakói a XVIII. század utolsó harmadában 29 vásárt látogattak. Ezek közül 6 vásározó hely bent volt a megyében, 23 pedig a megye határain kívül.

A hat Szabolcs megyei vásározó hely a következők: *Kisvárdá, Nagykálló, Nyírmada, Nyírbátor, Tiszaszentmárton, Tornyospálca.*

A megyén kívül 23 vásározó hely: *Debrecen, Tokaj, Mátészalka, Ungvár, Munkács, Nagykároly, Erdőbénye, Sátoraljaiújhely, Miskolc, Eger, Sajószentpéter, Karcag, Szikszó, Mád, Olaszliszka, Sárospatak, Tarcal, Bodrogkeresztúr, Tállya, Székelyhid, Diószeg, Margita, Nagyvárad.*¹³⁸

Természetesen, a felsorolt városok és vásározó helyek sem a megyén belül, sem a megyén kívül nem egyformán népszerűek.

Szabolcs megye úrbéres lakossága, minden bizonnyal nemesi lakosai is, legszívesebben a kebelükben lévő mezővárosok országos vásárain kereskedtek. Mindenekelőtt *Kisvárdá, Nagykálló* és *Nyírmada* országos vásárai voltak igen-igen látogatottak a megyebeli lakosok által. Indokolt hát ezért elsőként ezek vonzó körzetét megvizsgálni.

Kisvárdá

A legnépszerűbbek Szabolcs megyében a kisvárdai vásárok voltak. A 140 megváltott község¹³⁹ és mezőváros lakói közül 94-ben állították határozottan, hogy rendszeresen járnak a várdai sokadalmakra, ahol „évenként hat vásár esik”, és ezeken „mindenféle javojukat eladhatják, szükségükre valót pedig vehetnek”. A 94 községből 29-ben első helyen, 28-ban pedig második helyen említették a felsorolásban Kisvárdát, ami külön is hangsúlyozza ennek a mezővárosnak a fontosságát a XVIII.

század utolsó harmadának árucseréjét illetően. Azoknak a községeknek, városoknak, falvaknak a sorát pillanatnyilag nem ismerjük, amelyeknek lakói más megyékből látogatták ezeket a vásárokat, de Ung, Bereg, Ugocsa és Szatmár vármegyéből minden bizonnyal több település vásárosói jártak ide áruikkal. Majdan, ha az említett vármegyék investigatói is feldolgozásra kerülnek, teljes képet rajzolhatunk a vásári vonzókörzetekről. Most kénytelenségből meg kell elégednünk a Szabolcs megyei települések vásárosó útjainak felvázolásával.

Első helyen: Fényeslitke, Nyírlövő, Lövőpetri, Mogyorós, Óntelek, Tornyospálca, Pap, Pátroha, Szalóka, Tizsaszentmárton, Szabolcsveresmart, Ágtelek, Ajak, Anarcs, Bácsaranyos, Benk, Rétközberencs, Cserepeskenéz, Dombrád, Döge, Eperjeske, Jéke, Kékce, Tizsakanyár, Kopócsapáti, Nyírmada, Ófehértó, Berkesz, Eszeny.

Második helyen: Apagy, Besenyőd, Nyírbákó, Levelek, Petneháza, Pócspetri, Vaja, Beszterec, Nyírbogdány, Buj, Demecser, Nagyhalász, Ibrány, Kemece, Vasmegyer, Őrmező, Mándok, Nagyvarsány, Nyírtass, Tuzsér, Zsurk, Szabolcsbáka, Tiszabездé, Gemzse, Gyulaháza, Gyüre, Nyírkarász, Komoró.

Harmadik helyen: Nyírbogát, Nyíribrony, Kállósemjén, Ramocsaháza, Kiskálló, Nagykálló, Nyírtura, Napkor, Székely, Nyírtét, Kisvarsány.

Negyedik helyen: Nyírbakta, Őr, Nyírkércs, Laskod, Lórántháza, Hugyaj (Érpatak), Nyírmihálydi, Nyíradony, Téglás, Újfehértó, Kék, Tiszarád, Sényő.

Ötödik helyen: Nyírbátor, Kisléta, Máriapócs, Biri, Nyírgelse.

Hatodik helyen: Encsencs, Nyírgyulaj, Nyírbétek, Piricse, Balkány, Gégyény.

Hetedik helyen: Nyírpilis, Nyírpazony.

Nyírmada

Ma már majdnem hihetetlen, de a XVIII. század utolsó harmadában Kisvárda után a mai *Nyírmadának*, vagy ahogyan akkor nevezték, *Nagy-Madának* volt a Szabolcs megyei mezővárosok közül a legnagyobb vásári vonzókörzete. 71 szabolcsi település lakói látogatták rendszeresen a madai vásárokat, ami földrajzi fekvésével magyarázható. Maguk a mezővárosi lakosok vallottak erről: Mada – állították – „oly helyen . . . vagyon helyeztetve, hogy a szűkebb földön szomszéd nemes vármegyék, úgy mint Bereg, Máramaros és Ugocsa, midőn életet venni ki jönnek, leg elsőben érik . . .” Mada tehát alkalmat adott vásáraival a mezőgazdasági termékeket kínáló szabolcsiaknak, hogy találkozzanak a Máramarosból, Beregből és Ugocsából kézműipari és háziipari termékeket, főleg a mezőgazdasági termeléshez szükséges eszközöket: ekéket, sarlókat, kaszákat, kapákat és más nélkülözhetetlen szerszámokat és használati tárgyakat kínáló északkeleti felvidékiekkel. Ennek a regionális, földrajzi tájegységek között, a természeti adottságokra épülő munkamegosztásból származó árucere-szükségletnek a révén híresedtek el tehát a madai vásárok. Szabolcs megye falvaiból az alábbi sorrendben és számban látogatták a lakosok a madai vásárokat:

Első helyen: Apagy, Nyírbakta, Nyírbákó, Nyírkércs, Laskod, Levelek, Lórántháza, Petneháza, Pócspetri, Vaja, Őrmező, Nagyvarsány, Nyírtass, Szabolcsbáka, Gemzse, Gyulaháza, Gyüre, Nyírkarász, Kisvárda, Kisvarsány.

Második helyen: Nyírbátor, Ór, Nyíribrony, Kállósemjén, Ófehértó, Ramocsaháza, Berkesz, Kék, Sényő, Lövépetri, Óntelek, Tornyospálca, Pátroha, Szabolcsveresmart, Ajak, Anarcs, Bácsaranyos, Berencs, Cserepeskenéz, Dombrád, Döge, Jéke, Kékcse, Tizsakanyár, Kopócsapáti.

Harmadik helyen: Nyírbétek, Besenyőd, Nyírgyulaj, Máriapócs, Beszterec, Nyírbogdány, Demecser, Nagyhalász, Kemece, Tiszarád, Fényeslitke, Nyírlövő, Mándok, Pap.

Negyedik helyen: Tiszabездé, Nyírbogát, Encsencs, Kisléta, Piricse, Nyírgelse, Nagykálló, Nyírtura.

Ötödik helyen: Nyírpilis, Balkány, Nyírpazony.

Hatodik helyen: Biri.

Nagykálló

Hajdan jeles végvár, Mária Terézia korától pedig a megye állandó székhelye, a Debrecen–Tokaj postaút majdnem pontosan felező pontjánál lévő mezőváros, ahová még érdemes volt áruikkal ellátogatni a hegyaljai és debreceni céhes mestereknek is. Országos vásárai ezért őrizték hagyományos népszerűségüket. Mint Nyírmadára, ide, Nagykállóba is 71 szabolcsi helység lakói járnak fölöslegeiket eladni, és szükségleteiket beszerezni. Csakhogy amíg Madát 20 községből látogatták első helyen, addig Nagykálló sokadalmait már csak 7 községből. Második helyen Madát 25 község említette meg, Nagykállót mindössze 7 község. Vásározó szerepköre, piaci vonzáskörzete tehát mindenképpen kisebb Nagykállónak, mint Nyírmadának. Bizonyítja ezt az is, hogy olykor még a közvetlen szomszédságában lévő települések lakói is fontosabbnak tartják a kisvárdai, madai vagy debreceni vásárokat első helyen említeni, mint a nagykállóikat. Nézzük azonban a konkrét tényeket.

Első helyen: Besenyőd, Ibrony, Kállósemjén, Kisléta, Ramocsaháza, Nyírbátor, Kiskálló.

Második helyen: Kisvárd, Encsencs, Piricse, Máriapócs, Nyírmihálydi, Nyíradony, Téglás.

Harmadik helyen: Nyírbakta, Nyírkércs, Laskod, Lórántháza, Nyírpilis, Vaja, Újfehértó, Berkesz, Ibrány, Kék, Óntelek, Pátroha, Nyírtass, Szabolcsveresmart, Ajak, Anarcs, Dombrád, Döge, Kékcse, Tizsakanyár.

Negyedik helyen: Apagy, Nyírgyulaj, Nyírkő, Levelek, Pócspetri, Balkány, Kemece, Oros, Fényeslitke, Napkor, Székely, Nyírtét.

Ötödik helyen: Ór, Nyírmada, Ófehértó, Hugyaj (Érpatak), Gégény, Nagyhalász, Tiszarád, Nyírlövő, Pap, Tuzsér, Zsurk, Komoró.

Hatodik helyen: Nyírbogát, Petneháza, Sényő, Nyírtura, Bácsaranyos, Tiszabездé, Nyírgelse.

Hetedik helyen: Kopócsapáti, Lövépetri.

Nyolcadik helyen: Biri, Nyírpazony, Mándok.

Kilencedik helyen: Berencs.

Nagykálló vásárai, amint látjuk, Szabolcs megye belső lakossága körében is csak a kisvárdai és madai sokadalmakat követik népszerűségben, látogatottságban. Amely községek lakói négy-öt vásárt említenek a nagykálló előtt, bizonyára csak esetle-

gesen, elvérték jártak áruikkal a megyeszékhelyre. A hagyomány ereje és a sokadalmi alkalmak még erre fordították néhány község lakosaival a szekérrudakat, de már ekkor megkezdődött Nagykálló hanyatlása, ami feltétlenül összefügg azzal, hogy belső felvevő piaca minimális, maga a mezőváros is csak olyan termékeket kínál eladásra, amit más falvak lakói is kínálnak. Víziutaktól messze esik, a külföldi piacokra árut szállító kereskedők exponáltabb helyeken is felvásárolhatják a számukra fontos nyers- és alapanyagokat, állatokat, azért Nagykállót elkerülik. A földrajzi helyzetéből adódóan Nagykálló nem válhatott a regionális munkamegosztásból eredő termékszükségletek és áruk cserehelyévé, ezért a szomszédos vármegyék lakói teljesen elmaradtak vásáraitól.

Nyírbátor

Nagykállónál is jobban érezhető Nyírbátor hanyatlása. Hajdani, középkori fényét és jelentőségét a Báthori családtól nyerte. A főnemesi udvartartás központtá emelte, ezt a szerepkörét sokáig meg is őrizte, de a XVIII. századra hanyatlása oly mértékű, hogy privilégiumait is képtelen kihasználni. Inkább már csak nevében mezőváros, mint funkcióját, szerepkörét tekintve. Szomorúan vallanak erről az oppidum lakói. „Magának ezen városnak privilégium mellett – állítják – vólna négy országos, és minden héten egy-egy napi vásárja, de mind eddig egy országos vásáránál több azok közzül egészen fel nem állott . . .” Összefüggött a mezőváros hanyatlása azzal is, hogy a XVIII. század elején a Károlyi család birtokába került Nyírbátor, akik földesúri hatalmuk székhelyévé Nagykárolyt, az ősi birtokot tették, politikai szerepet is Szatmár megyében játszottak. Nyírbátor számukra egyike volt számos birtokaiknak, amelyik csak zavarta földesúri hatalmuk kiteljesítését régtől meglévő privilégiumaival. Földrajzi, geográfiai helyzete is kedvezőtlen a „városkának”. Még Nagykállónál is kedvezőtlenebb. A XVIII. század utolsó harmadában nem maradt más szerepköre Nyírbátornak, mint közvetíteni a közvetlen környezetében elhelyezkedő falvak egymás közötti árucseréjét, néhány mezőváros, esetleg olykor-olykor egy-egy szabad királyi város Nyírbátorba tévedő vásározó céhes iparosának évenként egyszer lehetőséget teremteni a sokadalmában való árusításhoz. Nem véletlen, hogy mindössze 55 község lakói tartották említésre méltónak a nyírbátori vásárokat, és az 55-ből is mindössze 8 említette első helyen, és csak 5 második helyen.

Első helyen: Nyírbéltek, Encsencs, Nyírgyulaj, Nyírpilis, Piricse, Máriapócs, Nyírmihálydi, Újfehértó.

Második helyen: Nyírkércs, Kisléta, Laskod, Lórántháza, Nyírbakta.

Harmadik helyen: Ór, Balkány, Berencs, Kisvárdá.

Negyedik helyen: Nyíribrony, Nyírmada, Ófehértó, Ramocsaháza, Vaja, Gégény, Pátroha, Szabolcsveresmart, Ajak, Anarcs, Bácsaranyos, Döge, Kopócsapáti.

Ötödik helyen: Apagy, Nyírbogát, Nyírbogát, Kállósején, Levelek, Petneháza, Pócspetri, Sényő, Nyírtura, Fényeslitke, Lövépetri, Óntelek.

Hatodik helyen: Besenyőd, Nagykálló, Nagyhalász, Nyírlövő, Pap, Tuzsér, Zsurk, Dombrád, Kékcse, Komoró, Kanyár.

Hetedik helyen: Tiszabездé, Biri.

Tiszaszentmárton

Mostanra már teljesen feledésbe merült, de a XVIII. század utolsó harmadában fontos vásározó hely volt Tiszaszentmárton. Vonzókörzete Szabolcsban viszonylag kis számú településre korlátozódott, de szemben a nyírbátori évenkénti egy vásárral, Szentmártonban évenként öt vásár volt. Életüket, szerepkörüket ezek a vásárok is annak köszönhették, hogy a szomszédos Bereg, Ung, Ugocsa, de még a távolabbi Máramaros megye lakói, az akkori viszonyokat tekintve, jelentős mennyiségű élelmiszert, igás állatot voltak kénytelen az Alföldről vásárolni, ezért cserében a már emlegetett termékeiket kínálták. Tehát a regionális munkamegosztás éllette Tiszaszentmárton évenkénti öt sokadalmát is. Szabolcs megyéből 16 község látogatta ezeket a vásárokat több-kevesebb rendszerességgel.

Első helyen: Mándok, Tuzsér, Zsurk, Tiszabездéd, Komoró.

Második helyen: Nyírmada, Fényeslitke, Nyírlövő, Pap.

Harmadik helyen: Apagy, Nyírbákó, Levelek, Pócspetri, Lövépetri.

Negyedik helyen: Petneháza.

Ötödik helyen: Besenyőd.

Tornyospálca

Az eddig tárgyaltakon kívül volt még egy vásárhely Szabolcs megyében, ahol minden esztendő újév napján adhattak-vehettek a lakosok, Tornyospálcan. Vonzókörzete nincs, egyetlen falu, település sem említi, hogy eljárának erre a vásárra, csak Tornyospálca lakói vallanak róla, s állításuk szerint az újév első napján megtartott vásárokat az tartja életben, hogy Ung vármegye lakói ide járnak élelmet vásárolni.

Szabolcs megye sajátos helyzetéből, agrártermelésre berendezkedett jellegéből fakad, hogy nagy kiterjedésű területén nincs egyetlen olyan belső felvevőpiac sem, amelyik maga köré csoportosíthatná a falvakat, és regionális központként az iparosodás fokozásával, a polgári fogyasztó réteg gyarapításával elősegíthetné a megye által megtermelt mezőgazdasági cikkek gyorsabb ütemű és nagyobb mennyiségű belső fogyasztását, ezáltal megindíthatná, segíthetné a mezőgazdasági és kereskedelmi tőke felhalmozódását. Árucseréje nemcsak a XVIII. század utolsó harmadában, a XIX. század első felében is őrzi azt a prekapitalista jelleget, amelyik a regionális munkamegosztásra épül. Nem véletlen, hogy Kisvárdá és Nyírmada emelkedik ki vásározó vonzókörzetként jelentősebb mértékben, és minden más mezőváros háttérbe szorul, nemcsak az említett két mezőváros vonzataihoz, hanem a megyén kívüli vásárok némelyikének a vonzásához viszonyítva is.

A Szabolcs megyén kívüli vásárok közül, a megye lakosságának áruforgalmát és vásározási szokásait tekintve, kettőt kell külön is kiemelnünk: *Debrecent* és *Tokajt*. E kettő közül is kiemelkedik a XVIII. század utolsó harmadában *Tokaj*. A Tiszával a városka alatt egyesülő Bodrog, és ezek mellékfolyói révén az egész keleti és északkeleti országrésszel szoros és az akkori közlekedési, áruszállítási lehetőségeket tekintve jó kapcsolatokat teremthetett ez a mezőváros. A Tiszán a Bodrog betorkollásánál megépített tölgyfahíd és a Rakamazig kiépített töltés erre terelték végle-

gesen a Magyarország és Erdély közötti forgalmat, a Tiszántúl felső vármegyei és a lassan igazgatási centrummá fejlődő Pest és Buda ezen a hídon keresztül tartotta kapcsolatait, itt vonultak át rendszeresen az állandó katonaság ezredei, itt vezetett a hivatalos postaút Debrecen és Kassa között, és sorolhatnánk még egyéb infrastruktúráis jelentőségét ennek a hídnak és a Rakamazig megépített töltésnek, ami a legnagyobb árvíz idején is biztosította a zavartalan forgalmat.

Mindezen előnyök mellett a Hegyalja bortermő és borkereskedelemmel foglalkozó mezővárosai jelentős felvevőpiacai voltak a szántóföldi termékeknek, az élőállatoknak. Kenyérgabonára éppúgy szükség volt ebben a térségben, mint dohányra, kender- és lenvászonra, de más, a természet ajándékozta cikkekre is, mint például szőlőkötöző sásra, hordóabroncsnak alkalmas vastagabb vesszőkre, tölgyfára, zsendelyre, kerámia- és üvegárura stb. A szőlőtermelésre berendezkedett mezővárosok közé feltűnően magas számban települtek kézműiparosok, kerékgyártók, bognárok, más mesterségben jártasak, kézművesek, asztalosok, ácsok, üvegezők, szabók, szűcsök, csizmadiák stb. Manufaktúrák is alakultak a Hegyalján, főleg az itt található nyersanyagok feldolgozására. Üveg és majolika termékei sok helyre eljutottak. A Hegyalja az a régió, amelyik természeti adottságainál, viszonylagosan monokultúrás mezőgazdaságánál fogva is rászorult más tájegységek nemcsak ipari, hanem mezőgazdasági cikkeire is, és hozzá még pénze is volt az itteni lakosoknak, hogy a korabeli Magyarországon az ilyen jellegű igényeiket magas színvonalon elégíthessék ki. Az árutermelés, a bérmunka megjelenése, a tőkefelhalmozódás a magyar mezőgazdaságban talán itt indult meg leghamarabb, és a korabeli Magyarországon itt zajlott legsikeresebben. Mindez már nemcsak a regionális munkamegosztásra épülő árucserét tartja életben, hanem a kereskedelmi tőke megjelenését, felhalmozódását is eredményezi. A hegyaljai városok tehát országosan elhíresedtek, és bár a híd- és töltéspénz elég magas összegű volt, mégis a Szabolcs megyei úrbéres lakosság egyik legkedveltebb vására volt a tokaji sokadalom. A Hegyalján féltucatnyi mezővárosban volt rendszeres vásár, de ha a falvak lakói Szabolcsban a Hegyalját említették, több mint valószínű, hogy Tokajt értették rajta. Akik nem Tokajba, vagy nemcsak Tokajba jártak Szabolcs megyéből vásárolni, azok felsorolták többnyire mindazon helyeket – Mád, Tállya, Bodrogkeresztúr, Erdőbénye, Tarcal stb. –, ahová Tokajon kívül még el-eltévedtek egy-egy országos vásárra. Ha a paraszti vallomásokban emlegetett Tokajt és az általánosan használt földrajzi fogalmat, a Hegyalját szinonim fogalomnak tekintem, akkor 71 község vásárolt több-kevesebb rendszerességgel Tokajban. Önmagában a 71-es szám nem mond sokat, mert Kisvárdára például 94 településről jártak. Ennél lényegesebb az, hogy 23 község lakói első helyen említik Tokajt, 19 község lakói pedig a Hegyalját. A községek elhelyezkedése, földrajzi fekvése azonban egyértelművé teszi, hogy a 19 Hegyalját emlegető falu lakói is első helyen és leghamarabb érték el Tokajt. Biztonsággal feltételezhetjük tehát, hogy ha nem is mind a 19 Hegyalját emlegető községben gondoltak a vallo-mást tevők Tokajra, egy-két kivétellel a Hegyalja Tokaj mezővárosát takarja. Ennek a figyelembevételével vázolom fel azt a listát, amelyik a tokaji vásárok von-zóközrétéről nyújt felvilágosítást. (Természetesen csak Szabolcs vármegye közsé-geiből.)

Tokaj

Első helyen: Nyírgelse, Huguaj (Érpatak), Taktabáj, Balsa, Tiszabercel, Tiszabúd, Csobaj, Tiszadada, Tiszaeszlár, Gáva, Gégény, Tiszalök, Tiszanagyfalu, Nyírpazony, Rakamaz, Szabolcs, Szentmihály, Tiszatardos, Tiszaladány, Timár, Napkor, Székely, Nyírtét.

Hegyalját említene: Beszterec, Nyírbogdány, Buj, Demecser, Nagyhalász, Nyíregyháza, Ibrány, Kék, Kemece, Kenézlő, Vasmegyer, Paszab, Tiszarád, Sényő, Taktakenéz, Nyírtura, Vencsellő, Viss, Zalkod.

Második helyen: Balkány, Biri, Nagykovács, Oros, Pütyög, Balmazújváros.

Harmadik helyen: Tiszadob.

Negyedik helyen: Nádudvar, Berkesz.

Ötödik helyen: Téglás.

Hatodik helyen: Újfahéty.

Hetedik helyen: Tuzsér, Zsurk, Anarcs, Rétközberencs, Dombrád, Döge, Komoró, Tiszakanyár.

Nyolcadik helyen: Nyírgyulaj, Óntelek, Pátroha, Ajak.

Kilencedik helyen: Tiszabездéd, Fényeslitke, Nyírlövő, Mándok, Pap.

Tizedik helyen: Pátroha, Lövépári.

A hegyaljai városok alatt a községek lakói természetesen nem minden esetben Tokajt értették. Számos községben pontosan meg is nevezték azokat a mezővárosokat, ahová Tokajon kívül jártak. A tokaji vásárok mellett népszerűek voltak a tarcaliak (15 község lakói látogatták, akik közül a pütyögi első helyen említették ezt a sokadalmat).¹⁴⁰ Bodrogkeresztúrba 21 községből jártak,¹⁴¹ Sátorajújhelyre 23 községből,¹⁴² Mádra 3 községből,¹⁴³ Olaszliszkára két¹⁴⁴ és Sárospatakra is két községből.¹⁴⁵ Ezeket a sokadalmakat azonban a második, harmadik, hatodik, hetedik helyen említik a vallomást tevő jobbágyok, ami feltétlenül összefüggött azzal, hogy csak ritkán, elvéve fordultak meg ezeken a távolabbi, nehezebben megközelíthető mezővárosokban, vagy legalábbis azt, hogy nem a falvak lakóinak többsége, csak néhányan jártak ezekre a városokra. Mindenesetre a Hegyaljával élénk és állandó volt a szabolcsi falvak kapcsolata, különösen a Rétköz falvainak lakói kedvelték a Hegyalját, ahová könnyen mehettek csónakokon, ladikokon, és kisebb értékű és mennyiségű árukkal is érdemes volt, esetleg vásári alkalmakon kívül is megjelenni e területen.

Debrecen

A XVIII. században Debrecen a legmagyarabb város, és a gazdasági életben is kiemelkedő szerepet játszik, de már korántsem olyan fontosat, mint a XVI–XVII. században. A város „árkain” belül élő kézműiparosok termékei messze földön híresek voltak. Debrecen állatvásárai talán a legfontosabbak ebben az időben a Kárpát-medencében. Hajdani fénye, hatalma és nagysága azonban már csak emlék.

A XVIII. század utolsó harmadára Debrecen gazdagsága, vezető szerepe lehatárolt. Hosszú küzdelem árán sikerült ugyan megőriznie, megerősíteni szabad

királyi városi rangját;¹⁴⁶ népességszámban még ezt követően is vezeti néhány évtizedig a magyarországi városok listáját, de már Pest készülődik átvenni tőle a vezető szerepet az élet minden területén. A XVIII. század utolsó harmadától Debrecen tulajdonképpen már csak azzal tűnik ki a magyar városok sorából, hogy lakossága tisztán a magyar etnikumból toborzódott. Gazdasági jelentősége naponként, hónapoként csökken, de heti és országos vásárai a XIX. század közepéig jelentősek, és Kelet-Magyarországon vitathatatlanul a legnépesebbek. Könyvárusok, céhes mesterek, hazai és külföldi kereskedők, szántó-vető parasztok és állattenyésztők egyformán felkeresik még nagy országos vásárait, amelyeken gyakorta két hétig lehetett adni-venni szűrt, gubát, szántóvasat, baltát, csizmát, viaszt, mézet, gyapjút, lovat, ökröt, tinót, búzát, dohányt, mézeskalácsot, pecsenyét, kultúrcikket, bibliát, szövetet, selymet, vásznat, debreceni bicskát, lószerszámot és mindent-mindent, amire a korabeli városi és falusi embernek, nemesnek, papnak, katonának, parasztnak, jobbágnak és cselédnek szüksége volt. Híres vásárai csábították a Szabolcs megyei falvak lakóit is. 66 község lakói vallották 1772-ben, hogy látogatják a debreceni vásárokat. 8 mérföldről, 50-60 kilométerről is elindultak Debrecenbe a vármegye falvaiból, hogy több-kevesebb rendszerességgel Debrecenben adják el fölös mezőgazdasági termékeiket, nélkülözhető állataikat vagy itt szerezzék be az életükhöz, gazdálkodásukhoz nélkülözhetetlen cikkeket, szerszámokat. A debreceni vásárok népszerűségét nagyban növelte, hogy a magyarországi termékeket külföldre szállító kereskedők is állandóan jelen voltak ezeken a sokadalmakon, ami nagyban megnövelte a keresletet, főleg az élőállat és a gyapjú, dohány, égetett szesz, viasz és más, messze földre is szállítani érdemes áruk iránt. Legbiztonságosabban és viszonylag magas áron itt mindent értékesíteni lehetett. Bár Debrecen maga is állattartó és szántóföldi műveléssel foglalkozó település, de a városban sok a kézműves, a tisztviselő, a diák, bérért szolgáló cseléd, napszámos és más társadalmi réteghez tartozó ember, és ezek mind-mind fogyasztói a mezőgazdasági termékeknek. Fél és negyednapi járóföldről Debrecennek a heti vásárait is érdemes volt már ekkoriban is felkeresni. Jártak is a szabolcsi falvak lakói mind heti, mind országos vásáraitra.

Első helyen: Nyírbogát, Balkány, Biri, Tiszacsege, Egyek, Nagykálló, Nyíradony, Püspökladány, Hajdúszovát, Téglás, Oros, Nádudvar, Balmazújváros.

Második helyen: Nyírgelse, Kiskálló, Újfehértó, Nyírtura.

Harmadik helyen: Hugyaj (Érpatak), Nyírmihálydi, Gégény, Polgár, Őrmező, Szabolcsbáka, Cserepeskenéz, Gemzse.

Negyedik helyen: Nyírbakta, Vasmegyer, Nagyvarsány, Gyüre, Kisvarsány.

Ötödik helyen: Nyírbéltek, Encsencs, Érkenéz, Laskod, Lórántháza, Piricse, Berkesz, Nyírbogdány, Demecser, Kemece, Érmihályfalva.

Hatodik helyen: Nyírbátor, Ibony, Nyírkércs, Ófehértó, Nyírpilis, Ramocsaháza.

Hetedik helyen: Apagy, Besenyőd, Őr, Nyírgyulaj, Nyírkákó, Kállósején, Kisléta, Levelek, Nyírmada, Petneháza, Máriapócs, Pócspetri, Vaja, Nagyhalász.

Nyolcadik helyen: Rétközberencs.

Kilencedik helyen: Ajak, Bácsaranyos.

Tizedik helyen: Kopócsapáti.

Tizenegyedik helyen: Pátroha.

Az eddig említett fontosabb vásáros helyek mellett még féltucatnál több olyan helységet kell megemlítenem, ahová a Szabolcs megyei községek lakói eljártak

javaikat eladni és szükségleteiket beszerezni. A fontosabbak ezek közül *Mátészalka*,¹⁴⁷ ahová 47 község lakói szekerestek (*Őr* község lakói első helyen említették Mátészalkát); *Ungvár* külső és belső vásárait 28 szabolcsi településről látogatták¹⁴⁸ (első helyen egyetlen község sem említette); *Nagykároly* vásárait 28 szabolcsi faluban tartották számon;¹⁴⁹ *Miskolcét* nyolc községben;¹⁵⁰ *Munkácsét* négyben;¹⁵¹ *Nagyváradét* szintén négyben;¹⁵² *Székelyhíd*,¹⁵³ *Diószeg*,¹⁵⁴ *Margita*,¹⁵⁵ *Eger*¹⁵⁶ vásárait 2-2 községben; *Sajószentpéterét* két,¹⁵⁷ *Karcagét*¹⁵⁸ három, *Szikszóét*¹⁵⁹ 7 községben.

Szabolcs 140 településének vásároló útjait számbavéve, nem szóltam még *Szamoskér*, *Kérsemjén*, *Ópályi*, *Panyola*, *Szamoszeg*, *Szakoly*, *Keresztút* vagy *Kótaj*, *Geszteréd*, *Földes* és *Hajdúsáp* községekről.

Az említett 10 község közül *Kérsemjén*, *Szamoskér*, *Ópályi*, *Panyola* és *Szamoszeg* lakóinak a vallomásaiból csak annyi deríthető ki, hogy 1–5, legfeljebb 8 mérföldes körzetekben elegendő vásároló hely található, ahová eljárhatnak fölös javaikat eladni.

Szamoskér, *Kérsemjén*, *Szamoszeg*, *Ópályi* és *Panyola* olyan közel fekszik *Nyírmadához*, hogy első helyen csak a madai sokadalmakat kereshették fel az itt lakók, és második helyként minden bizonnyal Mátészalkára vagy Kisvárdára jártak. De az általuk emlegetett 1–5 és 8 mérföldes körzeten belül esik Nyírbátor, Nagy-károly, Ungvár és Debrecen is.

Az öt nemesi község közül *Kótaj* vagy *Keresztút* lakói egyértelműen Tokajban és Hegyalján vásárolhattak legsikeresebben, míg *Hajdúsáp* és *Földes* egyformán Debrecen találták legközelebb, s bizonyára ide is jártak lakói. *Szakoly* és *Geszteréd* nemesi viszont Nagykálló és Debrecen között választhattak. Bizonyára mindkét vásárra szorgalmasan el is jártak.

Ez utóbbi tíz település lakóinak feltételezett vásárválasztási gyakorlata és lehetőségei csak tovább erősítik a fentebb kiemelt féltucatnyi vásároló hely domináns szerepét Szabolcs megye lakóinak az életében a XVIII. század utolsó harmadában. Ezt tükrözi az a térkép is, amelyiken minden vásártartó helyet bejelöltem, melyet a szabolcsi lakosok megemlítettek. (Lásd a térképmellékletet.)

A felvázolt vonzókörzetek, a kiemelten népszerű vásárok már önmagukban sok mindentről árulkodnak. A Szabolcs megyei belső vásárok elsősorban regionális munkamegosztásra alapozzák árucseréiket. Ez még akkor is így van, ha *Kisvárdá* és *Nyírmada*, kis mértékben még *Tiszaszentmárton* is, vonzókörzetéhez kapcsol meg a kívüli területeket. E három vásároló hellyel kapcsolatban meg kell még említenünk a közlekedést és az áruszállítást nagy mértékben könnyítő folyók közelségét. A Tisza és a Szamos távolabbi községek számára könnyen megközelíthetővé teszi mindhárom mezővárost, kivéve árvizes időben, ősszel és tavasszal, amikor az utak feláznak, a szabályozatlan folyók megáradnak, és mérföldekre vízzel borítják a partmenti utakat. Az investigációkban bőven panaszkodnak e három vásároló helyhez kötődő falvak lakói a közlekedési nehézségekről, mindenekelőtt a rossz utakról és a folyók áradásairól.¹⁶⁰

Nagykálló és Nyírbátor tipikusan a köréje települt falvak egymás közötti árucseréjét közvetíti. Folyók áradásai nem nehezítik a közlekedést az ide járó vásárolók számára, a tavaszi és őszi esős időkben is jobban járhatók az utak, de a folyók hiánya meg is akadályozza, hogy nagyobb távolságról felkeressék áruikkal a vásárolók. E két vásárról, mint majd a később (II. József korában) belépő Nyíregyházáról is

csak élő állatot hajthatnak hosszabb távolságra az ország határain túlra szállító kereskedők. Az élő állat mellett a dohány, viasz, esetleg a gyapjú jöhetett még számításba ez utóbbi két vásáron, mint nagyobb mennyiségben eladható áru.

Kiemelt helyzete, mint már említettem, az egész megye számára, a megyén kívül eső két nagy vásározó helynek, *Tokaj*nak és *Debrecen*nek volt. A szabolcsi ember fél országrésznyi terület árucsereforgalmába kapcsolódhatott be Tokajban; szinte mindenféle áruját, termékét eladhatta, és a számára szükséges eszközöket: kézműipari és manufaktúra termékeket mind megvehetette itt.

A debreceni vásárookra elsősorban élő állatait volt érdemes felhajtania, a mézet, viaszt, gyapjút, dohányt felvinnie, és cserében megkaphatott mindent. Mindkét vásár viszonylag könnyen megközelíthető volt, minden időben járható utakkal. Debrecenbe menve vámot, révpénzt sem kellett fizetnie a vásározóknak, Tokajba menvén azonban időnként kétszer: részben hídpénzt, árvízkor pedig a rakamazi töltések használatáért is. Mégis ez a két vásár az, amelyiket 8 mérföldes távolságról is felkeresnek a lakosok, míg a többi vásárok, vásározó helyek többnyire 1–3, legfeljebb 5 mérföldes körzetből vonzzák csak a falvak lakóit.

A szabolcsi ember vásározó hajlamát tehát a felkínálható áruk és a beszerezni szükséges cikkek mellett jelentős mértékben befolyásolták a közlekedési viszonyok, bár ez így volt a XVIII. század utolsó harmadában az ország egész területén. Igaz, Szabolcs megye néhány régióját különös mértékben sújtották a tavaszi és őszi esőzések. A Taktaköz, a szabolcsi Tiszahát, a Rétköz emberei tavasszal és ősszel kényszerültek bezárkózni falvaikba. Még saját határukra is nehezen mozdulhattak ki egy-egy nagyobb esőzés után, nem is beszélve azokról a hetekről, hónapokról, amikor a Tisza megáradt, és Debrecenig látogatta a rónaságokat, pusztákat. Ilyenkor legfeljebb csónakokon, ladikokon vagy egyéb vízi alkalmatosságokon közlekedhettek az emberek, sokszor még saját határukban is.

Annyi biztos, hogy a XVIII. század utolsó harmadának szabolcsi társadalma éppúgy teljes élet megvalósítására törekedett, mint elődei és utódai. Legfeljebb az emberek mentalitása, még inkább az emberek és a társadalom értékrendje volt más, mint azoké a koroké, amelyeket a mai ember tapasztalatai segítségével értékelni tud. A teljes élet megvalósítására törekvő társadalom hétköznapijait az önellátásra való törekvés mellett át- meg átszöttek a kereskedelmi kapcsolatok. Ez akkor is így volt, ha a kereskedelem a XVIII. század utolsó harmadában Szabolcsban még ropantul súlyos nehézségekbe ütközött. A nehézségeket részben csökkentették vagy legalábbis elviselhetővé tették a házaló és vándorkereskedők, akiknek a tevékenysége nemcsak a csipkék, szalagok, fatárgyak, háziipari termékek forgalmára korlátozódott, hanem bizonyos termékféleségek felvásárlására, már ebben az időben is. Szabolcs megyében keresett cikk volt a csík, a hal, a teknősbéka, nyest és nyércprém, a nyersbőr, a gyapjú, a dohány, a méz és a viasz, de néhány, a házi kertekből és a szorgalmi földekről kikerülő zöldségféle is. A gyapjút és a dohányt kivéve kis mennyiségű áruk ezek, és az értékük sem feltétlenül magas, de egyeseknek lehetőséget teremtettek a vásározási alkalmakon kívül pénzszerzésre. Érdemes hát néhány gondolatot rájuk vesztegetni, és természetesen a szabolcsi ember egyéb pénzszerzési lehetőségeire is.

A jobbágylakosság pénzszerzési lehetőségei

Vizsgálódásaim során a továbbiakban arra szeretnék választ kapni, hogy a vásározási alkalmakon kívül milyen pénzszerzési lehetőségei voltak a XVIII. század utolsó harmadában a szabolcsi jobbágyoknak, zselléreknek. A továbbiakban is az investigatiókra hagyatkozom. Mielőtt azonban a konkrét feladatra rátérnék, tudatosítanom kell, hogy az itt felsorolandó és részletesen vizsgálandó pénzszerzési lehetőségek nemcsak az úrbéres jobbágyok és zsellérek számára adóttak, hanem a nem úrbéres adózó lakosság számára is, még inkább azonban a megye nemessége számára, mind a jobbágytartó, mind a jobbágyokat nem tartó földesurak, mint ahogyan az armalisták, a közbirtokos és egyéb kategóriába tartozó „kisnemesség” számára is. Sőt, a nemesség ezekkel a lehetőségekkel hatékonyabban élhetett, már csak privilégiumainál fogva is, mint ahogyan számukra a regálé jogok külön, az itt elemzetteknel sokkal jövedelmezőbb pénzforrásokat csörgedezhettek, nem is szólva a jobbágytartó nemesek úrbéres jövedelmeiről.

Még egy szempontot állandóan szem előtt kell tartanom, amikor a Szabolcs megyei úrbéres társadalom pénzszerzési lehetőségeiről szólok: az árutermelés nagyon kezdetleges fokán álló lakosságról van szó. Ennek a régióknak a népessége a polgári mentalitásból semmit vagy alig valamit sajátított el a XVIII. század utolsó harmadára. A terület rendezetlensége, az utak hiánya, a termelőeszközök fejlettségének alacsony színvonala, a mezőgazdasági termékeket felvevő piac hiánya, illetve nagyon szűkös volta, az alacsony népsűrűség, a kézműipar kezdetleges volta, a városok hiánya, a szabad birtokforgalom és birtokbírhatóság hiánya, a Tisza és mellékfolyóinak szabályozatlan állapota mind-mind azt eredményezik, hogy Szabolcs megye lakossága, még a környező (Zemplén, Szatmár, Bereg, Ugocsa, Ung, Bihar, Borsod, Békés, a Hajdú-kerület és Debrecen) törvényhatóságok népességénél is jellemzőbben, önellátásra rendezkedett be. Állami és földesúri terheinek jelentős részét is természetben róttá le. Szükségeit – lehetőség szerint – maga elégítette ki. Vagyont nem gyűjt, a takarékoság ismeretlen előtte, vagy legalábbis társadalmi értékrendjében az utolsó helyen áll. A történelmi múlt ismeretlen számára, a jövőjének nem ura, így hát jelenét éli, ha nem lenne sértő, azt állíthatnám: vegetál.

Pénzre alig van szüksége. Jószerevel alig tudja mire fordítani. A szabad menetelű jobbágyok számára – megfelelő pénzvagyon felhalmozása után – még jogilag adott is a mezővárosokba vagy szabad királyi városokba költözés lehetősége, de ettől a lépéstől alighanem visszariasztja őket az a tény, hogy akár mezővárosba, akár szabad királyi városba költöznek, archaikus ismereteik, foglalkozásbeli jár-

tasságuk a mezőgazdasághoz köti őket, aminek a kereteit biztonságosabban és jövedelmezőbben találják meg ebben az időben a falvakban. Foglalkozási presztízs, társadalmi helyzetükből való kitörési vágy sem igen „kínozza” őket. Legfeljebb a földesurakkal vagy a faluközösséggel támadt konfliktusuk űzi őket idegen tájakra, esetleg más vármegyébe, de ott is többnyire falvakba, a mezőgazdasági foglalkozás folytatására.

A jobbágytársadalmat már a XVIII. század utolsó harmadában sem tekinthetjük homogén egységnek. Nemcsak gazdaságilag, jogilag sem. Mária Terézia uralkodása idején, még az úrbérrendezést követően is, jogilag két hatalmas táborra tagozódik a jobbágyosság: örökös és szabad menetelű jobbágyokra. E két kategórián belül széles skálán mozognak gazdasági helyzetüket illetően is. A házatlan vagy alszellértől a házas zsellérig, az 1/8 telkes örökös és szabad jobbágytól az egész telkesig roppantul tarka a kép. Anyagi helyzetüket a használatukban lévő föld mennyiségénél jobban meghatározza a rendelkezésükre álló, tulajdonukat képező ígás és egyéb fajta állatok száma. Az ország keleti és északkeleti régióiban az úrbérrendezéskor, de még utána is sokáig a használatukban lévő föld mennyisége jelentős mértékben függ ígás állataik számától. Ezen túlmenően helyzetüket, sorsukat jelentős mértékben befolyásolja az, hogy úrbéres vagy nem úrbéres jogállásúak-e. Sorsukat vagy vagyoni helyzetüket, életmódjukat az említettekkel majdnem hasonló súlyossággal befolyásolja, hogy még egy megyén belül is milyen földrajzi, természeti környezetben élnek, milyen természeti adottságok között végzik munkájukat, létfenntartó tevékenységüket. Az ország, de azon belül egy-egy megye regionális tagozódása talán éppen a XVIII. század utolsó harmadában nyomja rá a bélyeget legjellemzőbben a lakosság életmódjára, vagyoni helyzetére, gazdasági tagozódására. Ez a regionális tagozódás alapvetően befolyásolja még egyetlen megyén belül is – mint azt Szabolcs esetében tapasztalni fogjuk – a jobbágyok pénzszerzési lehetőségét.

A XVIII. század utolsó harmadában a jobbágytársadalomból való kiemelkedés, a privilegizált rendek közé kerülés még elsősorban nem pénzkérdés, bár ha társadalmi méretekben nem is, egyesek számára a legkisebb faluban is teremődik lehetőség, megfelelő mennyiségű pénz felhalmozása esetén a jobbágyorsból való szabadulásra, ha másként nem, manumissionális levél vásárlásával, ami első lépcső lehet a „megnemesedéshez”. Ezen túlmenően, a privilegizált rendek közé emelkedés más módja is elérhető, ha megfelelő mennyiségű pénz áll a jobbágy rendelkezésére. Szabad királyi városba költözés, mesterség tanítása gyermekei számára stb. A pénz fontosságát, szerepét nem szabad tehát lebecsülnünk ebben a korszakban sem, mégis azt kell mondanom, hogy évszázados mentalitásbeli hagyományok, sorsszerű kényszerek elfogadása, őrzése a jobbágytársadalom figyelmét legfeljebb akkor fordítja a pénz felé, ha saját társadalmi kategóriáján belül akar feljebb lépni, mondjuk házas zsellérből telkes jobbágy akar lenni. Ezt könnyen elérheti még akkor, ha megfelelő számú ökröt, lovat, és megfelelő eszközöket: ekét, szekeret stb. tud vásárolni. Életmódjának szervezése, létezési feltételeinek biztonsága szempontjából sem közömbös a rendelkezésére álló pénz mennyisége, mégis azt kell mondanom, hogy a jobbágytársadalomnak nem egyformán van szüksége pénzre. Pénzre azonban minden jobbágynek szüksége volt.

Igaz, hogy élete fenntartását, létkereteit, termelését lehetőleg mindenki úgy szervezte és biztosította, hogy abban a legkisebb szerepe a pénznek legyen. Lehetőleg

mindent előállított, megtermelt vagy egyszerű termékcserével megszerzett magának a korabeli jobbágy. Néhány, a gazdaság folytatásához szükséges tárgyon, személyes szükségleti eszközön, són, egy-két fajta fűszeren kívül alig kellett valamiért pénzt adnia. Kellett azonban adóznia. Pénzt követelt tőle az állam, a vármegye, az egyház és a földesúr. Állami adóját – ha más lehetősége nem volt – végső soron fizethette természetben. A katonai raktárak, granáriumok olykor-olykor limitált áron felvásárolták a jobbágy termékeit. Előfordult az is, hogy katonát ültettek a jobbágy nyakára. Ez súlyosabb és veszélyesebb teher volt minden pénzbeli adónál. Féltek és tiltakoztak is ellene az adózók. Inkább fizették pénzben tartozásaikat. Az állami adónál is következetesebben és szigorúbban hajtották be a vármegye adóját, a háziadót. Ebben nemigen ismertek könyörületet a szolgabírák. Pénzt kívánt, követelt a földesúr is. Mária Terézia úrbérrendezésétől kezdve ott is, ahol korábban nem volt divatban. Bár a földesúrnak „ledolgozhatta” a cenzust szekerezéssel, egyéb munkával. A papnak személyes szolgáltatásaiért járó pénzt is bizonyára megválthatta természetben. A megyei adót és az állami tartozást azonban legtöbbször behajtották rajta, még akkor is, ha Szabolcs megye tisztikara az állami tartozások behajtása terén nem mindig szorgalmatoskodott a legserényebben.

Adón kívül kellett a pénz korcsmára, asszonyi cicomára, a leányok kiházásítására, mezőgazdasági szerszámokra, leggyakrabban a falusi kézművesek szolgáltatásaiért: kovácsnak, kerékgyártónak, borbélynak, seborvosnak, házaló kereskedőnek, vándorló üvegesnek, fazekasnak, késesnek stb.

Viszonylag kevesebb gondja volt a pénzre az örökös jobbágyoknak. Szolgáltatásai korábban természetbeniek voltak, és a robotból állt. Szénát venni, legelőt bérelni azonban gyakran kellett nekik is. Egyeseknek épületfát, tűzifát kellett vásárolni.

Más volt a helyzet a szabad menetelű jobbágyok esetében, akik szerződésben rögzített kötelezettségeiket többnyire pénzben rótták le. Az állami és megyei adó mellett olykor jelentős földesúri pénzzolgáltatást is magukra vállaltak, melynek összegét mindenképpen elő kellett teremteni. A pénz hiánya sok zaklatást eredményezett, megléte pedig kényelmesítette az életet, rangosította, módosította a halandót.

A pénzhez jutás egyik legbiztosabb módja az volt, ha a jobbágy, zsellér, a föld népe nevelt állatait, főlöszleges termékeit értékesítette azokon a vásárokon, amelyek vonzókörzetéhez a faluja, lakhelye tartozott. Erről már szóltam. Most inkább azokat a lehetőségeket elemzem, amelyek részben vagy egészen függetlenek a vásároktól, ahol a jobbágyok az alaptevékenységükkel megtermelt javakat értékesíthették. Ez ugyanis többé-kevésbé minden község számára egyformán adott. A szántóföldi termékek fölöszlegének és a fölös állatoknak a vásárokon történő értékesítésén túl azonban egyéb pénzszerzési lehetőségek is adóttak, amiket érdemes szemügyre venni, mert sok mindent elárulnak a „föld népének” az életmódjáról és azokról a regionális tagozódásokról is, amelyek ekkor még alapvetően meghatározták egy-egy tájegység lakóinak az életét, gazdálkodását, megélhetését és mozgásterét.

Az úrbérrendezéskor megkérdezett parasztok vallomásait, az investigatiókat vallatóra fogó vizsgálódásaim azt bizonyítják, hogy a feudális, önellátásra berendezkedő jobbágygazdálkodás – a szántóföldi termelés és az állattenyésztés – mellett a föld népének tucatnyi lehetősége volt a pénzszerzésre. A mezővárosok és néhány község külön is érdeklődésre tarthat számot, hogy aztán elénk táruljanak Szabolcs megye jobbágytársadalmának általános jellemzői.

Kisvárdá. Bent, a mezővárosban, évenként hat országos vásárt tartottak, megannyi szekerezési, pénzszerzési, elszállásolási alkalom. Másik előnye, hogy postaútban feküdt, vagy ahogyan a korabeliek vallották: „ország útyáiban vagyon ezen város, ha mi gazdaság beli el adó termései vagyon a lakosoknak, el adhatták”. Szokásos szántóföldi termésein kívül veres- és fokhagymát, a határán termett nádat is értékesíthették az ügyesebbek, Tárkányból pedig – amelyik két kis mérföldre esett Kisvárdától – sót hordhattak, részben a szokásos szekerezéssel, részben a hat országos vásárra, haszonnal árulni. Lakói eljárhattak a sátoraljaújhegyi szőlőhegyekbe, a helmeci és szentesi szőlőkertekbe – ez utóbbiak két mérföldre voltak – kapálni, kötözni, szüretelni és egyéb szőlőmunkára. „Dolog idején”, bent a városban is „pénzes napszámot mindég kaphattak” a lakosok.

Nádudvar. Nádudvarról viszonylag keveset tudunk. Hatalmas kiterjedésű legelője az állattartásnak oly mértékig kedvezett, hogy élőállat eladásából bőven pénzelhettek a lakosok. A közeli Debrecen vására szántóföldi terményeinek jó felvevő piaca volt, de bent a mezővárosban is eladhatták fölöslegüket. Szekerezési alkalmuk mind a debreceni, mind a szolnoki sóházban rendszeresen akadt. Nyáron a debreceni és balmazújvárosi pusztákon kaszálhattak pénzért vagy „részért”, és az így szerzett szénát télen eladhatták. Voltak azonban, akik a Hegyaljára is eljártak szőlőmunkákra. A felsoroltak mellett némelyek a mézből is pénzt szerezhettek, mert a mezőváros határa alkalmas volt méhtartásra.

Nagykálló. Ekkor már a megye politikai központja, székvárosa. A megyei közgyűlések mindig itt tartattak, de évenként öt országos vására is volt. A megtermelt javak, felnevelt állatok helyben történő eladása sem okozott tehát gondot. Ebben a városban volt a legtöbb hivatalnok, a legtöbb kézműves és regálébérlő. Határán és a belső kertekben dohányt, káposztát és egyéb zöldségfélét termeltek a lakosok, maguk szükségén felül eladásra is. Salétromház és dohánybevéltő volt a településen, amelyek rendszeres szekerezési alkalmat kínáltak, mint ahogyan a négy mérföldre fekvő debreceni sóház is. A helyben üzemelő serház állandó felvásárlója volt szántóföldi termékefeleslegüknek. Nagy volt az átmenő forgalom, így az élelem iránt fokozott volt a kereslet. Bent a városban, de a környező településeken is, sok középbirtokos élt, mind-mind megannyi munkaalkalmat kínálva. A hegyaljai szőlőhegyek négy, az érmellékiek öt-hat mérföldre vannak tőle, tehát még éppen megközelíthetők pénzkeresés céljából. Vásárai, jelentős átmenő forgalma, évenkénti négy megyegyűlése miatt az átlagosnál jövedelmezőbb a méhtartás, amellyel ugyancsak éltek a nagykállóiak.

Balmazújváros. Kétharmadában jó minőségű határa a szántóföldi terményekből szép jövedelmet biztosított Balmazújváros jobbágylakosainak, már csak azért is, mert termelvényeiket helyben eladhatták. Bőséges legelője és jó kaszálói az állattartás jövedelmezőségét fokozták. Munkát pénzért helyben is kaphattak a lakosok. Vallo-másuk szerint: „ha soha más helységek határában ki nem mennek is, ben a helység határában is, kaszálás, gyűjtés és más kézi munka által pénzt kereshetnek”, de határos lévén velük a „debreceni föld”, oda is „kimehettek” pénzért dolgozni, mint ahogyan a Hegyalján is „kapálás és más kézi munkával” pénzt kereshettek. Az igaerővel

rendelkezők a debreceni és szolnoki sóházakban vállalhattak szekerezést. Mézből ugyancsak tehettek szert pénzre.

Nyírbátor. Nyírbátornak inkább a múltja, mint az 1772-es jelene érdemel figyelmet. Négy országos és minden héten egy hetivásár tartására lett volna joga a mezővárosnak, de a lakosok elmondása szerint „egy országos vásárnál több azok közül egészen fel nem állott”. Fejlődésben megrekedt voltát talán az is jellemzi, hogy „Kis-Piricse nevezetű pusztáját” más községek lakóinak adták szántás alá bérbe. Úgy tűnik, hát, hogy kevés volt a mezővárosban a fölös munkáskéz. Ezt az is megerősíteni látszik, hogy felsorolják ugyan a hegyaljai és érmelléki szőlőket, a Mezőséget, mint munkavállalási lehetőséget, de mindjárt hozzátesszik: „ezen városnak lakosi nem szoktak oda járni”. Igaz, „magában . . . ezen mezővárosban” is lehet – állítják – „bérért munkát találni”. Mezőgazdasági alaptermékeiken kívül egyedül a dohányt említik, amit fölösen termelnek, és helyben is eladhatnak.

Nyírmada. Mezőváros volt Mária Terézia korában Nagy-Mada, a mai Nyírmada is. A lakosai által dícsért határa bőven termett, és az állattartásra is igen alkalmas volt. A jobbágyok tartottak juhot, amiből többszörösen is hasznot húzhattak: gyapjújából, húsból, irhájából, gomolyának feldolgozott tejéből. Fekvésénél fogva Bereg, Máramaros és Ugocsa megyék szántóföldekben szűkölködő településeiről ide jártak élelmet vásárolni, ami termékfölöslegeiket mindenkor eladhatóvá tette. Ez az akkor jelentős termékforgalom eredményezte, hogy „mind szekerezzel, mind pedig kézi munkával pénzt kereshettek” a lakosok. Lehetőségként kínálkozott számukra az újlaki (Tiszaújlak) sóház, ahonnan szekéren, uszályokon sót szállíthattak volna, mert mindössze három mérföldre feküdt Madától. A Tisza pedig alig „egy kis mérföldre”, ahol „mind hajókázással, mind szályakon való járással és csajkázással, mind pedig kézi és marhákkal való munkával” pénzt kereshetnének, „ha a lakosok reá adnák magokat”. Ezeket ugyan nem cselekszik, de a hegyaljai szőlőkbe kapálni, és a Mezőségre „nyári munkára”, melyek „hat mérföldnyire vadnak”, járnak „néhány nagyobb fizetésért” dolgozni. Az elsoroltak mellett egyéb lehetőségei is adódtak pénzszerzésre a madaiaknak. Határukon tavasszal „kucsma gomba, ősszel pedig tinóri és más . . . jó gombák bővségesen” termettek, mint ahogyan „kanna és cin edény mosó füvet is bővségesen” szedhettek, melyeknek eladásából, „ha nem restelkednek, pénzt kereshetnek a lakosok”. A XVIII. század utolsó harmadának eldorádója található Madán. Jelentős volt még a méhtenyésztés és a dohánytermesztés is. Mind a kettő bevételi forrásként szolgálhatott, különösen a dohány, amit a beregi, máramarosi és ugocsai szekeresek minden mennyiségben megvettek.

Íme Szabolcs megye hat mezővárosa, amelynek lakosai pénzszerzés, bérmunka, kereskedelem, de minden más szempontból is roppantul kiszolgáltattak a földrajzi környezetüknek, a természeti adottságoknak. Még inkább elmondható ez a falvakról, a semmiféle privilégiummal nem rendelkező településekről. Szinte kiváló ebből a szempontból *Nagyhalász* esete. Roppant határa, mocsarai, ártéri nádasai, erdői, a Tisza közelsége, a lakosoknak a hagyományokra és a természettel való szoros kapcsolatra épülő életmódja e községet talán az egész megyében a legtöbb ígérettel kecsegtetőnek mutatja, és ennek bizonyára nem a vallomástevő jobbágyok dicsekvése az oka.

Nagyhalásznak bőven termő földje, kétszer kaszálható rétje, télen is alkalmas fűvet adó legelője mellett dicsekvésre joggal okot adó erdeje volt.¹⁶¹ Tokaj kivételével az egész Hegyaljára vám- és révpénz fizetése nélkül járhattak csónakokon, uszályokon kereskedés céljából, de eljártak Kisvárdára, Madára, Mátészalkára, Nagykállóba, Nyírbátorba, még a hat mérföldre lévő Debrecenbe is. Az erdőről hordott fákból „holmi fa edényeket és szerszámokat is csinálhattak”. Olykor káposztát, nádat is adhattak el, ha valakinek elégséges szorgalma volt ilyesmihez. „Némelyek” közülük elszegődtek a Tiszára kormányosnak, és Szegedig hajókáztak, „eljárhattak” a Hegyaljára szőlőmunkákra, az erdők dőlt fáiból „szenet égethettek”, amit a „nem messze lévő városokban hasznosan eladhattak”. A határ szikes részein „vargáknak és szappanosoknak szükséges szék só” seperhettek. Kannamosó fűvel és szőlőkötő szással kereskedhettek, a tavaikban termelt sulymot helyben is eladhatták. A földesuraknak halászva, a lakosok maguk is hasznot láttak, mert a halért helybe jöttek a kereskedők. Eldorádó volt ez a többi község és település lehetőségeihez képest. És még szót sem ejtettek a lakosok a csíkról, borzról, nyestről, egyéb prémes állatokról, teknősbékáról, amit ugyancsak helyből vittek el pénzért a kereskedők.

A természetnek ez az ajándékozó kedve nem volt azonban mindenütt egyforma. A falvak többségének lakossága panaszkodik. Sem gyümölcsük, sem dohányuk, sem haluk, káposztájuk sem terem, de munkaalkalom is csak ritkán vagy egyáltalán nem kínálkozik. *Cserepeskenéz* lakói a faluban nem kapnak pénzes munkát, másuvá pedig nem járnak. Hasonlóan vallanak *Jéke* jobbágjai is. A mai Mezőladány – akkor Ladány-Őrmező vagy Lövvő-Őrmező néven emlegették – úrbéresei pedig arról panaszkodnak, hogy „aratáskor másuvá” kénytelenek menni munkára, „mindennapi kenyerek keresése végett”.

A feltáruklózó kép nagyon sokszínű, amit nemcsak a helyi adottságok, országutaktól, vásáros városoktól való távolság színez, hanem legalább olyan mértékig a megszokás, a falu lakóit gúzsba kötő hagyomány, amit elátkozhat az utókor, de ezek a hagyományok mégis a valóság szigorú törvényei szerint rakódtak az emberek életére.

A vállalkozó kedvet nemcsak az törte meg, hogy apáik, nagyapáik is hasonló módon éltek, hanem egyszerűen az a józan megfontolása, hogy hiába kísérletezne valaki haszon-növény termelésével, eladhatatlan az áru. A felvevőpiac esetleges. Hiába kereskedne valaki szívesen, ha nincs pénze, amivel megindítsa vállalkozását, és ha megnyitná is boltját, árudáját, nyakán maradna az áru. Hiába keres valaki szekerézéssel napi 48 krajcárt, esetleg 60-at, ha a rossz utak miatt szekerekben, igás állataiban kétszer, háromszor annyi kár keletkezik. Ördögi kör volt ez, amelyikből kitörni a jogi, politikai viszonyok változtatása, és az egész társadalom szemléletének a megváltozása nélkül lehetetlen volt. Aki ezt megpróbálta, azt kivetette magából a közösség, és kereshetett magának máshol életteret, ahol hasonló szituációba csöppent, s onnan is tovább kellett sodródnia. A hagyomány elfogadása vagy a társadalom perifériájára szorulás között választhatott csak, aki nem volt nemes. Betyár lehetett, katona vagy szerzetes, mert hisz az is a társadalomból való kivonulást jelentette, ha katonának állt valaki vagy rendházba vonult.

Az áruk áráról, az így megszerzett, megszerezhető pénz mennyiségéről semmiféle adatunk nincs. Még kevésbé arról, hogy mennyi káposztát, dohányt, nádat, halat, csíkot, egyebet adhatott el évenként egy-egy jobbágy. Azt sem tudjuk, hogy szekeres

vagy gyalog napszámmal mennyi pénzt kereshetett, keresett meg valaki.¹⁶² Mégis érdemes lesz végigtekintenünk azokon a lehetőségeken, amelyek adottak a szabolcsi jobbágytársadalom számára.

Elsőként azokat a speciális termékféleségeket, kerti növényeket veszem számba, amelyekkel – saját szükségük fedezésén túl – kereskedhettek a korabeliek. Részben azért, mert ezeknek a megtermelése, eladása – az időjárási viszontagságokon túlmenően – a saját szorgalmuktól, munkakedvüktől függött. Elsőnek kínálkozik ebből a szempontból a dohány, mint az egyik legfontosabb árunövény. Ez bizonyíték arra, hogy a szükséglet és a kereslet állandósága áttöri a hagyományokat, és a munkaigényes növénykultúrák betörnek a legeldugottabb falvakba is, ha egy-egy közösség értelmét látja a tevékenységnek.

Dohányt számos községben termeltek. A legtöbb helyen a maguk szükségén kívül eladásra. Vásáron és házaknál, abaldókban, beváltókban egyformán értékesíthető volt. Jelentős exportot is bonyolított Magyarország dohányból.¹⁶³

A dohány termesztése általánosan meghonosodott Szabolcs megyében. Az *Erdőhát* kivételével mindenütt találkozzunk vele. Viszonylag kevesen foglalkoznak termesztésével a *Szamos menti* falvakban. Itt csak Ópályi lakosai tesznek említést arról, hogy pénzkeresés céljából munkálkodnak a dohánynal. Hasonlóan ritka növény a *Hortobágy mellékén*. Itt csak Hajdúszovát lakói bíbelődnek ezzel a munkaigényes kultúrával. Nem is csodálható. A Hortobágy mellékének hatalmas legelői, pusztái, rétjei kevesebb szorgalommal is biztosabb pénzforrást jelentenek. A *Sziget* falvai közül Viss és Zalkod lakói, a *Taktaközben* Ptrügy és Taktakenéz úrbéresei gyarapítják dohányból a bevételeiket. Elterjedtebb a dohány a *Szabolcsi Mezőségben*. Újfehértó, Balsa, Tiszabúd, Tiszadob, Rakamaz, Szabolcs és Timár lakói egyformán pénzelnék eladásából. Az *Érmellék* két községe közül csak Érkenéz lakói említik a dohányt, mint szorgalmatosságuk nyomán pénzt hozó terméket. Más a helyzet a *Tiszaoldal*, a *Rétköz* és a *Nyírség* falvaiban. Itt már egyszerűbb lenne azokat a községeket felsorolni, amelyek nem termelnek ebből a keresett cikkből. A *Tiszaoldal* 19 községéből az alábbi 12 település lakói fáradoznak a dohányos kertekben, belső telkeken ültetésével, kapálásával, törésével, szárításával: Bácsaranyos, Tiszabezdéd, Eperjeske, Jéke, Kopócsapáti, Nyírlövő, Lövöpetri, Mándok, Tornyospálca, Pap, Tiszaszentmárton, Zsurk.

A Nyírség 51 községéből alig találunk néhányat, amelyekben ismeretlen a dohány, vagy ha nem is ismeretlen a termesztése, de valamilyen okból nem említik. Itt inkább azt a pár települést említem meg, ahol a vallomások, kikérdezések során nem szóltak a lakosok a dohánytermesztésről. Ezek: Biri, Geszteréd, Nyíradony, Szakoly, Nyíregyháza, Nyírpazony, Sényő, Nyírtura, Kállósemjén és Vaja. Minden más község fontos helyen tartja számon pénzbevételei forrásai között a dohányt.

Hasonló a helyzet a *Rétközben*. Itt 18 község lakói foglalatoskodnak ennek az időigényes és szakértelmet követelő növénynek a termelésével: Ajak, Rétközberencs, Dombrád, Döge, Kékce, Komoró, Tizsakanyár, Fényeslitke, Pátroha, Tuzsér, Szabolcsveresmart, Buj, Gáva, Kék, Kemecse, Vasmegyer, Paszab és Vencsellő lakossága egyformán viszi piacra, vásárra fíradalmának a jutalmát.

Egyéb munkaigényes vetemények közül kiemelkedik a káposzta, a kerti zöldségféle, de ezek már korántsem örvendeznek olyan népszerűségnek, mint a dohány. Arról már nem is szólok, hogy amíg alig akadt olyan dohánytermesztő község,

amelyik ne említette volna, hogy fáradozása gyümölcse „kevés-kevés pénzecske” ne lenne, amit aztán saját szükséglete mellett a „porció” törlesztésére fordíthat, addig a vallomások szerint a káposztát és egyéb kerti veteményeket már többen csak saját szükségletükre termelik. És ezt nem a szerénység, nem is a jövedelem eltitkolásának a szándéka mondatja az emberekkel. Pontos és megfeythető oka van: a dohányból minden mennyiséget felvásároltak a beváltók, vándorló kereskedők, keresett cikk volt a vásárokon, mert érdemes volt külföldre szállítani. A zöldséget, káposztát többnyire községi és regionális szükségletre termelték az emberek. Felvásárlója a káposztának legfeljebb a debreceni piacokon és vásárokon akad, és Ung, Bereg, Máramaros megyéből tévedhetnek erre szekerek káposztavásárlási szándékkal. A belső fogyasztás szűkössége tartotta tehát szerényebb keretek között a kertészkedésnek ezt a fajtáját. Nem véletlen tehát, hogy mind az összeíró biztosok, mind a lakosok kevesebb gondot fordítottak a káposzta és zöldségfélék termesztésének regisztrálására, mint a dohányéra.

Az *Erdőhát* és az *Érmellék* falvainak lakói meg sem említik, hogy akár saját szükségletükre termelnének zöldséget, hagymaféléket vagy káposztát. Mindössze három község lakói hozzák szóba illetően szorgalmukat a *Tiszaoldalon*. Eperjeske, Tornyospálca és Tizaszentmárton investigatója rögzítette, hogy olykor-olykor káposztából, hagymafélékből pénzelnek is.

A *Nyírség* 51 települése közül 26-ban vallottak arról, hogy saját szükségletükre, esetleg piacra is termelnek kerti veteményeket. Székely, Nyírtét, Balkány, Biri, Huguaj, Kiskálló, Nyírmihálydi, Nagykálló, Nyíradony, Berkesz, Nyírpazony, Apagy, Nyírbogát, Kisléta és Pócspetri lakossága külön hangsúlyozta, hogy káposztát, zöldséget, répaféléket, hagymát csak a maguk szükségére termelnek. Bakta, Besenyőd, Nyírgyulaj, Nyírkákó, Kállósemjén, Levelek, Lórántháza, Ófehértó, Petneháza, Nyírpilis és Nyírgelse lakói viszont egyöntetűen vallották, hogy „szorgalmuk után . . . kevés hasznot is vesznek”, vagy „midőn Isten idejét adgya, szép pénz és hasznot ezekből be vesznek a lakosok”. Nyírgelse külön megemlítette dinnye-termesztését, melyből „jó pénzeket” kapnak.

Talán az eddig említetteknél is több szakértelmet, rendszeresebb törődést, kitaróbb munkát igényelt a méhészet. Ezért, és mert a nádcukor a föld népe körében ismeretlen vagy nehezen elérhető volt, egyik jól jövedelmező pénzforrásként is számbavehetjük a méhészkedést. Számos község lakói vallották, hogy határuk alkalmas a méhtartásra. Természetesen ez alatt nem azt kell értenünk, hogy akár a jobbágyok többsége, még kevésbé, hogy mindenki tartana méheket. Néhányan egy-egy faluban, településen biztosan tartottak méheket a jobbágyok közül is. Bizonyára olyanok, akik a jobbágytartó földesurak méheit is gondozták. A méhészkedésre önmagában még nem bizonyíték az, hogy a határt alkalmasnak tartja valamelyik közösség méhtartásra. Ebben az időben – bár akác még egyáltalán nincs Szabolcs megyében – minden határ terítve volt vadvirággal tavasztól ősziig. Ezért biztonsággal csak ott mondhatjuk, hogy méhészkedtek az emberek, ahol határozottan állították: „méhet tartani jó itt”, vagy: „némelyek tartanak is”.

A méhészkedés igazán kifizetődő lehetett. A mézet bizonyára minden mennyiségben el lehetett adni helyben, jelentős volt a kereslet viasz iránt. A jobbágyi vallomásokból kihámozható tények mégis azt sugallják, hogy viszonylag kevesen fáradoztak a méhek körüli szorgoskodással. Az *Erdőhát*, az *Érmellék*, a *Sziget*, a *Takta*

köz és a Szamosmenti falvak lakói vagy „féltek a dungóktól”, vagy említésre nem méltó számú kaptárok lehettek csak a jobbágyok tulajdonában. Egyáltalán nem tettek említést arról, hogy méhet tartanának. Egyetlen községben, Újfehértón méhészkedtek az úrbéres lakosok a Szabolcsi Mezőségben. Viszonylag legtöbben a Hortobágy mellékén hódolhattak ennek a „szenvedélynek”, mert itt a kilenc faluból ötben – Tiszacsegén, Nádudvaron, Püspökladányban, Hajdúszováton és Tégláson – méhészkedtek az emberek.

Népszerű volt a méhtartás, vagy kifizetődő a Rétközben is. Itt Ajak, Rétközberencs, Dombrád, Döge, Kékce, Komoró, Tiszakanyár, Fényeslitke, Óntelek, Tuzsér, Szabolcsveresmart, Kék, Kemece és Vasmegyer úrbéres lakossága között fordultak elő méhészkedő jobbágyok és zsellérek. Gyéribben található a kaptárok a Tiszaoldal községeiben. Bácsaranyos, Tiszabezdéd, Kopócsapáti, Lövépetri, Mándok, Pap és Zsurk jobbágysai vallottak e régióban méhészkedő hajlandóságukról.

A Nyírség váltakozó képet mutat. Az 51 település közül 19 falu lakóit érhetjük tetten a méhek körüli szorgoskodás közepette. Anarcs, Balkány, Nyírgelse, Hugyaj, Nyírmihálydi, Nagykálló, Berkesz, Nyírpazony, Apagy, Bakta, Nyírfákó, Kállósemjén, Laskod, Levelek, Lórántháza, Nyírmada, Ófehértó, Petneháza és Pócspetri jobbágysai méhészkednek.

A dohány- és káposztatermelést, a méhészkedést azért soroltam első helyre a pénzszerzési lehetőségek közül, mert ezek nem a természet pusztá ajándékaként hullottak egy-egy község lakóinak az ölébe. Törődni, fáradni kellett a megszerzhető pénzért. Természetesen nem egyforma lehetőségeket kínáltak ezek az ágazatok. Legjövendelmesebbnek a méhészkedés tűnik. A kereslet is állandó volt mind a viasz, mind a méz iránt. Nagy áringadozások nemigen befolyásolták a jövendelmeseget és az eladhatóságot sem. Az időjárás befolyásolta a méhészkedést, de korántsem olyan mértékig, mint a dohány- vagy káposzta- és zöldségtermelést. Ebben az időben a méhészkedés nem szezonális, nem az akácvirágzáshoz kötött, hanem tavasztól őszig gyűjthetnek a méhek a tarlón, az ugaron, a határ műveletlen részein, a burjánzó növényzet virágain. Olyan ágazatokról, elfoglaltságokról volt tehát fentebb szó, amelyek szorosabban kötődtek az emberi szorgalomhoz, a kitaráshoz, szakértelemhez, legalább annyira, mint a természet szeszélyeihez, az időjárási viszonyosságokhoz. A jobbágytársadalom elég széles köre számára adott volt, és viszonylag állandósítható jövendelmi forrásoknak tűnnek. A mezőgazdasági termelés specializálódását is elősegíthették volna, legalábbis egyes körzetekben, ha a dohány, a méz és viasz kivételével biztos és állandó piaca lett volna a felsorolt termékeknek.

Az említett, emberi szorgalommal, bizonyos fokú szakértelemmel párosult pénzszerzési lehetőségek mellett voltak még olyanok is, amelyek szinte a természet ajándékaként hullottak a lakosság ölébe, csak élni kellett felhasználásukkal, begyűjtésükkel. Bizonyára nem sok pénzt jövendelmestek ezek, megszerzésükhöz némi szerezése, fáradtság és kitarás kellett. Ilyen volt például a csikászat. Különösen a Tisza menti, még inkább a rétközi falvak szorgos gazdái jelentős összegre is szert tehetek a csikászatból.¹⁶⁴ Mindenesetre az emberek csikásztak nemcsak maguk, családjuk fogyasztására; kereskedés céljából is. Berencs, Kanyár és Ibrány lakói dicsekedtek vele, hogy hasznot vehetnek belőle, de úrbéri perekből, a néprajzi szakirodalomból tudjuk, hogy a Rétköz majdnem minden falvának lakói csikásztak, és a Tisza menti falvak sora is élt ezzel a lehetőséggel.¹⁶⁵ A felső magyarországi vármegyékből helybe

jöttek a csíkért, mint ahogyan a teknősbékáért is. Szabolcs megye néhány községében ugyanis ez utóbbit is fogták, és pénzért árulták. *Berencs, Dombrád, Kékcse, Kanyár, Óntelek, Újfehértó, Berkesz, Ibrány* lakói vallják, hogy a „szorgalmasabb gazdák teknősbékából is alkalmas hasznot vesznek”, és hogy mind a csíkot, mind a teknősbékát „helyben megveszik” a kupecsek.

A megye vízrajzi, természetföldrajzi adottságaiból következik, hogy kiemelkedő fontosságú volt Szabolcsban a lakosság pénzszerzési lehetőségei között ebben az időben a halászat. Igaz, hogy a halászat földesúri jog volt, de nem a földesurak halásztak, hanem a jobbágyokkal, zsellérekkel halásztattak, és a zsákmány felét, harmadát ott is kiadták a parasztnak, ahol külön halászó vizei voltak a jobbágylakosoknak. Önmaguk és a családjuk élmezése mellett a halért számos község jobbágyai kaptak pénzt. A Rétközbe, a Tisza menti falvakba távoli megyékből is ellátogattak a „halkupecsek”, de maguk a jobbágyok is hordták a halat nagyobb mezővárosokba, a hegyaljai településekre. Arról nincs tudomásom, hogy a Szabolcs megyei falvakban füstöléssel, szárítással tartósították, és messzi vidékekre szállították volna, de hordókban és jegelve több napi járóföldre is gyakran indultak halikat árulni az őszi és téli hónapokban. Természetesen nem mindenki és nem mindenik faluból.

Azon még az utókor sem csodálkozhat, hogy a *Nyírség* egyetlen falujában sem tesznek említést az emberek a halászatról mint haszonvételi forrásról. Bár lefolyástalan pocsolyákkal, poshadó belvizekkel, halnevelő erekkel és tavakkal tele volt a Nyírség, de az ezekben tenyésző keszeg, kárász, ponty és csuka legfeljebb a lakosok táplálkozását tette változatosabbá. Kereskedés céljára nemigen voltak alkalmasak sem minőségben, sem mennyiségben az itt kifogott halak. Annál meglepőbb azonban, hogy egyetlen szóval sem tesznek említést a halászatról mint haszonvételi forrásról és lehetőségről a *Tiszaoldal*, az *Erdőhát*, a *Sziget* és a *Szamos menti* falvak lakói. Elképzelhetetlen ugyanis, hogy ezekben a falvakban ne halásztak volna az emberek, amikor a halban bővelkedő Tisza és Szamos, a hatalmas árterületek tavai, a minden árvízkor felfrissülő belső zárt vizei önként kínálták a pénzszerzésnek ezt a könnyebb módját.

Önmagában az is feltűnő, hogy a *Rétközben* is csak Tiszabercel, Beszterec, Demeccser, Nagyhalász, Ibrány és Kék lakói emlegetik a halászatot mint pénzbeli jövedelmet hozó foglalatosságot. Átlagot tekintve ennél még a *Szabolcsi Mezőségben* is jobb a helyzet. Balsa, Tiszadob, Tiszanagyfalu és Polgár község úrbéres lakossága egyértelműen kifejezésre juttatta, hogy egyik igen fontos pénzszerzési lehetőségük a halászat. A *Taktaközben* is csak két községben említik pénzforrásként a halászatot. Ugyancsak két községben – Tiszacsegén és Egyeken – halásztak jövedelmező módon a *Hortobágy melléki* települések lakói közül.

A halászat jövedelmezősége nem lehetett csekély. Ezért is furcsa, hogy számos községben, ahol a természeti adottságok szinte kikényszerítették ennek a haszonvételnek az igénybevételét, hallgatnak róla a lakosok. Hogy egy-egy közösség életében mennyire fontos szerepet tölthetett be a halfogás, arról érdemes meghallgatnunk néhány vallomást. A balsaiak a Tiszán való halászatukat emlegetik dicsérőleg. A bercelieknek „az egész határban szabad halászatuk van”, míg *Beszterecen* az „uraság hálójával felében” halásznak, és a kifogott halat „jó pénzért” eladják. *Demeccserben* ugyancsak a „földesúrnak” halásznak, de így is „jó pénzt csinálnak”

a lakosok, „különösen télen” a halászatból. A tiszadobiaknak a „Gárdon nevű Tisza-szakadéknál” és a „nagy Tiszának egyes részein” szabadon halászatjuk van. Nagyhalász lakói egyenesen kérkednek a „sok tóval”, a „bőséges fogással”. Igaz, hogy ők is a földesúrnak halásznak, de a zsákmányból részt kapnak, s így a halászatból „az köz nép is hasznot vészen”.

Ibrány jobbágycsoportjai vallottak a legrészletesebben a halászatból származó haszonvételeikről. Ők az uraság engedelméből ősszel horgokat raknak le, s az így fogott halat is kereskednek. Téli fagyok után „nagy hálóval”, az „uraság engedelméből”, halásznak. Amikor „jó ideje van, meg történik néha, hogy egy gyalommal egész télen két száz forint ára halat is fognak”, de ennek csak a fele az övék. A halat a „kupeczek helybül pénzért elhordják”. Ha azonban a kereskedők nem jönnek, ők maguk viszik „hajón vagy szekeren . . . a Hegyaljára”, ahol „kész pénzen mindenkor el kel”. Kék lakói nagy „halászó tók”-ban halásznak a „téli gyalommal idején”, a földesúr hálójával. Így keresnek pénzt, „mivel halászat béli munkálkodásukért a földesurak illendő részeket kiadják”. Nagyfaluban a falu alatt húzódik a Morotva, amely „jó és hasznos halászatra”.

Polgár község határán nagy kiterjedésű tavak és nádasok nevelték a halakat. A község lakói azonban többnyire a „Selypes nevű éren és a Kis Selypes melletti Morotvában” halásztak a maguk hasznára, de amikor az egri püspökség halásztatott velük, akkor is kikapták a részüket. Tardos jobbágyközösségének a holt Tiszán kívül az egész határon és az élő Tiszán is szabad volt a halászat, de a kifogott hal 1/3-a az uraságot illette. Tiszaladány lakói ősszel is halásztak egy keveset, de főleg télen fogták a halat a maguk számára, amiből „el is adtak”.

Ha a megélhetést és pénzszerzést tekintve a halászzal és csíkászattal nem is vetekedett, de néhány község lakóit pénzhez juttatta a gyümölcs. A lakosok belső telkein, a füvet termő réteken találhatóak a gyümölcsfák, de néhány községnek kimondottan gyümölcsöskertjei is vannak. Szabolcs megye tucatnyi községe tartja számon a gyümölcsöseit a haszonvételek között. Benk lakói vallják, hogy gyümölcsöt eladásra is termelnek, és az „Alföldségről emberek jönnek venni” tőlük. Ilyenkor néhányan „kormányosnak is elszegődnek”, mert a Tiszán viszik lefelé az árut a kereskedők. Gyüre lakóinak is jut eladásra a gyümölcsből, mint ahogyan néhányan a kisvársányiak közül is adnak el. Őrmezőn és Nagyvársányban ugyancsak adnak el néhányan, míg Mogyorós és Szalóka községekben „minden gazdának van” gyümölcsöskertje, s a termésből minden esetben adnak el. A Rétközben Ibrány és Paszab lakói tesznek említést gyümölcsfákról.

A Nyírség falvai közül Bakta, Encsencs, Jákó, Lórántháza és Vaja lakói tartják számon rendszeresen pénzszerzési lehetőségeik között a gyümölcsöt. Baktán a lakosok „szilvájokból . . . vesznek be” pénzt, Encsencsnek „kevés-kevés gyümölcsöt termő gyümölcsöse is van”, míg Jákó kertjeiből „pénzért is adnak el”. Lórántházán „szép pénzt és hasznot . . . be vesznek a lakosok” a gyümölcsstermésből, főleg a szilvából. Vaján viszont csak „némelyek kertjében” találhatóak gyümölcsfák.

Az eddig elmondottakból és a még szóba hozandó sajátosságokból úgy tűnik, hogy a XVIII. század utolsó harmadában viszonylagos bőség és jólét jellemezte a szabolcsi jobbágytársadalmat, vagy legalábbis a falvak nagy részét. Annyit meg kell állapítanunk, hogy a liberális történetírás kezdetétől folyamatosan élő és ismételtetett jobbágyképünk nehezen egyeztethető össze ennek a kornak a paraszti

vallomásaiból kirajzolódó valósággal. Egyet azonban feltétlenül szem előtt kell tartanunk, ha ezt az ellentmondást fel akarjuk oldani: a Szabolcsi jobbágyság nem árutermelő, nem piacorientált társadalom. Mindazok az értékek és törekvések, melyeket a polgári társadalom alakít ki és vall magáénak (pénzzel mérhető gazdaság, rendszeres jövedelem, szorgalom, viszonylagosan stabil anyagi háttér, gazdagodásra való törekvés, anyagi javak felhalmozása, fölös javainak pénzzé tétele, ennek a pénznek haszonnal való forgatása, a jövőre tekintő életmód, a személyes fogyasztás felhalmozás céljából való korlátozása, önmaga és utódainak a társadalmi ranglétrán való emelése, a felfelé törekvés, a mozgékony, mobilitás és az idő pénzzel, haszonnal való mérése stb.), ismeretlen ebben a világban és ezek között az emberek között. Ha mindezeket tudomásul vesszük, csak akkor érthetjük meg, hogy miért soroltak fontos, megemléítésre méltó haszonvételek, pénzszerzési lehetőségek közé olyan krajcáros jövedelmeket, mint a legősibb foglalkozásból, a gyűjtögetésből származó bevételek. A felsorolásnál, a számbavételnél is elgondolkoztatóbb az, amikor ilyen lehetőségeket megemlítenek ugyan, de mindjárt hozzá is teszik: nem élnek vele; vagy a szomszéd helységek lakóinak engedik át ezeket a lehetőségeket. Egész kis csokorra valót szedhetünk össze ezekből a vallomásokból is. Kezdjük talán mindjárt a gombával.

A *Tiszaoldalon Lövöpetri és Mándok* jobbágyságai tartják számon ezt a lehetőséget. A *Nyírségben Mihálydi, Nyírmada és Nyírpilis* lakói emlegetik. A nyírmihálydiak mindjárt hozzá is teszik, hogy „a kucsma gomba, tinóri . . . és más egyéb jó féle gombák bőven” vannak, és ha a lakosok „nem restelkednek, . . . pénzt kaphatnak” értük. *Nyírmada* határán tavasszal „kucsma gomba, ősszel tinóri és más egyéb féle jó gombák bővségesen teremnek”. *Pilisen* pedig akik szedik, összegyűjtik a határban termő gombát, azoknak „abbul is vagyon kevés-keves hasznuk”.

Kereskedelmi cikk, gyógynövény és erjesztő növény, kenyérsütéshez, sörfőzéshez egyformán fontos ebben a korban a komló. Számos községben vallanak a begyűjtéséről. Bács-Aranyos, Bezdéd, Döge, Komoró, Kopócsapáti, Fényeslitke, Pátroha, Nyírfákó, Tuzsér és Zsurk határában szedik a lakosok.

„Ha megszokták volna, szedhetnék” Balsán, Gáván, de ez utóbbi helyen „nem szokták a vele való kereskedést”. Bőven terem komló Timár határán is, de az itt való lakosok nem szedik, a tokajiak járnak át határukra, és azok szedik le.

A valóság árnyaltabb bemutatása megkívánja, hogy megemlítssem azt a néhány községet is, ahol kannamosó füvet szednek a lakosok, és kereskednek is vele. Mihálydi, Téglás, Nagyhalász és Nagy-Mada lakói tartják ezt számon, kiegészítve azzal, hogy ebből „magok hasznán kívül, ha nem restelkednek, pénzt kereshetnek a lakosok”.

Téglás tilalmas erdeiben, mint ahogyan Jákó és Ófehértó erdeiben és határán is, „vad gyümölcsök szoktak teremni”, amihez a lakosok ingyen juthatnak, és részben a maguk szükségére, részben pedig eladásra, ecetet csinálnak belőle.

Mindössze két községben tesznek említést arról, hogy határukban olyan mennyiségű sulyom terem a tavakban, hogy azokat eladással is hasznosítják. Ibrány és Nagyhalász lakói vallják, hogy a „tókban” termett sulyom „pénzen helyben is el szokott kelni”. Természetesen ennél sokkal több község lakóinak származott haszna a sulyomból, még akkor is, ha pénzszerzési lehetőségként nem is használták ki.

A szabolcsi falvak határában elterpeszkedő mocsarak, sekély tavak, lápok és árvízjárta területek egyéb hasznót is hajtottak. A vízivilággal összefüggésben eddig emlegetett esetleges, véletlenszerű vagy rendszeres haszonvételek és pénzszerzési

SZABOLCS MEGYE

/1772/



A térképen azok a szabolcsi települések szerepelnek, ahol vásárok voltak; továbbá: a megyén kívüli mindazon települések — városok, mezővárosok —, ahová a Szabolcs megyei emberek vásárolni jártak.

A feltüntetett számok megegyeznek a táblázatokban szereplő, a községek neve előtt álló számokkal.

le
ha
no
tű
fel
ka

mi

tál

lal

ke

Fé

va

va

és

ela

oh

ár

ho

vá

da

be

ele

Pa

tu

a

be

mi

a

sít

G

da

ke

vá

ha

fo

ár

„S

sz

Ó

lehetőségek mellett nem volt még szó az egyik, talán a halászatnál is fontosabb haszonvételi lehetőségéről, a nád és gyékény értékesítéséről. Többféleképpen is hasznosították ezt a lakosok. Épületeiket fedték vele, tűzre használták, fűteni vagy tüzelni, ugyanakkor kereskedtek, kereskedhettek is vele. A gyékényt háziiparszerűen fel is dolgozhatták. Használati eszközöket, méhkasokat, lábtörlőket, szekértakarókat, kosarakat szőhettek belőle.

Nád, gyékény, sás és egyéb gizgaz ebben az időben Szabolcs megye csaknem minden községének a határán termett több-kevesebb.

Fontosságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy hiányát éppúgy felpanaszolták a lakosok, mint eldicsekedtek bőségével.

Először a nádat kell szemügyre vennünk. Feltűnő, ahogyan *Lövő* (Nyírlövő) lakói panaszzal, hogy nádjuk nincs tetőfedésre. Elegendő van Ajakon, „kevéskévés” található Bácsaranyos határán. „Van” Gyulaházán, „a falu alatt”. Jékén, Fényeslitkén, Székelyben, Tasson, Téten, Tuzsér és Zsurk községekben „legendő” vagy „elégséges találkozik”. „Búven, . . . igen sok, . . . felettéb is sok, . . . jó és sok vagyon” Berencs, Dombrád, Döge, Kékcse, Kisvárd, Komoró, Kanyár, Óntelek és Pátroha határában. Elképzelhető, hogy az utóbbi községek lakói olykor-olykor eladásra is vágtak nádat, és vagy a Tiszán, vagy még inkább szekereken szállították olyan községekbe, falvakba, ahol hiányzott ez az igen fontos tetőfedő anyag.

A *Rétköz* és a *Szabolcsi Mezőség* számos községe meg is vallja, hogy pénzért is árulják. Többnyire 1-1 pénzen kévéjét. Ibrányból, Nagyhalászból a nyíregyháziak hordják el „kévéjét 1-1 pénzen”. Tiszabúdi lakói évenként 100 000 kéve nádat vághattak még az 1850-es években is.¹⁶⁶ Pénzért árulták a nádat a berceliek, búdiak, dadaiak és a kemecseiek. Maguk szükségére felett is vághattak Bogdányban, Gégényben, Vasmegyeren, Tiszarád és Szentmihály községekben. A maguk szükségére elégséges termelt Berkeszen, Beszterecen, Bujon, Demecserben, Tiszadobon, Kéken, Paszabon, Pazonyban és Polgáron.

Inkább tűzre, mint ház fedelezésére valót termelt a gávai, orosi, taktakenézi, turai határ. Szűkösen termelt a nyíregyházi határ; és hiányként panaszzal ebben a térségben a nádat Kenézli, Viss és Zalkod lakói.

Minden évben szükség volt a Hegyalján a szőlőkötöző sásra. Ezt csak a *Rétközben*, *Szabolcsi Mezőségben* és a *Taktaközben* vágták a lakosok. Itt sem egyformán minden községben, még ott sem, ahol bőséggel termelt. A timáriak, mint a komlót, a szőlőkötő sást sem értékesítették. Átengedték a tokajiaknak a szedését és hasznosítását. Vágták és a Hegyalján értékesítették azonban a berkesziek, bujiak, Csobaj, Gégény, Halász, Ibrány, Kenézli, Vasmegyer, Paszab, Pazony és Viss lakói. A dadaiak is úgy vallanak, hogy határukon bőven terem szőlőkötő sás, amivel pénzt is kereshetnének, „ha azon forma kereskedést meg szokták volna”.

Gyékényt, említésre méltó mennyiségben, a *Tiszaoldal* és a *Rétköz* községeiben vágták a lakosok. Önmagában nem lenne érdekes, ha csak házfedésre, tüzelésre használták volna, mint a nádat. A jelentőségét az növeli meg, hogy erre háziipari foglalkozás is ráépült. A lakosok feldolgozzák a gyékényt, és mint készterméket árusítják, olykor messzi vásárookra és falvakba elszekerezve áruikkal. Méhkasokat, „szekér takarásra való gyékényeket”, kosarakat, tojástartókat, lábtörlőket, előszobai szőnyeget és egyebeket szőttek, kötöttek belőle, Dombrád, Kékcse, Kanyár, Óntelek, Veresmart lakói.

Hasonló háziipar honosodott meg a gyékényre épülve Bercel, Beszterec, Gégény, Ibrány, Kék, Polgár és Tiszaladány községekben. Laskod jobbágyai is említik, hogy ők „méh kasokat szoktak . . . csinálni” és pénzért árulni.

Egy újabb, már a kézműiparral és a korabeli hadászati iparágakkal is összefüggő kereseti forrás volt a sziksó és a salétrom seprése, főzése. Ez viszonylag kevés község számára adott. Vallomásaikban Nyírtass, Demecser és Nagyhalász lakói említik. A nagyhalásziak sziksót sepertek a szűcsök és szappanfőző mesterek számára, Nyírtass és Demecser lakói viszont salétromkertekkel rendelkeztek. Ezekből „mindenkor bizonyos hasznot” vehettek maguknak a fáradozók. Természetesen ez említett három községen kívül még számos más helyen is főztek salétromot, sepertek sziksót, de úgy tűnik, azokban nem tartották szükségesnek említeni, vagy a kérdezőbiztosok figyelmét kerülte el ez a pénzszerzési lehetőség.¹⁶⁷

A gyékényszövés, salétromfőzés mellett más háziipari tevékenységgel is foglalkoztak Szabolcs megye néhány községének a lakosai. Egyik ilyen tevékenység volt a vesszőfeldolgozás. Kosarakat, szekérműveket, kapukat, kerítésbetéteket, hordóabroncsokat hasítottak, fontak, faragtak és üvegkorsókat „kötöttek” be. *Berkesz* község lakói „a földesuraság engedelméből” kasokat fontak a „rakottya vesszőből”, amit vásárokon árúsítottak, de Nyíregyházára feldolgozásra váró vesszőt is vittek eladásra. Székely, Biri, Egyek és Huguaj (Érpatok) határában is vágtak vesszőt eladásra és feldolgozásra. Apagy, Besenyőd, Jákó, Laskod, Levelek, Petneháza és Pócspetri község lakói a határban termett vesszőkből kerítésbetéteket, kapukat, kasokat fontak, abroncsfákat hasítottak, ezekkel házaltak és vásárokra jártak. Pénzért, élelemért és más csereeszközökért árulták.

Nagyon kevés helyen, de foglalkoztak szénégetéssel is. A paraszti vallomások négy községben említik ezt, mint pénzszerzési lehetőséget. A nagyhalásziak erdőik „dült fáiból” égettek szenet, és ezt hajókon hordták a hegyaljai mezővárosokba, ahol minden mennyiségben értékesíteni tudták. *Pilis* lakói Debrecenben és a Mezőségben értékesítették az általuk égetett faszenet. *Encsencs* és *Béltek* jobbágysága, lakossága pedig csak egyszerűen közli, hogy „néha” vagy rendszeresen „szénégetéssel pénzt csinálnak”.

Különleges, minden eddigőtől eltérő pénzszerzési lehetősége volt *Máriapócs*nak. A „csodatévő” Mária-kép ebben a községben lévén, évenként több búcsú volt a faluban, melyekre tömegestől sereglettek a görög és római katolikus vallású emberek messze vidékekről. Szénát, zabot, élelmet, bort, kegytárgyakat, mindent eladhattak, udvaraikon, portáikon a szekereknek, lovaknak, házaikban a búcsúsoknak adtak pénzért szállást. Mindez tekintélyes jövedelemhez juttatta őket.¹⁶⁸

A speciális mezőgazdasági termelvényekkel, halászattal, gyűjtögetéssel és háziipari tevékenységgel szereshető pénz mellé társult még egy ipari és ahhoz társuló kereskedelmi tevékenységből származó jövedelem. Néhány községben olajütőt üzemeltettek, ahol a parasztok a maguk termelte len magjából vagy vásárolt lenmagból üthettek olajat, részben a maguk szükségére, részben pedig eladásra. Ez a lehetőség 1772-ben *Bogdány*ban, ahol négy olajütő működött, *Kemecsén*, ahol öt, *Oroszon* kettő, *Turán* kettő és *Pazon*yban, ahol több „olajsajtók vagynak”, állt a lakosság rendelkezésére. Egyik útja-módja lehetett volna ez egy szélesebb körű, a mezőgazdasági termékeket feldolgozó iparág kibontakozásának, ha megfelelő és biztos piaca lett volna, de Szabolcs megyében annyira kicsi a kereslet ily termékek,

fogyasztási cikkek iránt, hogy tőkeképződésre aligha teremtettek lehetőséget ezek a kis olajsajtók. Távoli vidékekre pedig nagyon költséges volt a szállítás. Bizonyára ilyen nehézségek sorvasztották el a későbbi évtizedekben ezt az ágazatot, s maradt időleges vállalkozás, aminek polgárosító következményei elenyésztek, vagy éppen ki sem bontakoztak igazán.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a fent elemzett lehetőségek csak kitartó szorgalom, tudatos célratörés, szigorú takarékoság, évekig tartó következetesség és némi szerencse révén eredményezték, eredményezhették azt, hogy egyesek – nagyon kevesen –, ha nem is önmaguk, legalább az utódaik számára valamiféle társadalmi emelkedést kiharcolhassanak. Ahhoz, hogy ez bekövetkezzék, mindenképpen szakítani kellett a feudális mentalitással, és értékkel kellett honosítani a polgári szemléletet, ami társadalmi méretekben sokkal nehezebb, mint dohányt termelni, méhészkedni vagy a kertészkedés minden csínját-bínját elsajátítani és alkalmazni. Mária Terézia korában azonban még ezt is csak a szabad menetelű jobbágy tehetette, az örökös jobbágyok számára még a polgári mentalitás szerinti életmód elsajátítása elé odatolakszik az élő jog, a maga szigorú tiltásával. Mezővárosok, városok felé nyílhatott így út vagy az önmegváltásra, a manumissionális levél vásárlására, aminek révén a jobbágy, ha nem is szándékozott megnemesedni, megszabadulhatott a robottól, a cenzus és kilenced adás kötelezettségétől, csak a megyei és országos közterheket kellett viselnie.

Az itt körvonalazott lehetőségekkel azonban csak nagyon-nagyon kevesen éltek. Évtizedenként egy-két család a megyében. Töprengések és találgatások helyett elegendő talán arra a néhány vallomásból „felsíró” kivételre utalni, hogy „ha nem restelkednének”, ha „megszokták volna”, „tarthatnának”, „élhetnének vele”. Ismételen utalnék arra, hogy mind a komló, mind pedig a szőlőkötöző sás kelendő cikk volt a Hegyalján. Összegyűjtése sem okozott különösebb gondot, nagy szakértelem se kellett hozzá, nagy fizikai erő sem. Timár lakosai mégis egyöntetűen engedik át ezt a tevékenységet a tokajiaknak ahelyett, hogy maguk élnének vele. Egyszerű a magyarázata: a természet adta, „Isten áldása”, amivel nem illik kereskedni, másoknak pénzért árulni. Valamiféle ősi szemérmesség, még csak nem is lustaság vagy közöny, hanem a kialakult, évszázadokig élő vagy még a gyűjtögető, halászó, vadászó, korszakból visszamaradt etikai megfontolás tiltakozik itt az ellen, hogy mindennek a pénz legyen az értékmérője. Adott esetben éhezni, másoktól, akár a földesúrtól is, alamizsnát elfogadni, a legerősebb fizikai munkát is krajcárokért elvégezni, ez természetes, ez összegegyeztethető a falvak közösségének etikai értékrendjével, de a határban összegyűjtött gombát, a szőlőkötöző sást, a piócát, a legkülönbözőbb gyógyfüveket pénzért árulni, az már nem fér bele a jobbágyság erkölcsi felfogásába.

Természetesen arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a természet kínálta különleges javak összegyűjtésével és árusításával nagyon kevés pénzt lehetett keresni. Hiszen a jobbágyoknak a szomszéd faluban sincs pénzük. Legfeljebb a hegyaljai mezővárosok lakossága vásárol több-kevesebb rendszerességgel nagyobb mennyiségű gombát, halat, csíkot, nádat, gyékényt. Odáig pedig már-már majdnem többre kerül az elszállítása, mint amit kaphatnak érte, különösen ha Tokajnál a hídpénzt is meg kell fizetni. Gondoljunk csak arra, hogy ha igaz az ibrányiak vallomása, 1-1 kéve nádat 1-1 pénzért vittek el tőlük a Nyíregyházáról odalátogató kupeczek,

fuvarosok. Ha a pénzen a szokásos *dénárt* értették az ibrányiak, akkor 1 ezüst forintért 100 kéve nádat kellett levágniuk, bekötniük, csomóba hordaniuk. Ez a fáradozás bizony-bizony nem volt megfizetve 1 ezüst forinttal.

A különböző kerti növények megtermelésén, a természet kínálta javak összegyűjtésén és ezek értékesítésén kívül volt még a jobbágnak egy másik lehetősége pénzszerezésre. Munkavállalással is kereshetett pénzt, aki akart vagy aki rákényszerült. Ez nagymértékben függött azonban a kialakult szokásoktól, még inkább azonban a falu földrajzi környezetétől, a regionális munkamegosztás alakulásától, a városoktól, sóházaktól, kincstári raktáraktól, bányáktól, vásározó helyektől, az országos postautaktól való távolságtól. A feudalizmusban a mai ember képzeletét felülmúló mennyiségű kézi és szekeres munkaalkalmat kívánt meg a gazdasági élet. A korszerű szállítóeszközön, elsősorban a vasút hiánya mind az utazást, mind az áruszállítást a sáros, gyakran járhatatlan földutakra terelte, ahol lehetséges volt, ott pedig folyókra, tavakra, „árterületekre”. Mind a hajózáshoz, tutajok folyókon való leeresztéséhez, áruval való megrakásához, kormányzáshoz, mind a szekerezésekhez emberi munkára volt szükség. Az egyes tájegységek regionális sajátosságaiknál fogva is özőnével kínálták a kézi és szekeres munkaalkalmakat: kapálást, kaszálást, szénahordást, aratást, trágyázást, favágást stb.

A XVIII. század utolsó harmadának munkabéreiről, sajnos, még szinte semmi ismeretünk nincs. A Szabolcs megyében végrehajtott úrbérrendezés során az investigációkhoz csatolt contractusokból sejthetünk valamit. A szerződéses jobbágy a kézi robotnapokat minden esetben 12 krajcárért váltja meg, míg az ígás robotot napi 48 krajcárjával. Úgy tűnik, hogy ezek a munkabérek általánosan elfogadottak voltak, legalábbis Szabolcs megyében. Ezért az összegért azonban bizonyára csak robotértékű munkát kaphatott bárki, aki rákényszerült, hogy másokkal végeztesen munkát. Ilyenek pedig bőven akadtak. A hegyaljai és érmelléki szőlősgazdáknak a bihari Mezőség földjeinek és rétjeinek tulajdonosai nem végeztethették a munkát robotban. A szőlő, pontosabban a bor kelendő árucikk volt. A hegyaljai borokért pedig ekkor még igazán szép summát fizettek, mert érdemes volt külföldre is szállítani. Az érmelléki bor is elkelt minden mennyiségben.

Lévén a szőlő igen munkaigényes kultúra, a *Hegyalja* és az *Érmellék*, mint a mágnes a vasreszeléket, úgy vonzotta magasabb bérével a szabolcsi jobbágyokat, zselléreket. 5-6 mérföldnyi távolságból, de még 7 mérföldről is rendszeresen eljártak kapálni, kötözni, szüretelni Szabolcsból mind a *Hegyaljára*, mind az érmelléki szőlőskertekbe.

A *bihari Mezőség* szénakaszálási és aratási lehetőségeivel vonzotta a szabolcsi embereket. Akár részért, akár pénzért, nyáron itt mindig kapott munkát, akinek elegendő kedve és szorgalma volt hozzá vagy éppen szüksége volt rá, illetve az így megkereshető javakra. Szabolcs megye jobbágylakosságának ez a három régió kínálta a legtöbb munkát. Voltak még egyéb pénzkereseti források is, de mielőtt azokról szólnék, érdemes részletesebben szemügyre venni e három régiónak a vonzáskörzetét.

A *Hegyalja*. A legfelkapottabb régió a szabolcsi falvak lakosai körében a *Hegyalja*. Kora tavasztól, a szőlő metszésétől késő ősziig, szüret végeztéig, szinte állandó munkát kínált, és ami a legfontosabb, a legszegényebbek részére is, mert a szőlőművelés roppantul kézimunka-igényes ágazat. A metszés, a venyige összehordása, a hegyoldalra a trágya puttonnyal való felhordása, a többszöri – legalább háromszori –

kapálás, kötözés, telepítés, bújtatás; szüretkor a szedés, préseles – mind-mind megannyi embert kíván, gondos, precíz munkát, amit meg is kell fizetni, mert a hegy lejtőin fáradságosabb a munka, mint a síkságon. Meg is fizették mind a földesurak, mind a mezővárosi szőlősgazdák.

A Szabolcs megyei falvaknak majdnem a feléből jártak a *Hegyaljára* több-kevesebb rendszerességgel szőlőmunkára a lakosok. Négy-öt mérföld távolságról még szinte minden faluból, de 6-7 mérföldről is el-elmentek „pénzért dolgozni”, mert ide „jó bérért járhatnak”, s ha másért nem, mert „nagyobb részét adójoknak ott szokták megkeresni”.

Az alábbi falvak lakói egyértelműen vallják, hogy eljárnak a *Hegyaljára*:

Kisvárdá, Székely, Nyírtét, Balkány, Nyírgelse, Hugyaj (Érpatak), Kiskálló, Nagykálló, Újfehértó, Taktabaj, Balsa, Tiszabercel, Búd, Csobaj, Tiszadada, Tiszadob, Tiszaeszlár, Gáva, Ibrány, Kék, Kemece, Kenézlő, Tiszalök, Vasmegyer, Tiszanagyfalu, Nyíregyháza, Oros, Paszab, Tiszarád, Szabolcs, Szentmihály, Tiszatardos, Taktakenéz, Tiszaladány, Timár, Nyírtura, Vencsellő, Viss, Zalkod, Nyírbéltek, Nyírgyulaj, Nyíribrony, Kállósemjén, Nyírkércs, Laskod, Lórántháza, Nyírmada, Nyírpilis, Piricse, Máriapócs.

A felsorolt félszáz szabolcsi község mellett még legalább tucatnyi említi, hogy „eljárhatnak”, „eljárhatnának”, ott „pénzt kereshetnek”, pénzt kereshetnének, „ha megszokták volna”:

Biri, Nyírmihálydi, Téglás, Nyírbogdány, Buj, Demecser, Gégény, Nagyhalász, Nyírpazony, Rakamaz, Sényő, Nyírbakta; és ahol megemlítik, de határozottan kizárva a lehetőséget, az *Nyírbátor*, ahonnan „nem szoktak oda járni”.

Az *Érmellék* szőlőskertjeinek vonzata sokkal kisebb, mint a *Hegyaljának*. A *Nyírség* és a *Hortobágy mellékének* lakói említik főleg mint kereseti lehetőséget kínáló régiót:

Balkány, Biri, Nyírgelse, Hugyaj (Érpatak), Kiskálló, Nyírmihálydi, Nagykálló, Nyíradony, Hajdúszovát, Nyírbátor, Nyírbéltek, Encsencs, Érkenéz, Laskod, Nyírpilis és Piricse lakói járnak olykor-olykor ide pénzért dolgozni.

A bihari Mezőség. Szénakaszálással, aratással lehet ebben a régióban pénzt keresni. Különösen szénakaszálás idején halmozódik fel a munka. Viszonylag kevés községből járnak ide, de például *Őrmező* lakói egybehangzóan vallják, hogy „aratáskor kenyér keresése végett” eljárnak ide dolgozni. *Nyírmada* lakói pedig a saját településükön belüli munkalehetőségekkel összehasonlítva az ottani pénzkeresetet hangsúlyozzák, hogy „ott nagyobb bérért” dolgozhatnak, mint ahogyan a nyíribronyiak is. Vegyük hát sorba az ide dolgozni járó emberek lakhelyeit:

Gyulaháza, Őrmező, Székely, Nyírtét, Nyírmihálydi, Téglás, Nyírbakta, Nyírbéltek, Encsencs, Érkenéz, Nyírgyulaj, Nyíribrony, Laskod, Lórántháza, Nyírmada, Nyírpilis és Piricse.

Számos községben, még inkább mezővárosban, bent a helységben is adódott rendszeres munkaalkalom, ha valaki pénzt óhajtott keresni, bár a legtöbb helyen csak időnként, leginkább kaszáláskor, kapáláskor és aratáskor. Önmagukban azonban ezek a munkaalkalmak elégteleneknek bizonyultak, hogy a házatlan és házas zsellérek számára biztos megélhetést nyújtsanak, ezért járnak el zömmel ezek a rétegek a fent említett régiókba.

Kisvárdá, Nagykálló, Kemece, Nyírbátor, Nyírmada lakói vallanak úgy, hogy „helyben is mindenféle munkának alkalmatosságával fizetésért elegendő dolgot lennek az lakosok”. Máshol viszont a nemesi rend nagy száma miatt van bőséges munkakínálat. *Nyírgyulaj* lakói mind a Hegyaljára, mind a bihari Mezőségbe többkevesebb rendszerességgel ejárnak ugyan szőlőmunkára, aratni, kaszálni, de erősen hangsúlyozzák, hogy „sok nemesség lakván ezen helységet, annak idejében, helyben is elég munkát lehet pénzért találni”. Aratáskor és kaszáláskor fölös munka van Szabolcsbákán, Gyulaházán, Jékén, Nyírkarászón, Nyírtéten, Tornyospálcán, Nyírtass községben, Balkányban, Nyírmihálydiban, Püspökladányban, Balmazújvároson, Tégláson, Újfehértón, Oroson, Sényőn, Szabolcsban, Nyíribronyban, Petneházán, Máriapócon, Ramocsaházán és Vaján.

Az eddig felsorolt munkaalkalmakkal, pénzkereseti lehetőségekkel azonban még korántsem merítettük ki azokat a kínálatokat, amelyek visszatérő rendszerességgel álltak a Szabolcs megyei emberek rendelkezésére. Ezek azonban már a szegényebb rétegek számára elérhetetlenek. Szekerezési, sószállítási alkalmakról van ugyanis szó, amihez ígás állatokkal, szekérrel kellett rendelkeznie annak, aki ebből a naponként 48-50, esetleg 60 krajcárt jövedelmező munkából ki akarta venni a részét.

Az alkalom adta szekerezési munkák mellett voltak rendszeres szállítási lehetőségek. Egyik ilyen a sószállítás. A szabolcsi lakosok a tárkányi, debreceni, szolnoki és újlaki sóházakból szállíthatták rendeltetési helyére a sót. Ez a munka eléggé jövedelmező, de csak az igaerővel rendelkezők számára adott. Ők többnyire ilyen szekerezési alkalmakkal keresik meg állami és megyei adójukat, a földesúrnak fizetendő cenzust.

A tárkányi sóházból fuvaroznak:

Ajak, Anarcs, Bácsaranyos, Rétközberencs, Tiszabezdéd, Dombrád, Döge, Kékcse, Kisvárdá, Komoró, Tizsakanyár, Kopócsapáti, Fényeslitke, Nyírlövő, Lövőpetri, Mándok, Óntelek, Pap, Pátroha, Tuzsér, Szabolcsveresmart és Zsurk lakói.

Olykor-olykor a nagykállóiakon kívül munkaalkalmat találtak a környező községek fuvarosai is a nagykállói „serházban”, a dohánybevéltőban és a salétromházban. Timár és Rakamaz lakói a tokaji sóházból szekerezhetek terhet, a tisztabezdédiek Ungvárra és Napkorra szállíthattak pénzért különböző dolgokat, főleg terményt és fát, a nyírmadaiak a tiszaujlaki sóházat érték közel, egy-két felső-szabolcsi községből almát vásárolni járhattak Bereg megyébe,¹⁶⁹ amit haszonnal adhattak tovább; míg Szabolcs megyéből élelmet szállíthattak Bereg és Ung megyékbe, ugyancsak haszonnal. A kisvárdaiak Sátoraljaújhelyre szekereztek bérért, és olykor ott vállaltak munkát. Más községekből tutajosnak vagy kormányosnak szegődtek a Tiszára, és olykor Szegedig lehajóztak.¹⁷⁰

Ezernyi alkalom, megannyi munkalehetőség, csak szorgalom, kedv és kitartás kellett hozzá, amiből kevés volt, mert sem a megélhetés kényszere, sem a meggazdagodási vágy nem űzte az embereket, főleg az úrbéres lakosságot nem, hogy ily módon: munkával, spórolással, takarékoszággal, szorgalommal és kitartással igyekezzen kisajtolni magából egy-egy tinócskára valót, vagy egy hold földnek az árát. Feudális struktúrában, rendi mentalitással, a polgári tulajdon iránti érzéketlenséggel, a felhalmozás kényszerétől és a meggazdagodás vágyától mentesen, de az éhezés és a teljes anyagi lezúllás rémétől sem vagy csak nagyon ritkán fenyegetetten éltek a szabolcsi jobbágyok. Kényelmesen, az idő múlását csak évszakokkal mérve szor-

goscokdtao kevuo szerint, nem is sejtve, hogy az idő pénzre váltható része életüknek. Fatengelyes, nyikorgó szekereiket lomha ökrök vonszolták Kisvárda és Sátoraljaújhely, Balkány és Debrecen, Timár és Tokaj, Pátroha és Tárkány között, oda meg vissza, teherrel vagy anélkül. Robotot teljesítettek, napszáért vánszorogtak, hosszú fuvarban jártak vagy éppen a maguk búzáját vitték vásárba, malomba; mindegy volt: a nap reggeltől estig tartott, a hét hétfőtől vasárnapig, az év pedig tavasztól a másik tavaszig. Nem a másodpercet, a percet, de még az órát sem igen tartották számon. Legfeljebb azt lesték, mikor ér delelőre a nap, hogy maguk és a jószágok pihenhessenek keveset, hogy aztán napszálltáig újra végezzék sorsrendelte tevékenységüket: szántsanak, vessenek, arassanak, kaszáljanak, malomba menjenek, robotoljanak, maguknak dolgozzanak, megházasodjanak, gyereket nemzzenek és meghaljanak, ahogy az uraság, a mindenható elrendezte, és ahogyan a pap mondjamondja hetenként vagy legalábbis azokon a sátoros ünnepeken, amikor ők is templomba tévednek. Nyugodt volt ez az élet, és teljesen kilátástalan. Bizton megjósolhatta az ükapa az unokájának, hogy jobbágy, paraszt, zsellér vagy cseléd lesz belőle. Változatlan volt itt minden, és változhatatlannak tűnt örök időkre. Legfeljebb „aki nem fért a bőrében”, beállt katonának vagy csintalan betyár mellé szegődött; ha meg a kíváncsisága, tudásvágya volt akkora, hogy azzal nem fért meg a falu határai között, akkor elment szerzetesnek, papnövendéknek vagy vásári bohócnak. Másról legfeljebb álmodhatott, ha éppen nem szólította a kötelességérzete munkára vagy az ispán robotra. A jobbágyok álmait, vágyait sok minden zavarta, de leginkább a robot nehezedett rájuk, és természetesen mindenféle úrbéri szolgáltatás. A következőkben erről szólok.

Jobbági terhek az úrbérrendezés előtt és után

A XVIII. század utolsó harmadára a jobbági terhek és szolgáltatások körében olyan káosz uralkodik Szabolcs megyében, hogy abban rendet tenni vagy a jellemzőket kiemelni szinte lehetetlen. Volt ahol csak robotoltak, volt ahol csak pénzt, taxát fizettek, volt ahol a kettőt együtt, volt ahol ezek mellett kilencedet szedtek a földesurak, máshol még az egyháztól kibérelt tizedet is megvették. Számos helyen konyhára valókat, tyúkot, tojást, zöldséget is követeltek. Többnyire szedték a sertés-, juh- és méhtizedet, hordatták a téli tüzelőt, a „karácsony fáját”, egy-két helyen kenyeret, kalácsot is kértek,¹⁷¹ máshol dohányból,¹⁷² szőlőkötöző sásból követeltek részt,¹⁷³ itt-ott gombából,¹⁷⁴ sulyomból,¹⁷⁵ máshol halból,¹⁷⁶ csíkból¹⁷⁷ kellett megfelelő mennyiséget a földesúr asztalára adni. Szinte mindenütt kivetették valamilyen formában kenderből és lenből a járandóságot. Volt helység, ahol az elhunyt jobbágyok maradékain „főpénzt” vettek meg a földesurak.¹⁷⁸ Az elhunyt jobbágy özvegye és gyerekei 5-6 rénes forintot voltak kénytelen a Kállayaknak fizetni, s ha ezt nem tudták pénzben leróni, „annyit érő szarvas marhát, ha annak több nem marad is” vettek meg rajtuk.

Nem annyiféleképpen szolgáltak a jobbágyok, ahány falu volt, még csak nem is annyiféleképpen, ahány földesúr volt a megyében, hanem sokkal többféle variációt fedezhetünk fel az investigatiókban, mert volt földesúr, aki több faluban is birtokolt úrbéres jobbágyokat, és minden faluban más-más módon róttá rájuk kötelezettségeiket. A törvénytől is nagyobb tiszteletnek örvendezett a szokás, de ez szinte falvanként változott, és a szokást is állandóan variálta a földesúri szeszély, és ez évenként változhatott, de falvanként — összefüggésben a természeti viszonyokkal, az ott érvényesülő szokásokkal, még inkább a gazdatisztek, ispánok mohóságával — változott is.

Az érthetőség kedvéért és a tarkaság érzékeltetésére ezúttal szeretnék néhány példát képzelet-közelségbe hozni, megjegyezvén még azt, hogy Szabolcsban 140 községből alig tucatnyiban különböztették meg a földesurak a jobbágyot a zsellértől; még kevesebb helyen a házas és házatlan zsellért. A szolgáltatások mértékét, minéműségét, főleg pedig a robot mennyiségét sem a belső telekkel, sem a külső járulékokkal nem hozták összefüggésbe. A káosz teljes volt. Valamiféle egységre és hasonlóságra csak a kincstári birtokok tisztviselői törekedtek, de még itt sem tapasztalhatjuk az egyformaságot.

Nézzük azonban a példáinkat.

Szabolcs megyében a Kamara *Püspökladány, Téglás, Balsa, Búd* (Tiszavasvári, 1.), *Kenézlő, Tiszalök, Rakamaz, Taktakenéz, Tiszaladány, Timár* községeket birtokolta.

A kamarai adminisztráció, bizonyára az igazgatási költségek csökkentése miatt, szívesen kötött szerződést a központtól távol eső falvakkal, amennyiben azok lakói vállalták, hogy robot, természetbeni és egyéb járandóságukat pénzben fizetik, és a kamarai haszonvételeket kibérlik, tehát évi meghatározott összeggel, pénzzel adóznak földesuruknak. A felsorolt községek lakói szívesen hajlottak erre, de különbözőképpen. *Büd, Püspökladány, Rakamaz, Téglás* minden szolgáltatásukat pénzért váltották meg, csak a szüretre voltak kötelesek szedőket, puttonyosokat adni. Egyedül a korcsmáltatást végeztette saját hasznára az uraság az év háromnegyed részében, bár többnyire ezekben a községekben is, mint mindenütt a kincstári birtokokon, egész évben az uraság mérette az italt, és a jövedelem negyedét jóváírta az árendába. A korcsmák és az erdők kivételével így átengedte a kincstár az egész határt a falu lakóinak szabad használatra. *Balsa, Taktakenéz, Tiszaladány, Timár* a tizedet természetben fizette, és ezekből a községekből évenként 12 ígás robotot is adott minden gazda, két marhával vontatva a szekeret. Az említettekén túl minden szüretre szedőket és puttonyosokat adtak, maguk is részt vettek a tokaji híd és a rakamazi töltés javításában. Ez utóbbiért azonban ingyen használták a töltést és a hidat az év minden szakában.

Kenézlő szolgáltatásairól semmit nem tudok mondani, mert a vallomások kivétele és a tabellák elkészítése, illetve az urbárium kihirdetése közben cserélt gazdát, tehát a vallomást tevő parasztok még magánföldesúri szolgáltatásaikról tettek említést.

Legkönnyebb helyzetük mindenképpen a kamarai uradalom jobbágyainak volt. Már az 1750-es években urbáriumokban szabályozott és rögzített szolgáltatásaikat csak könnyítette, hogy időközben a természetben adott feudális járadékokat is pénzszolgáltatásra váltották át. Nem véletlen, hogy viszonylag ezek a helységek népesedtek meg a leginkább, és az említett falvakban a jobbágyok szinte kivétel nélkül szabad menetelűek.¹⁷⁹ Nem elhanyagolható az sem, hogy a pénzben lerovandó szolgáltatás ezeknek a községeknek a lakóit ösztönözte leginkább az árutermelésre, vagy ha erre lehetőségük kevés volt, a bérért végzett munka vállalására. Mivel a helyben lakó földesurak személyes konfliktusai nem osztották meg őket, szorosabbra fonódott a közösség összetartozás-tudata. Nem véletlen az sem, hogy ezekben a községekben találjuk a leggazdagabb jobbágyokat. Többnyire féltelkesek, de egész telkes is akad közöttük. Ritka azonban a nyolcad telkes.¹⁸⁰ A negyed-, fél- és egész telkesek mellett ezekben a községekben szaporodtak meg leginkább a házas és házatlan zsellérek is.¹⁸¹

A Szabolcsban úrbéres jobbágyokat és zselléreket birtokló 388 természetes és jogi személy mindenikét nem kísérhetjük figyelemmel, még olyan formában sem, mint tettük azt a kamarai falvakkal. Mégis, úgy vélem, hogy érdemes külön-külön is szemügyre vennünk egy-két földesurat. Például gróf Barkóczy Jánost, aki köztudomású, hogy nem Szabolcsban élt, örökölt vagy zálogul kapott birtokai azonban nyolc szabolcsi községben voltak: *Bácsaranyos, Balkány, Nyírmihálydi, Nyírbogdány, Demecser, Jákó, Kisléta* és *Ópályi* jobbágyainak egy része szolgálta.

Bácsaranyos községben (Aranyosapáti, 1.) a grófnak két örökös jobbágya volt, mindkettő negyedtelkes. Itt régi szokás szerint az örökös jobbágyok minden második hetet földesuruknak dolgozták a rendelkezésükre álló igaerővel. Emellett meghatározatlan mennyiségű fonással is tartoztak.

Balkányban 3 szabad menetelű, egyenként 5/8 telket használó úrbéres gazda várta Barkóczy gróf tiszttartójának a parancsait, de ezek mindössze 7-7 márvást fizettek évenként, és 6-6 napot szolgáltak. A vallomásukból arra már nem kapunk feleletet, hogy a 6-6 napot igával vagy gyalogszeresen kellett-e ledolgozni.

*Nyírmihálydi*ban egyetlen szabad menetelű házas zsellére volt, akit a községben jobbágnak tudtak. Mindössze 2 márvást fizetett évenként, semmi egyéb nem szolgált.

Nyírbogdányban úgy vallották a parasztok, hogy 7 jobbágya van Barkóczy grófnak, holott csak 1 örökös és 1 szabad menetelű jobbágya, 2 szabad menetelű házas és 3 szabad menetelű házatlan zsellére volt. Az örökös jobbágya minden második hetet robotban töltötte, hol ökörrrel, hol gyalog. A szabad menetelű jobbágy és a zsellérek évenként 5-5 vonás forintot fizettek, és néha forspontoztak. A két jobbágy féltelkesnek vallotta magát. Kilencedet valamennyien szolgáltattak. Egyebet nem adtak.

Demecserben szintén féltelkes jobbágysai voltak a grófnak. Három örökös, akik az úrbérrendezésig minden második hetet robotban töltötték, hol gyalog, hol marhával. Egyéb adózásuk nem volt.

Nyírvákó községben három féltelkes örökös, és egy negyedtelkes szabad menetelű jobbágya, valamint 1 szabad menetelű házas zsellére volt Barkóczy Jánosnak. A vallomástevők másként tudták: két örökös és három szabad menetelű jobbágyról tettek említést, akik közül a két örökös évenként 60-60 napot dolgozott Bogdányban, az egyik csak gyalogosan, de a másik 40 napot ökörrrel, 20-at pedig gyalog. A szabad menetelűek egyike évenként 5 rénes forintot, a másik kettő 1-1 rénes forintot fizetett. Egyéb nem szolgáltak.

Kislétán a vallomások szerint 11 szabad menetelű jobbágya volt a grófnak, valójában 2 házatlan zsellére, 4 féltelkes és 5 negyedtelkes jobbágya. Valamennyien szabad menetelűek voltak. Évenként fizettek 4-4 rénes forintot, szántottak teljes erővel (legalább négy ökörrrel) 2-2 napot. Kilencedet adtak „minden életből”, és mindenik egy-egy zsákot, egy-egy „karácsony tyúkját”.

Ópályiban 8 jobbágyot tudhatott a magáénak Barkóczy. A valóságban csak 2 féltelkest, 3 negyedtelkest és 3 házatlan zsellért. Mind a nyolcan szabad menetelűek voltak. Az úrbérrendezés előtt mindannyian 4-4 rénes forintot fizettek és 10-10 nap gyalog robotot teljesítettek. Kilencedet nem adtak, de évenként 1-1 tyúkot kellett még szolgáltatniuk.

A különböző községek parasztjainak vallomását szembesítve egyértelmű, hogy falvanként változtak a szokások, és a megállapodás (többnyire szóbeli, gróf Barkóczy esetében mindig szóbeli) szerint szolgáló taksások sem egyformán voltak megterhelve, még akkor sem, ha esetleg az általuk használt úrbéres telkek nagysága azonos volt. Minden bizonyos döntő fontosságú volt az a tény, hogy a szántókon, réteken és legelőn kívül milyen egyéb haszonvételekkel élhetett egy-egy jobbágy, zsellér, és azt milyen mértékig vehette igénybe. A már itt feltűnő tarkaság még tovább színeződik, ha olyan földesúr úrbéréseinek a megterhelését vesszük szemügyre, aki több községben birtokolt a megyében, és maga is megyei honos volt. A megye egyik legrégebbi családjára a Kállay család. Érdekes közülük is legalább egynek körülnéznünk a portáján. Válasszuk *Kállay Györgyöt*, akit 5 örökös, 31 szabad költözésű jobbágy, 46 házas zsellér és 2 alzellér szolgált *Napkor*, *Kiskálló*, *Nagykálló*, *Kállósemjén*, *Kér*, *Kérsemjén* és *Panyola* községekben.

Napkoron 12 szabad menetelű – mindannyian féltelkesek – jobbágy és 6 házas zsellér – szintén szabad menetelűek – szolgálta Kállay Györgyöt. Minden marhás gazda – ahány ökre volt, annyiival – köteles volt évenként 6 nap igás robotot adni, és 19 napot gyalog dolgozni. Az említettek felül kötelesek voltak az uraság kukoricáját közösen letörni, a majorba hordani. Évenként egy-egy „hosszú forspontot” tenni, rövid fuvarit pedig ki-ki sorban, amikor az uraság kívánta. Kötelesek voltak évenként egy-egy szekér fát a földesúr házához fuvarozni, mindenféle termésükből tizedet adni, egy-egy tyúkot és 10-10 tojást a konyhára beszállítani. Mindezeket túl, ha valamelyikük a taxás telekén kívül, melyet kimérve megkapott és állandóan használhatott, a kuriális földből is művelni szándékozott, módjában állt, de az után még külön kilencedet is adnia kellett. A szolgáltatások mértékét szerződés szabályozta, de ebben nem tettek különbséget zsellér és jobbágy között, csupán két- és négyökrös gazdákról beszélnek.

Kiskállóban 2 szabad menetelű jobbágy – szintén féltelkes mindkettő –, 4 házas és 1 alzellér – ők is szabad menetelűek – szolgálta Kállayt. Terheiket szerződésben rögzítették, de a kontraktusban kikötött szolgáltatásokon kívül „olykor-olykor” forspontoztak is. A szerződés szerint minden gazda évenként 14 napot sarlóval, ásóval, kapával; 5 napot kaszával szolgált; 3 nap szántott saját ökreivel, 2 nap „élet”-et, 1 nap fát hordott. Az igaerővel nem rendelkezők ez utóbbiakat gyalogos munkában voltak kötelesek eltölteni. Mindenki minden terményből tizedet adott, azt az uraság által megjelölt helyre behordta. Ezeken felül „karácsony tyúkot és tojást” követelt földesuruk tőlük, és egy-egy hosszú forspontot a gyalogosoktól is.

Nagykállóban 8 szabad menetelű – féltelkes – jobbágy, 18 házas és 1 alzellér – ugyancsak szabadok – élvezték Kállay György „védelmét”, és szenvedték terheit. Minden házzal bíró gazda fizetett évenként 3 német forintot, a házatlan zsellér pedig 30 garast. Minden mezei terményből, de a méhekből, bányókból, sertésekből is kilencedet adtak. Robotra nem kötelezték őket, bár a hosszú forspontot rajtuk is megvette Kállay György.

Kállósemjén lakói úgy vallották, hogy Kállay Györgynek 1 örökös jobbágya, 14 egész erejű és 10 fél erejű jobbágya van, akik közül az örökös jobbágnak annyiból áll a szolgálata, hogy felesége feljár az úr házába „fejér ruhát mosni”. A 14 egész erejű (legalább négy ökörrrel rendelkező) jobbágy évenként 7-7 napot robotol teljes erővel, és egy-egy 6 napig tartó hosszú fuvarit ad. A 10 fél erejű (legalább két ökörrrel rendelkező) jobbágy mindenike 7-7 nap igás robotot ad évenként, gyalog pedig 34 napot dolgozik. Mindannyian kilencedet adnak minden termésből. Évenként adják az 1-1 tyúkot és a 10-10 tojást is. A vallomásoknak a tabella annyiban ellentmond, hogy az úrbérrendezés során 9 féltelkes szabad menetelű jobbágy, 14 szabad menetelű és 1 örökös házas zsellér vállalta az úrbéri kötelezettségeket Kállay György alattvalói közül.

Szamoskéren 2 örökös jobbágy – mindkettő negyed telkes – szolgált Kállay Györgynek. Ha a többiekkel hasonló módon tették szolgálataikat, akkor minden második héten – hol igával, hol gyalog – robotoltak. Mindenből kilencedet, sertésből csak tizedet, évenként 2-2 fonást, 1-1 zsákot és egy-egy karácsony tyúkját adtak.

Kérsemjénben is volt 2 örökös jobbágya Kállay Györgynek, ugyancsak negyed telkesek, akik meghatározatlan számú napot robotoltak, hol gyalog, hol ökörral. Kilencedet adtak itt is mindenből, és egyenként minden évben 10-10 porció kony-

hára való élelmet, 2-2 karácsony tyúkját, 1-1 szekér füvet, 2-2 fonást és 1-1 zsákot. Megvették rajtuk a sertéstizedet is.

Panyolán 1 negyedtelkes örökös jobbágy és 3 örökös házas zsellér tette szolgálatait Kállay Györgynek. Az úrbérrendezés előtt mind a négyen jobbágyi szolgálattal tartoztak, meghatározatlan számú, a földesúr kívánsága szerinti robotot teljesítettek, mindenként kilencedet adtak, személyenként szolgáltak konyhára valókat, és külön-külön 1-1 szekér szénát. A karácsony tyúkját is megvették rajtuk, a sertéstizedet is. Kötelezték őket 2-2 font fonal, 1-1 zsák adására és gyümölcsből ajándék szolgáltatására.

A tarkaságot, a szolgálatbeli összevisszaságot újabb földesurak példájával is érzékeltethetném. De ugyanezt, vagy még színesebb kavalkádót tárhatok a múltunk iránt érdeklődő elé, ha néhány községet emelek ki, és egy-egy komunitáson belül tárom fel a változatosság ma már alig-alig elképzelhető kavalkádját.

Találomra válogatok csak, de úgy azért, hogy a legfőbb jellemzők felszínre kerüljenek.

Anarcsnak egyetlen jobbágytartó földesura volt, gróf Teleki Jánosné. Az úrbéres lakosság is homogén. Valamennyien örökös jobbágyok, és a rendezés előtt szolgáltatásaikban semmiféle megkülönböztetés nem volt tapasztalható. 1773 előtt 23 örökös úrbéres jobbágy robotolt a grófnő gazdatisztjének óhaja szerint hol négy ökörrrel, hol gyalog, minden második héten. Kilencedet „régtil szoktak adni búzából, kéceresből, gabonából”. Megvették rajtuk családonként az 1-1 karácsony tyúkját és a sertéstizedet is.

A rendezés után azonban kiderült, hogy a 23 jobbágyból 2 házatlan, 1 pedig házas zsellér, 19 gazda csak fél telket használ, egy pedig 7/8 telket. Így a korábbi 1300–1500 ígás és az 1600–1800 gyalogos robottal szemben csak 539,5 ígás és 42 nap gyalogos robot követelhető rajtuk.

Nádudvar jobbágyainak a vallomása csak a megyei összesítőből ismert, minden bizonnyal töredékesen maradt az utókorra, inkább a lényegét, mint az árnyalatokat kiemelve. Mégis érdemes felidéznünk. A falu 35 jobbágya és 96 házas zsellére legalább két tucatnyi urat szolgált. Részben közbirtokosokat, részben extraneusokat, részben a községben lakó, jobbágytartó nemes személyeket. A jobbágyok közül 1 volt örökös, negyed telket használt; 34 szabad menetelű közül 22 féltelkes, 10 negyedtelkes, kettő pedig 1/8 telkes. A 96 házas zsellér közül kettő volt örökös, 94 pedig szabad menetelű. Az úrbérrendezés előtt azonban itt sem tettek különbséget jobbágy és zsellér között, a szolgáltatások és földesúri adózások azonban a legkülönbözőbb képet mutatják.

Gróf Buthler Gábornak 13 úrbéres lakos fizetett egyenként 1 forint 59 krajcár taxát, és szolgált mindenik 3-3 ígás és 7-7 gyalogos robotot.

Az Ibrányi család 43 úrbéres családdal rendelkezett, akik mindannyian 2-2 forint taxát fizettek évenként.

Az Inczedy bárók 10 úrbérese egyenként 2 forint 33 krajcárt fizetett, és minden évben 8-8 nap gyalogos robotot teljesített.

Baranyi Gáspár 4 úrbérese 2-2 forint taxával és 12-12 nap kézi munkával tartozott minden évben.

Szathmáry György 7 családot uralt, akik külön-külön 2 forint 33 krajcárral és 8 nap gyalogos munkával rótták le évi úrbéres kötelezettségüket.

Ragályi István 1 jobbágya – negyedtelkes – 2 forint 33 krajcár taxát és 12 nap robotot – kívánság szerint: hol gyalog, hol igával – szolgált.

Szemere Györgyné két szabad menetelű jobbágya és két szabad menetelű házas zsellére egyenként fizetett 2 forint 33 krajcár taxát, és robotolt gyalog vagy igával 8 napot évenként.

Szathmáry Pál egy negyedtelkes jobbágya és 1 házas zsellére – mindkettő szabad menetelű – 2 forint 33 krajcár taxával és 12 nap robottal – kívánság szerint gyalog vagy igával – tartozott évenként.

Kívánság szerint gyalog vagy igával dolgozott 4 napot a *Hajósy* család 3 szabad menetelű házas zsellére, ugyancsak 4 napot igával vagy gyalog *Hamaryné* negyedtelkes szabad költözésű jobbágya, akik valamennyien 2 forint 33 krajcár taxát is fizettek.

A *Balogh* és *Cseke* család jobbágysai és zsellérei 2-2 forint taxát fizettek, és 6-6 nap robotoltak igával vagy gyalog.

A *Szabó* és a *Kiss* családok örököseinek a jobbágysai csak 6-6 nap igás vagy gyalog robottal tartoztak.

A *Hodosy*-örökösöknek 1 negyedtelkes örökös, két örökös és 2 szabad menetelű házas zsellér szolgált, mindannyian 30 nap robottal – kívánság szerint igás vagy gyalog – tartoztak.

Csak 2-2 rénes forint taxát fizettek a *Tóth*, *Rásó* és *Győry* urak jobbágysai; 2 forint 33 krajcárt a *Papp*, *Kocsis* és *Erdődy* család zsellérei.

A vallomások összesítéséből még kiderül, hogy *Inczédy* báró jobbágysai és zsellérei évenként 10-10 porció ételmet és 2-2 csirkét adtak földesuruknak.

Természetben követelt ételmet alattvalóitól a *Ghilányi* uraság is, akiktől azonban semmit nem tudunk, mint ahogyan arról sem jegyezték fel semmit az összeírók, hogy milyen szolgálatra kötelezte saját alattvalóit a *Szunyoghy* család és *Siskovics Antal*.

Talán még a most felelevenített hagyományoknál is tarkább kép tárul elénk *Nyírbronyban*. 18 földesúrnak 18 jobbágy – akik közül 9 örökös, 9 szabad menetelű – szolgált. Élt még a községben 4 örökös, 5 szabad menetelű házas és egy szabad menetelű házatlan zsellér.

Ahogyan az úrbéres lakosok vallották, „ezen helységben... sem az örökös, sem az szabad menetelű jobbágyoknak szolgálatjuk és adózások... nem egyforma”.

Jármy Lászlónak 3 örökös és 1 szabad menetelű jobbágya, 3 örökös házas zsellére volt *Ibonyban*, akik az úrbérrendezés előtt valamennyien jobbágyaknak vallották magukat. A rendezéskor 1 örökös jobbágy vállalt fel féltelket, 2 pedig negyedet. 1/4 telkesnek minősült a szabad költözésű jobbágy is. 1773-ig a 6 örökös minden második hetet robotolta, hol igával, hol gyalog. A szabad menetelű pedig négy marhával robotolt 20 napot, kettőt pedig gyalog.

Szunyogh Jánosnak és *Szunyogh Antalnak* 1-1 örökös jobbágya volt, mindkettő 1/8 telkes. Mindketten minden második hetet robotban töltötték, uraik kívánságára hol ökörrrel, hol gyalog.

Szunyogh István és *Jármy János* örökös jobbágysai minden harmadik héten robotoltak ökörrrel vagy gyalog. *Szunyogh Istvánnak* két jobbágya közül az egyik 1/4, a másik 1/8 telkes volt, *Jármy Jánosnak* egy 1/8 telkes jobbágy szolgált.

Horváth Istvánnak egyetlen $3/8$ telkes úrbérese volt, aki 6 vonás forinttal váltotta meg évi szolgáltatásait.

Szegedy Istvánt egyetlen $1/8$ telkes szabad menetelű jobbágy szolgált, és minden adózását, robotját egyéb szolgáltatásait 6 vonás forinttal váltotta meg.

5-5 vonás forinttal váltották meg évi szolgáltatásaikat *Kállay László*, *Jármy Imre*, *Bónis Mihály* és *Mezey Pál* úrbéresei. *Kállay László* 1 szabad menetelű jobbágya $1/8$ telket használt; *Jármy Imrének* a tabella szerint egy szabad menetelű házas zsellér szolgált; *Bónis Mihálynak* 1 szabad menetelű házas zsellér, *Mezey Pálnak* ugyancsak 1 szabad menetelű házas zsellér.

Nyiczky Ferencnét 1 féltelkes szabad menetelű jobbágy és 1 szabad menetelű házas zsellér szolgált. 10-10 vonás forintot fizetett mindkettő évenként, és szüretkor adtak egy-egy forspontot a maguk erejéből.

Fejér András jobbágysai 10 máriással váltották meg évi terheiket Volt *Fejér Andrásnak* 1 házatlan zsellére és egy $1/8$ telkes jobbágya. Mindketten szabad menetelűek.

Zoltán Péterné $1/8$ telkes szabad jobbágya 3 rénes forint taxát fizetett évenként.

Garay Györgynek ugyancsak egyetlen $1/8$ telkes szabad menetelű jobbágy szolgált, aki évenként terheit 3 vonás forintért váltotta meg.

Vályi Györgynek egy $1/8$ telkes, *Jármy Gábornénak* egy $1/4$ telkes szabad menetelű jobbágy tette szolgálatait. Mindketten 7-7 máriással váltották meg évi robotjukat és egyéb jobbágyi kötelezettségüket.

Jármy Imrének, a már említett szabad menetelű házas zsellérének kívül, volt egy örökös házas zsellére is, aki minden második hetet robotban dolgozta, hol ökörrrel, hol gyalog.

Nem tesz említést az investigatio *Rácz Miklós* uram zsellérééről, aki szabad menetelű, és minden bizonnal pénzzel váltotta meg terheit.

A felsorolt roboton és taxán kívül az ibronyi jobbágyok semmi más szolgálatra nem voltak kötelezve. Sem kilencedet, sem ajándékot nem adtak, sem a sertések, juhok, méhek után nem vették meg rajtuk a dézsmát. Dolgoztatták vagy fizettették őket földesuraik. *Mária Terézia* úrbérrendezése azonban még ebben a községben sem mindenkit érintett egyenlően, még csak azt sem állíthatjuk, hogy mindenki sorsán könnyített volna. A minden második hetet földesuruknak dolgozó örökösök helyzetén sokat segített, de a szabadok szolgálatainak a fokozását is lehetővé tette.

Egymással szomszédos községek *Nagyhalász* és *Ibrány*. A természeti feltételek, tehát a haszonvételek is többnyire azonosak, csak a szolgáltatások különböznek.

Nagyhalászban 16 földesúr birtokolt. Összesen 31 jobbágy és 17 zsellér leste uraik parancsát. *Ibrányt* közösen bírta *Ibrányi Károly* és *Miklós*. 22 jobbágy és 2 zsellér szolgált őket. *Nagyhalászban* a 31 jobbágyból 23-nak volt fél telke, nyolcnak negyed telke. A rendezéskor 4 örökös, 12 szabad menetelű házas zsellért és 1 szabad menetelű alzellért minősítettek az összeírók. A jobbágyok közül 15 volt örökös, valamennyien fél telekkel. A szabad menetelűek közül 8 csak $1/4$ telket használt, 8-nak volt fél telke. *Ibrány* 22 jobbágya közül 4 az örökös, valamennyien egész telekkel, míg a 8 szabad menetelű csak fél-fél telket használt. A két zsellér közül az egyik házas, a másik házatlan, mindketten szabad menetelűek.

Nagyhalász lakói valamennyien királyi dézsmát (egyházi tizedet) adtak. Földesuraiknak a szabad menetelűek emlékeztető, az örökösök 2 évet szolgáltak kilenceddel, mindenképpen „amit a föld terem”. Az örökös jobbágyok évenként tartoztak még uraiknak 1-1 zsákkal. Az örökösök minden második hetet robotban töltötték, az uraságok kívánságára két marhával vagy gyalog. A szabad menetelűek robot helyett évenként 7-7 máriást adtak földesuraiknak. A rendezésig nem különböztettek meg Nagyhalász lakói között zsellért és jobbágyot.

Ibrányban az úrbérrendezéskor már csak minden második hetet töltötték az örökös jobbágyok gyalogos robotban. Szántáskor azonban minden jobbágy két személyt volt köteles kiállítani, mert a földesúr ökreivel szántottak, de a határ csak négy ökörrrel volt szántható, tehát az eketartó mellé kellett egy hajtó is. A szabad menetelű jobbágyok csak 12 napot robotoltak évenként, hol gyalog, hol pedig a saját ökreikkel. A szabadok évenként két-két máriás taxát is fizettek.

Minden ibrányi gazdán megvették a királyi dézsmát, szabad menetelűeken és örökösön egyformán. Földesúri kilencedet senki sem fizetett, mindenki köteles volt azonban évenként 1 választási malacot adni urának, de csak 1-et, még akkor is, ha 100 volt neki. Anyakocánként 12 pénzt (dénárt) kellett fizetniük. Halászatkor a kifogott hal fele a földesúrnak illette, és a hálót is a községnek kellett biztosítani. A horoggal fogott halak 1/3-a szintén a földesúrnak volt, de ha a Szárdon belül horgászott valaki, akkor a hal felét kellett beszolgáltatni. Minden tavasszal minden „külön kenyeres gazda” tartozott egy zsák sulymot adni, vagy ennek helyébe 75 dénárt. Ősszel 1 zsák komlóval kellett a földesúrnak kedveskedni, és évenként 2-2 karácsony tyúkjával.

A munka természetbeni és pénzjáradéki összevisszasága mellett voltak azonban települések, földesúri falvak is, ahol a lakosok minden szolgáltatásukat pénzzel váltották meg. Ilyen volt például Szentmihály (Tiszavasvári, 2.) és Nyíregyháza. Bár ez utóbbi helyen — Nyíregyházán — gróf Dessewffy Sámuelnek volt 15 örökös úrbéres szolgálója, akik közül a rendezéskor 11 bizonyult jobbágyoknak, 3 házas zsellérnek és 1 alzellérnek. Ők a szokásnak megfelelően robotoltak és adóztak földesuruknak: akiknek ökreik voltak, azok ökörrrel, akiknek vonó állatuk nem volt, azok gyalogosan, évenként meghatározatlan számú napokat.

Úgy hiszem, a felhozott példák elég egyértelműen bizonyítják, hogy a földesúri szolgáltatásoknak semmiféle kialakult szabálya és mértéke nem volt Szabolcs megyében. A szokás, a hagyomány mellett a földesúri vagy tisztartói szeszély diktálta a normákat, szabta meg a határokat. Néhány jellemző vonást mégis ki kell emelnünk, mint meghatározó és általánosan elfogadott, a földesurak többsége által gyakorolt eljárást. Ezek a következők:

1. Alig találunk olyan községet, ahol megkülönböztetnének jobbágyot, házas és házatlan zsellért, ha a szolgáltatások mennyiségéről van szó. Ha itt-ott valamiféle különbségről említést tesznek a lakosok vallomásaikban, az az igaerejükkel összefüggő tehetőségükkel kapcsolatos. Vannak egész erővel, félerővel rendelkező gazdák, „marhások” és gyalogosok. Az úrbéresek által használt föld mennyisége a rendezés előtt szinte sehol sem függött össze a szolgáltatások mértékével. Ez egyedül a kilencednél és a királyi dézsmánál jöhetett csak szóba, ez utóbbi két szolgáltatás azonban sok helyen nem volt divatban.

2. Minden esetben gondosan ügyeltek azonban arra, hogy vallomásaikban nyomatékosan hangsúlyozzák: örökös vagy szabad menetelű jobbágyok élnek-e a községben. Ez ugyanis nemcsak jogi helyzetüket, mozgási lehetőségeiket, nagymértékben meghatározta szolgáltatásaik mennyiségét és milyenségét is. A röghöz kötött, örökös jobbágyok többnyire minden második hetet robotban töltötték, míg a szabad menetelűek, a kor szokásai szerint, minimális mennyiségű robotot teljesítettek; többnyire pénzben váltották meg földesúri terheiket. Az „örökösök” szinte minden esetben „régí szokás szerint”, „emlékezetüktől fogvást” szolgáltak; a szabad menetelűek szinte minden esetben megállapodás szerint, amit ha volt lehetőségük, írásban rögzítettek.

3. A táblázatokból egyértelműen kitűnik, hogy az örökös jobbágyok nagyobb telekhányadot használtak, mint a szabad menetelűek. Ez utóbbiak között feltűnően sok a házas és a házatlan zsellér. A vallomásokhoz csatolt szerződésekből viszont azt is megtudjuk, hogy a szabad menetelű jobbágyok sok esetben használtak kuriális földet, ami után nem robotoltak, de minden esetben kilencedet kellett a megtermelt termésből adniuk.

4. Mivel az örökösök egyáltalán nem, vagy csak minimális mennyiségű pénzt fizettek uraiknak – sertés-, juh-, méhtized megváltása krajcárokért –, a szabad menetelűek taxája viszont olykor igen magas volt, és ezt a pénzt elő kellett teremteniük valahonnan, ha nem akartak robotolni, szükségszerű volt, hogy ők sokkal nagyobb mértékben kapcsolódjanak be a korabeli árutermelésbe, mint az örökösök. Ha ez nem állt módjukban, akkor bérmunkákból teremthették elő földesúri taxájukat. Nemcsak jogállásuk állt tehát közelebb a polgári korszak paraszti kategóriájához, hanem életmódjuk, mentalitásuk, szemléletük is szükségszerűen polgárosultabb kellett hogy legyen.

5. A legfontosabb szolgáltatások mellett, mint a robot és a kilenced, roppantul nagy szerepet játszottak a kisebb ajándékok, járandóságok. A sertés-, bárány- és méhtized mellett a jobbágyoknak feltűnően sok konyhára valót – karácsony tyúkjá, tojás, ételáldozat – kellett adniuk; de még ezeknél is rendszeresebben szedték a földesurak a gazdánkénti zsákot, jobbágyonkénti 1-2 „funt” fonást és egyéb ajándékokat.

A szolgáltatások három legfontosabb fajtájáról, a robotról, kilencedről és a cenzusról táblázatot készítettem, amelyben összehasonlítom a rendezés előtti és utáni állapotokat. Nehezítette a feladatot az, hogy a rendezés előtti szolgáltatások számszerűen szinte megfoghatatlanok: csak valószínűsíteni lehet például a robotnapok számát. Ahol nem írott szerződés szerint vagy nem egy összegben rótták le a telekbért vagy a taxát a falu lakói, ott a pénzjáradék mennyisége is kiszámíthatatlan. Senki meg nem mondhatja ma már, hogy a sertés-, juh- és méhtizedet mikor, ki és mennyiért válthatta meg. A vallomások és a táblázatokbeli adatok sejteni engedik, hogy a szabad menetelű jobbágyok, zsellérek elég gyakran vándoroltak, így az általuk fizetett taxa is állandóan változott. Itt csak jeleztük, hogy melyik községekben fizetnek taxát vagy telekbért, tehát, hogy hol kötelezik rendszeres pénzszolgáltatásra a jobbágyokat a rendezés előtt. Az egyes falvak lakói által fizetett telekbér összegének megállapítását egyenesen lehetetlenné teszi az, hogy a személyenként fizetett taxa összege olykor csak a robotot, máskor a kilencedet és egyéb ajándékokat is magában foglalja.

Már említettem, hogy a rendezés előtt a legritkábban különböztettek meg jobbágyot zsellértől vagy alzsellértől. A táblázat a rendezéskor rögzített állapotot tükrözi, tehát egy-két esetben eltér a vallomásokból kihámozható adatoktól. Ez összefügghet a korabeli bizottságok, írnokok pontatlanságával, de azzal is, hogy a vallomások keletkezése és a tabellák hitelesítése között eltelt fél vagy 3/4 év is. Eközben a jobbágy elköltözött, megszökött vagy esetleg meghalt (4. táblázat).

Az úrbéres szolgáltatásokról elmondottak természetesen a Mária Terézia-féle rendezés előtti állapotokról villantanak fel tényeket. 1773-tól, amikor Szabolcs megyében életbe lépett a rendelet, és minden község jobbágylakossága és jobbágytartó földesurai megkapták a hitelesített urbáriumot, egységes, a telek méreteihez igazodó szolgáltatások léptek életbe, kivéve azokat a szolgálónépeket, akik az úrbéres szolgálat helyett megmaradtak az úri szolgálat vállalásánál: szóbeli vagy írásos szerződéssel nem úrbéres földön próbálták megteremteni létezési feltételeiket. A rendelet kimondta azt is, hogy ahol a jobbágyok szolgáltatása enyhébb az urbáriumban megszabottaknál, ott a régi állapot marad érvényben, és hogy a kontraktus szerint szolgálók továbbra is megmaradhatnak szerződéseik mellett. Az egységes szolgáltatás tehát 1773-ban sem alakult ki. A földesurak, jobbágytartó nemesek megtalálták a módját, hogy elegendő munkaerőre tegyenek szert, és ne veszítsenek az úrbérendezésen. Kuriális földjeikből adtak szántás alá úri szolgálónépeknek, de úrbéres jobbágyoknak is, gyalogos és ígás robotért; szigorúbban megkövetelték a robotoló jobbágy munkafegyelmet, a robot-idő pontos betartását; alacsony szinten limitálták a munkabéreket; szaporították a házatlan és házas zsellérek számát, akik a kötelező 12 és 18 napi gyalogos robot lerovása után, megélhetési kényszerből, uraiknál vállaltak munkát, fogatolták a majorsági ökröket, végezték a szántás-vetés és aratás nehéz munkáját. Meghonosodtak különféle ledolgozási formák, és megteremtődtek a természetbeni bérezés módozatai. Az úrbérendezéssel a magyar, így a szabolcsi társadalom szerkezete semmit nem változott, legfeljebb a központi hatalom számára vált áttekinthetőbbé a képlet: számbavehetőbbek az egyes rétegek és kiszámíthatóbb az állami vagy hadiadó évenként behajtható összege. A jobbágy által megszerezhető pénz ezt követően nagyobb mértékben csordogálhatott az állam kasszájába, és kisebb mértékben a földesúr pénztárcájába. Szabolcs megyében megnövekedett a természetbeni adózások jelentősége, ami a jobbágy árutermelő tevékenységének a kibontakozását gátolta.

Az elmondottak korántsem tárják fel a Szabolcs megyében élő jobbágyok életéről megfogalmazható teljes valóságot. Még az investigatiók elemzését sem merítik ki mindenben. Ahhoz azonban, hogy mélyebbre ássunk, és bárki egy-egy jobbágyközösség életéről többet elmondhasson, egyedi vizsgálatokra lenne szüksége. Különkülön egy-egy falu, egy-egy mezőváros életének kimerítő elemzésére, amihez már a határrendezési iratok, a dikális összeírások és úrbéri perek vizsgálatára és elemzésére is szükség lenne. Itt, ebben a dolgozatban erre nem vállalkozhatom. Az én célom nem volt sem több, sem kevesebb, mint: felvillantani azokat a sajátosságokat, amelyek jellemezték a földesúr–jobbágy viszonyt Szabolcs megyében, hogy megragadhassam azokat a jellemzőket, amelyek által feltárhatók a jobbágyok életéből, gazdálkodásából, kereskedelmi és vásároló szokásaiból a közvetlen környezet hasznosítására irányuló törekvések. Ösztönzés kíván lenni ez a munka. Ösztönözni szeretném a helytörténészeket munkálkodásukban; szeretnék kulcsot adni a kezükbe,

A Szabolcs megyei jobbágyságok úrbéres szolgáltatásai az úrbérendezés előtt és után¹⁸²

Település	Jobbágyság száma	Zsellérek		Úrbéres telek összesen	Összes követelhető robot				Rendezés előtt		Telekben a rendezés után rh. ft.	
		házas	háztalan		rendezés előtt		rendezés után	kifizetend	tized	telekben (cenzus)		
					igás	gyalog						igás
I. Tiszaoldal												
4. Bácsaranyos (Aranyosapáti, 1.)	25	5	0	$9\frac{9}{8}$	2 240	?	507	90	0	—	30	
6. Benk	16	10	0	$4\frac{7}{8}$	1 040	1 844	253,5	180	+	—	26	
8. Tiszabездéd	24	4	10	$7\frac{7}{8}$	3 094	1 690	377	192	0	—	29	
9. Cserepeskenéz	0	2	0	0	0	0	0	36	0	—	2	
12. Eperjeske	19	5	2	7	1 200	1 850	364	114	+	—	24	
16. Gyüre	13	6	0	$3\frac{1}{8}$	123	123	162,5	108	0	—	19	
17. Jéke	1	5	4	$2\frac{1}{8}$?	?	13	138	0 ⁺	—	6	
21. Kisvarsány	27	8	4	$9\frac{1}{8}$	1 690	1 690	474,5	192	0 ⁺	—	35	
24. Kopócsapáti	3	8	0	$7\frac{7}{8}$	1 173	0	45,5	144	0	—	11	
26. Nyírlövő	5	8	2	$1\frac{1}{8}$	1 315	75	65	168	0	—	13	
27. Ladány-Örmező (Mezőladány)	7	3	0	$1\frac{9}{8}$	195	455	91	54	0	—	10	
28. Lövöpetri	6	0	0	$1\frac{1}{8}$	40	0	58,5	0	+	—	6	
29. Mándok	21	36	4	$10\frac{4}{8}$	6 760	0	546	696	+	—	57	
30. Mogyorós	20	15	0	10	2 134	2 098	520	270	+	0	35	
31. Nagyvársány	18	5	0	$7\frac{7}{8}$	910	910	403	90	0	0	23	
34. Tornyospálca	23	20	3	$11\frac{4}{8}$	2 754	2 754	598	396	+	—	43	
35. Pap	14	3	1	$5\frac{4}{8}$	2 080	?	286	66	0	0	17	
39. Tiszaszentmárton	9	2	1	4	656	656	208	48	+	—	11	
44. Zsurk	17	12	2	$8\frac{4}{8}$	1 885	2 115	442	240	+	0	29	
II. Erdőhát												
1. Ágtelek	20	5	0	$2\frac{4}{8}$	979	1 555	130	90	0	0	25	
13. Eszeny	35	11	1	$8\frac{4}{8}$	618	969	442	210	0	—	46	
37. Szalóka	24	3	0	6	0	324	312	54	0	—	27	

1. Ágtelek
13. Eszény
37. Szalóka

20
35
24

5
11
3

27/8
8 1/8
6

1 390
979
618
0

1 690
2 730
538
455
1 606
825,5
440
1 755
1 796
835
112
131
70
172

10³/₈
12²/₈
6⁴/₈
4⁵/₈
15⁷/₈
16
2⁴/₈
11³/₈
10⁴/₈
9⁷/₈
3⁶/₈
4⁵/₈

42
198
0
306
648
286
276
162
36
180
36
156
1430
102
348
360
123,5
1 248
2 238
180
132
?
504
60
84
108
264
351
168
822
198
90
138
0
832
130
264
1 040
338

7*

III. Nyírség

- 3. Anarcs
- 5. Szabolcsbáka
- 14. Gemze
- 15. Gyulaháza
- 18. Nyírkarász
- 32. Napkor
- 38. Székely
- 40. Nyírtass
- 41. Nyírtét
- 45. Balkány
- 46. Biri
- 50. Nyírgelse
- 51. Geszteréd
- 52. Hugyaj (Érpaták)
- 53. Kiskálló
- 54. Nyírmihálydi
- 56. Nagykálló
- 57. Nyíradony
- 60. Szakoly
- 68. Berkesz
- 89. Nyíregyháza
- 90. Oros
- 92. Nyírpazony
- 97. Sényő
- 104. Nyírtura
- 108. Apagy
- 109. Bakta
- 110. Nyírbátor
- 111. Nyírbétek
- 112. Besenyőd
- 113. Nyírbogát
- 114. Encsencs
- 116. Ór
- 117. Nyírgyulaj
- 118. Nyírfákó

Pusztia
Pusztia

20
23
16
9
32
32
10
25
21
19
8
20
Pusztia
55
6
7
48
73
Pusztia
26
490
23
34
11
18
18
22
123
46
3
29
32
10
47
17

1
11
0
17
32
16
12
7
0
10
2
4
3
16
20
119
8
6
77
26
2
2
2
6
10
6
41
5
3
3
0
0
14
4

10³/₈
12²/₈
6⁴/₈
4⁵/₈
15⁷/₈
16
2⁴/₈
11³/₈
10⁴/₈
9⁷/₈
3⁶/₈
4⁵/₈
27¹/₈
3
2³/₈
24
18²/₈
13
327⁶/₈
11⁴/₈
14
4⁴/₈
8
5⁵/₈
6⁶/₈
64⁷/₈
22
7⁷/₈
13⁶/₈
16⁵/₈
2⁴/₈
20
6⁴/₈

1 390
1 300
537
325
728
440
1 755
1 310
835
112
131
70
132
330
36
204
?
1 215
1 779
?
284
1 489
715
458
1 062
390
1 845
?
0
387
370
367
630
302

1 690
2 730
538
455
1 606
825,5
440
1 755
1 796
835
112
131
70
172
248
639
120
0
692
1 933
?
490
850
1 235
476
1 485
498
657
?
0
268
113
367
214
452

539,5
637
338
240,5
825,5
832
130
591,5
546
513,5
195
240,5
1 430
156
348
360
123,5
1 248
2 238
180
676
?
598
728
234
416
292,5
351
168
3 373,5
1 144
198
90
715
832
130
1 040
338

42
198
0
306
648
286
276
162
36
180
36
156
1430
102
348
360
123,5
1 248
2 238
180
132
?
504
60
84
108
264
351
168
822
198
90
138
0
832
130
264
1 040
338

+

0
0
0
0
0
0
0
0
0
0
0
0
+

0
-
-
-
0
0
0
-
0
0
0
0
0
0
0
0
-
k
+
-
0
-
-
-
+
k
+
-
-
-
-
-
+

21
34
16
26
64
48
22
32
21
29
10
10
24
58
22
27
167
81
32
?
49
36
13
24
28
28
164
51
8
32
32
10
61
21

(4. táblázat folytatása)

Település	Jobbgyok száma	Zsellérek		Úrbéres telek összesen	Összes követelhető robot				Rendezés előtt			Telekbér a rendezés után rh. ft.
		házas	háztalan		rendezés előtt		rendezés után	kifizetend	tized	telekbér (cenzus)		
					igás	gyalog					igás	
119. Nyírbromy	18	9	1	3 ^{7/8}	497	867	201,5	174	0	-	27	
120. Kállósejmen	32	61	1	16	938	1 770	832	1 110	+	0	93	
123. Nyírkéres	3	2	0	1 ^{2/8}	144	30	65	36	+	0	5	
124. Kisléta	31	2	3	8 ^{2/8}	91	111	429	72	+	0	33	
125. Laskod	12	12	7	3 ^{3/8}	542	747	175,5	300	+	0	24	
126. Levelek	27	2	2	9	641	1 059	468	60	+	0	29	
127. Lórántháza	25	2	0	10 ^{6/8}	845	845	559	36	+	0	27	
129. Nyirmađa	25	15	2	11 ^{6/8}	1 005	1 366	611	294	+	0	40	
130. Ófehértó	28	23	0	9 ^{7/8}	3 146	3 146	513,5	414	+	0	51	
133. Petneháza	11	12	2	2 ^{7/8}	120	434	149,5	240	0	0	23	
134. Nyírpilis	47	9	3	11 ^{7/8}	?	?	617,5	198	0	0	56	
135. Piricse	30	8	1	13 ^{3/8}	779	587	689	156	0	0	38	
136. Máriapócs	45	8	3	22 ^{4/8}	318	1 092	1 170	180	0	0	53	
137. Pócspetri	44	1	1	14 ^{2/8}	1 710	1 710	741	30	+	0	45	
138. Ramocsaháza	8	7	0	4 ^{2/8}	205	499	221	126	0	0	15	
140. Vaja	27	12	4	8 ^{4/8}	1 728	2 139	442	264	+	0	39	
IV. Érmellék												
115. Érkenéz	28	32	5	14	272	432	728	636	+	+	60	
128. Érmihályfalva	9	10	0	1 ^{7/8}	97	117	97,5	180	+	0	19	
V. Rétköz												
2. Ajak	28	1	5	11	1 221	2 001	572	78	0 ⁺	0	29	
7. Rétközberencs	14	0	1	3	650	?	156	12	0	0	14	
10. Dombbrád	20	7	4	3 ^{6/8}	727	1 495	105	174	0	0	27	
11. Döge	23	6	0	10 ^{7/8}	2 860	650	565,5	108	0	0	29	
19. Kékcse	7	0	0	3 ^{4/8}	223	227	182	0	0	0	7	
20. Kiszárda	10	15	2	4 ^{2/8}	670	670	221,0	294	+	0	25	

22. Komoró	11	2	2	2 ^{2/8}	715	715	136,5	60	0	0	0	13
23. Tiszakanyár	10	0	0	5	665	0	260	0	0	0	0	10
25. Fényeslitke	23	12	6	11 ^{2/8}	2 990	1 560	585	288	0	0	0	35
33. Óntelek	7	3	0	3 ^{7/8}	1 300	0	201,5	54	0	0	0	10
36. Pátroha	10	2	2	4 ^{2/8}	783	780	221	60	0	0	0	12
42. Tuzsér	8	10	0	3 ^{2/8}	1 950	27	169	180	0	0	0	18
43. Szabolcsveresmart	18	6	1	4 ^{3/8}	1 560	780	227,5	120	0	0	0	24
67. Tiszabercel	27	24	6	10 ^{1/8}	1 009	1 814	526,6	504	+	0	0	51
69. Beszterec	6	2	0	1 ^{1/8}	260	260	78	36	0	+	+	8
70. Nyírbogdány	13	13	3	4 ^{4/8}	720	822	234	270	+	+	+	26
71. Buj	29	9	0	14	1 003	1 058	728	162	0	+	+	38
75. Demecser	27	0	0	13	1 040	1 040	676	0	0	+	+	27
78. Gáva	21	9	8	10 ^{2/8}	936	902	533	258	0	+	0	30
79. Gégyény	16	3	0	5 ^{1/8}	1 040	1 040	299	54	0	+	+	19
80. Nagyhalász	31	16	1	13 ^{3/8}	1 234	1 234	702	300	+	+	+	47
81. Ibrány	22	1	1	18	1 344	1 344	936	30	0	+	0	23
82. Kék	12	3	0	4 ^{4/8}	325	325	221	54	0	+	+	15
83. Kemece	33	4	2	15 ^{4/8}	1 950	1 950	793	96	0	+	+	37
Pusztá.												
85. Kótaj	14	0	0	7	314	235	364	0	+	+	+	14
87. Vasmegyer	9	19	0	1 ^{1/8}	0	1 066	58,5	342	0	+	+	28
91. Paszab	8	1	0	1 ^{6/8}	94	76	91	18	+	+	+	9
95. Tiszarád	67	14	12	46 ^{6/8}	603	1 251	2 431	396	+	+	+	81
105. Vencsellő												
VI. Szabolcsi Mezőség												
63. Újfehértó	17	49	4	7 ^{2/8}	239	736	383,5	930	+	0	0	66
66. Balsa	73	20	7	34 ^{4/8}	876	?	1 794	444	+	0	0	93
72. Tiszabüd	85	9	2	29 ^{2/8}	0	0	1 521	186	0	0	0	94
74. Tiszadada	55	28	11	27 ^{2/8}	?	?	1 417	636	+	0	0	83
76. Tiszadob	60	40	7	30	?	?	1 560	804	+	0	0	100
77. Tiszaeszlár	42	54	7	21	?	?	1 092	1 056	+	0	0	96
86. Tiszalök	87	46	8	41	215	192	2 132	924	+	0	0	133
88. Tiszanagyfalu	9	7	3	4 ^{6/8}	418	235	247	162	+	0	0	16
93. Polgár	214	64	14	117	0	0	6 084	1 320	0	0	0	278
96. Rakamaz	150	8	5	58 ^{6/8}	0	0	3 055	204	+	0	0	158
98. Szabolcs	19	16	4	9 ^{1/8}	179	200	474,5	336	+	0	0	35
99. Szentimihály	198	50	10	110 ^{6/8}	0	0	5 759	1 020	0	0	0	248
103. Timár	45	18	1	21 ^{4/8}	540	618	1 118	336	+	0	0	63

(4. táblázat folytatása)

Település	Jobbágyok száma	Zsellérek		Ürbéres telek összesen	Összes követelhető robot				Rendezés előtt			Telekben a rendezés után rh. ft.
		házas	háztalan		rendezés előtt		rendezés után		kilenced	tized	telekben (cenzus)	
					igás	gyalog	igás	gyalog				
VII. Sziget												
84. Kenézlő	30	6	0	16	600	720	832	108	+	+	—	36
106. Viss	19	0	0	10 ⁵ / ₈	77	909	552,5	0	0	0	—	19
107. Zalkod	12	5	0	2 ² / ₈	0	272	117	90	+	+	0	17
VIII. Taktaköz												
65. Taktabáj	18	12	3	8 ⁶ / ₈	360	?	455	252	0	0	0	30
73. Csobaj	23	23	1	10 ⁴ / ₈	276	682	546	426	+	+	+	46
94. Pütyg	38	9	1	18 ³ / ₈	258	121	955,5	174	+	0	—	47
100. Tiszatardos	17	9	1	4 ² / ₈	284	684	221	174	+	0	0	26
101. Taktakenéz	25	11	3	6 ² / ₈	224	0	325	234	+	0	k	36
102. Tiszaladány	31	17	3	12	372	720	624	342	+	0	k	48
IX. Hortobágy melléke												
47. Tiszacsege	54	31	21	21	?	1 276	1 092	810	+	+	0	85
48. Egyek	113	33	13	55 ⁴ / ₈	?	477	2 886	750	+	+	0	146
49. Földes	Kuriális helység.											
55. Nádudvar	35	96	0	13 ⁷ / ₈	215	373	721,5	1 728	+	0	—	131
58. Püspökladány	140	64	22	76 ⁴ / ₈	?	?	3 978	1 416	+	0	+	204
59. Sáp	Kuriális helység.											
61. Hajdúszovát	150	11	20	82 ⁶ / ₈	?	289	4 303	438	+	+	—	161
62. Téglás	59	40	1	22 ⁶ / ₈	?	?	1 183	732	0	0	+	99
64. Balmazújváros	125	82	19	83 ⁴ / ₈	?	?	4 342	1 704	+	0	+	207
X. Szamos menti falvak												
121. Szamoskér	16	0	4	4 ⁴ / ₈	?	?	234	48	+	0	0	16
122. Kérsemjén	7	0	0	2	?	?	104	0	0	0	0	7
131. Ópályi	41	14	4	13 ⁴ / ₈	139	533	702	300	+	0	—	55
132. Panyola	35	6	6	11 ⁴ / ₈	?	?	598	180	+	0	0	41
139. Szamosszeg	53	2	6	24 ² / ₈	?	?	1 261	108	0	0	—	55

41
55

0
0

0
0

180
108

598
1 261

7
7

7
7

11 1/2
2 1/2

6
6

6
2

35
53

132. Panyola
139. Szamoszeg

hogy egy-egy település gazdasági-társadalmi arculatát a hétköznapi élet folyamatában törekedjenek megragadni. Ehhez azonban szükséges még magának az úrbírendezés folyamatának a vizsgálata — hogy ezek nyomán vethessünk egy pillantást a Szabolcs megyei társadalom egészére. Szükséges ez annál is inkább, mert a jobbágyok, zsellérek nem éltek elkülönülten. Szoros lét-, jogi és gazdasági kapcsolatok fűzték őket földesuraikhoz; és a falvakban, mezővárosokban ott éltek a nem úrbéres adózók; ott éltek a jobbágyot nem tartó földesurak, de a csak nemesi joggal rendelkező privilegizáltak, a taksás nemesek is. A tabellák és investigatiók ezekről nem árulnak el sokat, de egy-két összeírás segítségül hívása mellett elég pontos kép vázolható fel a korabeli szabolcsi társadalomról.

Szemponatok Szabolcs megye úrbérrendezés kori társadalmának vizsgálatához

Az 1770-es évek Szabolcs megyei társadalmi rendi társadalom volt tagozódásában, mentalitásában, életmódjában, szemléletében és értékrendjét illetően egyaránt. Funkcionálását és létezését, rétegződését, benne minden emberi, családi és rétegkapcsolatot egyetlen tényező határozott meg dominánsan: az örökletesség. Többé-kevésbé születése pillanatában mindenkinek eldőlt a sorsa, hovatartozása, kapcsolatrendszere és létperspektívája, amit a társadalom tagjainak – kénytelen-kelletlen – túrniuk kellett. Mivel ez az állapot évszázados megrögzöttségekre, hagyományokra épült, bizonyos tespedt nyugalom, fatalisztikus beletörődés jellemezte a társadalmi létet, amit csak itt-ott zavart meg a csírájában jelentkező polgárosodás új létszemlélete és értékorientációja. Ez nem azt jelenti, természetesen, hogy abszolút nyugalom és harmónia uralta volna az emberek életét. A falvak, mezővárosok lakói gyakran elégedetlenkedtek, zenebonáztak, lázadoztak, de majdnem minden ilyen mozgalom kétarcú volt: egyfajta primitív forradalmiság jellemezte őket. Elég volt a határhasználat rendjének megváltoztatása, a hagyományokat felrúgó, szigorúbb mentalitású tisztartó, ispán kinevezése, a falu határának regulációja, a legeltetési jog megszorítása, az erdőhasználat rendjének megváltoztatása, hogy a nyugtalanság katonákat igénylő mértékig eluralkodjon egy-egy településen, faluban vagy mezővárosban. Ezekben a zenebonákban, falvakat hatalmukba kerítő zendülésekben, „ribilliókban” gyakran találtak egymásra jobbágyok, zsellérek és taksás vagy jobbágytelken ülő nemesek. Nemcsak egymásra találtak, hanem többnyire éppen a birtok nélküli kisenemesek voltak a felhajtói, kezdeményezői ezeknek a mozgalmaknak. Okuk és alkalmuk is gyakrabban adódott „az egy és ugyanazon nemesi szabadság” maguk javára történő értelmezéséből a ribilliókra. A fekete korcsmatartás, a tilos húsmérés, a halászattal, vadászattal, közös legelőhasználattal, erdőhasználattal való visszaélés mind-mind megannyi alkalmat szült számukra, hogy kifejezzék a földesurukkal szembeni elégedetlenségüket, akik pedig sokszor nemcsak engedni, ígérni is kénytelenek voltak ilyen szabadságokat, ha egy-egy tisztújításon, követválasztáson a maguk javára akarták billenteni a taksások, jobbágytelken ülők voksait.

Szabolcs megye a XVIII. század végén egyike volt azon vármegyéknek, ahol igen gyakran előfordultak lázadások, zenebonák, ribilliók. A feudalizmus válságát mélyítő gazdasági, társadalmi jelenségek, az átmeneti kor kielezett társadalmi és létszituációinak a jobb megértése, a polgárosodás folyamatában lépéshátrányba kényszerülő Felső-Tiszavidék térségének sajátos problémái indokolták teszik, hogy

alaposabban tanulmányozzuk ennek a régióknak a társadalmi rétegződését, és odafigyeljünk minden olyan mozzanatra, amelyek következtében majd a XIX. század második felében leszakad Szabolcs megye az országos fejlődési folyamatról, és kialakul hátrányos helyzete. Ezúttal arra teszek kísérletet, hogy a kutatásaim során feltárt adatok alapján néhány szempontot nyomon kövessék a megye társadalomtörténeti valóságát illetően.

Mielőtt azonban ezt megtenném, érdemes egy pillantást vetnünk Magyarország XVIII. század végi népességére. A II. József által elrendelt népszámlálás az országban, az 1786/87-ik esztendőben – Erdéllyel, Horvát- és Szlavónországgal, valamint a katonai határőrvidékekkel együtt 9 millió 515 ezernyi emberről adott számot.¹⁸³ Ebből Szabolcs megyében élt 104 467 lélek, 144 településen 20 630 családban.¹⁸⁴ A 144 település közül Szabolcs megyében mezővárosi privilégiummal rendelkező *Kisvárdá*, *Nyírbátor*, *Nagykálló*, *Nyírmada* már ekkor is, és hozzájuk felnőtt, illetve őket megelőzte a későbbi években, évtizedekben a megye legnépesebb települése, *Nyíregyháza*. A szabolcsi mezővárosok gazdaságilag és társadalmilag csak annyiban különböztek a falvaktól, hogy bennük egy-két tucatnyi kézműves élt, évenként többnyire 4 vagy 6 országos vásártartáshoz volt joguk, és a lakosság szám többnyire elérte a kétezret. Legtöbb lakosa *Nyíregyháza* volt II. József korában: 7163. *Nyíregyházát Nádudvar* követte 4202 lakosával, majd *Újfehértó* 2539 lélekkel. Kétezer fölött volt még a lakossága *Balkány*nak (2005); *Földes*nek (2298); *Nagykálló*nak (2308); *Püspökladány*nak (2454); *Balmazújváros*nak (2535); *Polgár*nak (2497); *Szentmihály*nak (2532). Ezer és kétezer lakos között számlált *Kisvárdá* (1029); *Tiszacsege* (1571); *Egyek* (1273); *Hajdúszovát* (1029); *Téglás* (1033); *Tiszadada* (1350); *Tiszadob* (1190); *Tiszaeszlár* (1282); *Tiszalök* (1628); *Oros* (1268); *Nyírbátor* (1397).

Ha figyelembe vesszük azt is, hogy *Nyíregyháza* határa olyan roppant kiterjedésű, hogy már az 1753-as megtelepítésekor úgy ítélték jónak az ide vándorlók, hogy bokortanyákra oszolva művelik földjeiket, akkor könnyű belátni, hogy az urbanizáció társadalmi mentalitást formáló, emberi törekvéseket színező vagy meghatározó ereje hiányzott Szabolcs megyében. Céhes polgársága nincs, csak formálódik, az uradalmi és falusi mesterek száma is elenyésző még a XVIII. század utolsó harmadában.¹⁸⁵ Valójában csak két rétege van a megye társadalmának: nemesség és parasztság. A rendi osztálykereteket adó tagozódás – nemesség, jobbagyság, zsellérség – merev szétválasztása, egymástól függetlenített vizsgálata semmiképpen sem alkalmas arra, hogy a feudalizmus utolsó néhány évtizedének társadalmi valóságát felvillantsa és a társadalomról objektív ismereteket adjon. Az említett három kategória – nemesség, jobbagyság, zsellérség – jogi megfogalmazású, és tulajdonképpen a társadalmi elhelyezkedésnek, előnyöknek és hátrányoknak, jogoknak és kötelezettségeknek azt a törvényekben, privilégiumokban és szokásokban gyökerező rendszerét jelentette, ami az országlakóknak az államhoz és ezen belül az egyes rétegeknek egymáshoz való viszonyát jellemezte, és teljesen elfedi ennek a három rétegnek a hétköznapi életben megvalósult szoros egymásrautaltságát.

Csak fenntartásokkal fogadhatjuk el azt az általánosan elterjedt nézetet, hogy a nemességnek csak jogai voltak, a jobbagyságnak és zsellérségnek csak kötelezettségei. Jogok és kötelezettségek, más-más mértékben és más-más értelemben, de mind a nemeseket, mind az úrbéres országlakókat jellemezték.

Természetesen a jogok és privilégiumok messze több esélyt, társadalmi lehetőséget és előnyt biztosítottak a nemesség számára, mint amennyi gazdasági vagy társadalmi hátrány származott a kötelezettségeikből.

Jogfosztottnak és társadalmilag, gazdaságilag teljesen kiszolgáltatott, renddé szerveződni sem képes kategóriának véli köztudatunk a jobbágságot és zsellérséget, ami majdnem igaz. A jobbágyok, zsellérek kötelezettsége volt az állam közköltségeit, a törvényhatóságok kiadásait fedezni, kötelezettségük volt az állandó hadsereg számára megfelelő számú újoncot kiállítani, forspontot adni, a katonaságot élelmezni, elszállásolni, a várakat, erődítményeket javítani. Kötelezettségeik közé tartozott az országos, megyei és községi úthálózat fenntartása, amit közadóval vagy közmunkával, rév- és vámpénzek lerovásával teljesítettek. A „földesúri jogvédelem”, a beltelek, a szántóföld-, rét- és legelőhasználat ellenszolgáltatásaként természetbeni, munka- és pénzjáradékkal adóztak uraiknak. Szolgálták az országot, a királyt, a vármegyét, saját községüket és a jobbágytartó nemességet is. Az életük alig állt másból, mint kötelezettségek teljesítéséből. Mégis rendelkeztek bizonyos jogokkal. A XVIII. század utolsó harmadára már saját maguk szervezték meg falvaik közösségét, a közösség belső rendjét, csupán a bíró választásába avatkozhattak be a földesurak.¹⁸⁶ A szabad menetelű jobbágyoknak – tartozásaik lerovása után – joguk volt a szabad „mozgáshoz”, egyik faluból a másikba, faluból a mezővárosba vagy szabad királyi városba költözéshez, sőt: a szabad menetelű jobbágyok kisebb csoportjainak, olykor egész falvak lakóinak joguk volt szabad alku szerinti egyezségekre lépni földesurakkal. Elvileg a jobbágyot saját földesura védte más földesurakkal szemben. Földesurával szemben védte a vármegye, a vármegyével szemben a mindenkori uralkodó. Ez utóbbiak azonban csak elvi jelentőségűek, mert a megye messze volt, az uralkodó még messzebb. Az „urak egy húron pendültek”, így hát a jobbágy magára maradt saját gondjaival. A faluközösség jelenthetett bizonyos védelmet úr, vármegye és katonaság ellen. Élete, sorsa, szórakozása, termelő munkája, ünnepnapjai és hétköznapijai egyformán a faluközösség hagyományokra épült keretei között zajlottak, bár korántsem szabad azt hinnünk, hogy minden jobbágy születésétől haláláig egyetlen községben élt. A XVIII. században roppant méretű belső migráció zajlott Magyarországon, amiből nemcsak a nemesség, nem is csak a nemzetiségiek, de a magyar jobbágyok is kivették a részüket. Meg merném azt is kockáztatni, hogy nemcsak a szabad menetelűek, hanem az örökös jobbágyok is. Mert az igaz, hogy az örökös jobbágyok röghöz kötöttek, de földesuruk bármikor vihette őket vármegyén belül egyik birtokáról a másikra, fiainak, örökösöknek bármikor átengedhette, s fel is szabadíthatta őket jobbágyi kötelezettségeik alól.

Az elmondottak még alig lépik túl azokat az általánosságokat, amiket rendszeresen ismételtünk az úrbéres országokokról. Mélyebbre, nemcsak országosan, de regionális keretek között is csak akkor hatolhatunk, ha az egyes társadalmi kategóriákat tovább bontjuk, és az általános jogok, privilégiumok és kötelezettségek mellett az egyes rétegek anyagi helyzetét és egymásra utaltságát is megkíséreljük felvázolni. Ehhez a vizsgálódáshoz készült el az 5. sz. táblázat, amely több-kevesebb pontossággal felvillantja azokat a legfontosabb társadalmi jellemzőket, amelyek 1772-től 1787-ig, de tulajdonképpen 1848 áprilisáig meghatározták Szabolcs megye társadalmát.

1773 és 1848 között a megye társadalmi tagozódásában minőségi változás alig történt. Két-három jelenségre azonban feltétlenül érdemes odafigyelni e térségben. Egyik: Nyíregyháza jobbágyközössége megváltotta úrbéres terheit, tehát szabad paraszti közösséggé formálódott. Olyanná, amelyik önmaga fölött gyakorolta a földesúri jogokat.¹⁸⁷ A másik: lassan, fokozatosan szaporodtak Szabolcs megyében is a honoráciorok, a nem nemesi származású értelmiségiek: gazdatisztek, patikusok, orvosok, sebészek, földmérők stb.¹⁸⁸ A harmadik: az 1770-es évtizedhez viszonyítva, a XIX. század közepére jelentősen megszorodott Szabolcs megyében a zsidó lakosság száma, aminek következtében meggyorsult a kapitalizálódás üteme, bár formailag ez még rendi keretek között zajlott, de a lényegét tekintve egy olyan társadalmi réteg nyomta rá bélyegét egyre szaporodó számban Szabolcs megye társadalmi és gazdasági arculatára, amelyik minden emberével egy új értékrend, társadalmi szemlélet és gazdasági gyakorlat hordozója volt.¹⁸⁹ A különböző rendek, társadalmi rétegek, csoportok, etnikumok és vallások együttélése során olyan gazdasági, társadalmi és ideológiai jelenségek, mozzanatok vertek gyökeret, amelyek folytonos mozgalmakat, zavarokat, zenebonákat, paraszti lázadásokat, kisenemesi elégedetlenségeket tápláltak, amelyek már áthajlanak a politikatörténetbe, de mindezek előkészítették, sürgették Szabolcs megyében is azt a minőségi változást, ami jogilag 1848-ban kodifikálódott. Mindezeket azért tartottam említésre méltónak, hogy egy-egy régió, egy-egy megye, vagy akár egy-egy település társadalmának a vizsgálatakor sem szabad megfélekednünk egy percre sem arról, hogy egy-egy történelmileg kialakult közösség minden pillanatban teljes élet megvalósítására törekszik, és olyan viszonyrendszerek szövevénye jellemzi mindenkor, amelyik bármennyire megmerevedettnek, időtlennek tűnik is, rejtve, mélyen olyan mozgalmasságot, változatosságot, dinamizmust hordoz, amelynek felfedezése és ábrázolása nélkül a helytörténetírás csak halotti látélet, nem pedig a teljességet megélni törekvő közösségek tükörképe.

A táblázathoz segítségül hívott számsorok egy-másfél évtizednél nem ölelnek fel hosszabb időt; a különböző célú összeírások lehetőséget teremtettek arra, hogy több szempont alapján közelítsünk ahhoz az organikus képhez, amit Szabolcs megye társadalma közvetít a számunkra a XVIII. század utolsó harmadában (5. táblázat).

A táblázat számsoraival kapcsolatban már itt elmondom, hogy az úrbéres családok 1772-es adatai az úrbérrendezéskor a falvakban kivett vallomások adatait tükrözik, míg az 1773-as adatok a tabellákban rögzített hivatalos adatsorokat. Az itt tapasztalható eltérés mindössze 66 család. 1772-ben a megyében 7123 család vallotta magát úrbéresnek, a tabellákban pedig 7187 családot tüntettek fel az összeírók és a kirendelt biztosok. Elképzelhető, hogy az év folyamán 66 család a megye 140 községében úrbéres viszonyt létesített a földesurakkal, de az is, hogy a jobbágyok megnövelt fiai önállósították magukat, vagy az év során más megyéből települt ennyi család Szabolcsba, akik úrbéres viszonyra léptek valamelyik földesúrral. Ennél azonban sokkal nagyobb ingadozást mutat az úrbéresek jogállásának alakulása. A vallomások kivételekor még 5294 család úgy tudta magáról, hogy ők jobbágyok, és szolgálni is így szolgáltak, míg a hivatalos tabellák csak 4790-ben adják meg a jobbágyok számát. Itt a különbség 504 háztartás. Ez azt jelenti, hogy 1772-ben még félezer családdal többet kényszerítettek a földesurak rendszeres jobbágyrobotra, mint

Község	Úrbéres családok						Úrbéres családok száma 1773-ban	Bentlakó nemesek, 1774			Jobbgyártó extranéu- sok, 1773
	1772-es bevallás			1773-as tabellák				jobbgyár- tartók	birtokosok	taksások	
	jobbágy	zsellér	alzsellér	jobbágy	zsellér	alzsellér					
I. Tiszaoldal											
4. Bácsaranyos	29	1	—	25	5	—	30	—	4	3	7
6. Benk	23	3	—	16	10	—	26	0	0	0	2
8. Bezdéd	26	12	1	24	4	10	38	3	4	1	8
9. Cserepeskenéz	1	1	—	—	2	—	2	1	8	0	1
12. Eperjeske	22	—	3	19	5	2	26	1	—	0	2
16. Gyüre	15	5	—	13	6	—	19	4	9	0	5
17. Jéke	2	2	4	1	5	4	10	3	5	5	4
21. Kisvarsány	25	10	4	27	8	4	39	—	5	4	12
24. Kopócsapáti	3	9	—	3	8	—	11	—	8	2	7
26. Lövő	5	9	2	5	8	2	15	2	1	0	0
27. Őrmező (Mezőladány)	4	6	—	7	3	—	10	—	3	8	3
28. Lövőpetri	—	6	—	6	—	—	6	2	10	2	0
29. Mándok	53	4	3	21	36	4	61	0	1	0	2
30. Mogyorós	33	—	1	20	15	—	35	—	—	1	1
31. Nagyvarsány	16	7	—	18	5	—	23	—	—	0	8
34. Tornyospálca	31	12	3	23	20	3	46	1	—	0	0
35. Pap	14	3	1	14	3	1	18	—	2	0	4
39. Szentmárton	11	1	1	9	2	1	12	1	—	1	2
44. Zsurk	28	1	2	17	12	2	31	—	—	2	1
<i>Összesen:</i>	<i>341</i>	<i>92</i>	<i>25</i>	<i>268</i>	<i>157</i>	<i>33</i>	<i>458</i>	<i>18</i>	<i>60</i>	<i>29</i>	<i>?</i>
II. Erdőhát											
1. Ágtelek	25	—	—	20	5	—	25	0	0	0	7
13. Eszeny	44	2	1	35	11	1	47	—	2	2	18
37. Szalóka	26	—	—	24	3	—	27	0	0	0	1
<i>Összesen:</i>	<i>95</i>	<i>2</i>	<i>1</i>	<i>79</i>	<i>19</i>	<i>1</i>	<i>99</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>?</i>
III. Nyírség											
3. Anarcs	18	3	2	20	1	2	23	0	0	0	1
5. Szabolcsbáka	23	11	—	23	11	—	34	—	12	0	3
14. Gemzse	16	—	—	16	—	—	16	1	6	5	7
15. Gyulaháza	11	15	—	9	17	—	26	4	26	2	7
18. Nyírkarász	42	21	6	32	32	6	70	1	5	0	7
32. Napkor	50	—	—	32	16	—	48	2	—	0	1
38. Székely	19	3	5	10	12	5	27	1	—	0	0
40. Nyírtass	29	4	3	25	7	3	35	1	9	0	5
41. Nyírtét	21	—	3	21	—	3	24	2	—	3	4
45. Balkány	21	8	—	19	10	—	29	8	42	—	6
46. Biri	10	—	—	8	2	—	10	—	—	—	1
50. Nyírgelse	21	3	7	20	4	7	31	1	9	—	5

a XVIII. század utolsó harmadában¹⁹⁰

Bentlakó úrbéres és nemes családok, 1773/1774	Családok száma összesen 1785-ben	Tényleges népesség 1785-ben	Családszám közti különbség 1773/74–1785 között	Nemes 1785-ben	A 18. év fölötti férfiak közül 1785-ben		I családra eső emberek száma	Úrbéres jogállása 1773-ban					
					paraszt	zsellér		jobbágyok		házas zsellérek		alzellérek	
								ö.	sz.	ö.	sz.	ö.	sz.
37	97	429	+60	22	23	55	4,42	18	7	—	5	—	—
26	32	159	+6	2	14	23	4,96	16	—	6	4	—	—
46	114	577	+68	27	23	99	5,06	23	1	3	1	10	0
11	41	195	+30	31	7	23	4,75	—	—	2	—	—	—
27	62	326	+35	6	25	46	5,25	19	—	5	—	2	—
32	65	315	+33	50	8	30	4,84	7	6	1	5	—	—
23	45	186	+22	25	—	35	4,13	—	1	—	5	—	4
48	103	474	+55	60	20	60	4,60	26	1	8	—	4	—
21	78	348	+57	38	3	71	4,46	2	1	7	1	—	—
18	60	312	+42	3	4	56	5,20	3	2	7	1	—	2
21	45	209	+24	39	—	23	4,64	2	5	—	3	—	—
20	44	244	+24	45	—	34	5,54	1	5	—	—	—	—
62	127	741	+65	5	27	125	5,83	19	2	33	3	1	3
36	47	285	+11	—	20	41	6,06	20	—	12	3	—	—
23	61	333	+38	2	16	49	5,45	14	4	—	5	—	—
47	112	557	+65	2	25	90	4,97	23	—	19	1	—	3
20	64	380	+44	11	12	59	5,93	13	1	2	1	1	—
14	52	244	+38	4	8	50	4,69	7	2	2	—	1	—
33	75	458	+42	13	22	75	6,10	17	—	12	—	2	—
565	1 324	6 772	759	385	257	1 044	5,09	230	38	119	38	21	12
25	32	185	+7	—	14	18	5,78	20	—	5	—	—	—
51	95	460	+44	30	34	55	4,84	6	29	4	7	1	—
27	59	451	+32	—	37	64	7,64	24	—	—	3	—	—
103	186	1 096	+83	30	85	137	6,08	50	29	9	10	1	—
23	48	289	+25	4	16	43	6,02	20	—	1	—	2	—
46	78	426	+32	36	25	43	5,46	20	3	11	—	—	—
28	66	340	+38	59	18	30	5,15	11	5	—	—	—	—
58	110	590	+52	108	7	74	5,36	6	3	2	15	—	—
76	135	639	+59	20	25	101	4,73	7	25	3	29	—	6
50	175	858	+125	20	30	147	4,90	2	30	—	16	—	—
28	74	372	+46	4	9	67	5,02	10	—	12	—	5	—
45	136	654	+91	51	17	106	4,80	20	5	6	1	3	—
29	79	403	+50	15	18	55	5,10	11	10	—	—	—	3
79	381	2 005	+302	299	30	282	5,26	4	15	2	8	—	—
10	64	331	+54	9	18	51	5,17	—	8	—	2	—	—
41	101	491	+60	57	22	66	4,86	1	19	—	4	—	7

(5. táblázat folytatása)

Község	Úrbéres családok						Úrbéres családok száma 1773-ban	Bentlakó nemesek, 1774			Jobbgyártó extránécsok, 1773
	1772-es bevallás			1773-as tabellák				jobbgyártók	birtokosok	taksások	
	jobbágy	zsellér	alzsellér	jobbágy	zsellér	alzsellér					
51. Geszteréd	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	0
52. Huguaj (Érpatak)	55	3	4	55	3	4	62	—	—	—	1
53. Kiskálló	24	—	3	6	16	5	27	—	—	—	3
54. Nyírmihálydi	17	10	—	7	20	—	27	3	19	—	7
56. Nagykálló	98	69	8	48	119	8	175	—	72	—	7
57. Nyíradony	73	8	3	73	8	3	84	—	—	—	1
60. Szakoly	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0
68. Berkesz	26	6	2	26	6	2	34	1	—	—	5
89. Nyíregyháza	442	123	17	490	77	18	585	—	—	14	2
90. Oros	31	12	8	23	26	3	52	7	7	27	0
92. Pazony	33	3	2	34	2	2	38	6	1	4	4
97. Sényő	10	3	4	11	1	5	17	4	—	—	4
104. Nyírtura	22	2	—	18	6	—	24	2	3	—	4
108. Apagy	23	4	7	18	10	7	35	3	16	3	3
109. Bakta	26	2	5	22	6	5	33	1	—	—	1
110. Nyírbátor	139	23	6	123	41	7	171	—	—	2	1
111. Nyírbéltek	40	7	11	46	5	9	60	—	1	—	4
112. Besenyőd	4	5	—	3	5	—	8	2	12	2	7
113. Nyírbogát	29	2	7	29	3	7	39	3	13	4	4
114. Encsencs	32	—	1	32	—	—	32	—	4	3	2
116. Őr	9	—	—	10	—	—	10	1	7	—	1
117. Gyulaj	51	8	3	47	14	1	62	—	10	4	2
118. Nyírkáló	16	5	1	17	4	—	21	—	13	2	7
119. Nyíribrony	17	10	1	18	9	1	28	2	1	—	16
120. Kállósemjén	62	26	6	32	61	1	94	2	—	7	2
123. Nyírkércs	5	—	—	3	2	—	5	2	1	—	0
124. Kisléta	32	1	3	31	2	3	36	1	18	7	10
125. Laskod	21	3	7	12	12	7	31	5	—	1	3
126. Levelek	27	2	3	27	2	2	31	1	—	4	4
127. Lórántháza	25	2	—	25	2	—	27	—	—	—	2
129. Nyírmada	27	10	2	25	15	2	42	3	4	—	12
130. Ófehértó	38	13	—	28	23	—	51	—	—	1	2
133. Petneháza	10	13	2	11	12	2	25	5	16	1	6
134. Nyírpilis	45	11	3	47	9	3	59	—	—	—	5
135. Píricse	31	8	2	30	8	1	39	2	—	1	5
136. Máriapócs	49	3	2	45	8	3	56	2	4	0	0
137. Pócspetri	54	1	1	44	1	1	46	—	2	1	3
138. Ramocsaháza	8	7	—	8	7	—	15	3	9	—	2
140. Vaja	33	3	7	27	12	4	43	1	—	1	7
Összesen:	1965	476	157	1786	669	142	2597	80	345	99	?
IV. Érmellék											
115. Érkenéz	48	10	11	28	32	5	65	—	—	—	2
128. Érmihályfalva	13	6	—	9	10	—	19	—	7	—	6
Összesen:	61	1	11	37	42	5	84	—	7	—	7

Bentlakó úrbéres és nemes családok, 1773/1774	Családok száma összesen 1785-ben	Tényleges népeség 1785-ben	Családszám közti különbség 1773/74—1785 között	Nemes 1785-ben	A 18. év fölötti férfiak közül 1785-ben		I családra eső emberek száma	Úrbéresek jogállása 1773-ban					
					paraszt	zsellér		jobbágyok		házas szellérek		alzsellérek	
								ö.	sz.	ö.	sz.	ö.	sz.
3	69	322	+66	23	—	73	4,66	—	—	—	—	—	—
62	130	644	+68	5	58	87	4,95	—	55	—	3	—	4
27	56	283	+29	9	33	18	5,05	—	6	—	16	—	5
49	110	562	+61	130	25	43	5,10	5	2	1	19	—	—
247	466	2 308	+219	301	127	217	4,95	—	48	—	119	—	8
84	143	759	+59	7	77	90	5,30	—	73	—	8	—	3
—	77	394	+77	9	18	71	5,11	—	—	—	—	—	—
35	59	357	+24	2	28	40	6,05	24	2	3	3	1	1
599	1 444	7 163	+845	60	628	780	4,96	11	479	3	74	1	17
90	271	1 268	+181	99	53	192	4,67	—	23	6	20	1	2
49	161	833	+112	44	37	133	5,17	19	15	2	—	—	2
21	59	273	+38	15	21	42	4,62	10	1	1	—	4	1
29	69	350	+40	26	22	41	5,07	7	11	—	6	—	—
57	102	601	+45	70	31	66	5,89	12	6	3	7	3	4
34	102	553	+68	8	21	88	5,42	5	17	1	5	—	5
173	254	1 397	+81	19	104	183	5,50	—	123	—	41	—	7
61	149	775	+88	14	28	137	5,20	—	46	—	5	—	9
24	82	418	+58	89	12	38	5,09	3	—	—	5	—	—
59	169	892	+110	87	68	81	5,27	3	26	1	2	—	7
39	70	376	+31	29	28	34	5,37	3	29	—	—	—	—
18	40	243	+22	36	12	21	6,07	7	3	—	—	—	—
76	163	809	+87	69	51	96	4,96	2	45	—	14	—	1
36	73	411	+37	73	14	34	5,63	10	7	—	4	—	—
31	59	380	+28	37	30	28	6,44	9	9	4	5	—	1
103	186	980	+83	70	78	103	5,26	—	32	2	59	—	1
8	34	213	+26	16	6	34	6,26	1	2	1	1	—	—
62	130	670	+68	114	35	56	5,15	2	29	—	2	—	3
37	64	414	+27	24	18	51	6,46	9	3	9	3	3	4
36	118	659	+82	25	16	119	5,58	7	20	—	2	1	1
27	31	214	+4	9	22	12	6,90	16	9	1	1	—	—
49	95	597	+46	32	26	75	6,28	16	9	5	10	2	—
52	99	536	+47	7	52	50	5,41	27	1	11	12	—	—
47	84	482	+37	74	18	57	5,73	5	6	—	12	1	1
59	90	451	+31	—	46	49	5,01	2	45	—	9	—	3
42	87	441	+45	4	48	51	5,06	6	24	2	6	1	—
62	190	938	+128	27	62	130	4,93	—	45	—	8	—	3
49	128	593	+79	2	54	70	4,63	14	30	—	1	1	—
27	64	421	+37	56	15	48	6,57	6	2	6	1	—	—
45	117	650	+72	10	36	87	5,55	23	4	6	6	—	4
3 121	7 341	38 037	4 220	2 413	2 293	4 690	5,35	376	1 410	105	564	29	113
65	123	645	+58	—	56	91	5,24	—	28	—	32	—	5
26	75	376	+49	45	15	47	5,01	2	7	—	10	—	—
91	198	1 021	107	45	71	138	5,12	2	35	—	42	—	5

(5. táblázat folytatása)

Község	Úrbéres családok						Úrbéres családok száma 1773-ban	Bentlakó nemesek, 1774			Jobbgyártó extránéu-sok, 1773
	1772-es bevallás			1773-as tabellák				jobbgyártók	birtokosok	taksások	
	jobbgy	zsellér	alrzsellér	jobbgy	zsellér	alrzsellér					
V. Rétköz											
2. Ajak	30	5	—	28	1	5	34	—	5	8	7
3. Berencs	14	1	—	14	—	1	15	—	1	0	7
10. Dombrád	20	10	1	20	7	4	31	—	5	5	15
11. Döge	29	0	—	23	6	—	29	3	—	0	5
19. Kékcse	7	0	0	7	—	—	7	—	—	1	1
20. Kisvárd	11	12	3	10	15	2	27	2	12	4	6
22. Komoró	13	—	2	11	2	2	15	3	3	0	3
23. Kanyár	9	1	—	10	—	—	10	0	0	0	1
25. Fényeslitke	32	8	3	23	12	6	41	2	—	1	6
33. Óntelek	10	—	—	7	3	—	10	?	?	?	2
36. Pátroha	9	4	2	10	3	1	14	1	31	7	3
42. Tuzsér	18	—	—	8	10	—	18	1	—	0	4
43. Veresmart	23	1	1	18	6	1	25	0	0	0	14
67. Bercel	24	26	5	27	24	6	57	3	14	0	9
69. Beszterec	6	2	—	6	2	—	8	—	—	1	5
70. Bogdány	14	12	3	13	13	3	29	3	5	0	7
71. Buj	25	13	—	30	9	—	39	3	13	5	5
75. Demecser	28	—	—	27	—	—	27	—	8	—	9
78. Gáva	20	9	8	21	9	8	38	8	20	—	5
79. Gégény	18	1	—	16	3	—	19	3	—	—	2
80. Nagyhalász	31	16	1	31	16	1	48	1	6	7	15
81. Ibrány	22	1	1	22	1	1	24	2	—	0	0
82. Kék	12	3	—	12	3	—	15	—	3	—	9
83. Kemece	33	3	2	33	4	2	39	6	18	6	11
85. Kótaj	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	0
87. Vasmegyer	11	2	1	14	—	—	14	4	2	—	1
91. Paszab	21	7	—	9	19	—	28	1	6	—	8
95. Tiszarád	8	1	—	8	1	—	9	2	1	—	3
105. Vencsellő	61	—	—	67	14	12	93	—	—	1	1
Összesen:	559	138	33	525	183	55	763	48	154	48	?
VI. Szabolcsi Mezőség											
63. Újfehértó	57	9	4	17	49	4	70	6	53	—	11
66. Balsa	65	11	18	73	20	7	100	—	2	0	1
72. Búd	85	9	2	85	9	2	96	—	—	1	1
74. Tiszadada	59	23	9	55	28	11	94	2	9	19	3
76. Tiszadob	77	23	7	60	40	7	107	—	—	17	2
77. Tiszaeszlár	57	40	9	42	54	7	103	1	—	23	1
86. Tiszalök	86	47	7	87	46	8	141	—	3	39	5
88. Nagyfal	10	6	3	9	7	3	19	3	2	1	2
93. Polgár	202	70	20	214	64	14	292	—	—	—	1
96. Rakamaz	102	37	4	150	8	5	163	—	—	—	1

Bentlakó úrbéres és nemes családok, 1773/1774	Családok száma összesen 1785-ben	Tényleges népesség 1785-ben	Családszám közti különbség 1773/74-1785 között	Nemes 1785-ben	A 18. év fölötti férfiak közül 1785-ben		I családra eső emberek száma	Úrbéresek jogállása 1773-ban					
					paraszti	zsellér		jobbágyok		házas zsellérek		alzsellérek	
								ö.	sz.	ö.	sz.	ö.	sz.
47	131	640	+84	36	21	97	4,88	18	10	1	—	5	—
16	39	218	+23	18	12	26	5,58	5	9	—	—	—	1
41	87	566	+46	42	14	70	6,50	11	9	3	4	3	1
32	92	507	+60	14	24	71	5,51	22	1	5	1	—	—
8	20	115	+12	2	7	16	5,75	3	4	—	—	—	—
45	215	1 029	+170	60	6	165	4,78	10	—	15	—	2	—
21	45	225	+24	10	8	33	5,00	11	—	1	1	2	—
10	26	162	+16	—	11	19	6,23	5	5	—	—	—	—
44	155	808	+111	15	19	138	5,21	23	—	12	—	6	—
10	22	132	+12	—	8	14	6,00	7	—	3	—	—	—
53	93	487	+40	120	10	33	5,23	10	—	1	2	1	—
19	55	329	+36	1	9	49	5,98	8	—	7	3	—	—
25	59	283	+34	7	11	44	4,79	12	6	5	1	1	—
74	139	662	+65	60	38	63	4,76	24	3	19	5	5	1
9	16	93	+7	2	7	10	5,81	4	2	—	2	—	—
37	129	645	+92	59	27	88	5,00	5	8	3	10	—	3
60	166	777	+106	99	38	86	4,68	15	14	2	7	—	—
35	101	520	+66	26	53	41	5,14	16	11	—	—	—	—
66	180	809	+114	98	29	108	4,49	13	8	6	3	5	3
22	41	208	+19	4	21	19	5,07	13	3	3	—	—	—
62	139	739	+77	48	48	79	5,31	16	16	4	12	—	1
26	161	847	+135	26	77	104	5,26	14	8	—	1	—	1
18	37	200	+19	14	14	19	5,40	5	7	—	3	—	—
69	205	995	+136	125	48	108	4,85	27	6	3	1	2	—
3	118	534	+115	14	32	87	4,52	—	—	—	—	—	—
20	52	248	+32	4	23	25	4,76	5	9	—	—	—	—
35	61	303	+26	14	8	48	4,96	8	1	13	6	—	—
12	31	154	+19	16	12	15	4,96	5	3	—	1	—	—
94	142	678	+48	7	81	54	4,77	8	59	—	14	—	12
1 013	2 757	13 913	1 744	941	716	1 729	5,21	322	202	106	77	32	23
129	529	2 539	+400	373	5	457	4,79	1	16	2	47	—	4
102	155	714	+53	2	77	67	4,60	—	73	—	20	—	7
97	203	886	+106	4	117	74	4,36	—	85	—	9	—	2
124	301	1 350	+177	122	83	151	4,48	4	51	—	28	1	10
124	248	1 190	+124	74	97	110	4,79	10	60	6	34	—	7
127	268	1 282	+141	67	43	229	4,78	2	40	3	51	—	7
183	354	1 628	+171	134	105	189	4,59	2	85	—	46	—	8
25	127	565	+102	38	16	105	4,44	3	6	4	3	—	3
292	522	2 497	+230	30	221	271	4,78	—	214	—	64	—	14
163	305	1 371	+142	3	150	150	4,49	—	150	—	8	—	5

(5. táblázat folytatása)

Község	Úrbéres családok						Úrbéres családok száma 1773-ban	Bentlakó nemesek, 1774			Jobbgyártó extránéusok, 1773
	1772-es bevallás			1773-as tabellák				jobbgyártók	birrokosok	taksások	
	jobbgy	zsellér	alzellér	jobbgy	zsellér	alzellér					
98. Szabolcs	22	13	4	19	16	4	39	3	1	2	0
99. Szentmihály	195	53	10	198	50	10	258	—	—	10	1
103. Timár	45	18	1	54	18	1	64	—	—	—	1
<i>Összesen:</i>	<i>1062</i>	<i>359</i>	<i>98</i>	<i>1054</i>	<i>409</i>	<i>83</i>	<i>1546</i>	<i>15</i>	<i>70</i>	<i>112</i>	<i>?</i>
<i>VII. Sziget</i>											
84. Kenézlő	26	1	—	30	6	—	36	—	1	1	1
106. Viss	19	—	—	19	—	—	19	1	4	1	1
107. Zalkod	17	—	—	12	5	—	17	3	—	0	2
<i>Összesen:</i>	<i>62</i>	<i>1</i>	<i>—</i>	<i>61</i>	<i>11</i>	<i>—</i>	<i>72</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>2</i>	<i>?</i>
<i>VIII. Taktaköz</i>											
65. Báj	18	13	2	18	12	3	33	1	—	0	0
73. Csobaj	23	26	1	23	23	1	47	1	—	4	3
94. Ptrügy	34	14	3	38	9	1	48	1	—	8	2
100. Tardos	22	5	1	17	9	1	27	1	—	0	0
101. Taktakenéz	24	11	3	25	11	3	39	—	—	9	1
102. Tiszaladány	29	16	2	31	17	3	51	—	—	—	1
<i>Összesen:</i>	<i>150</i>	<i>85</i>	<i>12</i>	<i>152</i>	<i>81</i>	<i>12</i>	<i>245</i>	<i>4</i>	<i>0</i>	<i>21</i>	<i>?</i>
<i>IX. Hortobágy melléke</i>											
47. Csege	86	1	19	54	31	21	106	—	—	—	3
48. Egyek	114	33	13	113	33	13	159	—	—	—	1
49. Földes	—	—	—	—	—	—	—	—	113	—	0
55. Nádudvar	66	62	—	35	96	—	131	36	99	—	11
58. Püspökladány	167	39	22	140	64	22	226	—	28	—	1
59. Sáp	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	0
61. Szovát	147	11	20	150	11	20	181	?	—	—	2
62. Téglás	92	7	1	59	40	1	100	—	—	—	1
64. Balmazújváros	168	38	20	125	82	19	226	—	3	—	2
<i>Összesen:</i>	<i>840</i>	<i>191</i>	<i>95</i>	<i>676</i>	<i>357</i>	<i>96</i>	<i>1129</i>	<i>36</i>	<i>259</i>	<i>0</i>	<i>?</i>
<i>X. Szamos menti falvak</i>											
121. Kér	13	—	7	16	—	4	20	—	—	—	5
122. Kérsemjén	7	—	—	7	—	—	7	—	—	—	4
131. Ópályi	50	5	4	41	14	4	59	1	3	10	10
132. Panyola	37	—	12	35	6	6	47	—	—	—	5
139. Szamosszeg	52	2	7	53	2	6	61	—	—	—	10
<i>Összesen:</i>	<i>159</i>	<i>7</i>	<i>30</i>	<i>152</i>	<i>22</i>	<i>20</i>	<i>194</i>	<i>1</i>	<i>3</i>	<i>10</i>	<i>?</i>
<i>Szabolcs megyében összesen:</i>	<i>5 294</i>	<i>1 367</i>	<i>462</i>	<i>4 790</i>	<i>1 950</i>	<i>447</i>	<i>7 187</i>	<i>206</i>	<i>905</i>	<i>323</i>	<i>?</i>

Bentlakó úrbéres és nemes családok, 1773/1774	Családok száma összesen 1785-ben	Tényleges népesség 1785-ben	Családszám közti különbség 1773/74 — 1785 között	Nemes 1785-ben	A 18. év fölötti férfiak közül 1785-ben		I családra eső emberek száma	Úrbéresek jogállása 1773-ban					
					paraszt	zsellér		jobbágyok		házas szellérek		alzsellérek	
								ö.	sz.	ö.	sz.	ö.	sz.
45	94	388	+49	9	22	65	4,12	—	19	—	16	—	4
268	509	2 532	+241	55	373	93	4,97	—	198	—	50	—	10
64	117	497	+53	1	55	55	4,24	—	45	—	18	—	1
1 743	3 732	17 439	1 989	912	1 364	2 016	4,57	22	1 042	15	394	1	82
38	96	412	+58	7	26	52	4,29	0	30	6	—	—	—
25	75	343	+50	28	17	39	4,57	8	11	—	—	—	—
20	50	215	+30	8	6	42	4,30	2	10	4	1	—	—
83	221	970	138	43	49	133	4,38	10	51	10	1	0	0
34	72	394	+38	6	21	66	5,47	15	3	10	2	—	3
52	105	440	+53	24	11	87	4,19	3	20	5	18	1	—
57	118	543	+61	31	25	83	4,60	2	36	—	9	—	1
28	61	259	+33	—	19	40	4,24	2	15	5	4	—	1
48	75	365	+27	24	28	31	4,86	—	25	—	11	—	3
51	101	507	+50	55	35	53	5,01	2	29	—	17	—	3
270	532	2 508	262	140	139	360	4,72	24	128	20	61	1	11
106	333	1 571	+227	55	40	326	4,71	—	54	—	31	—	21
159	242	1 273	+83	—	94	201	5,26	—	113	—	33	—	13
113	435	2 298	+322	747	—	182	5,28	—	—	—	0	—	0
266	824	4 202	+558	601	92	644	5,09	1	34	2	94	—	—
254	451	2 454	+197	159	186	318	5,44	—	140	—	64	—	22
16	113	628	+97	150	2	73	5,55	—	—	—	—	—	—
181	323	1 625	+142	17	104	223	5,03	—	150	—	11	—	20
100	213	1 033	+113	19	105	108	4,84	—	59	—	40	—	1
229	465	2 535	+236	21	204	367	5,45	—	125	—	82	—	19
1 424	3 399	17 619	1 975	1 769	827	2 478	5,18	1	675	2	355	0	96
20	33	201	+13	—	13	20	6,09	16	—	—	—	4	—
7	28	141	+21	—	8	25	5,03	7	—	—	—	—	—
73	128	732	+55	55	46	76	5,71	3	38	—	14	—	4
47	89	559	+42	5	28	79	6,28	35	—	6	—	6	—
61	127	794	+66	17	42	106	6,25	46	7	2	—	6	—
208	405	2 427	197	77	137	306	5,87	107	45	8	14	16	4
8 621	20 095	101 802	11 474	6 755	5 938	13 031	5,19	1 135	3 655	394	1 556	101	346

amennyit Mária Terézia rendelete alapján kötelezettek volna. Az említett 504 család a tabellák tanúsága szerint csak házas zsellérnek minősült. A bevallások szerint 1367 családfő vallotta magát házas zsellérnek, míg a tabellák ezek számát 1950-ben adják meg. A különbözet 583. Öt kisebb falu lakossága. Itt, a házas zsellérek között kell keresnünk azt a 66 családnyi többletet is, amely a bevallások és a tabellák között az összes úrbéres közötti eltérést adja. Kevesebb a tabellákban a házatlan zsellérek száma is, mint az 1772-es vallomásokban. Pontosan 15 családdal. Ezek vagy elköltöztek a megyéből, vagy házas zsellérek lehettek, vagy telekre szálltak, vagy meghaltak, s ezáltal csökkentették a házatlan zsellérek számát.

1774-ben 1434 nemesi háztartást írtak össze Szabolcs megyében.¹⁹¹ Az összeírók két rétegre bontották a megyében élő nemesi társadalmat: birtokos nemesekre és taksásokra. A birtokos nemesek száma az egész megyében 1111 volt, míg a taksásoké 323. Ez utóbbiak már saját kúriát sem bírtak, tehát életmódjuk, gazdálkodásuk, sorsuk csak a jogi privilégiumaik biztosította módon különbözött az úrbéres vagy nem úrbéres szolgáló népektől.

1773/74-ben tehát Szabolcs megyében 8621 úrbéres és nemesi családot írtak össze. Az 1784/87 között végzett hivatalos népszámlálás Szabolcs megyében 1785-ben rögzített adatai szerint összesen 20 095 családot.¹⁹² A 10–13 éves eltérés közötti családszám-különbözet: 11 474. Bármilyen arányú természetes szaporodást, és bármilyen nagyságrendű vándorlási nyereséget próbálunk is elképzelni a szóban forgó 10–13 év alatt, ezt a különbözetet semmiképpen sem tudjuk e két okkal magyarázni. A 11 474 család magában kell hogy foglalja azokat az adóalapot képező földeken élő nemeseket, akiket 1774-ben nem írtak össze, közöttük a jobbagytelken élő nemeseket is, bizonyára magában foglalja ez a mesterséget űző nemeseket, magában foglalja a II. József-féle népszámlálás adatsorait feldolgozók szemérmességéből kimaradt megyei zsidóságot, az ekkor még kis számú, de folyton szaporodó honoráciorokat: gazdatiszteket, ispánokat, falusi jegyzőket, papokat, kántorokat, iskolamestereket, tanítókat stb. Mindezek mellett a roppantul nagy számú, valószínűleg az úrbéres lakossággal számban vetekedő, nagyságrendben a nem úrbéres szolgáló népeket. Valószínűleg fuvarosok, csőszök, halászok, pákászok, erdőkerülők, kasznárok, pásztorok: kondások, gulyások, csordások, juhászok, csikósok vannak közöttük. Ide tartoztak az uradalmak, majorságok belső cselédei, béresei is: szakácsok, inasok, kocsisok, szolgák. Közöttük kereshetjük a kézműveseket, háziiparral foglalkozókat, a korcsmárosokat, molnárokat, szatócsokat, vándorkereskedőket, haszonbérlelőket, minden más nem nemesi rangú és nem úrbéres jogállású embereket. Közéjük számláltathattak azok a parasztok is, akik nem vállalták az úrbéres viszonyt, az azzal járó köttöttségeket, és inkább pusztákon, kuriális földeken, különböző jogállású bérleteken időről időre vállaltak meghatározott mennyiségű munka, természetbeni vagy pénzbeli szolgáltatás fejében földművelést. Bizonyára szabadabb, többlet vándorló, olykor évről évre sorsukon változtató családokról van ebben az esetben szó, bár az is lehet, hogy a társadalom legszegényebb rétegéről. Szabolcs megyét illetően ezt még nem tisztázta a helytörténetírás, sőt: fel sem vetette a kérdést. További, a falvak, az egyes családok mélységéig lenyúló vizsgálódásokra lesz szükség ennek a kérdésnek a megválaszolásához. Pillanatnyilag meg kell azonban elégednünk azzal, hogy az úrbérrendezés dátumától, 1773-tól 1785/87-ig jelentkező nagyszámú adózó népességről, zsellérségről csak találgatásokba bocsát-

kozhatunk, ami könnyen vezethetne tévútra. Őket tehát, mint a társadalom egyik legszélesebb, és minden bizonnyal legtarkább rétegét, ezúttal nyugton hagyom, annyit állapítva meg róluk, hogy Szabolcs megyében az 1785-ben számbavett 20 630 család közül hozzávetőlegesen 12 009 családról,¹⁹³ a szabolcsi társadalom 58,91%-ról van szó.¹⁰⁴ Pillanatnyilag az olvasó is kénytelen megelégedni a táblázatokból leolvasható lélek- és családszámok különbözőzete fölötti medítálással.

A különböző időpontokban rögzített, más-más szempontokat figyelembe vevő adatsorok azonban elemzésre is csábító képet nyújtanak a nemességről, az úrbéres jobbágságról és zsellérségről. Velük tehát bővebben foglalkozom.

A nemesség

Szabolcs megyében, de országosan is, a nemességről három időpontból vannak adataink a XVIII. század utolsó harmadában, nem számolva most a Mária Terézia korabeli és a századvég nemesi felkeléseinek irataival, amelyeket más alkalommal bővebb vizsgálódásnak és elemzésnek szándékozom alávetni, hogy mélyebb betekintést nyerjünk a szabolcsi nemesség életébe, vagyoni tagozódásába. Az úrbérrendezéssel kapcsolatba hozható adatsorok egy része a rendezés alkalmával keletkezett, amikor a jobbágyokkal együtt számbavették a jobbágytartó nemeseket is.¹⁹⁵

A másik adatsor az 1774-ben elrendelt nemesi összeírás, amelyik a nemesi családfőket tartalmazza, és különbséget tesz a birtokos és taksás nemesek között. A birtokos nemesek között azonban nem különbözteti meg a jobbágytartó és csak kuriális birtokkal rendelkezőket.¹⁹⁶ Ezért ezeknek a szétválasztását úgy oldottam meg, hogy az 1773-as úrbéri tabellákban szereplő jobbágytartó nemesek neveit azonosítottam az 1774-ben összeírt birtokosok neveivel. Néhány család esetében — ha a családfő közben meghalt, és nem azonos nevű örökös vette át az úrbéres jellegű tulajdont — számszerű eltéréssel számolnunk kell, de ez 1 éven belül olyan kis számú eltérést eredményezhetett, ami semmiképpen sem módosíthatta oly mértékig az úrbéres tulajdonnal rendelkező nemesek számát, hogy feltétlenül mellőznöm kellene a bentlakó jobbágytartók és csupán kuriális földet birtoklók számszerű megkülönböztetését.

Amint már jeleztem, az 1434 nemesi családból 1774-ben 1111 volt birtokos. A fentebb vázolt számításaim szerint ezek közül 206 család volt jobbágytartó, 905 család pedig csak kúriával, illetve kuriális földdel rendelkezett.

Minden község esetében extráneusnak vettem azokat a családokat, amelyek birtokoltak ugyan abban a községben, de nem ott laktak, nem ott írták össze őket 1774-ben. Így egy-egy jobb módú középnemes, az arisztokratákról nem is beszélve, több községben is szerepelhet az extráneusok számsorában.

Az említett két összeírás mellé harmadik számsorként állítottam a II. József kori népszámlálás nemességre vonatkozó adatait. Szabolcs megyében 53 360 férfi élt 1787-ben, ebből 6803 volt a nemes.¹⁹⁷ Ha feltételezzük, hogy a nők között is hasonló a nemes asszonyok és lányok aránya, mint a férfiak között, akkor 6703 leányt, asszonyt számlálhatunk a nemesi rendhez. Így a nemesség összlétszáma Szabolcs megyében: 13 506. Ez a megye társadalmának 12,93%-a.

A nemesség természetesen nem arányosan oszlott meg az egyes települések között. Volt község, ahol egyáltalán nem laktak nemesek: sem birtokosok, sem taksások,

sem armalisták, sem egyéb rendű és rangú kiváltságosok. Ilyenek voltak például az Erdőháton Ágtelek és Szalóka; az Érmelléken Érkenéz; a Rétközben Kanyár és Óntelek; a Taktaközben Tardos, a Szamos mentén Kér és Kérsemjén; és szinte hihetetlen módon a Hortobágy mellékén Egyek. Ez utóbbi azért furcsa, mert a Hortobágy melléki települések éppen nemességük sokaságáról voltak híresek, olykor hírhedtek. A II. József kori népszámlálás csak Földesen 747 nemes férfit talált; 601-et Nádudvaron, 150-et Sápon, ahol csak 628 volt az összlakosság száma és 159-et Püspökladányban, ahol viszont 2454 lakos élt.

A nemességtől legsűrűbben lakott tájegysége Szabolcs megyének vitathatatlanul a Hortobágy melléke volt, ahol a lakosság 19,93%-a tartozott a privilegizáltak közé, tehát minden ötödik ember. Ezt követte a Rétköz 13,43%-os nemességarányával, majd a Nyírség a megyei átlagot közelítő 12,6%-os aránnyal. Csak ez után következett a Tiszaoldal, ahol 11,37%-os volt a nemesség aránya a lakosságon belül. A Taktaközben 11,08%, míg a Szabolcsi Mezőségben 10,38%.

Szabolcs megyében még, ahol a legkevesebb volt a nemes, ott is közelítette vagy meghaladta a nemesek aránya az országos átlagot. Az Erdőháton ugyanis 5,38%-os volt nemes a lakosok közül, a Szamos mentén pedig 6,30%.

A nemességnek a lakosságon belüli magas aránya nemcsak a társadalom tagozódására nyomta rá a bélyegét. A XIX. század folyamán – még 1848/49 után is – majdnem végig meghatározó jelleggel befolyásolta a megye politikai életét. Egy-egy tisztújítás, egy-egy országgyűlési követválasztás, majd a nemesi jogon választók magas aránya sajátos szint, az országostól messze elütő jellegzetességet kölcsönzött Szabolcs megye politikai életének, a társadalmi értékrendnek; és hosszú ideig gátolta a megyében a polgári értékrend meghonosodását és érvényesülését.

A nemességről szólva, nem elégséges csupán tájegységenkénti százalékos megoszlásra koncentrálnunk. Külön is hangsúlyoznunk kell, hogy egy-egy régió belül is kiemelkednek nemességszámukkal egyes községek. A társadalmi tagozódást felvillantó táblázat meggyőzően bizonyítja, hogy egy-egy községben oly magas a nemesség aránya, hogy bennük a paraszti közösség alárendelődik nemcsak a jobbágytartó birtokosoknak, hanem a nemesi hadnagyságoknak is. Ez utóbbiak a határhasználat előnyeinek kisajátításával, a legelők túlzott igénybevételeivel, a nemesi közösségnek minden kérdésében a paraszti közösség elé állításával, a falu fölötti ítélezés torzításával sok-sok keserűséget tudtak okozni jobbágyoknak, zselléreknek, úrbéres és nem úrbéres adózóknak. Történetírásunk nem figyelte még eléggé oda arra, hogy mennyiben voltak a községi zenebonák keltői, hangadói ezek a kismemesi hadnagyságok.

A nemesség magas száma természetesen nem jelenti azt, hogy Szabolcs megye lakossága a nemesség arányában élvezte volna a gazdagságot, anyagi jómódot. Éppen ellenkezőleg. A XIX. századi nemesi összeírások¹⁰⁸ Szabolcs megyében arról tanúskodnak, hogy vagyoniilag a nemesség végtelenül tagolt. A nincstelen koldustól a 4-500 jobbágyot birtokló arisztokratáig mindenféle vagyoni helyzetű ember található közöttük. Ez nem lehetett másként a XVIII. század végén sem. 1773/74-ben a szabolcsi nemesség három, viszonylag jelentős rétegét foghatjuk meg számszerű adatokkal: a birtokos nemességnek azon két rétegét, amelyik közül az egyik úrbéres szolgáló népekkel is rendelkezik, tehát rendszeres robotot, természetbeni és pénzjáraadékat élvez; a másik réteg csak kuriális földet tudhat a magáénak, s az így

birtokolt nemesi lelkek művelését vagy maga végzi, vagy olyan adózókkal végezteti, akik időről időre természetbeni szolgáltatásokért, többnyire a termény kilencedéért szántanak, vetnek kuriális földeken, vagy meghatározott pénzösszegért, természetben fizetett járadékért bérelnék ki egy-egy birtokrészt, vagy éppen valamiféle speciális növényfélése – dohány, dinnye stb. – termesztésére kötnek írásos vagy szóbeli megállapodást, gyakran csak egyetlen esztendőre.¹⁹⁹ A jobbágytartó és birtokos nemességnek a szántóföldről nyert jövedelmét kiegészítik a regálé-bevételek: a malomtartás, a bormérés, a mészárszék jövedelme: itt-ott a hidak, révek, vásárok „hozadéka”, de őket gyarapítják az erdők, nádasok, vesszős berkek jövedelmei éppúgy, mint a halászat, csífkászat és vadászat nem lebecsülhető bevételei. Gazdaságuk azonban korántsem egyforma. Többnyire a birtokolt nemesi sessiók száma határozza meg egy-egy község, mezőváros, település határában az egyes birtokosok által megművelt szántóföldi hányadot, mint ahogyan a regálék hozadékaiból őket illető hányadot is.

Az 1773-as úrbéri tabellákba 388 úrbéri tulajdonnal rendelkező nemesi tulajdonost jegyeztek be, ezek közül 9 volt a jogi személy, 206 a megyében élő birtokos, 173 pedig extráneus. A jogi személyek közül egynek található az adminisztrációja a megyében: a máriapócsi Bazilita Rendházé. Kolostoruk, csodatévő kegyképük messze vidékek görög katolikus lakosságát vonzzák már ebben az időben. 1785-ben 22 szerzetes és pap élt Máriapócon, akiket az 1773-as úrbéri tabella szerint 35 jobbágy, 1 házas és 2 házatlan zsellér szolgált, valamennyien szabad menetelűek, és a jobbágyok mindenike fél telket használt. A szerzetesek jövedelme azonban inkább gyarapodott a búcsújárók, csodára várók ajándékaiból, adományáiból, mint a 35 jobbágy pénzbeli és természetbeni szolgáltatásából.²⁰⁰

A jobbágyok szolgáltatásai mellett majorsága is volt a rendháznak, amit részben a jobbágyok robotban műveltek, de bizonyos termelő munkát végeztek a szerzetesek is; másrészt a községben élő, nem úrbéres 130 zsellér férfi között fölös számban ajánlkoztak napszámmunkára, részben aratásra, kuriális vagy majorsági földön kilencedért való szántásra-vetésre.²⁰¹

A baziliták mellett még nyolc jogi személy birtokolt úrbéres földet és szolgálónépet a megyében: *Debrecen városa*, a *királyi kamara nagyváradi és tokaji uradalma*, az *egri püspökség*, a *jászói, leleszi és mocsári konventek*, az *újhelyi pálosok* és az *ungvári jezsuiták*. Valamennyien extráneusok. Az uradalmi központjaik a megyén kívül voltak: ezért többnyire contractusra léptek jobbágyaikkal.²⁰²

Debrecennek 90 000 holdnyi pusztája feküdt Szabolcs vármegye területén, de úrbéres földeket is bírt Hajdúszovát helységben, ahol 70 szabad jobbágy, 4 házas és 8 házatlan zsellér ura volt nemes Debrecen városa. Jobbágyai közül 42-en használtak egész telket, 26-on fél telket, ketten pedig negyed telket.

A *királyi kamara nagyváradi uradalma* Püspökladányban birtokolt 34 egész, 64 fél és 42 negyed telket használó jobbágyot, 64 házas és 22 házatlan zsellért. Valamennyien szabad menetelűek voltak.

A *királyi kamara tokaji uradalma* féltucat községet birtokolt: Téglás, Balsa, Búd, Kenézlő, Tiszalök, Rakamaz, Taktakenéz, Tiszaladány és Timár községek úrbéres lakossága szolgálta az uradalmat részben vagy egészben. Ez azt jelentette, hogy 2 örökös (Tiszaladány) és 531 szabad menetelű jobbágy, 141 szabad menetelű házas és 25 szabad menetelű házatlan zsellér szolgálta a kamara tokaji uradalmát. A tisz-

ladányi 2 örökös jobbágy fél telket használt. Az 531 szabad menetelű jobbágy közül mindössze 4 használt egész telket, Kenézlő községben. A fél telkesek száma: 317. Negyed telket vallott be az említett kamarai birtokokon 210 jobbágy.

Az *egri püspökség* birtokai Eszeny, Egyek és Polgár községben voltak. A három településen 330 szabad menetelű jobbágy, 97 házas zsellér és 27 alzellér szolgálta a püspökséget. A jobbágyok közül 63-nak volt egész telke, 174-nek fél, 90-nek negyed, 3-nak pedig csak nyolcad telke.

A *jászói konvent* Eszeny, Gáva, Bercel és Paszab községben bírt úrbéres szolgáló népeket, összesen 14 örökös és 2 szabad menetelű jobbágyot, 8 házas és 2 házatlan zsellért. A házas zsellérek közül 6 örökös, kettő pedig szabad menetelű volt. A két házatlan zsellér örökös jogon kötődött a konventhez.

A két szabad menetelű jobbágy mindenike 1/8 telket használt, míg a 14 örökös jobbágy mindenike fél telket vallott be.

A *leleszi konvent* Tiszakanyár és Szalóka községekben parancsolt 34 jobbágytak, akik közül 29-en örökösök, 5-en pedig szabad menetelűek voltak. A 34 jobbágy mellett 3 zsellér is szolgálta a konventet. A 29 örökös jobbágy közül 24-nek csak negyed telke, míg 5-nek fél telke volt. Az 5 szabad menetelű fél-fél telket használt. A 3 házas zsellér szabad menetelű volt.

Dombrád, Eszeny, Tass, Veresmart községben birtokolt 1 örökös és 3 szabad menetelű jobbágyot és 1 házas zsellért a *mocsári konvent*. A konvent eszenyi örökös jobbágya 1/8 telket, a három szabad menetelű közül a dombrádi fél telket, a nyírtassi 1/8 telket, a veresmarti 1/8 telket használt. Az egyetlen szabad menetelű házas zsellér Dombrádon szolgálta a konventet.

Az *újhelyi pálosok* Berencs, Döge és Fényeslitke községben tarthattak számot úrbéres szolgáltatásra. Őket is 1 örökös és 3 szabad menetelű jobbágy szolgálta. Zsellérük nem volt. Az örökös jobbágyuk fél telket, a szabad menetelűek közül kettő 1/8-ot, míg egy 2/8-ot használt.

Az *ungvári jezsuiták* Ágtelken birtokoltak. Két örökös jobbágy szolgálta őket, mindkettő 2/8 telket használt.

A jogi személyeket nem azért vettem számba, hogy dolgozatom terjedelme növekedjék. Inkább annak érzékeltetésére, hogy egy-egy vidéken, egy-egy szűkebb régióban hogyan helyezkednek el, milyen jogvisztonnyal, teleknagysággal gyakorolnak hatást a környező falvak lakóira, mennyiben ösztönzik vagy korlátozzák a szomszédos falvak földesurait a jobbágyi szolgáltatások fokozására vagy enyhítésére. A jogi személyek többsége ugyanis már régóta urbáriumot adott falvainak, jobbágyainak, vagy még inkább: contractusra lépett velük, amint azt az 1772-ben, az úrbérrendezéskor készült investigatiókhöz csatolt mellékletek is bizonyítják.²⁰³ Ez pedig együtt járt azzal, hogy a határ egészét, vagy a jogi személy által birtokolt részét az úrbéres közösség használta szabadon. Ez a jogállás és határhasználat leginkább a szabad menetelű jobbágyokat ösztönözte arra, hogy magánföldesúri birtokokon is igyekezzenek hasonló engedményeket kicsikarni,²⁰⁴ még akkor is, ha hasonló kedvezményekért gyakran kellett vándorolniuk egyik birtokról a másikra, egyik földesúrtól a másikig.

Az úrbéres jogállású földeket is birtokló nemesek közül külön kell szólnom az arisztokráciáról: bárókról, grófokról és az egyetlen hercegről: Trautshon János Vilmosról.

Az egyetlen herceg mellett 20 grófi és 13 bárói család vagy személy birtokolt Szabolcsban jobbágyokat és zselléreket. Volt közöttük olyan – báró Dessewffy Sámuel, báró Horváth Józsefné –, aki 10 községben is parancsolt úrbéreseknél,²⁰⁵ volt, akinek csak 1 községben volt részbirtoka.²⁰⁶

Johann Wilhelm Trautshon herceg egyetlen községet bírt Szabolcs megyében, de azt teljesen: Vencsellőn. 8 örökös és 59 szabad menetelű jobbágya, 14 házas és 12 házatlan szabad menetelű zsellére volt. Könnyen elképzelhető, hogy a herceg soha életében nem látta birtokát, legfeljebb ha vadászni járt erre egyszer-kétszer, bár hercegi rangjához illőbb vadászterületet is talált a Habsburg Birodalomban, ahol nagy vadakra: szarvasokra, medvékre, farkasokra vadászhatott, míg Vencsellőn legfeljebb nádi farkasokra, rókákra, nyulakra, vadlibákra, vadkacsákra. Birtokát gyakran változó megbízottak – többnyire egy-egy gazdatiszt – kormányozta, akik ugyancsak megsanyargatták a lakosságot. Nem véletlen, hogy Vencsellő lakossága többször panaszkodott a túlzott robotoltatás és a jobbágyok számára átengedett földek szűkössége miatt.²⁰⁷ Ez akkor is így van, ha a herceg 8 örökös jobbágya közül 6-nak egész, 1-nek fél, 1-nek pedig negyed telek volt a használatában. Az 59 szabad menetelű jobbágy közül 26-an voltak egész, 23-an fél, és 10-en negyed telkesek.

Extránus volt, tehát a megyén kívül élt a megyében birtokos grófok többsége is, bár egyikük-másikuk időnként, megunva Bécset vagy valamiért száműzve onnan, birtokairól birtokaira vándorolva, tartott lakást olykor Szabolcs megyében is. Mária Terézia és II. József uralkodása idején például Szabolcs megyében, Gyuláhozán élt egy rövid ideig gróf Palocsayné, Baktán gróf Haller József, lakást tartott Nagyvarsányban gróf Gyulay Ferencné, olykor-olykor a hegyaljai szüretekre vagy vadászatra járva, ellátogattak birtokaikra az Andrássy grófok, de birtokaik igazgatását, a jobbágyok felügyelését, a robot és egyéb szolgáltatások behajtását mindannyian kasznáraikra, gazdatisztjeikre, ispánjaikra hagyták, akik kényük-kedvük szerint éltek és visszaéltek hatalmukkal.²⁰⁸

A grófi földeken összesen 917 jobbágy szolgált, akik közül 189 volt örökös, 728 pedig szabad menetelű. A 917 jobbágy mellé 370 zsellér és 75 alzellér társult. A házas zsellérek közül 296 szabad menetelű, míg 74 örökös. Az alzellérek közül 63 szabad menetelű, 12 örökös. Érdekes megoszlást mutat az 1773-as tabellába rögzített telki állomány. Az örökös jobbágyok között mindössze 4-nek van egész, 1-nek 7/8 telke, háromnak 6/8, egynek 5/8, 149-nek 4/8, 11-nek 3/8, 20-nak 2/8 telke.

A szabad menetelűek közül 121 használt egész telket, kettő 7/8-ot, ötvenhat 6/8-ot, hét 5/8-ot, míg 405-nek fél telke volt. A 3/8-osok 42-en voltak, 2/8 telket használt 92 jobbágy, míg háromnak csak 1/8 telek jutott, vagy csak annyit vállalt az úrbérrendezéskor.²⁰⁹

A 13 bárói rangú birtokos²¹⁰ összesen 607 jobbágyot, akik közül 109 örökös, 498 pedig szabad menetelű volt, tudhatott a magáénak. Mellettük 157 házas zsellér – 19 örökös és 138 szabad menetelű –, valamint 38 házatlan zsellér – 16 örökös és 22 szabad menetelű – követte utasításait. A bárók közül néhányan több-kevesebb rendszerességgel a birtokaikon tartózkodtak, bár gyakran cserélgették lakásaikat: egyik megyéből a másikba, az ország egyik részéről a másikba költözködve. Bentlakós volt ebben az időben Dessewffy Sámuel: a megyében is tartott házat Horváth Józsefné, Horváth Imréné, egy időben a Ghilányi család is. Soha nem lakott Szabolcs megyé-

6. táblázat

A jobbágytartó nemesi rétegek megoszlása az általuk birtokolt jobbágyságok jogállása és telki hányada szerint

Sor- szám	Jobbágytartók	Jog- állás	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	‰	Zsellérek		Telekátlag	Örökösök, szabadok aránya %
											házas	háztalan		
1.	Jogi személy	ö. sz.	— 143	— —	— —	22 622	— —	— —	24 345	2 6	— 313	2 84	0,3643 0,4846	4,02 95,98
2.	Herceg	ö. sz.	6 26	— —	— —	1 23	— —	1 10	1 10	— 14	— 12	— 12	0,8437 0,6779	11,94 88,06
3.	Gróf	ö. sz.	4 121	3 56	1 2	149 405	1 6	11 42	20 93	— 3	65 296	12 65	0,4834 0,5637	20,57 79,43
4.	Báró	ö. sz.	5 91	3 66	— 15	45 189	2 22	6 20	37 92	11 4	22 136	17 22	0,4025 0,5875	17,96 82,04
5.	Közneemes	ö. sz.	17 14	4 —	1 —	402 722	14 16	61 29	227 363	64 99	306 792	67 166	0,4025 0,4000	34,49 65,51
Összesen:		ö. sz.	32 395	2 17	10 122	619 1961	17 44	78 92	309 903	77 112	399 1551	98 349	0,4175 0,4887	22,80 77,20

ben báró Eötvös Miklós, nem tartottak itt lakást ekkoriban az Inczédyek, a Bánffyak, a Thoroczkay bárók, de a Barkóczy bárók sem.

A 13 bárói famíliát szolgáló 607 jobbágy közül a 109 örökös telki állománya a következőképpen oszlott meg: egész telkes: 5. Három jobbágnak volt 6/8 telke, kettőnek 5/8, negyvenötnek 4/8, hatnak 3/8, harmincötnek 2/8, míg 11-nek csak 1/8.

A 498 szabad menetelű jobbágy közül 91 volt egész telkes. 15-nek volt 7/8, 66-nak 6/8, 22-nek 5/8, 189-nek 4/8, 20-nak 3/8, 91-nek 2/8, 4-nek pedig 1/8 telke.

A megyében birtokos arisztokraták közül kettő emelkedik ki igazán, ha csak az úrbéres szolgáló népeket tekintjük: *gróf Károlyi Antal*, akinek egymagának 399 jobbágy, 90 házas és 17 házatlan zsellér szolgált; a másik *Desseffy Sámuel báró*, akinek a feleségével együtt 495 jobbágya, 118 házas zsellére és 22 alzellére volt Szabolcs megyében.

Az úrbéres szolgáló népekkel bíró köznemesek száma a megyében 356. Nekik összesen 2035 jobbágyuk, 1098 házas zsellérük és 233 házatlan zsellérük volt. A szóródás viszont ebben a kategóriában a legnagyobb. Van köznemes, akinek egy-két házas zsellére van mindössze, de van olyan is, akinek 30-40 jobbágy és ugyanannyi házas zsellér szolgált.²¹¹

A jobbágytartó nemesek egyes kategóriáinak az elkülönítése tanulságokkal szolgál. Fontos összefüggésekre enged következtetni. Mielőtt azonban ezekről szólnék, táblázatban mellékelem a jobbágytartó nemesek és a jobbágyaik megoszlásáról készített számsorokat, hogy mondanivalómat és következtetéseimet bizonyítva lássa az olvasó (6. táblázat).

A Szabolcs megyében élő jobbágyháztartások száma 1773-ban 4790 volt. Ezek közül örökösnek, tehát röghöz kötöttek találtatott 1144 családfő, a telkes jobbágyok 23,8%-a. A szabad menetelűek száma: 3646, arányuk 76,20%. Az örökös és szabad menetelű jobbágyok számának és arányának összevetése abból a szempontból is érdekes, hogy a szabad menetelűek, nagyobb mozgási szabadságuk mellett, gyakrabban köthettek kontraktust, írásban rögzített szerződést földesuraikkal jobbágyi terheik pénzben történő megváltására, ami a pénzgazdálkodás és árutermelés meghonosítását segítette elő, míg az örökös jobbágyok mozdulatlanságukra ítéltségükben alig-alig tehettek valamit sorsuk jobbítása érdekében. Ez utóbbiak – az investigatók tanúsága szerint – Mária Terézia úrbérrendezése előtt szinte valamennyien minden második hetet robotban töltötték, földesuraik kívánsága szerint hol igaerővel, hol gyalog. Ezért ennek a problémának a bővebb elemzésére a jobbágyok jellemzésével kapcsolatban még kénytelen leszek visszatérni. Azonban már itt megjegyzem, hogy a jogi személyek által bírt úrbéres földeken a jobbágyok 4,02%-a csak az örökös, míg 95,98%-a szabad. Ez az arány az egyetlen hercegi birtokon 11,94% és 88,06%. A grófi földeken: 20,57%, illetve 79,43%. A bárói földeken 17,96%, illetve 82,04%. A köznemesi birtokon ugrásszerűen megnövekszik az örökös jobbágyok aránya: 34,49%, míg a szabadoké: 65,51%. Ennek a magyarázata bizonyára összefügg azzal, hogy a köznemesek jobban ügyelték, vigyázták jobbágyaikat, birtokaikról nehezebb volt elszökni, elköltözni, és régi-régi kapcsolatok láncolták hozzájuk a szolgálónépeket.

A jobbágyok jogállásának a megoszlása mellett vagy még az előtt kellett volna szólnom a jobbágyok által használt telki állományról, illetve a telki hányadok megoszlásáról. Erről mind a 2., mind a 3. táblázat tartalmaz információkat. Értékelésüknél azonban nagyon óvatosan kell eljárunk. Egyrészt 1773-ban a tabellákba zsúfolt számsorok

fiktívek. Szabolcs megye 140 községéből alig egy tucatnyiban árulkodnak a valóságról. A falvak határai közös használatban vannak, sok helyen még divatozik az évenkénti nyilas osztás, és a jobbágyok zöme „tehetősége”, igás állatainak a száma arányában kapja mind az őszi, mind a tavaszi fordulóban az öt megillető szántóföldet.

Amikor az átlagokat, számsorokat összeállítottam, tudtam, és az olvasókat is szeretném figyelmeztetni, hogy az átlagok önmagukban keveset mondanak. Csupán egy-egy történelmi tendenciát érzékeltetnek, egy-egy jelenség érvényes vagy érvénytelen voltát húzzák alá. Az élet, a valóság sokkal tarkább annál, hogysem átlagokkal és százalékokkal minden esetben pontosan megragadható lenne. A Tisza mentén élő, rendszeresen csíkászó, halászó, vesszőt, nádat, sást vágó, azt esetleg háziipar-szerűen feldolgozó jobbágy élete, sorsa, életszínvonala sokkal jobb és gazdagabb lehet még akkor is, ha csak 1/8 telket birtokol, mint például egy regulázott határban fél telket bíró társáé. Ez azonban nem menti fel a történezt az alól a türelmes és időigényes munka alól, hogy a jelenségeket, egyedi eseteket tendenciává rendező átlagoknak és aprólékos számítást igénylő mérlegeléseknek alá ne vesse a társadalomban lezajló folyamatokat.

A nemesség másik rétege Szabolcsban az úrbéres földet és szolgálónépet nem birtoklók vagy *kurialisták*.

Sajnos, ebből az időből nem áll rendelkezésünkre olyan összeírás, amelyik tükrözné a kuriális birtokok nagyságát, vagy legalább a nemesek által bírt nemesi telkek számát. Így a nem jobbágytartó, tehát csak kuriális földet birtokló nemesek társadalmi helyzetéről, gazdasági állapotáról alig tudunk valamit. Vagyonosságuk, birtokaik minden bizonnyal a taksás és a jobbágytartó nemesek között jelölték ki társadalmi helyüket. A nemesi felkeléseket számbavevő, és azok iratait elemző dolgozat róluk is többet elmondhat majd.

A nemesség harmadik rétege: a *taksások*.

Legkevesebbet róluk és a rangban még náluk is lejjebb lévő jobbágytelken ülőkről és armalista nemesekről tud jelenleg a történetírásunk. A rendi hovatartozás jogi előnyeit élvezik ők is: voksolnak, képzettségüktől függő hivatalt vállalhatnak, vám-, híd- és vásárpénz fizetésére nem kötelezhetők; személyükben adómentesek: sem az állami, sem a megyei közterhekhez nem járulnak hozzá. Nemesi felkelés idején csak a birtoktalanokra kiszabható „főpénzt” fizetik. Megélhetésük alapja a bérelt föld vagy valamilyen hivatal, esetleg mesterség. Többnyire összefogva, több család bérel egy pusztát, egy nemesi birtokrészt, és azon gazdálkodnak. Előfordul az is, hogy paraszttal közösen bérelnek földet.²¹²

Hasonló sors vár gyermekeikre is. Lányaik hasonló sorsú és vagyonú taksásokhoz, armalistákhoz, kúriákon élőkhez mennek férjhez; olykor előfordul az is, hogy jobbágyokhoz, még inkább mesteremberek fiaihoz. Fiaik folytatják apjuk foglalkozását: földeket bérelnek, elvétele mesterséget tanulnak, katonának állnak, megyei vagy földesúri szolgálatban keresik meg a létfenntartáshoz szükséges javakat. A legtehetségesebbek egyike-másika kollégiumba kerül szolgadiáknak: prédikátor, „iskolatanító”, kántor, jegyző, pap, tisztartó, uradalmi pénztáros, ispán lesz belőlük.

Hétköznapjuk és jövedelmük alig, vagy éppen semmiben sem különbözik a parasztoktól. Lakásuk, bútoraik, termelési eszközeik, szerszámaik, de még a ruházatuk is hasonló a jobbágyokéhoz: alapanyaga kender és len. A státúumok nem tiltják ugyan tőlük a finomabb holmit, de pénzük aligha jut ilyesmire.

Mivel ingatlant nem bírnak, legfeljebb bérelnek, könnyen változtatnak lakóhelyet, attól függően, hogy hol tehetnek szert előnyösebb bérletekre. A XVIII. század utolsó harmadát megelőző időben gyakran találkozunk velük, mint korcsma, malom és más kisebb királyi haszonvételek bérlőivel is, de az 1770-es évektől a pénzben bővelkedőbb és a haszon iránt fogékonyabb zsidók sorra kiszorítják őket a csárdák, csapszékek, mészárszékek, malmok bérelteiből, s egyre sűrűbben a puszták és a nagyobb nemesi részbirtokok bérelteiből is. Sorsuk, gazdasági helyzetük, felemelkedési lehetőségük az idő múlásával és természetes szaporodásukkal arányosan romlik. Különösen súlyos csapás rájuk nézve az 1832/36-os országgyűlést követő határregulációk megszorodása, a közös határhasználat felszámolása.²¹³ A helyörténet-írás Szabolcs megyében nem tárta és nem dolgozta még fel általánosításra lehetőséget adó mértékben azt, hogy a fekete korcsmáltatással, tilalomrontással, tilos húsméréssel, határrendezésekkel kapcsolatos perek, zenebonák, „néplázadások”, falusi csetepaték előidézői között milyen számban találhatók armalista, taksás és kúriákon élő nemesek, de a szórványadatok azt bizonyítják, hogy az 1830-as évektől megszorodó ilyen jellegű társadalmi „kilengések” okozói között Szabolcs megyében vezető szerepet játszanak a taksás, armalista és kuriális nemesek.²¹⁴

Az 1774-es évben Szabolcs megyében 323 taksás nemes háztartást írtak össze a conscriptorok. Megoszlásuk azonban a legtarkább képet mutatja. A Hortobágy mellékén, ahol feltűnően sok a közbirtokos nemes, egyetlen taksást sem találtak, míg a Szabolcsi Mezőségben 112 családfőt, a Nyírségben pedig 99-et. Viszonylag magas a számuk a Rétközben és a Tiszaoldal községeiben. Elhelyezkedésükből ítélve regálé- és haszonbérlők lehettek, és elsősorban ott „szaporodtak” meg, ahol a nemesi földeket egy-két gazdagabb földesúr bírta és nem volt gyakorlat a közbirtokosi határhasználat. A megye 80 településén egyébként egyetlen taksás család sem található, míg 60 községben – közöttük egy-két mezővárosban – elég szórta éltek. Volt ahol csak 1-2 család, máshol 4-5 família, míg néhol 9-10 háznép. A legtöbb taksás nemes Tiszalökön található ekkoriban: 39 család. Oroszon 27; Tiszaeszláron 23; Tiszadadán 19; Tiszadobon 17; Ibronyban 16; Nyíregyházán 14. Pillanatnyilag ennyit tudunk róluk forrásokkal is bizonyíthatóan.

A jobbágyság

A nemesekről szólva majdnem mindent elmondtam már az úrbéres jobbágyságról is. Ez a két társadalmi osztály ugyanis egymás nélkül nem értelmezhető. A feudális viszonyok közepette feltételezik egymást. Nemcsak a megkülönböztetés okán, hanem a feudális létezés alapvető feltételeként is. A törvények, rendeletek, de maga a közép-kelet-európai társadalmi lét is a két osztály kölcsönös kapcsolatára épül. De úgy érzem, néhány szemponttal gazdagíthatom még azt a képet, amit a jobbágyokról vázoltam fel a nemességgel kapcsolatban.

Az egyik legalapvetőbb szempont a jobbágyok életterével kapcsolatos. A megye más-más földrajzi tájegységén más-más jellemzője ragadható meg a jobbágyok létezésének, életmódjának, társadalmi és gazdasági helyzetének. A legjellemzőbb mozzanat a jobbágyok telki hányadának alakulása. Ebből a szempontból az a legfeltűnőbb, hogy az egész telektől az 1/8-os alsó határig terjedő teljes struktúrát

lényegében csak két régióban találjuk meg: a *Nyírségben* és a *Szabolcsi Mezőségben*; a *Rétközben* található egy-egy 7/8-os és 6/8-os telek kiegészíti a struktúrát.

A másik feltűnő jellegzetesség, hogy a korabeli vármegyében a telki hányad nem érte el a féltelkes átlagot. Alig valamivel haladta meg a 7/16-os átlagszintet. A megyében számontartott 10 régió közül egyedül a Hortobágy mellékén használtak átlagosan fél teleknél többet a jobbágyok, megközelítően 9/16 résznyit. Az egyes régiókban a telki hányadok egyébként a következőképpen alakultak: *Tiszaoldal*: 3,08/8; *Erdőhát*: 1,72/8; *Nyírség*: 3,90/8; *Érmellék*: 3,43/8; *Rétköz*: 3,65/8; *Szabolcsi Mezőség*: 3,88/8; *Sziget*: 2,14/8; *Taktaköz*: 3,16/8; *Hortobágy melléke*: 4,21/8; *Szamos mente*: 2,93/8. A megyei átlag: 3,77/8.

A felsorolás egyértelműen árulkodik arról, hogy a korabeli jobbágytársadalom legnagyobb hányada a *Hortobágy mellékén* élt kizárólagosan a szántóföldi művelésből származó jövedelméből, míg a többi régióban ezt a tevékenységét egyre gyakrabban kellett kiegészítenie egyéb jövedelmekkel. Az *Erdőháton*, ahol a 2/8-os átlagot sem éri el a telki hányad, bizonyára fakitermeléssel, halászattal, a természet egyéb ajándékaival pótolták a földek kevéske hozamát. Hasonlóan járhatott el a *Sziget* három községének a lakossága is. A többi régióban a 3/8 fölötti telekátlag alighanem biztosította a legszűkösebb megélhetési lehetőséget a jobbágycsaládok számára, bár ez nem jelenti azt, hogy a természet fölkinálta lehetőségeket ne használták volna ki.

A jobbágyok életéről, sorsáról, társadalmi helyzetéről szólva, feltétlenül szükséges egy pillantást vetnünk jogi tagozódásukra. Feltűnő ebből a szempontból, hogy a *Tiszaoldal*, a *Rétköz* és a *Szamos menti falvak* „zsúfoltak” örökös jobbágyokkal, és ezekben a községekben viszonylag kevés a szabad menetelűek száma. Itt, ezekben a térségekben divatozott leginkább a jobbágyok 1773 előtti túlrobotoltatása, a kilencdszolgáltatás alól való mentessége. Mindhárom térségben 3/8 körüli a telekátlag. E jelenségnek bizonyára több oka van. Az igazi okokat hosszas, mindenre kiterjedő, messzi múltba visszavezető vizsgálat tárhatja csak fel majd, de az úrbérrendezés nyomán keletkezett források is sejtetni engedik, hogy az említett jelenség mindenképpen összefügg a tájegységek természeti védettséggel, az erdők, mocsarak, járhatatlan utak sokaságával, a rejtőzködő, pusztítások elől könnyen és hamar menedéket nyújtó táji adottságokkal. Minden bizonnyal azzal is, hogy a tájegységek birtokosai lassabban vagy egyáltalán nem cserélődtek. Elkerülték őket a történelem viharai.

Ez utóbbi megállapításokat erősíteni látszik a szabad menetelű jobbágyok térbeli elhelyezkedése. A *Hortobágy mellékén*, a *Szabolcsi Mezőségben* alig-alig találunk örökös jobbágyot. A *Hortobágy mellékén* 1 jobbágyot, a *Szabolcsi Mezőségben* összesen 22 telkes gazdát. A közbirtokosság jelenléte, a földbőség és a fent említett történelmi okok magyarázhatják e kettősséget.

Az említett kettősség nemcsak a történelmi múltra vonatkozóan enged következtetéseket levonni, hanem az úrbérrendezés korára, és a következő évtizedek társadalmi jellemzőire is. Az alsó-szabolcsi térségek lakossága dinamikus mozgásban, több-kevesebb állandósággal jellemezhető vándorlásban kellett hogy megvédje szabadságát. A gyakori földesúrcsere a régiók lakosságeltartó képességéig történő benépesedéséig lehetőséget adtak a kedvezőbb szolgálati feltételek kiharcolására, az írott szerződésekkel szabályozott földesúr–jobbágy viszony megteremtésére.

Gyermekeiket, utódaikat is könnyebben irányíthaták egyéb pályákra, más lakóhelyekre. E térségek lakói munkájuk nagyobb hányadát fordíthaták saját gazdaságuk gyarapítására, és a szerződésben rögzített, többnyire pénzben fizetett úrbéri terhek előteremtése hamarabb készítette őket az árutermelés elemeinek meghonosítására, takarékosagra, esetleg nagyobb szorgalomra. Mindezen jelenségekkel bizonyára összefügg az is, hogy az említett térségekben az úrbérrendezéskor felvállalt telekhányadok is nagyobbak, mint az örökös jobbágyokkal „zsúfolt” területeken, annak ellenére, hogy itt kuriális föld, pusztabérlési lehetőség sokkal bővebben állt az úrbéres lakosság rendelkezésére, mint máshol. Hogy mondanivalónk érthetőbb és bizonyítottabb legyen, táblázatban összegezzük az úrbéres lakosság jogi helyzetének és telki állományának régiókénti tagozódását (7. táblázat).

A táblázatból egyértelműen kitűnik, hogy a teljes jobbágyok jogi helyzetét követi a házas és házatlan zsellérek jogi helyzetének az alakulása. Szabolcs megyében az 1950 házas zsellérből 394 az örökös, 1556 pedig a szabad menetelűek száma. Százalékos arányuk: 20,4%, illetve 79,6%. A házatlan zsellérek száma 447 volt az úrbérrendezéskor, és közülük 101-et tartanak nyilván a tabellák örökösként (22%), míg 346-ot szabad menetelűként (78%). A házas és házatlan zsellérek regionális tagozódása mindenben követi a teljes jobbágyok regionális elhelyezkedését és tagozódását. Tehát mindhárom kategóriában ugyanazon törvényszerűségek és tendenciák érvényesültek.

Amikor a táblázatból leolvasható társadalmi jellemzőkről töprengünk, egy pillanatra sem szabad elfelejtenünk, hogy nem az egész adózó társadalomról szólunk, csupán arról az 1773-ban tabellákba rögzített 7187 úrbéres családról, akik az 1774-ben számba vett nemességgel együtt is nem egészen felét adják Szabolcs megye népességének. Mégis érdemes szembenéznünk ezen rétegek anyagi helyzetével.

Kezdjük talán visszajáról a sort. A házatlan zsellérek valószínűleg a legszegényebbek, bár nincs kizárva az sem, hogy számosan vannak közöttük szakértelemmel rendelkező mesterek, uradalmi kovácsok, szekérgyártók, és minden bizonnyal ide sorolták az összeírók az uraságok pásztorait: juhászokat, csordásokat, kondásokat, csikósokat. Közöttük kereshetjük a belső cselédek közül a kocsisokat, béreseket, méhészeket, jószággondozókat, a rangosabb kúriák, kastélyok, udvarházak kertészeit, a házas zsellérek és jobbágyok gyermekeinek önálló családot alapító, de még házra, lakásra szert tenni nem tudó tagjait vagy azok egy részét. A napszámmunkától a szakértelmet igénylő mesterségekig mindenféle munkát végezhettek. Jövedelmük a legkülönbözőbb színvonalon mozoghatott, és életmódjuk is a legnagyobb szóródást mutathatja. Mindez azonban csak feltételezés. Biztosabb fogódzót csak néhány középnemesi birtok gazdálkodásának a feltáráásával tudhatunk meg majdan róluk.

A házas zsellérek a következő kategória. Egyet bizonyosan állíthatunk róluk: mind beltelkük, mind kültelkük az 1/8-nyi telekhányad alatt van, de legeltetési joggal rendelkeznek, tehát bizonyos mértékű állattartás számukra szokásjog alapján, majd rendeletileg is biztosított. Fuvarozásból, napszámmunkából, bérelt földek műveléséből egyformán élhetnek. Megfelelő számú igásállat felnevelése esetén, ha van üres telek, bármikor telekre ülhetnek, jobbágyokká válhatnak. Valószínűleg akadnak közöttük szép számmal háziipart űzők: tetőfedők, teknővájók, kosárfonók, seprűkészítők, gyékényfeldolgozók, kaskészítők, vászonszövők, szappanfőzők, kékfestők, és ki tudná mind elsorolni, mennyi más munkát magukra vállalók.

7. táblázat

Az úrbéres lakosság jogi helyzetének és telki állományának megoszlása régióként

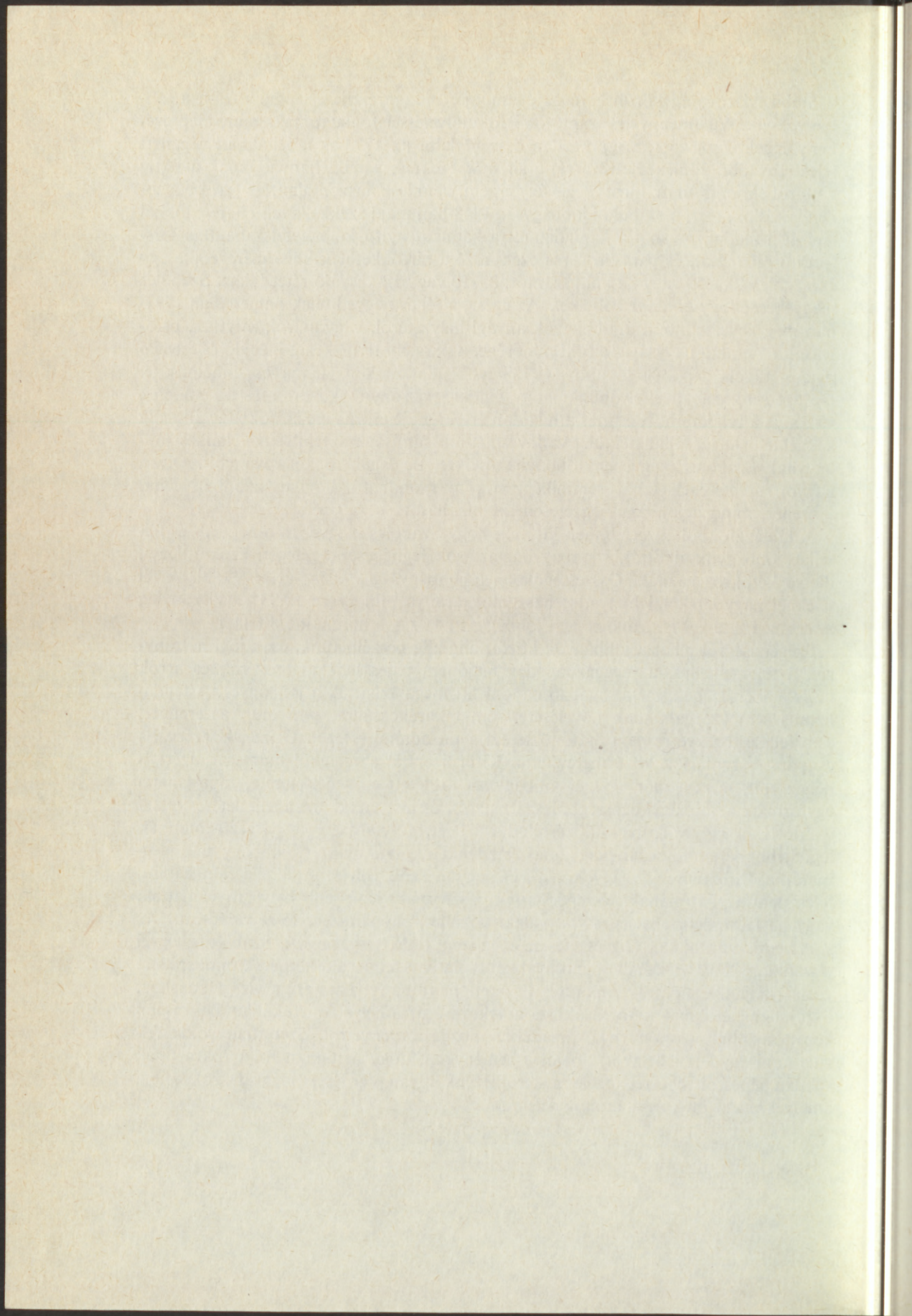
Régió	Telki állomány								Átlag	Úrbéresek jogállása					
	1/8	2/8	3/8	4/8	5/8	6/8	7/8	8/8		jobbágy		házas zselér		alzsellér	
										ö.	sz.	ö.	sz.	ö.	sz.
I. Tiszaoldal	—	—	—	133	47	67	19	3,08 / 8	230	38	119	38	21	12	
II. Erdőhát	—	—	—	—	10	37	32	1,72 / 8	50	29	9	10	1	—	
III. Nyírség	155	6	106	938	77	434	38	3,90 / 8	376	1410	105	564	29	113	
IV. Érmellék	—	—	—	28	—	6	3	3,43 / 8	2	35	—	42	—	5	
V. Rétköz	48	1	1	294	14	114	47	3,65 / 8	322	203	106	77	32	23	
VI. Szabolcsi Mezőség	55	12	25	712	18	210	2	3,88 / 8	22	1032	15	394	1	82	
VII. Sziget	6	—	—	40	—	4	10	2,14 / 8	10	51	10	1	—	—	
VIII. Taktaköz	—	—	—	87	4	60	1	3,16 / 8	24	128	20	61	1	11	
IX. Hortobágy melléke	159	—	—	289	—	191	37	4,21 / 8	1	675	2	355	—	96	
X. Szamos menti falvak	4	—	—	59	—	89	—	2,93 / 8	107	45	8	14	16	4	
Megyei összes:	427	19	132	2580	170	1212	189	3,77 / 8	1144	3646	394	1556	101	346	

Stabil, viszonylag körülírható az életmódja, munkarendje és foglalkozása a jobbágynak. Valamennyien szántóföldi földműveléssel foglalkoztak, mint alaptevékenységgel. Táblázatban igyekeztem összefoglalni az 1773-as tabellákban rögzített telekhányadot. Emlékeztetve arra, amit már ezeknek a telki hányadoknak a fiktív voltáról elmondottam, most mégis úgy érzem, nem lesz haszontalan, ha erről bővebben is szólok, mert a szabolcsi jobbágyság 1848-ban majd ezekkel a telki hányadokkal lépi át a feudalizmusból a kapitalizmusra kapukat nyitó jobbágyfelszabadítás sorsfordító pillanatát, és paraszti sorsa ezek közé a birtokkeretek közé merevedik. Egy egész telek 28–30 vagy 32 hold szántót, 8–10 vagy 12 kaszáló rétet takart Szabolcs megyében és egy holdnyi beltelket. Az egész, a fél és negyed telek önmagában 1773-ban még keveset mond a jobbágyok anyagi helyzetéről, vagyonáról, mert azt befolyásolta a család nagysága, a föld minősége, a paraszti termékeket igénylő és felvevő piacok távolsága, még inkább a jobbágyok állatainak a száma és minémősége. De azt sem szabad elfelednünk, hogy feudális viszonyok között más az emberek viszonya a tulajdonhoz, és más a tulajdon értékrendje és szerepe is. Jobbágy alig-alig képzelhető el igásállat nélkül. Az investigatiók tanúsága szerint egy féltelkes jobbágnak Szabolcs megyében többnyire 4 ökre, de legalább két lova volt. Olyan nagyon szegénynek tehát semmiképpen sem mondható. Jogilag azonban mind a zsellér, mind a jobbágy végzetesen kiszolgáltatott.

A táblázatokból egyértelműen kitűnik, hogy Szabolcs megyében a negyed- és féltelkes jobbágyok alkották a jobbágyháztartások legnépesebb rétegét. Ezek a négy-, illetve kétökrös gazdák. Összességükben a jobbágyság 79,05%-át tették ki. A fél teleknél nagyobb telki hányadot használók aránya mindössze 13,33%. Viszonylag kevés az 1/8 telkes is. Mindössze a jobbágyság 4,07%-a használt 1/8 telket.

Szegénységről tehát a jobbágyok között alig-alig beszélhetünk, csak jogi hátrányról, a felemelkedés, a meggazdagodás majdnem teljes lehetetlenségéről, és arról, hogy emberségében, méltóságában naponként megalázhatták a jobbágyot. A feudalizmus sem szorgalmának növelésére, sem takarékosagra, sem munkaszeretetre, sem felfelé törekvésre nem ösztönözte ezt a társadalmi réteget. Őrizte, konzerválta csupán, és szokások közé merevítette. Kitörni ebből a rétegből már csak azért is nehéz volt, mert a már egyszer jobbágnak született ember ismerete, tapasztalata egyformán a jobbágyközösségből származott, és ha szabad menetelű létére valaki vándorlásra vagy városba költözésre adta a fejét, folytathatta a paraszti munkát, legfeljebb bérelt földeken vagy más gazdánál napszámban. A jobbágy fiai megmaradtak többnyire jobbágyoknak. Ha nagyon szűk volt számukra a falu határa, felcsaphattak katonának, elszegődhettek pásztornak, legfeljebb betyárrá válhattak, vagy ha feltűnően tehetséges volt valaki közülük, pappá, szerzetessé válhatott.

Az elmondottakkal, természetesen, meg sem kíséreltem, hogy a Szabolcs megyei társadalom XVIII. századi állapotával kapcsolatban felmerülő kérdések mindenikére választ adjak. Csupán szempontokat szerettem volna felvillantani a vizsgálódáshoz, ösztönözni azoknak a forrásoknak a feltárására, amelyek birtokában pontosabb képet rajzolhatunk a megye társadalmi mozgástörvényeiről. Szerettem volna felvillantani egy-két jellemzőt, abban a reményben, hogy a munka folytatókra talál, s talán lépésről lépésre közelebb kerülhetünk olyan kérdések megválaszolásához, amelyekre ma még nem tudunk felelni.



Függelék

I. Úrbéres jobbágyok és zsellérek Szabolcs megye

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága									
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{1}{8}$		
I. 4. Aranyosapáti, I.	<i>I. Tiszaoldal</i>												
	1. gr. Barkóczy János	ö.	2									2	
	2. gr. Klobusiczky István	ö. sz.	2 1							2		1	
	3. gr. Gyulay Ferencné	ö. sz.	10 2					10 2					
	4. b. Barkóczy Károly	sz.	1									1	
	5. b. Horváth Józsefné	ö. sz.	2 3					1	1			2 2	1
	6. Eördögh Imre	ö.	2									2	
	<i>Összesen:</i>		25					13	3		8	1	
6. Benk	1. Vay László	ö.	9									9	
	2. Vay Mihály	sz. ö.	7							7			
	<i>Összesen:</i>		16						7		9		
8. Tiszabездé (Bezded)	1. b. Ghilányi	ö.	6				2					3	1
	2. b. Döry László	ö.	3						2			1	
	3. b. Zsenneyi László	ö.	3									2	1
	4. Sággy Mihály	ö.	2									1	1
	5. Jósa István	ö.	1									1	
	6. Petrovai Antalné	ö.	4						4				
	7. Péczely Ferenc	ö. sz.	2 1										2 1
	8. Ormos Imre	ö.	1						1				
	9. Somlyódy Ferencné	ö.	1										1
	10. Somlyódy György	—	—										
	11. Uszkay Imre	—	—										
	<i>Összesen:</i>		24				2	5	2		8	7	
9. Újkenéz (Cserepeskenéz)	1. Szentmarjay Istvánné örökösei	?											
	2. Erdődy István	?											
	<i>Összesen:</i>												
12. Eperjeske	1. Bégányi Lászlóné	ö.	18						18				
	2. Jósa Miklós												
	3. Vinkler László	ö.	1								1		
	<i>Összesen:</i>		19						18		1		

falvaiban az úrbérrendezés után (1773)

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
0 ⁵ / ₈	16	3							2	
2	20 ² / ₈	8								
1	7 ² / ₈	2							0 ² / ₈	
7	160 ⁴ / ₈	31							20 ⁴ / ₈	
1 ⁴ / ₈	34 ² / ₈	4		4					6 ² / ₈	
1	7 ² / ₈	2							0 ² / ₈	
2	22 ¹ / ₈	11								
2 ¹ / ₈	19 ¹ / ₈	4							1 ⁶ / ₈	
2	14 ⁴ / ₈	4							0 ⁴ / ₈	
				1						
19 ⁵ / ₈	301 ² / ₈	69		5					31 ⁴ / ₈	
8 ⁴ / ₈	72	22 ⁴ / ₈	4							
8	84	26 ² / ₈	2	1						
				3						
16 ⁴ / ₈	156	48 ⁶ / ₈	6	4						
11	61 ⁵ / ₈	20			5				3 ² / ₈	
5	28 ⁴ / ₈	10			3				2 ³ / ₈	
6	16 ³ / ₈	6			1				0 ² / ₈	
2	11 ³ / ₈	3							0 ⁷ / ₈	
1	7 ⁶ / ₈	2							0 ⁶ / ₈	
7 ⁴ / ₈	65 ² / ₈	13			1				9 ⁶ / ₈	
2	7 ² / ₈	2							0 ² / ₈	
1	4 ⁵ / ₈	—		1					1 ¹ / ₈	
2	13 ⁴ / ₈	6	1				1			
1	3 ⁵ / ₈	1							0 ¹ / ₈	
			1							
			1							
38 ⁴ / ₈	220 ¹ / ₈	63	3	1	10		1		18 ⁶ / ₈	
			1							
			1							
			2							
15	202 ⁴ / ₈	67 ⁴ / ₈	3		2				0 ⁶ / ₈	
1	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈	2							
16	210	70	5		2				0 ⁶ / ₈	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága									
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{8}{8}$		
16. Gyüre	1. öreg Leövey György	ö. sz.	1 3					1 2					1
	2. Erdőhegyi Gáspárné	ö.	1								1		
	3. Böszörményi Sámuel- né	sz.	1										1
	4. Nagy Sándor	ö.	2								2		
	5. Somlyódy István	ö.	1										1
	6. Kortsma Péter	sz.	1										1
	7. Horváth György	ö.	2										2
	8. Erdőhegyi Istvánné	sz.	1										1
	9. Erdőhegyi Andrásné	sz.	1										1
	<i>Összesen:</i>		13					3			3		7
17. Jéke	1. Szögyényi Jánosné												
	2. Szögyényi Imre												
	3. Berczik György	0											
	4. Pethő Ignác												
	5. Balogh Ferencné örökösei	sz.	1								1		
	6. Jékey István												
	7. Tömösváry Ferenc												
	<i>Összesen:</i>		1								1		
21. Kisnarsány	1. b. Horváth Józsefné	ö.	1										1
	2. Patay Sámuel	ö.	12							12			3
	3. Eötvös Sándorné	ö.	3										
	4. Krucsay László	ö.	1							1			
	5. Vay Ábrahámné	sz.	1										1
	6. Pogány László	ö.	2					2					
	7. Hunyady János	ö.	2							2			
	8. Hunyady Zsigmond	ö.	2										2
	9. Bercsényi József	ö.	2										2
	10. Péchy Imre	ö.	1										1
	11. öreg Leövey György és Nagy Péter												
	12. Elek György												
	<i>Összesen:</i>		27					2	15		10		
24. Aranyosapáti, 2. (Kopócsapáti)	1. gr. Gyulay Ferencné	ö.	1					1					
	2. b. Horváth Józsefné	ö.	1										1
	3. Eördögh Imre												
	4. Balogh Sándorné												
	5. Kvalikránó Mihály												
	6. Póczik András örökösei												

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
1 2 ² / ₈ 0 ⁴ / ₈	14 31 ⁴ / ₈ 7	4 9 2	1	1						
0 ² / ₈ 1 0 ² / ₈ 0 ² / ₈ 0 ⁴ / ₈ 0 ² / ₈	3 ⁴ / ₈ 14 3 ⁴ / ₈ 3 ⁴ / ₈ 7 3 ⁴ / ₈	1 4 1 1 2 1		2						
6 ² / ₈	87 ⁴ / ₈	25	1	5						
				2		1 1				
				2						
2	7 ⁴ / ₈	2		1		1 1				
2	7 ⁴ / ₈	2		5		4				
0 ⁴ / ₈ 8 ⁴ / ₈ 1 ⁴ / ₈ 0 ⁴ / ₈ 0 ⁴ / ₈ 2 1 1 1 0 ⁴ / ₈	7 126 21 10 ⁴ / ₈ 8 28 21 14 14 7	2 36 ² / ₈ 6 3 ¹ / ₈ 1 8 6 ² / ₈ 4 4 2	1 6		1 1			4	1	
			1		1			2		
17	256 ⁴ / ₈	72 ⁶ / ₈	8		4				6	
2 0 ⁴ / ₈	11 ⁴ / ₈ 8	6 1							1	
			3 2 1 1	1						

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágý		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{8}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{1}{8}$	
26. Nyírlövő (Lövő)	7. Szentmarjay István örökösei	sz.	1									1
	Összesen:		3				1			1		1
	1. Leövey Ádám	ö.	3								3	
	2. öreg Leövey György	sz.	2								2	
	Összesen:		5								5	
	1. Vay László	ö.	2								2	
		sz.	2								2	
	2. Lónyay Gáborné	sz.	3								3	
	3. öreg Leövey György	sz.	3								3	
	Összesen:		7								7	
27. Mezőladány (Örmező)	1. Pethry Sándor	sz.	5								5	
	2. Póczik András örökösei	ö.	1									1
	Összesen:		6								5	1
	1. Bárczy Lászlóné	ö.	8					8				
		sz.	2					2				
	2. Bárczay Julianna	ö.	11					11				
	Összesen:		21					21				
	1. gr. Teleki család	ö.	20					20				
	Összesen:		20					20				
	28. Lövőpetri	1. gr. Gyulay Ferencné	ö.	13					13			
2. b. Barkóczy Károly		ö.	1						1			
3. gr. Klobusiczky István		sz.	1						1			
4. Eötvös Sándorné		sz.	1							1		
5. b. Eötvös Miklós		sz.	1									1
6. Lónyay Ferenc		sz.	1									1
7. Lónyay László		sz.	1									1
8. Horváth György		sz.	1									1
Összesen:			18					13	2	1		2
1. Bárczay Lászlóné		ö.	23					23				
Összesen:		23					23					
29. Mándok	1. gr. Teleki család	ö.	20					20				
	Összesen:		20					20				
	1. gr. Gyulay Ferencné	ö.	13					13				
	2. b. Barkóczy Károly	ö.	1						1			
	3. gr. Klobusiczky István	sz.	1						1			
	4. Eötvös Sándorné	sz.	1							1		
	5. b. Eötvös Miklós	sz.	1									1
	6. Lónyay Ferenc	sz.	1									1
	7. Lónyay László	sz.	1									1
	8. Horváth György	sz.	1									1
Összesen:		18					13	2	1		2	
1. Bárczay Lászlóné	ö.	23					23					
Összesen:		23					23					
30. Tisza- mogyorós (Mogyorós)	1. gr. Teleki család	ö.	20					20				
	Összesen:		20					20				
	1. gr. Gyulay Ferencné	ö.	13					13				
	2. b. Barkóczy Károly	ö.	1						1			
	3. gr. Klobusiczky István	sz.	1						1			
	4. Eötvös Sándorné	sz.	1							1		
	5. b. Eötvös Miklós	sz.	1									1
	6. Lónyay Ferenc	sz.	1									1
	7. Lónyay László	sz.	1									1
	8. Horváth György	sz.	1									1
Összesen:		18					13	2	1		2	
1. Bárczay Lászlóné	ö.	23					23					
Összesen:		23					23					
31. Nagyvársány	1. gr. Teleki család	ö.	20					20				
	Összesen:		20					20				
	1. gr. Gyulay Ferencné	ö.	13					13				
	2. b. Barkóczy Károly	ö.	1						1			
	3. gr. Klobusiczky István	sz.	1						1			
	4. Eötvös Sándorné	sz.	1							1		
	5. b. Eötvös Miklós	sz.	1									1
	6. Lónyay Ferenc	sz.	1									1
	7. Lónyay László	sz.	1									1
	8. Horváth György	sz.	1									1
Összesen:		18					13	2	1		2	
1. Bárczay Lászlóné	ö.	23					23					
Összesen:		23					23					
34. Tor- nyospálca (Pálca)	1. gr. Teleki család	ö.	20					20				
	Összesen:		20					20				
	1. gr. Gyulay Ferencné	ö.	13					13				
	2. b. Barkóczy Károly	ö.	1						1			
	3. gr. Klobusiczky István	sz.	1						1			
	4. Eötvös Sándorné	sz.	1							1		
	5. b. Eötvös Miklós	sz.	1									1
	6. Lónyay Ferenc	sz.	1									1
	7. Lónyay László	sz.	1									1
	8. Horváth György	sz.	1									1
Összesen:		18					13	2	1		2	
1. Bárczay Lászlóné	ö.	23					23					
Összesen:		23					23					

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészíté- se, hold
			házas		háztalan		belső telek pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1								
3	23	8	7	1					1	
3	26 ⁶ / ₈	4	4			1			4 ² / ₈	
2	16 ⁴ / ₈	4	3	1		1			1 ⁴ / ₈	
5	43 ² / ₈	8	7	1		2			5 ⁶ / ₈	
2	0	21								
2	0	21								
3	31 ⁴ / ₈	0		1					9	
				2						
7	31 ⁴ / ₈	42		3					9	
4	42	0							12	
0 ⁴ / ₈	5 ² / ₈	0							1 ⁴ / ₈	
4 ⁴ / ₈	47 ² / ₈	0							13 ⁴ / ₈	
9	159 ⁴ / ₈	0	13		1				?	
2	40	0		3		2				
14 ⁴ / ₈	218 ² / ₈	0	20			1			?	
25 ⁴ / ₈	417 ⁶ / ₈	0	33	3	1	3			126 ² / ₈	
20	300	100	12	3						
20	300	100	12	3						
12	182 ⁴ / ₈	52					0 ⁴ / ₈		0 ⁴ / ₈	
0 ⁶ / ₈	10 ⁴ / ₈	3								
0 ⁶ / ₈	10 ⁴ / ₈	3		1						
0 ⁴ / ₈	7	2								
				2						
0 ² / ₈	3 ⁴ / ₈	1		1			0 ⁶ / ₈			
				1			1			
0 ² / ₈	3 ⁴ / ₈	1								
14 ⁴ / ₈	217 ⁴ / ₈	62		5			0 ⁴ / ₈	1 ⁶ / ₈	0 ⁴ / ₈	
37	322	138	19	1		3				
37	322	138	19	1		3				

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{3}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{1}{8}$	
35. Papp (Pap)	1. b. Horváth Józsefné	ö.	4					1			3	
	2. Ramocsaházy Istvánné	ö.	5					5				
	3. Szőgyényi Imre	ö.	4					2			2	
	4. Jármly László és Szunyoghy Antal	sz.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		14					8			6	
39. Tiszaszent- márton (Szentmárton)	1. Lónyay Ferenc	ö.	7					7				
	2. Bárczy Lászlóné	sz.	1								1	
	3. Lónyay Gáborné	sz.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		9					7			2	
44. Zsurk	1. Lónyay Ferenc	ö.	17					17				
	<i>Összesen:</i>		17					17				
II.	<i>II. Erdőhát</i>											
1. Ágtelek	1. b. Horváth Józsefné	ö.	7									7
	2. Ormos Imre	ö.	2									2
	1. Sággy Mihály	ö.	4									4
	4. Jósa Miklós	ö.	2									2
	5. Jósa István	ö.	1									1
	6. Krucsay László	ö.	2									2
	7. Ungvári jezsuiták	ö.	2									2
	<i>Összesen:</i>		20									20
13. Eszény	1. Ghilányi László	ö.	1									1
		sz.	1									1
	2. b. Brémer	sz.	1								1	
	3. Jósa Miklós	sz.	2								2	
	4. Jósa István	sz.	3									3
	5. Sággy Mihály	sz.	1								1	
	6. Petrovayné örökösei	sz.	4								4	
	7. Ormos Imre	sz.	10						10			
	8. Szunyoghy István	ö.	3								3	
	9. Farkas Pál	ö.	1								1	
	10. Mocsári konvent	ö.	1									1
	11. Nagyváradi káptalan	sz.	3									3
	12. Jászói konvent	sz.	1									1
	13. Horváth György											
	14. Krucsay Márton	sz.	1								1	
	15. Lónyay Ferenc	sz.	1									1
16. Görgei uradalom												

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
3 ⁴ / ₈	41 ⁴ / ₈	8	2		1				6 ⁴ / ₈	
8 ⁴ / ₈	88 ² / ₈	10							18 ² / ₈	
4	53 ⁴ / ₈	6		1					11 ⁴ / ₈	
2	7 ² / ₈	2							0 ² / ₈	
18	190 ⁴ / ₈	26	2	1	1				36 ⁴ / ₈	
10	105	35	2		1					
1 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈								
13	120	40	2		1					
25	234	85	12		2					
25	234	85	12		2					
9	28	10 ⁴ / ₈	3							
2 ⁴ / ₈	8	3	2							
1	16	6								
2	8	3								
2	4	1 ⁴ / ₈								
2	8	3								
2	8	3								
20 ⁴ / ₈	80	30	5							
2	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈								
1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈								
2	7	2 ⁴ / ₈								
2	14	5								
4	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈								
1	7	2 ⁴ / ₈								
4 ⁴ / ₈	28	10								
14 ⁴ / ₈	105	37 ⁴ / ₈	4	2	1					
4 ⁴ / ₈	21	7 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	7	2 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈								
4	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈								
1 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈								
1	7	2 ⁴ / ₈			1					
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈			1					

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	
37. Szabolcs	17. Szógyényi Imre	sz.	1									1
	18. Szógyényi János											
	Összesen:		35						10	13	12	
III. Anarcs	1. Leleszi konvent	ö.	24								24	
	Összesen:		24								24	
	III. Nyírség											
3. Anarcs	1. gr. Teleky Jánosné	ö.	20		1			19				
	Összesen:		20		1			19				
	1. gr. Teleky Jánosné	ö.	3			3						
	2. b. Dóry László	ö.	16			3		13				2
	3. Balogh Sándor	ö. sz.	1 1					1				1
5. Szabolcsbáka (Báka)	Összesen:		23			6		14			3	
	1. gr. Károlyi Antal	sz. ö.	1 6					1 6				
	2. gr. Dóry Ferenc	sz.	2						2			
	3. gr. Gyulay Ferencné	sz.	1							1		
	4. b. Dessewffy Sámuel	ö.	1									1
	5. Bay László	ö.	1									1
	6. Pethry Sándor	ö.	2				2					
	7. Nagy Péter	ö.	1								1	
	8. Horváth György	sz.	1								1	
14. Gemzse	Összesen:		16					2	7	2	3	2
	1. gr. Palocsayné örökösei	ö.	1					1				
	2. gr. Haller											
	3. Szunyoghy György	ö.	1				1					
	4. Csuha László	ö.	1							1		
	5. Balla István	ö. sz.	3 2					3 2				
	6. Csuha Ferenc											
	7. Dálnoky Gábor											
	8. Kvalikiné asszony											
	9. Dolinay Gábor	sz.	1					1				
	10. Szendrey János											
	11. Erdőhegyi Sándor											
15. Gyulaláza	Összesen:		9					2	6	1		

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈		1 1						
46 ⁴ / ₈	238	85	4	7	1					
17	180	60		3						
17	180	60		3						
46	307 ³ / ₈	95	1		2				21 ⁷ / ₈	
46	307 ³ / ₈	95	1		2				21 ⁷ / ₈	
6	63	27	11							
24 ⁴ / ₈	245	105								
2	44	6								
1 ⁴ / ₈	14	6								
1 ⁴ / ₈	7	3								
35 ⁴ / ₈	343	147	11							
1	15	6								
6	90	36								
1 ⁴ / ₈	22 ⁴ / ₈	9							0 ¹ / ₈	
1	7 ² / ₈	3								
1 ⁴ / ₈	3 ¹ / ₈	1 ⁴ / ₈								
1	3 ³ / ₈	1 ⁴ / ₈								
2	37 ⁶ / ₈	15								
1 ⁴ / ₈	7	3								
1 ⁴ / ₈	7	3								
17	193	78							0 ¹ / ₈	
2	20	5	1						2 ⁴ / ₈	
			1							
0 ⁴ / ₈	20 ³ / ₈	5							2 ⁷ / ₈	
0 ⁴ / ₈	10 ⁵ / ₈	4 ⁴ / ₈							0 ¹ / ₈	
3 ⁴ / ₈	42	18								
2 ⁴ / ₈	28	12	0	6						
				1						
				2						
				2						
2	14 ⁴ / ₈	5		1					0 ⁴ / ₈	
				2						
				1						
11	135 ⁴ / ₈	49 ⁴ / ₈	2	15					6	

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{8}{8}$	
18. Nyírkársz	1. gr. Dóry Ferenc	ö. sz.	6 24					6 24				
	2. Vay Mihály											
	3. Kölcsey György											
	4. Kálmánchelyi István											
	5. Tömösváry Ferenc	ö.	1								1	
	6. Kereky Ferenc											
	7. Fejér András	sz.	1				1					
	8. Petneházy-örökösök											
	<i>Összesen:</i>		32				1	30			1	
32. Napkor	1. Kállay György	sz.	12					12				
	2. Kállay Ferenc	sz.	12					12				
	3. Kállay László	sz. ö.	6 2					6 2				
	<i>Összesen:</i>		32					32				
38. Székely	1. Zoltán Pál	ö.	10								10	
	<i>Összesen:</i>		10								10	
40. Nyírtass (Tass)	1. Krucsay László	ö.	11					11				
	2. b. Horváth Józsefné	ö.	1					1				
	3. Lónyay Zsigmondné	ö.	3					3				
	4. Melczer Pál	ö. sz.	1 4					1			4	
	5. Eröss György	ö.	4								4	
	6. Mocsári pálosok	sz.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		25					16		9		
41. Nyírtét (Tét)	1. Bónis Mihály	ö. sz.	2 3					2 3				
	2. Bónis István	ö. sz.	2 4					2 4				
	3. Bónis László	ö. sz.	4 2					4 2				
	4. Bónis György örökösei	ö.	2					2				
	5. Zoltán Péter örökösei	ö.	1					1				
	6. Bökény Sándor	sz.	1					1				
	<i>Összesen:</i>		21					21				
	1. gr. Barkóczy János	sz.	3					3				
	2. Pribeky Ádámné, Ibrányi Krisztina	sz.	3					3				

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
10 ⁴ / ₈	84	36	1							
27	336	144		21		2				
				1						
				3						
				3		3				
1	7	3	1							
			1							
2	17 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈				1				
				1						
40 ⁴ / ₈	444 ⁴ / ₈	190 ⁴ / ₈	3	29		6				
18 ⁴ / ₈	168	72		6						
14 ⁴ / ₈	168	72		5						
6 ⁴ / ₈	84	36		5						
2	28	12								
41 ⁴ / ₈	448	192		16						
17	70	30	12		5					
17	70	30	12		5					
22	154	66	6		2					
2	14	6								
6	42	18			1					
2	14	6								
8	42	18		1						
7 ⁴ / ₈	42	18								
1 ⁴ / ₈	10 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈								
49	318 ⁴ / ₈	136 ⁴ / ₈	6	1	3					
4	28	12								
6	42	18				1				
4	28	12								
8	56	24				2				
8	56	24								
4	28	12								
4	28	12								
2	14	6								
2	14	6								
42	294	126				3				
2	53 ⁷ / ₈	18 ⁶ / ₈							0 ⁷ / ₈	
3	52 ⁷ / ₈	18 ⁶ / ₈							0 ³ / ₈	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága									
		jogál- lása	száma	1/8	7/8	1/8	2/8	4/8	3/8	2/8	1/8		
45. Balkány	3. Gencsy Zsigmond	ö.	1					1					
		sz.	1					1					
	4. Somossy László	sz.	1				1						
	5. Keczer László	sz.	4				4						
	6. Osváth Imre	sz.	1				1						
	7. Bán László	ö.	1					1					
	8. Bán Ferencné	ö.	1							1			
	9. Szegedy István	ö.	1									1	
	10. Csucs András	sz.	1								1		
	11. Papp Péter	sz.	1								1		
	12. Korda Ferenc												
	13. Sipos Ferenc												
	14. Sipos György												
		Összesen:		19				12	3		3		1
46. Biri	1. Kállay János	sz.	8					7		1			
	Összesen:		8					7		1			
50. Nyírgelse (Gelse)	1. Nyiczky Ferencné	ö.	1							1			
		sz.	12							12			
	2. b. Desseffy Sámuelné	sz.	4							4			
	3. Orosz István	sz.	3									3	
	4. Hetey Mihály												
	5. Hetey László												
	6. Csernyiczky Pál												
	Összesen:		20							17		3	
51. Geszteréd	Geszteréd: Pusztá (praedium),												
52. Érpatak (Hugyaj)	1. Desseffy Tamásné	sz.	55					55					
	Összesen:		55					55					
53. Nagykálló, I (Kiskálló)	1. Kállay György	sz.	2					2					
	2. Kállay Ferenc	sz.	2					2					
	3. Kállay László	sz.	2					2					
	Összesen:		6					6					
	1. gr. Barkóczy János												
	2. gr. Klobusiczky István	ö.	1					1					
	3. b. Eötvös Miklós	ö.	2					2					
		sz.	1									1	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		házatlan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
0 ⁴ / ₈	14 ² / ₈	5							0 ² / ₈	
1	14	5		4						
1	17 ⁵ / ₈	6 ² / ₈							0 ¹ / ₈	
6 ⁴ / ₈	69 ² / ₈	25		1					0 ³ / ₈	
0 ⁴ / ₈	17 ⁷ / ₈	6 ² / ₈							0 ³ / ₈	
0 ⁴ / ₈	14 ² / ₈	5	1						0 ² / ₈	
0 ⁴ / ₈	7	2 ⁴ / ₈								
0 ² / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈	1							
0 ⁴ / ₈	7	2 ⁴ / ₈								
1	7	2 ² / ₈								
				1						
				1						
				1						
17 ² / ₈	278	98 ⁴ / ₈	2	8					2 ⁵ / ₈	
16	105	45		2						
16	105	45		2						
1	10 ² / ₈	0							39	
10	124	0		1		2			11	
4	41	0				1			4 ¹ / ₈	
1 ⁴ / ₈	15 ³ / ₈			3						
				0		2				
						1				
						1				
16 ⁴ / ₈	190 ⁵ / ₈	0		4		7			54 ¹ / ₈	
26 ⁶ / ₈	1059 ¹ / ₈	55		3		4			289 ¹ / ₈	
26 ⁶ / ₈	1059 ¹ / ₈	55		3		4			289 ¹ / ₈	
2	42	0		4		1			12	
2	42	0		6		1			12	
2	42	0		6		3			12	
6	126	0		16		5			36	
				1			3			
1	14	6								
2	28	12								
0 ² / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈		7						

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$		
54. Nyírmihálydi (Mihálydi)	4. Sággy Mihály											
	5. Némethy Antal	ö.	1					1				
	6. Kutassy-örökösök	sz.	1									1
	7. Vályi Sándor											
	8. Sipos György	ö.	1							1		
	9. Dibáczy József											
	10. Meleczy Antal											
	<i>Összesen:</i>		7					3	1	1		2
56. Nagykálló, 2 (Kálló)	1. Kállay György	sz.	8					8				
	2. Kállay József	sz.	6					6				
	3. Kállay Ferenc	sz.	8					8				
	4. Kállay Mihály	sz.	6					6	0			
	5. Kállay János	sz.	6					6				
	6. Kállay István és Kállay Antal	sz.	6					6				
	7. Kállay László	sz.	8					8				
	<i>Összesen:</i>		48					48				
57. Nyír- adony (Adony)	1. Rác Demeter	sz.	73									73
	<i>Összesen:</i>		73									73
60.	<i>Szakoly: Pusztá</i>	(praedium)										
	1. Vay István	ö.	8					8				
68. Berkesz		sz.	2					2				
	2. Bégányi György	ö.	2					2				
68. Berkesz	3. Jósa Miklós	ö.	1					1				
	4. Jászay László	ö.	3					3				
68. Berkesz	5. Bégányi Ferencné	ö.	7					7				
	6. Kocsár István	ö.	3					3				
	<i>Összesen:</i>		26					26				
89. Nyír- egyháza	1. b. Dessewffy Sámuel	ö.	11	5				2				4
	2. Károlyi Antal és b. Dessewffy Sámuel	sz.	479	138	5	85	9	180	14			48
	<i>Összesen:</i>		490	143	5	85	9	182	14			52
90. Oros	1. Kállay József	sz.	11					11				
	2. Kállay Antal és István	sz.	10					10				
	3. Csákányi József	sz.	2					2				
	<i>Összesen:</i>		23					27				

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
0 ⁶ / ₈ 0 ² / ₈ 0 ⁴ / ₈	7 3 ⁴ / ₈ 7	9 1 ⁴ / ₈ 3		2 1 2 2						
4 ⁶ / ₈	63	33	1	19				4	1	
17 7 ⁴ / ₈ 15 ⁴ / ₈ 8 ⁴ / ₈ 7	149 ⁶ / ₈ 117 ² / ₈ 153 ² / ₈ 116 ⁶ / ₈ 114 ⁴ / ₈	6 2 3 2 5		18 25 10 17 16		1 2 1 1				42 33 ² / ₈ 41 ² / ₈ 32 ⁶ / ₈ 30 ⁴ / ₈
9 14	114 ⁴ / ₈ 156 ⁴ / ₈	4 1		11 22		1 2				30 ⁴ / ₈ 44 ⁴ / ₈
78 ⁴ / ₈ 57	922 ⁴ / ₈ 584	23 219		119 8		8 3				254 ⁶ / ₈ 219
57	584	219		8		3				219
16 2 ⁴ / ₈ 4 ⁴ / ₈ 2 3 ⁴ / ₈ 12 4	112 28 28 14 42 98 42	44 11 ⁶ / ₈ 10 ⁶ / ₈ 5 ⁴ / ₈ 17 ⁶ / ₈ 39 ⁴ / ₈ 17 ⁴ / ₈		3		1 1				
44 ⁴ / ₈ 14	364 196	146 ⁶ / ₈ 84	3 3	3	1 1	1 1				
641 ⁴ / ₈	8981	3849		74		17				
655 ⁴ / ₈ 11 10 2	9177 154 140 28	3933 66 60 12	3 2 4	74 6 13 1	1 1	17 2				
23	322	138	6	20	1	2				

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	
92. Nyírpazony (Pazony)	1. Elek Sándor	ö.	6					2			4	
		sz.	8					7			1	
	2. Ibrányi Károly	sz.	2					2				
	3. Komjáthy Jakab	ö.	4					4				
	4. Vályi György	ö.	1								1	
	5. Korda László	sz.	2					1			1	
	6. Elek György	ö.	2					2				
		sz.	2					1			1	
	7. Elek László	ö.	3					1			2	
	8. Bay György	ö.	1								1	
	sz.	1								1		
9. Jármly Jánosné	ö.	1					1					
10. Nyárády György	ö.	1					1					
	<i>Összesen:</i>		34					22			12	
97. Sényő	1. Nyiczky Ferencné	ö.	2					2				
	2. Zoltán István	ö.	1					1				
	3. Ormós György	ö.	1				1					
	4. Nyárády György	ö.	1				1					
	5. Maretz Pál	ö.	3				1			2		
	6. Tolvaly Ferenc	ö.	2							2		
	7. Szegedy István	sz.	1							1		
	8. Bán Ferencné											
	<i>Összesen:</i>		11				2	4		5		
104. Nyírtura (Tura)	1. Jármly Gáborné	ö.	6					6				
		sz.	5					5				
	2. Kállay Mihály	sz.	2							2		
	3. Patay Sámuel	sz.	1					1				
	4. Nyiczky Ferencné	sz.	1							1		
	5. Mikó Tamás	ö.	1					1				
	sz.	1					1					
6. Fejér uraság	sz.	1								1		
	<i>Összesen:</i>		18					14		4		
108. Apagy	1. Zoltán Pál	ö.	8					4		4		
		sz.	3							2	1	
	2. Apagyi László	ö.	2					2				
		sz.	1							1		
	3. Apagyi Ferencné	ö.	1							1	1	
		sz.	1							1		
4. Apagyi István												
5. Puskás Mihályné	ö.	1								1		
6. Zoltán István	sz.	1								1		
	<i>Összesen:</i>		18					6		9	3	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
8	56	22								
9	105	44 ² / ₈				1				
4	28	11								
5	56	23 ⁴ / ₈	2							
1	7	2 ⁶ / ₈								
3	21	8 ² / ₈								
2 ⁴ / ₈	28	11 ⁶ / ₈				0				
2	21	8 ⁶ / ₈				1				
4	28	11								
0 ⁴ / ₈	7	3								
1	7	2 ⁶ / ₈								
2	14	5 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	14	5 ⁶ / ₈								
43 ⁴ / ₈	392	160 ² / ₈	2			2				
1 ⁶ / ₈	30	12 ¹ / ₈				1				
1	15	6	1			1				
0 ⁴ / ₈	18 ⁶ / ₈	7 ⁷ / ₈								
1	18 ⁶ / ₈	7 ⁵ / ₈				1				
2 ⁴ / ₈	30	11 ⁶ / ₈				1				
1 ⁴ / ₈	14 ⁶ / ₈	6								
1	7 ⁴ / ₈	2 ⁶ / ₈				1				
9 ² / ₈	134 ⁶ / ₈	54 ¹ / ₈	1			4	1			
11 ⁴ / ₈	84	33 ² / ₈								
11	70	27		5						
1 ⁴ / ₈	14	5 ² / ₈								
2	14	5 ⁴ / ₈		0						
2	7	2 ² / ₈		1						
0 ⁴ / ₈	14	6 ² / ₈								
0 ⁴ / ₈	14	6 ² / ₈								
0 ⁴ / ₈	7	3								
29 ⁴ / ₈	224	88 ⁶ / ₈		6						
12 ¹ / ₈	88	29 ⁴ / ₈	3			1			3 ⁶ / ₈	
3	18	6 ⁴ / ₈		3			2		0 ⁴ / ₈	
1 ⁴ / ₈	28 ² / ₈	12				1			0 ² / ₈	
1	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈		2			2		0 ² / ₈	
1	4	1							0 ¹ / ₈	
1 ⁴ / ₈	8	1 ⁴ / ₈		1					1	
				1						
0 ⁴ / ₈	4	1				1			0 ⁴ / ₈	
1	8	2							0 ⁵ / ₈	
22	165 ⁶ / ₈	56	3	7	3	4			7	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$		
109. Baktaló- rándháza, I. (Bakta)	1. gr. Haller József	ö.	5					2			3	
		sz.	11					2			9	
	2. b. Dessewffy Sámuel	sz.	6					1			5	
	<i>Összesen:</i>		22					5			17	
110. Nyírbátor	1. gr. Károlyi Antal	sz.	123	10		13		66	29		5	
	2. A községé											
	<i>Összesen:</i>		123	10		13		66	29		5	
111. Nyírbétek (Bétek)	1. Kállay János	sz.	25					25				
	2. Kállay Ferencné	sz.	16					14			2	
	3. Kállay László	sz.	5					3			2	
	4. Irinyi György											
	<i>Összesen:</i>		46					42			4	
112. Besenyőd	1. Bónis István	ö.	1						1			
	2. Madácsy György	ö.	1								1	
	3. Béra Mihály											
	4. Fazekas István											
	5. Török István											
	6. Tussay György											
	7. Elek Baltazárné	ö.	1								1	
	8. Szunyoghy János											
	9. Cseresnyey István											
	<i>Összesen:</i>		3						1		2	
113. Bogát (Nyírbogát)	1. Ormós Miklós	sz.	10					10				
	2. Horváth Józsefné	ö.	1					1				
		sz.	13					13				
	3. Vityi Gábor	sz.	1					1				
	4. Komoróczy László	sz.	1								1	
	5. Vityi Miklós	ö.	1									1
	6. Újlaky László	ö.	1						1			
	7. Szunyoghy Ferencné	sz.	1					1				
<i>Összesen:</i>		29					26	1		1	1	
114. Encsencs	1. Fekete István	ö.	1					1				
		sz.	16					16				
	2. Fekete Mihályné	sz.	13					13				
			2					2				
	<i>Összesen:</i>		32					32				

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
5 11 ⁶ / ₈ 6 ⁶ / ₈	52 ⁴ / ₈ 96 ⁴ / ₈ 52	21 39 21	1	2 3	0	5				
23 ⁴ / ₈ 118 ⁶ / ₈	201 1822	81 778 ⁴ / ₈ 45	1	5 41	0	5 7			5 ⁴ / ₈	
118 ⁶ / ₈ 25 15 4	1822 327 170 26	823 ⁴ / ₈ 198 145 58		41 1 3 1		7 3 4 2			5 ⁴ / ₈	
44 1 ⁴ / ₈ 1	523 13 ⁴ / ₈ 10	401 3 1		5 1 1 1 1		9			1 ⁴ / ₈ 2	
1 3 ⁴ / ₈ 19 ⁴ / ₈ 2 25 2 2 1 1 ⁴ / ₈ 2	10 33 ⁴ / ₈ 140 14 152 15 ⁴ / ₈ 10 5 9 14	1 5 60 6 78 4 0 0 6 6		1 1 1 1	0	5 2 5			2 1 ⁴ / ₈ 3 1 ⁴ / ₈	
55 1 16 13 2	359 ⁴ / ₈ 16 256 208 32	160 6 96 78 12	1	2	0	7			6	
32	512	192								

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$		
116. Ór	1. Komoróczy László	ö.	7								7	
	2. Vay László	sz.	1								1	
	3. Coloni in Fundis perse aquisitis degentés	sz.	2								2	
	Összesen:		10								10	
117. Gyulaj (Nyírgyulaj)	1. gr. Károlyi Antal	ö. sz.	1 31					24			1 7	
	2. gr. Zsenney	ö. sz.	1 14					1 8			6	
	Összesen:		47					33			14	
118. Jákó (Nyírfákó)	1. Vay László	ö.	3					1			2	
	2. Vay Ábrahámné	ö. sz.	2 4					2 1			3	
	3. gr. Barkóczy János	ö. sz.	3 1					3			1	
	4. gr. Haller József	sz.	1					1				
	5. Ibrányi Károly	ö. sz.	1 1					1			1	
	6. b. Dessewffy Sámuel											1
	7. Vityi Gábor	ö.	1								1	
	Összesen:		17					9			8	
119. Ibrony (Nyítribrony)	1. Jármly László	ö. sz.	3 1					1			2 1	
	2. Szunyogh István	ö.	2								1	1
	3. Szunyogh János	ö.	1									1
	4. Szunyogh Antal	ö.	1									1
	5. Kállay László	sz.	1									1
	6. Horváth István	ö.	1							1		
	7. Nyiczky Ferencné	sz.	1					1				
	8. Jármly Imre											
	9. Jármly János	ö.	1									1
	10. Fejér András	sz.	1									1
	11. Vályi György	sz.	1									1
	12. Szegedy István	sz.	1									1
	13. Garay György	sz.	1									1
	14. Zoltán Péterné	sz.	1									1
	15. Bónis Mihály											
	16. Jármly Gáborné	sz.	1									1
	17. Mezey Pál											
	18. Rác Miklós											
	Összesen:		18					2	1		5	10

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészíté- se, hold
			házas		házatlan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
12	50	20							1	
1 ⁴ / ₈	7	3								
3	14	5								
16 ⁴ / ₈	71	28							1	
0 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈	3								
27 ⁴ / ₈	412 ⁴ / ₈	165		10		1			4	
1	19	2								
11	217	14		4					52	
40	656	184		14		1			56	
3	28	12								
2	28	12								
4 ⁴ / ₈	36	14							1	
4	45	15							3	
0 ⁴ / ₈	8	2		1					1	
1	14	6								
2	14	6								
1	7	3		2						
				1						
	7	3								
18	187	73		4					5	
2	26	14	3							
0 ⁴ / ₈	7	3								
1	11	4							1	
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈								
1	3	2								
0 ⁴ / ₈	4	1							0 ⁴ / ₈	
1	10 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈								
0 ⁶ / ₈	13 ¹ / ₈	7		1						
			1	1						
0 ⁴ / ₈	3	2								
0 ⁴ / ₈	3	2		0		1				
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈								
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈								
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈								
0 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈								
				1						
0 ⁴ / ₈	6	4								
				1						
				1						
10 ⁶ / ₈	104 ¹ / ₈	51	4	5		1			1 ⁴ / ₈	

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$		
120. Kálló- semjén	1. Kállay Ferencné	sz.	7					7				
	2. Kállay György	sz.	9					9				
	3. Kállay Ferenc	sz.	8					8				
	4. Kállay László	sz.	8					8				
	Összesen:		32					32				
123. Nyirkércs (Kércs)	1. öreg Jármly László	sz.	1								1	
	2. Jármly Mihály	ö. sz.	1 1					1 1				
	Összesen:		3					2			1	
	1. gr. Barkóczy János	sz.	9					4			5	
	2. gr. Dessewffy Sámuel	sz.	1								1	
124. Kisléta	3. gr. Haller József	sz.	9					2			7	
	4. gr. Klobusiczky István	sz.	1									1
	5. Zoltán Péterné	sz.	3									3
	6. Gencsy Zsigmond	ö. sz.	1 3								1	
	7. Osváth Imre	sz.	1									3
	8. Bán László	sz.	1									1
	9. Gulácsy Ambrusné	ö. sz.	1 1						1			
	10. Nagy Benjamin	sz.	1									1
	11. Madácsy György	sz.	1									1
	Összesen:		31						6	1	15	9
	125. Laskod	1. Jármly Imre	ö. sz.	1 1					1			
2. Jármly Sándor		sz.	2					2				
3. ifjú Jármly János		ö.	1					1				
4. Jármly Mihály (öreg)		ö.	1									1
5. Jármly Ferenc		ö.	3								2	1
6. Nagy József		ö.	2									2
7. öreg Jármly János		ö.	2									
8. Fodor József		ö.	1								1	
9. A községé												
Összesen:			12						4		3	5
126. Lenelek	1. Nyiczky Ferencné	ö. sz.	2 7					1 1			1	
	2. Irinyi László	sz.	6					2			6	
	3. Nyiczky Ferenc	ö.	3								4	
	4. Csákányi József	sz.	3					3			3	
	5. Tahy Ádám	sz. ö.	2 2								2 1	
	Összesen:							1			1	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészíté- se, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
5 ⁴ / ₈	99 ² / ₈	42		7					0 ⁶ / ₈	
5	128	54	1	14					2	
4 ⁶ / ₈	113 ⁵ / ₈	48		20					1 ⁵ / ₈	
5 ⁶ / ₈	112 ⁷ / ₈	48	1	18		1			1 ¹ / ₈	
21	453 ⁶ / ₈	192	2	59		1			5 ⁴ / ₈	
0 ⁴ / ₈	7	3								
1	15	5							1	
1	15	5	1	1					1	
2 ⁴ / ₈	37	13	1	1					2	
8 ⁴ / ₈	109	21				2			18	
1	8	2							1	
6	98	12		1					21	
0 ³ / ₈	4	1							0 ⁴ / ₈	
2	11	4				1			0 ⁴ / ₈	
0 ⁴ / ₈	9	1							2	
2	11	4							0 ⁴ / ₈	
0 ⁴ / ₈	4	1							0 ⁴ / ₈	
0 ³ / ₈	12 ¹ / ₈	3							1 ⁵ / ₈	
1	8	2							1	
1	4	1		1					0 ⁴ / ₈	
23 ⁴ / ₈	278 ¹ / ₈	52		2		3			47 ¹ / ₈	
1 ⁴ / ₈	11	9	2							
1 ⁴ / ₈	5	0							0 ⁵ / ₈	
6	26	12	5	1		3				
1	14	6	2							
1	3	2				1				
4	14 ⁴ / ₈	10		1		1				
				1						
2	6	4								
2	6 ⁴ / ₈	3								
		20								
19	86	66	9	3	3	4			0 ⁵ / ₈	
2	21	9			1					
8 ⁴ / ₈	56	24								
9 ⁴ / ₈	57	23		1					1	
4	23	7							2	
3	48	12		1					6	
2 ⁴ / ₈	14	6				1				
3	21	9								

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága							
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$	
127. Bakta- lórántháza 2., (Lórántháza)	6. Megyery Gabriella	sz.	2					1		1	
	Összesen:		27					9		18	
	1. gr. Haller József	ö.	13					4	9		
		sz.	9					6	3		
	2. b. Dessewffy Sámuel	ö.	3					1	2		
	Összesen:		25					11	14		
	1. Patay Sámuel	ö.	9					7		2	
		sz.	4					2		2	
	2. Pogány László	ö.	3					3			
		sz.	1					1			
3. Bay István	ö.	1					1				
4. Hunyadi Zsigmond											
5. Bersenyi József											
6. Nyiczky Ferencné	ö.	1	1								
	sz.	1	1								
7. Szabó Pál	ö.	1								1	
8. Jármy János	sz.	2					1			1	
9. Bégányi György	ö.	1					1				
10. Apagyi Sámuel	sz.	1								1	
11. Vay familia											
12. Nagy Péter											
13. gr. Haller Sándorné											
14. Uray Ádám											
15. Vitkay László											
Összesen:			25	2				16		7	
130. Nyírmada (Nagy Mada)	1. b. Dessewffy Sámuel	ö.	27					12		15	
	2. Lónyay Zsigmondné	sz.	1								1
	Összesen:		28					12		15	1
133. Petneháza	1. Vay Ábrahámné	sz.	3							3	
	2. Dobozy Mihály	ö.	2							2	
	3. Krajnyik Sándor										
	4. Báthory Gábor	sz.	1						1		
	5. Újlaky László	sz.	1							1	
	6. Barta Péterné	sz.	1							1	
	7. Eröss Gáborné	ö.	2							2	
	8. Balogh Miklós	ö.	1							1	
	9. Fuló László										
	10. Iklódy Zsigmondné										
	11. Désy József										
Összesen:			11						1	10	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
2	22	8							1	
$34\frac{4}{8}$	262	98		2	1	1			10	
$25\frac{4}{8}$	$144\frac{4}{8}$	$64\frac{4}{8}$								
18	111	$49\frac{4}{8}$	1	1						
6	$33\frac{4}{8}$	15								
$49\frac{4}{8}$	289	129	1	1						
8	112	48	5		1					
3	42	18		2						
3	42	18								
1	14	6								
1	14	6								
					1					
					2					
2	28	12								
2	28	12								
$0\frac{4}{8}$	7	3			1					
$1\frac{4}{8}$	21	9								
1	14	6								
$0\frac{4}{8}$	7	3								
				1						
				1						
				1						
				1						
				1						
$23\frac{4}{8}$	329	141	5	10	2					
$27\frac{2}{8}$	273	117	11	12					1	
$0\frac{4}{8}$	6	0							$1\frac{4}{8}$	
$27\frac{6}{8}$	279	117	11	12					$2\frac{4}{8}$	
3	21	9		1		1				
2	14	6		3						
				5						
1	11	4							$0\frac{4}{8}$	
1	7	3								
$0\frac{4}{8}$	7	3								
2	15	5							$1\frac{4}{8}$	
1	7	3			1					
				1						
				1						
				1						
$10\frac{4}{8}$	82	33		12	1	1			2	

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	1	$1\frac{1}{2}$	2	$2\frac{1}{2}$	
134. Nyírpilis (Pilis)	1. Jósa Miklós	sz.	10									10
	2. Jósa István	sz.	12									12
	3. Erőss Istvánné	sz.	7									7
	4. Irinyi Antal	sz.	9									9
	5. Sággy Mihályné	ö.	2							1		1
	6. A községé	sz.	7									7
	<i>Összesen:</i>			47							1	
135. Píricse	1. Horváth Józsefné	ö. sz.	1 10					1 8				2
	2. Ormós Miklós	ö. sz.	2 4					2 3				1
	3. Jósa Miklós	ö. sz.	2 4					1 3				1
	4. Jósa István	ö. sz.	1 1			1			1			1
	5. Erőss György	sz.	4					2				2
	6. Irinyi Antal	sz.	1									1
	<i>Összesen:</i>			30			1		21			
137. Mária- pócs (Pócs)	1. Basilita monostor	sz.	35					35				
	2. Sziltz Alajos	sz.	10					10				
	3. A községé											
<i>Összesen:</i>			45					45				
137. Pócspetri	1. gr. Klobusiczky István	ö. sz.	14 20					6 4				8 16
	2. b. Barkóczy Károly	sz.	10					3				7
	3. Tussay György											
<i>Összesen:</i>			44					13			31	
138. Ramocsa- háza	1. Jármy László	ö.	3			1	2					
	2. Erdődy Gábor	ö.	1					1				
	3. Nyárády György	sz.	2				2					
	4. Vályi György	ö.	1									1
	5. Pap Péter	ö.	1							1		
	6. A községé											
<i>Összesen:</i>			8			1	4	1	1			1
1. Vay László	ö.	1										1
	sz.	1										1
	ö.	7										7

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
5	80	30		2						
6	96	36		4		3				
$3\frac{4}{8}$	56	21		2						
$4\frac{4}{8}$	72	27		1						
$1\frac{2}{8}$	16	$11\frac{4}{8}$								
$3\frac{4}{8}$	56	21								
		22								
$23\frac{6}{8}$	376	$168\frac{4}{8}$		9		3				
1	12	9								
9	112	83		4						
2	22	20								
$3\frac{4}{8}$	$38\frac{4}{8}$	35		1						
$1\frac{4}{8}$	17	$14\frac{4}{8}$	2		1					
$3\frac{4}{8}$	39	$34\frac{4}{8}$								
$1\frac{4}{8}$	$19\frac{4}{8}$	12								
1	13	8		1						
3	42	21								
$0\frac{4}{8}$	$5\frac{4}{8}$	5								
$26\frac{4}{8}$	$320\frac{4}{8}$	242	2	6	1					
35	668	32		1		2			178	
10	200	0		7		1			60	
		24								
45	868	56		8		3			238	
$15\frac{4}{8}$	149	51			1				9	
19	186	54							18	
$9\frac{4}{8}$	95	35							4	
				1						
44	430	140		1	1				31	
$7\frac{4}{8}$	$48\frac{4}{8}$	30	4							
$2\frac{4}{8}$	$13\frac{4}{8}$	6	2							
$5\frac{4}{8}$	33	16		1						
$2\frac{4}{8}$	4	0							$0\frac{4}{8}$	
1	9	6								
	0	10								
19	108	68	6	1					$0\frac{4}{8}$	
2	7	3	1							
1	7	3		1						
8	50	20	2						1	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{10}$		
140. Vaja	3. Vay Mihály	ö.	5								5	
	4. Ibrányi Károly	ö.	2					2				
	5. Ibrányi Miklós	ö.	2					2				
	6. Ibrányi Károly és Miklós	sz.	2					2				
	7. Vay Imre	ö.	1					1				
		sz.	1								1	
	8. Vay Istvánné	ö.	5								5	
		<i>Összesen:</i>		27					7			20
IV. 115. Érkenez	IV. Érmellék											
	1. gr. Hallerné	sz.	20					20				
	2. Szlávy Pál	sz.	8					8				
	3. A községé											
	<i>Összesen:</i>		28					28				
128. Érmihályfalva (Mihályfalva)	1. Gencsy Zsigmond	sz.	3								3	
	2. Osvath Imre	ö.	1								1	
	3. Hardicsa István	ö.	1								1	
	4. Jósa Miklós	sz.	1									1
	5. Simon József	sz.	2								1	1
	6. Félegyházy György	sz.	1									1
		<i>Összesen:</i>		9								6
V. 2. Ajak	V. Rétköz											
	1. gr. Vandernath Gerhardi	ö.	12					11			1	
		sz.	2								2	
	2. Pogány Barbara	sz.	1									1
	3. Krucsay Márton	sz.	3						1		2	
	4. Jósa Miklós	ö.	1					1				
		sz.	1							1		
	5. Jósa István	ö.	2							2		
	6. Szőgyényi Imre	ö.	3				1	2				
		sz.	1						1			
7. Ormós Imre	sz.	2						2				
	<i>Összesen:</i>		28				1	17	4	5	1	
Rétközbe- reics Beréncs)	1. gr. Vandernath	ö.	4								4	
	2. Vay László	ö.	1								1	
		sz.	1									1
	3. Vay Mihály	sz.	3								2	1
4. Pogány Klára	sz.	1								1		

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
$6\frac{4}{8}$ $3\frac{4}{8}$ $2\frac{4}{8}$	36 28 36	14 12 4	1 1	0					1 8	
2 1 $0\frac{4}{8}$ 7	30 14 10 45	10 6 0 7	1	3 2		4			2 3 8	
34	263	79	6	6		4			23	
20 8	336 $130\frac{4}{8}$	64 $29\frac{4}{8}$ 10		20 12		5			56 $18\frac{4}{8}$	
28	$466\frac{4}{8}$	$103\frac{4}{8}$		32		5			$74\frac{4}{8}$	
$1\frac{4}{8}$ $0\frac{4}{8}$ $0\frac{4}{8}$ $0\frac{2}{8}$ $0\frac{6}{8}$ $0\frac{2}{8}$	21 7 7 3 $10\frac{4}{8}$ 3	9 3 3 2 $4\frac{4}{8}$ 2		5 1 1 3						
$3\frac{6}{8}$	$51\frac{4}{8}$	$23\frac{4}{8}$		10						
24 3 1 5 2 1 4 6 1 4	$189\frac{6}{8}$ 19 $4\frac{5}{8}$ $29\frac{2}{8}$ $15\frac{4}{8}$ $11\frac{7}{8}$ $22\frac{6}{8}$ $50\frac{5}{8}$ 18 37	34 4 4 3 6 13 2 2	1	5					$29\frac{4}{8}$ 5 $1\frac{1}{8}$ $4\frac{3}{8}$ $1\frac{4}{8}$ $1\frac{3}{8}$ $1\frac{4}{8}$ 6 4 9	
51	$398\frac{4}{8}$	68	1	5					$63\frac{3}{8}$	
$3\frac{4}{8}$ 1 $0\frac{4}{8}$ 3 1	$27\frac{2}{8}$ $5\frac{6}{8}$ $5\frac{3}{8}$ $17\frac{5}{8}$ $6\frac{6}{8}$	16 5 9 4				1			$1\frac{3}{8}$ $0\frac{1}{8}$	

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	
10. Dombrád, I. (Dombrád)	5. Újhelyi pálos rend	sz.	2								1	1
	6. Borkó László	sz.	1									1
	7. Sággy Mihály	sz.	1								1	
	Összesen:		14								10	4
	1. Szirmay József	sz.	1								1	
	2. gr. Butler László	sz.	1									1
	3. b. Toroczky László	ö.	1								1	
		sz.	1									1
	4. Ibrányi Károly	ö.	1									1
		sz.	1									1
	5. Krucsay Márton	ö.	3									3
	6. Jósa Miklós	ö.	1									1
	7. Krucsay László	ö.	2								1	1
	8. Lónyay Zsigmondné	ö.	1									1
		sz.	1									1
9. Barkóczy István	sz.	1								1		
10. Ormos Imre	ö.	1								1		
	sz.	2								2		
11. Elek Salamonné	ö.	1										1
12. Mocsári pálosok	sz.	1						1				
13. Tahy Ádám (honorábilis)												
14. Kulin Miklós (örökösei)												
15. Isaák István (prov.)												
Összesen:			20						1		7	12
11. Döge	1. gr. Vandernath Gerhardi	ö.	5						5			
	2. Krucsay Márton	ö.	1						1			
	3. Ramocsaházy Istvánné	ö.	1								1	
	4. Szógyényi Imre	ö.	5						5			
	5. öreg Nazdraviczky János	ö.	4						4			
	6. Kaszapb Pál	ö.	5						5			
	7. ifj. Nazdraviczky János	ö.	1						1			
	8. Újhelyi pálosok	sz.	1									1
Összesen:			23						21		1	1
19. Kékcse	1. Vay István örökösei	ö.	3						3			
		sz.	4						4			
Összesen:			7						7			

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		házatlan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
1 0 ⁴ / ₈ 1	11 ³ / ₈ 3 ³ / ₈ 7 ⁶ / ₈	5 2 3								
11 ⁴ / ₈	85 ² / ₈	44				1			1 ⁴ / ₈	
1 1 1 1 0 ⁴ / ₈ 1 2 ⁴ / ₈ 1 2 1 1 1 1 ⁴ / ₈ 1 2 0 1 ⁴ / ₈	6 ² / ₈ 2 ³ / ₈ 3 ² / ₈ 1 ³ / ₈ 2 ⁵ / ₈ 2 ² / ₈ 8 ³ / ₈ 2 ³ / ₈ 5 ⁵ / ₈ 1 ³ / ₈ 2 ³ / ₈ 6 5 ² / ₈ 16 ⁴ / ₈ 3 ⁷ / ₈ 10 ⁶ / ₈	3 2 6 3 2 2 5 2 8 3 2 3 4 2 1 1 8	3				2		1 ¹ / ₈	
				2		1	2			
					1		14 ⁴ / ₈		2 ⁴ / ₈	
							0 ⁴ / ₈		0 ³ / ₈	
				0	1		0 ⁴ / ₈			
				0	1		0 ⁴ / ₈			
				0	1					
19	80 ⁶ / ₈	56	3	4	3	1	7		4	
4 ⁴ / ₈ 1	69 ² / ₈ 14	26 5	3						6	
1 ⁴ / ₈ 5	7 61	2 ⁴ / ₈ 34	2	1					1 ² / ₈	
6 4 ⁴ / ₈	44 71 ⁴ / ₈	31 24							5 ² / ₈	
1 ⁴ / ₈ 1 ⁴ / ₈	14 ⁶ / ₈ 3 ¹ / ₈	4 1							0 ⁶ / ₈	
25 ⁴ / ₈	284 ⁵ / ₈	127 ⁴ / ₈	5	1					13 ² / ₈	
5 5	44 62 ⁴ / ₈	15 17							3	
10	106 ⁴ / ₈	32							3	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{3}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{1}{8}$	
20. Kisvárdá	1. gr. Vandernath Gerhardi	ö.	8					8				
	2. gr. Teleky Jánosné											
	3. Krucsay Márton											
	4. Szőgyényi Imre											
	5. Jósa Miklós	ö.	1									1
	6. Jósa István	ö.	1									1
	7. Szunyoghy István	ö.	1									1
	8. b. Horváth Józsefné	ö.	0									
	<i>Összesen:</i>		10					8				2
22. Komoró	1. gr. Teleki Jánosné	ö.	1									1
	2. Ormos Dániel	ö.	2									2
	3. Horváth Józsefné	ö.	3								3	
	4. Ormos Miklós	ö.	4								4	
	5. Ormos Ferencné	ö.	1								1	
	6. Affra László	ö.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		11								10	1
23. Tiszakanyár	1. Leleszi konvent	ö. sz.	5 5					5 5				
	<i>Összesen:</i>		10					10				
25. Fényeslitke	1. gr. Vandernath Gerhardi	ö.	9					9				
	2. b. Horváth Józsefné	ö.	3					3				
	3. Jósa Miklós	ö.	1					1				
	4. Jósa István	ö.	2					2				
	5. Ramocsaházyné	ö.	4					4				
	6. Szőgyényi Imre	ö.	1					1				
	7. Ormos Imre	ö.	2							2		
	8. Újhelyi pálosok	ö.	1					1				
	<i>Összesen:</i>		23					21		2		
33. Dombbrád, 2. (Öntelek)	1. Krucsay Barna	ö.	4					4				
	2. Krucsay Márton	ö.	3				3					
	<i>Összesen:</i>		7				3	4				
36. Pátróha	1. Jósa István	ö.	1									1
	2. Krucsay László	ö.	4	1								3
	3. Irinyi Antal	ö.	1									1
	4. Ormos Miklós	ö.	4					4				
	<i>Összesen:</i>		10	1				4				5

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
8	112	32	6 3 1 2		2					
2	3 ⁴ / ₈	1	1							
2	7	2	2							
12	122 ⁴ / ₈	35	15		2					
1	3 ⁶ / ₈	1 ⁴ / ₈		1						
3	15	6								
3	22 ⁴ / ₈	9								
4	30	12			2					
1	7	3	1							
12	78 ² / ₈	31 ⁴ / ₈	1	1	2					
6 ⁴ / ₈	84 ² / ₈	15							10	
6 ⁴ / ₈	77 ² / ₈	3							16 ² / ₈	
13	161 ⁴ / ₈	18							26 ² / ₈	
11 ⁴ / ₈	138 ⁶ / ₈	31	10		2				15 ² / ₈	
4	49 ⁴ / ₈	7	1		2				7 ⁴ / ₈	
1	17	2							3	
1 ⁴ / ₈	35 ² / ₈	3	1		1				7 ² / ₈	
5	67 ² / ₈	8			1				11 ⁴ / ₈	
1	14	5								
1	25 ⁶ / ₈	3							4 ⁶ / ₈	
1	17	2							3	
26	364 ⁴ / ₈	61	12		6				52 ² / ₈	
6	61	22							3 ⁴ / ₈	
5	55 ² / ₈	23	3						1 ⁴ / ₈	
11	116 ² / ₈	45	3						5	
2	8 ⁶ / ₈	0							1 ⁶ / ₈	
7	58 ⁶ / ₈	6		1		2			9 ⁶ / ₈	
1	5 ² / ₈	4								
7	65 ⁴ / ₈	9	1	1	1	2			9 ⁴ / ₈	
17	138 ² / ₈	19	1	2	1	4			21	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{2}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{1}{8}$	
42. Tuzsér	1. Lónyay Zsigmondné	ö.	3					3				
	2. Krucsay László	ö.	2					2				
	3. b. Dőry László											
	4. Ormos Imre	ö.	2									2
	5. Komjáthy Jakab	ö.	1					1				
	<i>Összesen:</i>		8					6				2
43. Szabolcsperesmart (Veresmart)	1. gr. Vandernath Gerhárdi	ö.	4					4				
	2. gr. Dőry Gábor											
	3. gr. Teleki Jánosné örökösei	sz.	1									1
	4. b. Ghilányi uraság	ö.	1								1	
	5. b. Horváth Józsefné	ö.	1								1	
	6. Krucsay Márton	ö.	2								2	
	7. Szögyényi Imre	ö.	1									1
	8. Jósa István	sz.	1									1
	9. Jékey István	ö.	2									2
	10. Ormos Dániel	sz.	1									1
	11. Barla István	sz.	1									1
	12. Mocsári pálosok	sz.	1									1
	13. Jármy Gáborné	ö.	1									1
	14. Hodos Márton	sz.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		18					4			5	9
67. Tiszabercel (Bercel)	1. Jászói prépostság	ö.	8					8				
	2. Gyulay László	ö.	3								2	1
	3. Bessenyei Zsigmond	ö.	2								2	
	4. Ormos György	ö.	2					1			1	
	5. Komáromy Barbara	h.	2					2				
	6. Potoczky Imre	ö.	3								3	
		sz.	1					1				
	7. Erdődy István	ö.	2							2		
	8. Patay Sámuel	ö.	1							1		
	9. Gondoly István	ö.	1							1		
	10. Balogh Zsigmond	sz.	1							1		
	11. Kereky Ferenc	sz.	1									1
12. Szücs Mihály	sz.	1										
	<i>Összesen:</i>		27					12		5	8	2
69. Beszterec	1. Apagyi Ferenc	sz.	2								2	
	2. Nyiczky József	ö.	1								1	
	3. Bónis László	ö.	1								1	
	4. Megyery Imre	ö.	1								1	
	5. Tahy Ádám	ö.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		6								6	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
3	45	15	3							
4	29	10	2							
				1			2	1	2	
2	$7\frac{4}{8}$	$2\frac{4}{8}$								
1	15	5	2	2						
10	$96\frac{4}{8}$	$32\frac{4}{8}$	7	3			2	1	2	
4	76	8	5	1					16	
1	4	1							$0\frac{2}{8}$	
1	$7\frac{2}{8}$	3			1					
1	$7\frac{2}{8}$	3								
2	17	4							2	
1	4	1							$0\frac{2}{8}$	
1	$4\frac{4}{8}$	$0\frac{4}{8}$							$0\frac{6}{8}$	
1	$8\frac{4}{8}$	2							1	
1	3	2								
1	$3\frac{4}{8}$	$1\frac{4}{8}$								
1	4	1							$0\frac{2}{8}$	
$0\frac{4}{8}$	$4\frac{2}{8}$	1							$0\frac{2}{8}$	
1	$8\frac{2}{8}$	2							$0\frac{6}{8}$	
$16\frac{4}{8}$	$151\frac{4}{8}$	30	5	1	1				$21\frac{4}{8}$	
8	112	40	4							
$12\frac{2}{8}$	$17\frac{4}{8}$	$6\frac{2}{8}$	7							
1	14	5	6		1					
$1\frac{4}{8}$	21	$7\frac{4}{8}$			2					
2	28	10	1	2						
$1\frac{4}{8}$	21	$7\frac{4}{8}$								
1	14	5		2		1				
$1\frac{4}{8}$	21	$7\frac{4}{8}$								
$0\frac{6}{8}$	$10\frac{4}{8}$	$3\frac{6}{8}$	1		1					
$0\frac{6}{8}$	$10\frac{4}{8}$	$3\frac{6}{8}$			1					
$0\frac{6}{8}$	$10\frac{4}{8}$	$3\frac{6}{8}$								
$0\frac{2}{8}$	$3\frac{4}{8}$	$1\frac{2}{8}$		1						
$20\frac{2}{8}$	$283\frac{4}{8}$	$101\frac{2}{8}$	19	5	5	1				
2	12	$8\frac{4}{8}$		2						
1	6	$4\frac{2}{8}$								
$1\frac{4}{8}$	6	4								
$1\frac{4}{8}$	6	4								
1	6	$4\frac{2}{8}$								
7	36	25		2						

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{10}$		
70. Nyírbogdány (Bogdány)	1. gr. Barkóczy János	ö.	1					1				
		sz.	1					1				
	2. Patay Sámuel	ö.	3					2			1	
	3. Tahy Ádám	sz.	2								2	
	4. Szalay Pál	sz.	1					1				
	5. Kornis Mihály	sz.	2								2	
	6. Bégányi Ferencné	sz.	1								1	
	7. Farkas Ferenc	ö.	1								1	
		sz.	1								1	
	8. Ferenczy Mihály											
9. Pankotay Jósa Miklós												
10. Fejér János												
	<i>Összesen:</i>		13					5			8	
71. Buj	1. Krajnyik Sándor	ö.	14					14				
		sz.	12					12				
	2. Balás Mihály											
	3. Kereky Ferenc	sz.	1							1		
	4. Ormos György											
	5. Hétzey András	ö.	1							1		
	6. Ibrányi Károly											
	7. Molnár János											
	8. Vay László	sz.	1								1	
9. Vett telken lakó, Major Mátyás		1						1				
	<i>Összesen:</i>		29+1					27	2		1	
75. Demecser	1. gr. Barkóczy János	ö.	3					3				
	2. Melczer Pál	sz.	6					6				
	3. gr. Klobusiczky István	sz.	2					2				
	4. Sággy Mihály	ö.	3					2			1	
		sz.	1					1				
	5. Jósa István és Miklós	ö.	4					4				
	6. Vinkler László	ö.	2					2				
	7. Lónyay Zsigmondné	ö.	3					3				
	8. Jármy Imre és László	ö.	1					1				
		sz.	1					1				
9. Tatár István	sz.	1								1		
	<i>Összesen:</i>		27					25			2	
	1. Jászói konvent	ö.	6					6				
	2. Szlávy Pál	ö.	3					3				
		sz.	5					5				

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
1 ⁴ / ₈	16 ⁶ / ₈	3							2 ⁶ / ₈	
1 ⁴ / ₈	18 ⁶ / ₈	1		2		3			4 ⁶ / ₈	
2 ⁴ / ₈	48	2	3						13	
1 ⁴ / ₈	17 ⁶ / ₈	2		1						
1 ⁴ / ₈	18 ⁶ / ₈	1							4 ⁶ / ₈	
1 ⁴ / ₈	17 ⁶ / ₈	2							3 ⁶ / ₈	
1	8 ⁶ / ₈	1		1						
1	8 ⁶ / ₈	1							1 ⁶ / ₈	
1	9 ⁶ / ₈	0							2 ⁶ / ₈	
				1						
				3						
				1						
				1						
13	165	13	3	10		3			33 ⁴ / ₈	
15	196	69 ² / ₈								
15	168	58 ⁴ / ₈								
				4						
1	10 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈		2						
				1						
0 ² / ₈	10 ⁴ / ₈	4								
			1							
1	9 ² / ₈	0	1						2 ² / ₈	
1 ² / ₈	17 ⁷ / ₈	1							3 ⁷ / ₈	
33 ⁴ / ₈	412 ¹ / ₈	136 ² / ₈	2	7					6 ¹ / ₈	
2 ⁴ / ₈	42	15 ² / ₈								
5	84	30 ⁴ / ₈								
3	28	10								
2 ⁶ / ₈	35	12 ⁴ / ₈								
1	14	5								
3	56	20 ⁴ / ₈								
2	28	10								
1 ⁴ / ₈	42	15 ⁶ / ₈								
0 ⁴ / ₈	14	5 ² / ₈								
0 ⁴ / ₈	14	5 ² / ₈								
0 ² / ₈	7	2 ⁶ / ₈								
22	364	132 ⁶ / ₈								
6	84	30	2		2					
3	42	15								
5	70	25		3		1				

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	
78. Gáva	3. Vida István	ö.	2		1						1	
		sz.	2							1	1	
	4. Bessenyei László	ö.	2				2					
	5. Balogh Zsigmond											
	6. Pethőné, Dobozy Katherina											
	7. Mikecz Sámuel											
	8. Erdődy István Maretz Pál és Ormós György	sz.	1									1
	9. A községé											
	<i>Összesen:</i>		21		1		2	14	1		3	
79. Gégény	1. Zoltán Pál	ö.	4				4					
	2. Jósa Miklós	ö.	3							3		
	3. Bégányi György	sz.	1				1					
	4. Jármy Imre	ö.	5				1			4		
		sz.	2				1			1		
	5. Désy József	ö.	1								1	
<i>Összesen:</i>		16					7			9		
80. Nagyhálasz	1. Kornis Mihály	ö.	5				5					
		sz.	1				1					
	2. Vay László	ö.	5				5					
		sz.	2				2					
	3. b. Bánffy Mihály	sz.	1				1					
	4. Tusay György	ö.	2				2					
	5. Oltsváry Pál	ö.	1				1					
	6. Csuha László	sz.	3								3	
	7. Elek Sándor	ö.	1					1				
	8. b. Dessewffy Sámuel	sz.	3					3				
	9. Aranyos György	ö.	1					1				
	10. Oláh Mihály	sz.	1					1				
	11. Kriston András	sz.	1								1	
	12. Nagy József											
	13. Ibrányi Miklós											
	14. Elek György	sz.	2								2	
	15. Jármy-örökösök											
16. Nagy Sándor örökösei	sz.	2								2		
17. A községé												
<i>Összesen:</i>		31					23			8		
81. Ibrány	1. Ibrányi Károly és Miklós	sz.	14	14								
		sz.	8					8				
	<i>Összesen:</i>		22	14				8				

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
2 ² / ₈ 1 ² / ₈ 2 ⁴ / ₈	31 ⁴ / ₈ 17 ⁴ / ₈ 35	11 ² / ₈ 6 ² / ₈ 12 ⁴ / ₈			1	2				
			2 1		1					
			1		1					
0 ⁴ / ₈	7	2 ⁴ / ₈ 4								
20 ⁴ / ₈	287	106 ⁴ / ₈	6	3	5	3				
6 ⁴ / ₈ 3 2 7 ⁴ / ₈ 5 1	54 ⁶ / ₈ 15 15 ⁴ / ₈ 35 17 4	28 15 ⁶ / ₈ 5 25 ⁶ / ₈ 12 ⁹ / ₈ 6 ² / ₈	3							
25 3 ² / ₈ 0 ² / ₈ 4 ⁶ / ₈ 0 ⁶ / ₈ 0 ¹ / ₈ 0 ⁴ / ₈ 0 ¹ / ₈ 1 ⁴ / ₈ 0 1 0 ⁴ / ₈ 1 0 0 0 1 ⁴ / ₈	141 ² / ₈ 70 14 70 28 14 28 14 21 14 42 14 14 7 14 14 14	93 ⁴ / ₈ 25 ⁷ / ₈ 5 ³ / ₈ 25 ¹ / ₈ 10 ⁷ / ₈ 5 ⁴ / ₈ 10 ⁶ / ₈ 5 ⁴ / ₈ 7 ⁶ / ₈ 5 ⁴ / ₈ 16 5 ² / ₈ 5 2 ⁶ / ₈ 5 ⁴ / ₈ 4 ⁶ / ₈ 6	3							
				5						
				1						
			1							
			3							
				1						
						1				
15 ² / ₈	378	147 ⁴ / ₈	4	12		1				
9 ² / ₈ 4	400 ³ / ₈ 114	140 40				1				11 ³ / ₈
13 ² / ₈	514 ³ / ₈	180		1		1				11 ³ / ₈

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{8}{8}$	
82. Kék	1. Ormos Miklós	ö.	2					2				
		sz.	1					1				
	2. Bossányiné	ö.	2					2				
	3. Ormos Imre	ö.	1					1				
	4. Lónyay Zsigmondné	sz.	1								1	
	5. Kövy Péter	sz.	1								1	
	6. Vay László	sz.	1								1	
	7. Fejér János											
	8. Megyery Gábor	sz.	1					1				
	9. Tahy Ádám											
10. A vásári rezidens telkén	sz.	2									2	
	<i>Összesen:</i>		12					7			5	
83. Kemece	1. Zoltán Pál	ö.	6					6				
		sz.	1					1				
	2. Nyiczky József	ö.	6					6				
	3. Fejér András	ö.	3					3				
	4. Fejér János	ö.	1			1						
	5. Elek Sándor	ö.	1					1				
		sz.	1					1				
	6. Korda László	ö.	1					1				
	7. Jármy Gáborné	ö.	1								1	
	8. Erdődy Gábor	ö.	2					2				
	9. Záborszky János	ö.	2					2				
	10. Elek György	ö.	1					1				
	11. Bodó Ferenc	ö.	1					1				
	12. Olasz Gáborné	ö.	0					0				
	13. Mikecz Mihály	ö.	1					1				
	14. öreg Ormós Miklós	ö.	1								1	
	15. Megyery Imre	sz.	1					1				
	16. Sággy Mihály	sz.	1								1	
17. Horváth János	sz.	1								1		
18. A hadi rezidensén	sz.	1								1		
	<i>Összesen:</i>		33			1		27			5	
85. 87. Vasmegyer (Megyer)	<i>Keresztút v. Kótaj:</i>		(praedium).									
	1. Megyery Tamás	sz.	2					2				
	2. Megyery Gábor	ö.	1					1				
		sz.	2					2				
	3. Megyery Imre	ö.	2					2				
	4. Megyery László	ö.	2					1			1	
	5. Megyery Mihály	sz.	5		1			3			1	
	<i>Összesen:</i>		14	1				11			2	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sc.				
3	30	9 ⁴ / ₈								
0 ⁴ / ₈	15	5 ² / ₈		1						
2 ⁴ / ₈	30	9 ⁶ / ₈								
2	15	4 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	6	3 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	6	3 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	5	4 ⁴ / ₈								
				1						
2	12	7 ⁴ / ₈								
				1						
3	12	9								
17⁴/₈	131	57		3						
8	84	29								
1	14	5								
4 ⁴ / ₈	84	31 ⁴ / ₈	1							
3 ⁴ / ₈	42	14 ⁶ / ₈			1					
1	21	7 ⁶ / ₈								
1	14	5								
1 ⁴ / ₈	14	4 ⁶ / ₈								
0	14	5 ⁴ / ₈								
0 ² / ₈	7	2 ⁵ / ₈								
2	28	10	1							
4	28	9								
1 ⁴ / ₈	14	4 ⁶ / ₈	1							
1	14	5								
0	0	0		1	1					
0 ⁴ / ₈	14	5 ² / ₈								
0 ⁴ / ₈	7	2 ⁴ / ₈								
1 ⁴ / ₈	14	4 ⁶ / ₈								
0 ⁴ / ₈	7	2 ⁴ / ₈								
0	7	2 ⁶ / ₈								
1 ⁴ / ₈	4	3								
33⁶/₈	431	155³/₈	3	1	2					
1	30 ⁴ / ₈	10							0 ⁴ / ₈	
1	15	5								
2	30	10								
1 ² / ₈	30 ³ / ₈	10							0 ³ / ₈	
1 ⁴ / ₈	22 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈								
3 ⁴ / ₈	83 ⁴ / ₈	27 ⁴ / ₈							1	
10²/₈	211⁷/₈	70							1⁷/₈	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága									
		jogál- lása	száma	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8	1/8		
91. Paszab	1. Nyiczky József	ö.	2										2
	2. Vay László	ö.	2										2
	3. Ibrányi Károly és Miklós	ö.	1										1
	4. Pribéki Ádámné	ö.	2										2
	5. Szalay Pál	ö.	1										1
	6. Jászói konvent	sz.	1										1
	7. Kereky Ferenc												
	8. Laskay-örökösök												
	9. Csoma József												
		<i>Összesen:</i>		9									
95. Tiszardád (Rád)	1. Patay Sámuelné	ö. sz.	1 3					1				3	
	2. Harsányi Péter	ö.	1										1
	3. Hetey Andrásné	ö.	1										1
	4. Laskay László	ö.	2										2
	5. Laskay Imre												
	<i>Összesen:</i>		8					1			3	4	
105. Vencsellő	1. Vilmos János herceg	ö. sz.	8 59	6 26				1 23			1 10		
	<i>Összesen:</i>		67	32				24			11		
VI. 63. Újfehértó	VI. Szabolcsi Mezőség												
	1. gr. Aspermonth Goberti János	sz.	5					5					
	2. Czikó Mihály	sz.	5					5					
	3. Szunyoghy István	ö.	1								1		
	4. Szunyoghy Wolfgang	sz.	1								1		
	5. Szunyoghy János	sz.	1					1					
	6. Némethy Antal	sz.	1					1					
	7. Kálmánczhelyi János	sz.	1							1			
	8. Barla István												
	9. Drusán Lóránt	sz.	1										1
	10. Horváth József												
	11. Potoczky László												
	12. Görög Dániel												
	13. Maklári Ferenc												
	14. Nyiczky Ferencné												
	15. Jósa Miklós	sz.	1								1		
	16. Leővey László												
	17. Buczurka János												
	<i>Összesen:</i>		17					12		2	2	1	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
$1\frac{4}{8}$	2	$8\frac{4}{8}$	2							
2	2	$8\frac{2}{8}$	5							
$0\frac{4}{8}$	$1\frac{4}{8}$	4	3							
$0\frac{6}{8}$	3	8	2							
$0\frac{4}{8}$	$1\frac{4}{8}$	4	1							
1	2	$3\frac{1}{8}$		2						
				1						
				2						
				2						
				1						
$6\frac{2}{8}$	12	$35\frac{7}{8}$	13	6						
1	16	5								
2	$23\frac{6}{8}$	$7\frac{4}{8}$								
$0\frac{2}{8}$	4	$1\frac{2}{8}$								
$0\frac{2}{8}$	4	$1\frac{2}{8}$								
$0\frac{6}{8}$	$7\frac{7}{8}$	$2\frac{4}{8}$		1						
$4\frac{2}{8}$	$55\frac{5}{8}$	$17\frac{4}{8}$		1						
$22\frac{4}{8}$	189	63								
71	1120	$404\frac{4}{8}$		14	12					
$93\frac{4}{8}$	1309	$467\frac{4}{8}$		14	12					
5	72	23		12	1				2	
5	$73\frac{4}{8}$	$21\frac{4}{8}$		20	2				$3\frac{4}{8}$	
$0\frac{4}{8}$	7	$2\frac{4}{8}$		1						
$0\frac{4}{8}$	7	$2\frac{4}{8}$		2						
1	$14\frac{4}{8}$	$4\frac{4}{8}$		2						
1	15	4	1							
$0\frac{6}{8}$	$10\frac{4}{8}$	$3\frac{6}{8}$		1						
				1	1					
				1	1	1	4			
$0\frac{2}{8}$	$3\frac{4}{8}$	$1\frac{2}{8}$		1						
				1			$1\frac{4}{8}$	2		
				1						
				2			2			
				1						
				1						
$0\frac{6}{8}$	$10\frac{4}{8}$	$3\frac{6}{8}$		1					$1\frac{4}{8}$	
			1							
$14\frac{6}{8}$	$213\frac{4}{8}$	$66\frac{6}{8}$	2	37	4		$7\frac{4}{8}$	2	7	

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{8}$		
66. Balsa	1. A királyi kamara tokaji uradalma	sz.	73					65			8	
	2. A községé											
	<i>Összesen:</i>		73					65			8	
72. Tisza- vasvári, I. (Büd)	1. A királyi kamara tokaji uradalma	sz.	85					32			53	
	2. A községé											
	<i>Összesen:</i>		85					32			53	
74. Tiszadada (Dada)	1. Patay Sámuel	ö.	1					1				
		sz.	21					19	1		1	
	2. Szepessy László	ö.	3					3				
		sz.	10					9	1			
	3. Gyulay Sámuel	sz.	8				1	7				
4. Szikszay József	sz.	9				1	8					
5. Désy János	sz.	3					3					
	<i>Összesen:</i>		55				2	50	2		1	
76. Tiszadob (Dob)	1. Andrásy Károly	ö.	8					8				
	2. gr. Andrásy István	ö.	2					2				
	3. Andrásy Károly és István	sz.	50					50				
	4. A községé											
	<i>Összesen:</i>		60					60				
77. Tiszaesz- lár (Eszlár)	1. nagykállói Kállay Mihály	sz.	21					21				
	2. b. losonci Bánffy Mihály	ö.	2					2				
		sz.	19					19				
	<i>Összesen:</i>		42					42				
86. Tiszalök (Lök)	1. Kállay Mihály	sz.	12					12				
	2. Patay Sámuel	ö.	2					2				
		sz.	23					23				
	3. Tokaji uradalom	sz.	35					25			10	
	4. Vay László	sz.	14					14				
5. Nagy András	sz.	1					1					
	<i>Összesen:</i>		87					77			10	
1. Bónis András	ö.	2					1		1			
2. Bekény Sándor	sz.	4					4					

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
69	966 10	345 30		20		7				
69	976	375		20		7				
58 ⁴ / ₈	819 12	351 28		9		2				
58 ⁴ / ₈	831	379		9		2				
1	14	5			1					
20 ² / ₈	283 ⁴ / ₈	101 ² / ₈		10		2				
3	42	15								
9 ⁶ / ₈	136 ⁴ / ₈	48 ⁶ / ₈		11		2				
8 ² / ₈	115 ⁴ / ₈	41 ² / ₈		3		3				
9 ² / ₈	129 ⁴ / ₈	46 ² / ₈		2						
3	42	15		2		3				
54 ⁴ / ₈	763	272 ⁴ / ₈		28	1	10				
8	112	40	2							
2	28	10	4							
50	700 15	250 60		34		7				
60	855	360	6	34		7				
21	294	105	3	34		6				
2	28	10								
19	266	95		17		1				
42	588	210	3	51		7				
12	168	72		13		3				
2	28	12								
23	322	138		15		1				
30	420	180		12		3				
14	196	84		6		1				
1	14	6								
82	1148	492		46		8				
1 ⁶ / ₈	24 ⁴ / ₈	8 ⁶ / ₈	2							
4	56	20		0	0	1				

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{8}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{1}{8}$	
88. Tisza- nagyfalu (Nagyfalu)	3. öreg Bónis László	ö.	1			1						
	4. ifjú Bónis István	sz.	1					1				
	5. ifjú Bónis László	sz.	1				1					
	<i>Összesen:</i>		9			1	1	6	1			
93. Polgár	1. Egri püspökség A községé		214	33				155			26	
	<i>Összesen:</i>		214	33				155			26	
96. Rakamaz	1. A királyi kamara tokaji uradalma	sz.	150					85			65	
	2. A községé											
	<i>Összesen:</i>		150					85			65	
98. Szabolcs	1. Törös György	sz.	11					11				
	2. Törös Ferenc	sz.	7					7				
	3. Boka Mihály	sz.	1								1	
	<i>Összesen:</i>		19					18			1	
99. Tiszavas- vári, 2. (Szent- mihály)	1. b. Desseffy Sámuel	sz.	198	22	12	24	17	69	13	41		
	2. A községé											
	<i>Összesen:</i>		198	22	12	24	17	69	13	41		
103. Timár	1. Királyi kamara	sz.	45					41			4	
	2. A községé											
	<i>Összesen:</i>		45					41			4	
VII. 84. Kenézlő	1. Kamara											
	2. A községé	sz.	30	4				22			4	
	<i>Összesen:</i>		30	4				22			4	
106. Viss	1. Elek Salamonné	sz.	11	1			1	9				
	2. Miskolczy Sámuel	ö.	8	1				7				
	3. A községé											
	<i>Összesen:</i>		19	2			1	16				
107. Zalkod	1. Bértzy-örökösök	sz.	8									8
	2. Komjáthy Ferencné örökösei	ö.	2					2				

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
1 ⁴ / ₈ 1 1 ² / ₈	21 14 17 ¹ / ₈	7 ⁴ / ₈ 5 6 ² / ₈	2							
9 ⁴ / ₈ 234	133 3276 45	47 ⁴ / ₈ 1770 40	4	3		3				
234	3321	1810		64		14				
117 ⁴ / ₈	1645	587 ⁴ / ₈ 50		8		5				
117 ⁴ / ₈ 11 7 0 ² / ₈	1645 154 98 3 ⁴ / ₈	637 ⁴ / ₈ 66 42 1 ⁴ / ₈		8 10 5 1		5 4				
18 ² / ₈ 221 ⁴ / ₈	255 ⁴ / ₈ 3101 70	109 ⁴ / ₈ 1329 100		16 50		4 10				
221 ⁴ / ₈ 43	3171 602 8	1429 215 20		50 18		10 1				
43	610	235		18		1				
17 ⁴ / ₈	480	199 ⁶ / ₈ 5	6							
17 ⁴ / ₈ 18 13	480 140 ⁴ / ₈ 105 ⁴ / ₈	204 ⁶ / ₈ 113 ² / ₈ 81 ⁴ / ₈ 20	6							
31 17 4	246 12 24	214 ⁶ / ₈ 20 ³ / ₈ 15								
			4							

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága									
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{1}{8}$		
65. Taktabáj (Báj)	3. Bajusz Gáborné örökösei	sz.	2										2
	4. Helmeczyné												
	5. A községé												
	Összesen:		12						2				10
73. Csobaj	1. Patay Sámuel	ö. sz.	15 3						14 3			1	
	2. A községé												
	Összesen:		18						17			1	
	1. Patay Sámuel	ö. sz.	1 14						1 13			1	
94. Prrigy	2. Dessewffy András	sz.	5						1	4			
	3. Nagy András	ö.	2						2				
	4. Horváth Ádám	sz.	1									1	
	Összesen:		23						17	4		2	
100. Tiszatardos (Tardos)	1. Patay József	ö. sz.	2 21						1 21				1
	2. Meskó Jakab és Almásy	sz.	15						14			1	
	3. A községé												
	Összesen:		38						36			1	1
101. Takakenéz (Kenéz)	1. báji Patay Ferenc	ö. sz.	2 15									2 15	
	2. A községé	sz.	25									25	
	Összesen:		25									25	
	1. Királyi kamara	ö. sz.	2 29						2 15			14	
102. Tiszaladány (Ladány)	2. A községé												
	Összesen:		31						17			14	
	IX. Hortobágy melléke												
	1. Vay Ábrahámné	sz.	29						19			10	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészí- tése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
4	2	$6\frac{2}{8}$ 12		1						
25	38	$53\frac{5}{8}$	4	1						
$14\frac{4}{8}$ 3	203 42	58 12 12	10	2		3				
$17\frac{4}{8}$ 1 $13\frac{4}{8}$ 4 2 $0\frac{4}{8}$	245 14 189 56 28 7	82 5 $67\frac{4}{8}$ 19 10 $2\frac{4}{8}$	10 2 3	2 6 8 4	1	3				
21 $1\frac{2}{8}$ 21 $14\frac{4}{8}$	294 $17\frac{4}{8}$ 294 203 8	104 $6\frac{2}{8}$ 105 $72\frac{4}{8}$	5	18 2 7	1					
$36\frac{6}{8}$ 1 $7\frac{4}{8}$	$522\frac{4}{8}$ 14 105	$183\frac{6}{8}$ 5 $37\frac{4}{8}$		9 4		1 1				
$8\frac{4}{8}$ $12\frac{4}{8}$	119 $187\frac{4}{8}$	$42\frac{4}{8}$ 75 30	5	4 11		1 3				
$12\frac{4}{8}$ 2 22	$187\frac{4}{8}$ 28 308	105 10 110		11 17		3 3				
24	336	120		17		3				
23	391	$65\frac{4}{8}$		15		17			$55\frac{2}{8}$	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{1}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{8}$	
47. Tisza- csege (Csege)	2. Vay István	sz.	8					8				
	3. Pláty Imréné	sz.	17					3			14	
	Összesen:		54					30			24	
48. Egyek	1. Egri püspökség	sz.	113	30				19			64	
	Összesen:		113	30				19			64	
49.	49. Földes: Kuriális helység, nemesek által biratik.											
55. Nádudvar	1. gr. Buthler Gábor	sz.	3					3				
	2. Ibrányi család	sz.	10						10			
	3. b. Inczedy család	sz.	3					3				
	4. Bárányi Gáspár	sz.	1					1				
	5. K. Szathmáry György	sz.	3								3	
	6. Ragályi István	sz.	1								1	
	7. Szemere Györgyné	sz.	2								2	
	8. Szathmáry Pál	sz.	1								1	
	9. Szunyoghy család											
	10. Hajósy-örökösök											
	11. Erdődy István											
	12. Siskovics Antal	sz.	4								2	2
	13. Papp-örökösök											
	14. Hodossy-örökösök	ö.	1								1	
	15. Hamary Istvánné	sz.	1									1
	16. Szabó-, Kiss-, Cseke-, Balogh-, Tóth-, Rásó- és Győry-örökösök											
	Összesen:		35					22			10	3
58. Püspök- ladány	1. A királyi kamara nagyváradai uradalma											
	2. A községé											
	Összesen:		140	34				64			42	
59. Sáp	Sáp: Kuriális helység, nemesek által biratik.											
61. Hajdúszo- vát (Szovát)	1. Debrecen szabad királyi város	sz.	70	42				26			2	
	2. Komáromy Imréné	sz.	14	11				1			1	1
	3. Belső uraságok földjeinek a jobbágjai	sz.	66					12			21	33
	4. A községé											
	Összesen:		150	53				39			24	34

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészítése, hold
			házas		házatlan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
5 13	139 ⁴ / ₈ 149	14 39 ⁴ / ₈		8 8		4			27 ⁴ / ₈ 9	
41	679 ⁴ / ₈	119		31		21			91 ⁶ / ₈	
55 ⁴ / ₈	1554	555		33		13			114 ⁷ / ₈	
55 ⁴ / ₈	1554	555		33		13			114 ⁷ / ₈	
3	43 ⁴ / ₈	16 ⁴ / ₈		10					1 ⁴ / ₈	
10	145 ⁴ / ₈	55 ⁴ / ₈		33					4 ⁴ / ₈	
3	43 ⁴ / ₈	16 ⁴ / ₈		7					1 ⁴ / ₈	
1	15	5		3					1	
1 ⁴ / ₈	21	9		4						
0 ⁴ / ₈	7	3								
1	14	6		2						
0 ⁴ / ₈	7	3		1						
				3						
				3						
				3						
1 ⁴ / ₈	22 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈		2					1 ⁴ / ₈	
				5					0 ⁴ / ₈	
0 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈	2	2					0 ² / ₈	
0 ² / ₈	3 ⁶ / ₈	1 ² / ₈							0 ² / ₈	
5	75	25		16					5	
27 ⁶ / ₈	405 ² / ₈	150 ⁶ / ₈	2	94					15 ⁶ / ₈	
178 ⁶ / ₈	2146 ¹ / ₈ 20	918 30		64		22			325 ⁵ / ₈	
178 ⁶ / ₈	2166 ¹ / ₈	948		64		22			325 ⁵ / ₈	
59 ⁶ / ₈	1770 ⁵ / ₈	475		4		8				
11 ⁶ / ₈	378	103		2		1				
24	519 ⁴ / ₈ 40	98 ⁴ / ₈ 50		5		11				
95 ⁴ / ₈	2708 ¹ / ₈	726 ⁴ / ₈		11		20				

Község	Földesúr	Jobbágy		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{8}{8}$	$\frac{7}{8}$	$\frac{6}{8}$	$\frac{5}{8}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{1}{8}$	
62. Téglás	1. A királyi kincstár tokaji uradalma	sz.	59					32			27	
	Összesen:		59					32			27	
64. Balmaz- újváros	1. Andrásy István	sz.	82	24				58				
	2. Andrásy Zsigmond	sz.	43	18				25				
	Összesen:		125	42				83				
X.	X. Szamos menti falvak											
121. Szamoskér (Kér)	1. Kállay Ferencné	ö.	4								4	
	2. Kállay János	ö.	8					2			6	
	3. Kállay György	ö.	2								2	
	4. Kállay Ferenc	ö.	1								1	
	5. Kállay László	ö.	1								1	
	Összesen:		16					2			14	
122. Kérsején	1. Kállay Ferencné	ö.	1								1	
	2. Kállay János	ö.	3					1			2	
	3. Kállay György	ö.	2								2	
	4. Kállay Ferenc	ö.	1								1	
	Összesen:		7					1			6	
131. Ópályi	1. gr. Barkóczy János	sz.	5					2			3	
	2. gr. Haller József	ö.	2					1			1	
		sz.	9					4			5	
	3. Perényi Károly	sz.	7					2			5	
	4. b. Dessewffy Sámuel	sz.	1								1	
	5. b. Eötvös Miklós	ö.	1					1				
		sz.	2								2	
	6. Szuhányi Antal	sz.	6					3			3	
	7. Irinyi László	sz.	3								3	
	8. Teleky Pál	sz.	2								2	
	9. Sulyok Imre	sz.	1								1	
10. Sulyok József	sz.	1								1		
11. Kulín József	sz.	1								1		
	Összesen:		41					13			28	
132. Panyola	1. Kállay Ferencné	ö.	2					1			1	
	2. Kállay János	ö.	25					10			15	
	3. Kállay György	ö.	1								1	
	4. Kállay Ferenc	ö.	5								5	
	5. Kállay László	ö.	2								2	
	Összesen:		35					11			24	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészítése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
45 ⁴ / ₈	637	273		40		1				
45 ⁴ / ₈	637	273		40		1				
51 ⁴ / ₈	1511 ⁴ / ₈	636		41		17			27 ⁴ / ₈	
30 ⁴ / ₈	1319 ⁴ / ₈	366		41		2			15 ² / ₈	
82	2831	1002		82		19			42 ⁶ / ₈	
5 ¹ / ₈	28	8								
9	70	20				2				
2	14	4								
1 ⁴ / ₈	7	2				1				
1 ⁴ / ₈	7	2				1				
19 ⁴ / ₈	126	36				4				
1 ⁴ / ₈	7	2								
4	28	8								
3	14	4								
1 ⁴ / ₈	7	2								
10	56	16								
5	57	13				3			8	
2	22	8							1	
9	94	36		6					3	
6	69	21		5					6	
1	7	3		1						
1	15	5							1	
2	15	5							1	
6	68	22		1					5	
3	25	5		1					4	
2	15	5				1			1	
1	7	3								
0 ⁴ / ₈	7	3								
1	10	0							3	
39 ⁴ / ₈	411	129		14		4			33	
2	21	6	3							
24	245 ⁴ / ₈	70				2			0 ⁴ / ₈	
1	7	2	3							
5	35	10				2				
2	14	4				2				
34	322 ⁴ / ₈	92	6		6				0 ⁴ / ₈	

I. (folyt.)

Község	Földesúr	Jobbágyp		Telek nagysága								
		jogál- lása	száma	$\frac{8}{s}$	$\frac{7}{s}$	$\frac{6}{s}$	$\frac{5}{s}$	$\frac{4}{s}$	$\frac{3}{s}$	$\frac{2}{s}$	$\frac{1}{s}$	
139. Szamoszeg	1. gr. Károlyi Antal	ö.	9	4				5				
		sz.	1				1					
	2. b. Horváth Imréné	ö.	8				6			2		
	3. Csontos Györgyné	ö.	11				9			2		
		sz.	2				1			1		
	4. Petók József	ö.	6				6					
		sz.	1				1					
	5. Vay Mihály	sz.	3								3	
	6. Melczer Pál	ö.	6					3			3	
	7. Szódényi János	ö.	3								3	
8. Péchy Imre	ö.	1								1		
9. Korda László	ö.	1								1		
10. Lónyay László	ö.	1								1		
	<i>Összesen:</i>		53	4				32			17	
	<i>Összesítő</i>											
I.	Tiszaoldal		268	0	0	0	2	133	47	67	19	
II.	Erdőhát		79	0	0	0	0	0	10	37	32	
III.	Nyírség		1786	155	6	106	32	938	77	434	38	
IV.	Érmellék		37	0	0	0	0	28	0	6	3	
V.	Rétköz		525	48	1	1	6	294	14	114	47	
VI.	Szabolcsi Mezőség		1054	55	12	25	20	712	18	210	2	
VII.	Sziget		61	6	0	0	1	40	0	4	10	
VIII.	Taktaköz		152	0	0	0	0	87	4	60	1	
IX.	Hortobágy melléke		676	159	0	0	0	289	0	191	37	
X.	Szamos menti falvak		152	4	0	0	0	59	0	89	0	
	<i>Mindösszesen:</i>		4790	427	19	132	61	2580	170	1212	189	

Belső telek, pozsonyi mérő	Szántó, hold	Rét, kaszáló	Zsellérek				Zsellérek járandósága			Telek kiegészítése, hold
			házas		háztalan		belső telek, pozsonyi mérő	szántó, hold	rét, kaszáló	
			ö.	sz.	ö.	sz.				
7 ⁴ / ₈	185 ² / ₈	52	2							3
0	14	4								
5 ⁴ / ₈	99	28				3				1
8 ⁴ / ₈	141 ⁴ / ₈	40								1 ⁴ / ₈
2 ⁴ / ₈	21	6								0 ⁶ / ₈
5 ⁴ / ₈	84 ⁴ / ₈	24								
0 ⁴ / ₈	14 ² / ₈	4								
3	21	6								
3 ⁴ / ₈	63 ⁴ / ₈	18				3				0 ⁴ / ₈
2	21	6								
0 ⁴ / ₈	7	2								
1 ⁴ / ₈	7	2								
0 ⁴ / ₈	7	2								
41	686	194	2		6					6 ⁶ / ₈
288 ³ / ₈	3185 ⁵ / ₈	859 ³ / ₈	119	38	21	12	1 ⁴ / ₈	1 ⁶ / ₈	6	244 ⁴ / ₈
84	498	175	9	10	1	0	0	0	0	0
2115 ⁴ / ₈	25 592 ¹ / ₈	9686 ⁷ / ₈	105	564	29	113	0	4	1	1333 ³ / ₈
31 ⁶ / ₈	518	127	0	42	0	5	0	0	0	74 ⁴ / ₈
569 ⁶ / ₈	6916 ⁵ / ₈	2338 ⁴ / ₈	106	77	32	23	13	1	2	264
1024 ⁴ / ₈	14 510	6423 ⁹ / ₈	15	384	1	82	0	7 ⁴ / ₈	2	7
73 ⁴ / ₈	764	473 ¹ / ₈	10	1	0	0	0	0	0	0
120 ² / ₈	1704	637 ² / ₈	20	61	1	11	0	0	0	0
526	10 981	3774 ² / ₈	2	355	0	96	0	0	0	590 ⁶ / ₈
144	1601 ⁴ / ₈	677	8	14	16	4	0	0	0	40 ² / ₈
4977 ⁵ / ₈	66 270 ⁷ / ₈	24 962 ¹ / ₈	394	1546	101	346	14 ⁴ / ₈	14 ² / ₈	11	2554 ³ / ₈

II. Jobbágytartó földesurak úrbéres szolgálonépei Szabolcs megyében az úrbérrendezés után (1773)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háza t-lan
1. <i>Affra László</i>	Komoró	1		7	3		1	
2. <i>Andrássy István</i>	Balmazújváros		82	1511 ⁴ / ₈	636	27 ⁴ / ₈	41	17
	Tiszadob	2		28	10		4	
	<i>Összesen:</i>	2	82	1539 ⁴ / ₈	646	27 ⁴ / ₈	45	17
3. <i>Andrássy István és Károly</i>	Tiszadob		50	700	250		34	7
4. <i>Andrássy Károly</i>	Tiszadob	8		112	40		2	
5. <i>Andrássy Zsigmond</i>	Balmazújváros		43	1319 ⁴ / ₈	366	15 ² / ₈	41	2
6. <i>Apagyi Ferenc</i>	Beszterec		2	12	8 ⁴ / ₈		2	
7. <i>Apagyi Ferencné</i>	Apagy	1	1	12	2 ⁴ / ₈	1 ¹ / ₈	1	
8. <i>Apagyi István</i>	Apagy						1	
9. <i>Apagyi László</i>	Apagy	2	1	35 ⁶ / ₈	14 ⁴ / ₈	0 ⁴ / ₈	2	3
10. <i>Apagyi Sámuel</i>	Nagy-Mada		1	7	3			
11. <i>Aranyos György</i>	Nagyhalász	1		14	5 ² / ₈			
12. <i>gr. Aspermonth (Aspermonth)</i>	Újfehértó		5	72	23	2	12	1
13. <i>Bajusz Gáborné örökösei</i>	Zalkod		2	2	6 ² / ₈			
14. <i>Balla István</i>	Gyulaháza	3	2	70	30		6	
15. <i>Balázs Mihály</i>	Buj						4	
16. <i>Balogh Fné örökösei</i>	Jéke		1	7 ⁴ / ₈	2			1
17. <i>Balogh Miklós</i>	Petneháza	1		7	3			1
18. <i>Balogh-örökösök</i>	Nádudvar	7 család 5 féltelkes és 16 zsellér fölött rendelkezik.						
19. <i>Balogh Sándor</i>	Szabolcsbáka	1	1	21	9			
20. <i>Balogh Sándorné</i>	Kopócsapáti						3	
21. <i>Balogh Zsigmond</i>	Tiszabercel		1	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈		2	1
	Gáva							
	<i>Összesen:</i>		1	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈		2	1
22. <i>Bán Ferencné</i>	Balkány	1		7	2 ⁴ / ₈			1
	Sényő							
	<i>Összesen:</i>	1		7	2 ⁴ / ₈			1
23. <i>Bán László</i>	Balkány	1		14 ² / ₈	5	0 ² / ₈	1	
	Kisléta		1	12 ¹ / ₈	3	1 ⁵ / ₈		
	<i>Összesen:</i>	1	1	26 ³ / ₈	8	1 ⁷ / ₈	1	
24. <i>b. Bánffy Mihály</i>	Tiszaeszlár	2	19	294	105		17	1
	Nagyhalász		1	14	5 ⁴ / ₈			
	<i>Összesen:</i>	2	20	308	110 ⁴ / ₈		17	1

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágysok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
25. <i>Bárány Gáspár</i>	Nádudvar		1	15	5	1	3	
26. <i>Bárczy Lászlóné</i>	Mándok	8	2	199 ⁴ / ₈	0		16	3
	Tiszaszentmárton		1	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈			
	Tornyospálca	23		322	138		20	3
	<i>Összesen:</i>	<i>31</i>	<i>3</i>	<i>529</i>	<i>140⁴/₈</i>		<i>36</i>	<i>6</i>
27. <i>Bárczay Julianna</i>	Mándok	11		218 ² / ₈	0		20	1
28. <i>Barkóczy István</i>	Dombrád		1	6	3			
29. <i>gr. Barkóczy János</i>	Bácsaranyos	2		16	3	2		
	Balkány		3	53 ³ / ₈	18 ⁶ / ₈	0 ⁷ / ₈		
	Nyírmihálydi						1	
	Nyírbogdány	1	1	35 ⁴ / ₈	4	7 ⁴ / ₈	2	3
	Demecser	3		42	15 ² / ₈			
	Jákó	3	1	53	17	1	1	
	Kisléta		9	109	21	18		2
	Ópályi		5	57	13	8		3
	<i>Összesen:</i>	<i>9</i>	<i>19</i>	<i>365⁷/₈</i>	<i>92</i>	<i>37³/₈</i>	<i>4</i>	<i>8</i>
30. <i>b. Barkóczy Károly</i>	Bácsaranyos		1	7 ² / ₈	2			
	Nagyvarsány	1		10 ⁴ / ₈	3			
	Pócspetri		10	95	35	4		
	<i>Összesen:</i>	<i>1</i>	<i>11</i>	<i>112⁶/₈</i>	<i>40</i>	<i>4</i>		
31. <i>Barla István</i>	Veresmart		1	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈			
	Újfehértó						1	1
	<i>Összesen:</i>		<i>1</i>	<i>3⁴/₈</i>	<i>1⁴/₈</i>		<i>1</i>	<i>1</i>
32. <i>Barta Péterné</i>	Petneháza		1	7	3			
33. <i>Bay György</i>	Nyírpazony	1	1	14	5 ⁶ / ₈			
34. <i>Bay István</i>	Nagy-Mada	1		14	6			
35. <i>Bay László</i>	Gemzse	1		3 ³ / ₈	1 ⁴ / ₈			
36. <i>Baziliták</i>	Máriapócs		35	668	32	178	1	2
37. <i>Báthory Gábor</i>	Petneháza		1	11	4	0 ⁴ / ₈		
38. <i>Bekény Sándor</i>	Nagyfalu		4	56	20			1
39. <i>Bercsényi József</i>	Kisvarsány	2		14	4			1
40. <i>Bersenyi József</i>	Nagy-Mada						2	
41. <i>Bessenyei László</i>	Gáva	2		35	12 ⁴ / ₈			
42. <i>Bessenyei Zsigmond</i>	Tiszabercel	2		14	5		6	1
43. <i>Bégányi Ferencé</i>	Berkesz	7		98	39 ⁴ / ₈		3	
	Nyírbogdány		1	8 ⁶ / ₈	1		1	
	<i>Összesen:</i>	<i>7</i>	<i>1</i>	<i>106⁶/₈</i>	<i>40⁴/₈</i>		<i>4</i>	

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
44. <i>Bégányi György</i>	Berkesz	2		28	10			
	Gégény Nagy-Mada	1	1	15 ¹ / ₈ 14	5 6			
	<i>Összesen:</i>	3	1	57 ⁴ / ₈	21			
45. <i>Bégányi Lászlóné</i>	Eperjeske	18		202 ⁴ / ₈	67 ⁴ / ₈	0 ⁶ / ₈	3	2
46. <i>Béra Mihály</i>	Besenyőd						1	
47. <i>Bértzy-örökösök</i>	Zalkod		8	12	20 ³ / ₈			
48. <i>Bodó Ferenc</i>	Kemecse	1		14	5			
49. <i>Boka Mihály</i>	Szabolcs		1	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈		1	
50. <i>Borkó László</i>	Berencs		1	3 ³ / ₈	2			
51. <i>Bossányiné</i>	Kék	2		30	9 ⁶ / ₈			
52. <i>Bónis András</i>	Nagyfalu	2		24 ⁴ / ₈	8 ⁴ / ₈		2	
53. <i>Bónis György örökösei</i>	Nyírtét	2		28	12			
	Nyírtét Besenyőd	2 1	4	84 13 ⁴ / ₈	36 3	1 ⁴ / ₈		2
	<i>Összesen:</i>	3	4	97 ⁴ / ₈	39	1 ⁴ / ₈		2
55. <i>ifj. Bónis István</i>	Nagyfalu		1	14	5		2	
56. <i>Bónis László</i>	Nyírtét	4	2	84	36			
	Beszterec	1		6	4			
	Nagyfalu	1		21	7 ⁴ / ₈		2	
	<i>Összesen:</i>	6	2	111	47 ⁴ / ₈		2	
57. <i>ifj. Bónis László</i>	Nagyfalu		1	17 ⁴ / ₈	6 ² / ₈		1	2
58. <i>Bónis Mihály</i>	Nyírtét	2	3	70	30			1
	Nyíribrony						1	
	<i>Összesen:</i>	2	3	70	30		1	1
59. <i>Bökény Sándor</i>	Nyírtét		1	14	6			
60. <i>Böszörményi Sámuel</i>	Gyüre		1	3 ⁴ / ₈	1		2	
	Eszeny		1	7	2 ⁴ / ₈			
62. <i>Buczurka János</i>	Újfehértó						1	
63. <i>gr. Buthler Gábor</i>	Nádudvar		3	43 ⁴ / ₈	16 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈	10	
64. <i>gr. Buthler László</i>	Dombrád		1	2 ³ / ₈	2			
65. <i>Csákányi József</i>	Oros		2	28	12		1	
	Levelek		3	48	12	6	1	
	<i>Összesen:</i>		5	76	24	6	2	
66. <i>Cseke-örökösök</i>	Nádudvar	7 család 5 jobbágyot és 16 zsellért bír.						

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
67. Csernyiczky Pál	Gelse							1
68. Csoma József	Paszab						1	
69. Csontos Györgyné	Szamosszeg	11	2	162 ⁴ / ₈	46	1 ⁴ / ₈		
70. Csucs András	Balkány		1	7	2 ⁴ / ₈			
71. Csuha Ferenc	Gyulaháza						1	
72. Csuha László	Gyulaháza	1		10 ⁵ / ₈	4 ⁴ / ₈	0 ¹ / ₈		
	Nagyhalász		3	21	7 ⁶ / ₈		1	
	Összesen:	1	3	31 ⁵ / ₈	12 ² / ₈	0 ⁴ / ₈	1	
73. Czikó Mihály	Újfehértó		5	73 ⁴ / ₈	21 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈	20	2
74. Dálnoky Gábor	Gyulaháza						2	
75. Debrecen város	Hajdúszovát		70	1770 ⁵ / ₈	475		4	8
76. Dessewffy András	Csobaj		5	56	19		8	
77. b. Dessewffy Sámuel	Gemzse	1		3 ¹ / ₈	1 ⁴ / ₈			
	Nagyhalász		3	42	16			1
	Nyíregyháza	11		196	84		3	1
	Szentmihály		198	3101	1329		50	10
	Bakta		6	52	21		3	
	Jákó						1	
	Kisléta		1	8	2	1		
	Lórántháza	3		33 ⁴ / ₈	15			
	Ófehértó	27		273	117	1	23	
	Ópályi		1	7	3		1	
	Összesen:	42	209	3715 ⁵ / ₈	1588 ⁴ / ₈	2	81	12
78. b. Dessewffy S.— gr. Károlyi A.	Nyíregyháza		479	8981	3849		74	17
79. b. Dessewffy Sámuelné	Gelse		4	41	0	11		1
80. Dessewffy Tamásné	Hugyaj		55	1059 ¹ / ₈	55	289 ¹ / ₈	3	4
81. Désy János	Tizadada		3	42	15		2	3
82. Désy József	Gégény	1		4	6 ² / ₈			
	Petneháza						1	
	Összesen:	1		4	6 ² / ₈		1	
83. Dibáczy József	Nyírmihálydi						2	
84. Dobozy K., Pethőné	Gáva						1	
85. Dobozy Mihály	Petneháza	2		14	6		3	
86. Dolinay Gábor	Gyulaháza		1	14 ⁴ / ₈	5	0 ⁴ / ₈	1	
87. gr. Dőry Ferenc	Gemzse		2	22 ⁴ / ₈	9	0 ¹ / ₈		
	Karász	6	24	420	180		22	2
	Összesen:	6	26	442 ⁴ / ₈	189	0 ¹ / ₈	22	2

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
88. gr. Dőry Gábor	Veresmart						1	
89. b. Dőry László	Szabolcsbáka	16	2	259	111			
	Tiszabездéd Tuzsér	3		28 ⁴ / ₈	10	2 ³ / ₈		3
	Összesen:	19	2	287 ⁴ / ₈	121	2 ³ / ₈	1	3
90. Drusán Lóránt	Újfehértó		1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈		1	
91. Egri püspökség	Eszeny		3	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈			
	Egyek Polgár	113 214		1554 3276	555 1770	1147 ⁷ / ₈	33 64	13 14
	Összesen:		330	4840 ⁴ / ₈	2328 ⁶ / ₈	1147 ⁷ / ₈	97	27
92. Elek Balthazárné	Besenyőd	1		10	1	2		
93. Elek György	Kisvarsány							1
	Nagyhalász Kemecse Pazony	1 2	2	14 14 49	5 ⁴ / ₈ 4 ⁶ / ₈ 20 ⁴ / ₈		1	
	Összesen:	3	4	77	30 ⁶ / ₈		1	2
94. Elek László	Pazony	3		28	11			
95. Elek Salamonné	Dombrád	1		3 ⁷ / ₈	1	0 ³ / ₈		
	Viss		11	140 ⁴ / ₈	113 ² / ₈			
	Összesen:	1	11	144 ³ / ₈	114 ² / ₈	0 ³ / ₈		
96. Elek Sándor	Nagyhalász	1		14	5 ⁴ / ₈			
	Kemecse Pazony	1 6	1 8	28 161	9 ⁶ / ₈ 66 ² / ₈			1
	Összesen:	8	7	203	81 ⁴ / ₈			1
97. Eördögh Imre	Bácsaranyos	2		14 ⁴ / ₈	4	0 ⁴ / ₈		
	Kopócsapáti						3	
	Összesen:	2		14 ⁴ / ₈	4	0 ⁴ / ₈	3	
98. b. Eötvös Miklós	Nagyvarsány							2
	Nyírmihálydi Ópályi	2 1	1 2	31 ⁴ / ₈ 30	13 ⁴ / ₈ 10		7 2	
	Összesen:	3	3	61 ⁴ / ₈	23 ⁴ / ₈	2	9	
99. Eötvös Sándorné	Kisvarsány	3		21	6		6	1
	Nagyvarsány		1	7	2			
	Összesen:	3	1	28	8		6	1
100. Erdődy Gábor	Kemecse	2		28	10		1	
	Ramocsaháza	1		13 ⁴ / ₈	6		2	
	Összesen:	3		41 ⁴ / ₈	16		3	
101. Erdődy István	Cserepeskenéz						1	
	Nádudvar						3	

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
	Bercel Gáva	2	0 ¹ / ₈	21	7 ⁴ / ₈			
	Összesen:	2	0 ¹ / ₈	21	7 ⁴ / ₈		4	
102. Erdőhegyi Andrásné	Gyüre						2	
103. Erdőhegyi Gáspárné	Gyüre	1		7	2		1	
104. Erdőhegyi Istvánné	Gyüre		1	3 ⁴ / ₈	1			
105. Erdőhegyi Sándor	Gyulaháza						1	
106. Erőss Gáborné	Petneháza	2		15	5	1 ⁴ / ₈		
107. Erőss György	Nyírtass	4		42	18			
	Piricse		4	42	21			
	Összesen:	4	4	84	39			
108. Erőss Istvánné	Pilis		7	56	21		2	
109. Farkas Ferenc	Bogdány	1	1	18 ⁴ / ₈	2	4 ⁴ / ₈	1	
110. Farkas Pál	Eszeny	1		7	2 ⁴ / ₈			
111. Fazekas István	Besenyőd						1	
112. Fejér András	Karász		1	17 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈			1
	Kemecse	3		42	14 ⁶ / ₈			1
	Ibrony		1	3	2			1
	Összesen:	3	2	62 ² / ₈	24 ² / ₈			3
113. Fejér János	Bogdány						1	
	Kék						1	
	Kemecse	1		21	7 ⁶ / ₈			
	Összesen:	1		21	7 ⁶ / ₈		2	
114. Fejér uraság (duorum)	Tura		1	7	3			
115. Fekete István	Encsencs	1	16	272	102			
116. Fekete Mihályné	Encsencs	2	13	240	90			
117. Félegyházi György	Mihályfalva		1	3	2			
118. Ferenczy Mihály	Bogdány							3
119. Fodor József	Laskod	1		6 ⁴ / ₈	3			
120. Fuló László	Petneháza							1
121. Garay György	Ibrony		1	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈			
122. Gencsy Zsigmond	Balkány	1	1	28 ² / ₈	10	0 ² / ₈	4	
	Kisléta	1	3	20	5	2 ⁴ / ₈		
	Mihályfalva		3	21	9		5	
	Összesen:	2	7	69 ² / ₈	24	2 ⁶ / ₈	9	4

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
123. <i>b. Ghilányi László</i>	Bezded	6		61 ⁵ / ₈	20	3 ² / ₈		5
	Eszeny	1	1	7	2 ⁴ / ₈			
	Veresmart	1		7 ² / ₈	3			1
	<i>Összesen:</i>	8	1	75 ⁷ / ₈	25 ⁴ / ₈	3 ² / ₈		6
124. <i>Gondoly István</i>	Bercel	1		10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈			1
125. <i>Görgei uradalom</i>	Eszeny						1	
126. <i>Görög Dániel</i>	Újfehértó						2	
127. <i>Gulácsy Ambrusné</i>	Kisléta	1		8	2	1		
128. <i>Győri-örökösök</i>	Nádudvar	7 család bír 5 féltelkes jobbágyot, 16 házas zsellért.						
129. <i>gr. Gyulay Ferencné</i>	Bácsaranyos	10	2	194 ⁶ / ₈	35	26 ⁶ / ₈	4	
	Kopócsapáti	1		11 ⁴ / ₈	6	0		
	Nagyvarsány	13		182 ⁴ / ₈	52	0 ⁴ / ₈		
	Gemze		1		7 ² / ₈	3		
	<i>Összesen:</i>	24	3	388 ⁶ / ₈	100 ² / ₈	30 ² / ₈	4	
130. <i>Gyulay László</i>	Bercel	3		17 ⁴ / ₈	6 ² / ₈		7	
131. <i>Gyulay Sámuel</i>	Tiszadada		8	115 ⁴ / ₈	41 ² / ₈		3	3
132. <i>Hajósy-örökösök</i>	Nádudvar						3	
133. <i>gr. Haller József</i>	Gyulaháza						1	
	Bakta	5	11	149	60		3	5
	Jákó		1	14	6			
	Kisléta		9	98	12	21	1	
	Lórántháza	13	9	255 ⁴ / ₈	114		2	
	Ópályi	2	9	116	44	4	6	
	<i>Összesen:</i>	20	39	632 ⁴ / ₈	236	25	13	5
134. <i>gr. Haller Sándorné</i>	Érkenéz		20	336	64	56	20	5
	Nagy-Mada						1	
	<i>Összesen:</i>		20	336	64	56	21	5
135. <i>Hamary Istvánné</i>	Nádudvar		1	3 ⁶ / ₈	1 ² / ₈	0 ² / ₈		
136. <i>Hardicsa István</i>	Mihályfalva	1		7	3		1	
137. <i>Harsányi Péter</i>	Tiszarád	1		4	1 ² / ₈			
138. <i>rel. Helymeczyné</i>	Zalkod						1	
139. <i>Hetey Andrásné</i>	Tiszarád	1		4	1 ² / ₈			
140. <i>Hetey László</i>	Gelse							1
141. <i>Hetey Mihály</i>	Gelse							2
142. <i>Hétczey András</i>	Buj	1		10 ⁴ / ₈	4			
143. <i>Hodos Márton</i>	Veresmart		1	8 ² / ₈	2	0 ⁶ / ₈		

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
144. <i>Hodossy-örökösök</i>	Nádudvar	1		7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈	0 ⁴ / ₈	4	
145. <i>Horváth Ádám</i>	Csobaj		1	7	2 ⁴ / ₈			
146. <i>Horváth György</i>	Eszeny						1	
	Gemzse		1	7	3			
	Gyüre	2		7	2			
	Nagyvarsány		1	3 ⁴ / ₈	1			
	<i>Összesen:</i>	2	2	17 ⁴ / ₈	6		1	
147. <i>b. Horváth Imréné</i>	Szamosszeg	8		99	28	1		3
148. <i>Horváth István</i>	Ibrony	1		10 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈			
149. <i>Horváth János</i>	Kemecse		1	7	2 ⁶ / ₈			
150. <i>rel. Horváth József</i>							1	
151. <i>Horváth Józsefné</i>	Piricse	1	10	124	92		4	
	Bogát	1	13	166	84		2	5
	<i>Összesen:</i>	2	23	290	176		6	5
152. <i>b. Horváth Józsefné</i>	Ágtelek	7		28	10 ⁴ / ₈		3	
	Bácsaranyos	2	3	41 ² / ₈	15	1 ⁶ / ₈		
	Kisvárda						2	
	Kisvarsány	1		7	2			
	Komoró	2		15	6			
	Kopócsapáti	1		8	1	1		
	Fényeslitke	3		49 ⁴ / ₈	7	7 ⁴ / ₈	1	2
	Pap	4		41 ⁴ / ₈	8	6 ⁴ / ₈	2	1
	Tass	1		14	6			
	Veresmart	1		7 ² / ₈	3			
	<i>Összesen:</i>	22	3	211 ⁴ / ₈	58 ⁴ / ₈	16 ⁶ / ₈	8	3
153. <i>Hunyady János</i>	Kisvarsány	2		21	6 ² / ₈			
154. <i>Hunyady Zsigmond</i>	Kisvarsány	2		14	4			
	Nagy-Mada						1	
	<i>Összesen:</i>	2		14	4		1	
155. <i>Ibrányi Károly</i>	Dombrád	1	1	5	4			
	Buj						1	
	Pazon		2	28	11			
	Jákó	1	1	21	9		2	
	Vaja	2		28	12		1	
	<i>Összesen:</i>	4	4	82	36		4	
156. <i>Ibrányi Károly és Miklós</i>	Ibrány	14	8	514 ³ / ₈	180	11 ³ / ₈	1	1
	Paszab	1		1 ⁴ / ₈	4		3	
	Vaja		2	30	10	2	3	4
	<i>Összesen:</i>	15	10	545 ⁷ / ₈	194	13 ³ / ₈	7	5

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
157. Ibrányi Miklós	Nagyhalász Vaja	2		36	4	8	1	1
	Összesen:	2		36	4	8	2	
158. Ibrányi család	Nádudvar		10	145 ⁴ / ₈	55 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈	33	
159. Iklódy Zsigmondné	Petneháza						1	
160. b. Inczédy	Nádudvar		3	43 ⁴ / ₈	16 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈	7	
161. Irinyi Antal	Pátroha	1		5 ² / ₈	4			
	Pilis		9	72	27		1	
	Piricse		1	5 ⁴ / ₈	5			
	Összesen:	1	10	82 ⁶ / ₈	36		1	
162. Irinyi György	Nyírbétek						1	
163. Irinyi László	Levelek		6	57	23	1	1	
	Ópályi		3	25	5	4	1	
	Összesen:		9	82	28	5	2	
164. Isaák István	Dombrád							1
165. Jármy Ferenc	Laskod	3		14 ⁴ / ₈	10		1	1
166. Jármy Gáborné	Veresmart	1		4 ² / ₈	1	0 ² / ₈		
	Kemecse	1		7	2 ⁵ / ₈			
	Tura	6	5	154	60 ² / ₈		5	
	Ibrony		1	6	4			
	Összesen:	8	6	171 ² / ₈	67 ⁷ / ₈	0 ² / ₈	5	
167. Jármy Imre	Gégény	5	2	52	38 ⁴ / ₃			
	Ibrony						2	
	Laskod	1	1	16	9	0 ⁵ / ₈	2	
	Összesen:	6	3	68	47 ⁴ / ₈	0 ⁵ / ₈	4	
168. Jármy Imre és László	Demecser	1	1	28	10 ⁴ / ₈			
169. Jármy László	Pap		0 ¹ / ₂	3 ⁶ / ₈	1	0 ¹ / ₈		
	Ibrony	3	1	33	17		3	
	Kércs		1	7	3			
	Ramocsaháza	3		48 ⁴ / ₈	30		4	
	Összesen:	6	2 ¹ / ₂	92 ² / ₈	51	0 ¹ / ₈	7	
170. Jármy János	Ibrony	1		3	2			
	Nagy-Mada		2	21	9			
	Összesen:	1	2	24	11			
171. ifj. Jármy János	Laskod	1		14	6		2	2
172. öreg Jármy János	Laskod	2		6	4			0
173. Jármy Jánosné	Pazony	1		14	5 ⁴ / ₈			

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
174. Jármy Mihály	Kércs	1	1	30	10	2	2	
175. öreg Jármy Mihály	Laskod	1		3	2			1
176. Jármy-örökösök	Nagyhalász						1	
177. Jármy Sándor	Laskod		2	26	12		6	3
178. Jászay László	Berkesz	3		42	17 ⁶ / ₈			
179. Jászói convent	Eszeny		1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈			
	Bercel	8		112	40		4	
	Gáva	6		84	30		2	2
	Paszab		1	2	3 ¹ / ₈		2	
	<i>Összesen:</i>	<i>14</i>	<i>2</i>	<i>201⁴/₈</i>	<i>74³/₈</i>		<i>8</i>	<i>2</i>
180. Jékey István	Jéke							1
	Veresmart	2		8 ⁴ / ₈	2	1		
	<i>Összesen:</i>	<i>2</i>		<i>8⁴/₈</i>	<i>2</i>	<i>1</i>		<i>1</i>
181. Jósa István	Ágtelek	1		4	1 ⁴ / ₈			
	Ajak	2		22 ⁶ / ₈	6	1 ⁴ / ₈		
	Fényeslitke	2		35 ² / ₈	3	7 ² / ₈	1	1
	Pátroha	1		8 ⁶ / ₈	0	1 ⁶ / ₈		
	Bezdéd	1		7 ⁶ / ₈	2	0 ⁷ / ₈		
	Eszeny		3	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈			
	Kisvárdá						1	
	Veresmart		1	4 ⁴ / ₈	0 ⁴ / ₈	0 ⁶ / ₈		
	Pilis		12	96	36		4	3
	Piricse	1	1	32 ⁴ / ₈	20		1	
	<i>Összesen:</i>	<i>8</i>	<i>17</i>	<i>222</i>	<i>72⁶/₈</i>	<i>12¹/₈</i>	<i>7</i>	<i>4</i>
182. Jósa István és Miklós	Demeccser	4		56	20 ⁴ / ₈			
183. Jósa Miklós	Ágtelek	2		8	3			
	Ajak	1	1	27 ³ / ₈	7	2 ⁷ / ₈		1
	Bogdány							
	Dombrád	1		2 ³ / ₈	2			
	Eperjeske						2	
	Eszeny		2	14	5			
	Kisvárdá	1		3 ⁴ / ₈	1			
	Fényeslitke	1		17	2	3		
	Újfehértó		1	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈	1 ⁴ / ₈		
	Berkesz	1		14	5			1
	Gégyény	3		15	15 ⁶ / ₈			
	Mihályfalva		1	3	2			
	Pilis		10	80	30		2	
	Piricse	2	4	56	49		2	1
		<i>Összesen:</i>	<i>12</i>	<i>19</i>	<i>250⁶/₈</i>	<i>125⁴/₈</i>	<i>7³/₈</i>	<i>7</i>

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
184. Kállay Antal és István	Oros		10	140	60		17	
	Nagykálló		6	114 ⁴ / ₈	4	30 ⁴ / ₈	11	1
	Összesen:		16	254 ⁴ / ₈	64	30 ⁴ / ₈	28	1
185. Kállay Ferenc	Napkor		12	168	72		5	
	Kiskálló		2	42	0	12	6	1
	Nagykálló		8	153 ² / ₈	3	41 ² / ₈	10	
	Kállósemjén		8	113 ⁵ / ₈	48	1 ⁵ / ₈	20	
	Kér	1		7	2			1
	Kérsemjén	1		7	2			
	Panyola	5		35	10			2
	Összesen:	7	30	525 ⁷ / ₈	137	54 ⁷ / ₈	41	4
186. Kállay Ferencné	Kállósemjén		7	99 ² / ₈	42	0 ⁶ / ₈	7	
	Panyola	2		21	6		3	
	Nyírbéltek		16	170	145		3	4
	Kér	4		28	8			
	Kérsemjén	1		7	2			
	Összesen:	7	23	325 ² / ₈	203	0 ⁶ / ₈	13	4
187. Kállay György	Napkor		12	168	72		6	
	Kiskálló		2	42	0	12	4	1
	Nagykálló		8	149 ⁶ / ₈	6	42	18	1
	Kállósemjén		9	128	54	2	15	
	Kér	2		14	4			
	Kérsemjén	2		14	4			
	Panyola	1		7	2		3	
	Összesen:	5	31	522 ⁶ / ₈	142	56	46	2
188. Kállay János	Biri		8	105	45		2	
	Nagykálló		6	114 ⁴ / ₈	5	30 ⁴ / ₈	16	1
	Nyírbéltek		25	327	198		1	3
	Kér	8		70	20			2
	Kérsemjén	3		28	8			
	Panyola	25		245 ⁴ / ₈	70	0 ⁴ / ₈		2
		Összesen:	36	39	890	346	31	19
189. Kállay József	Nagykálló		6	117 ² / ₈	2	33	25	2
	Oros		11	154	66		8	3
	Összesen:		17	271 ² / ₈	68	33	33	5
190. Kállay László	Napkor	2	6	112	48		5	
	Kiskálló		2	42	0	12	6	3
	Nagykálló		8	156 ⁴ / ₈	1	44 ⁴ / ₈	22	2
	Nyírbéltek		5	26	58			2
	Ibrony		1	4	1	0 ⁴ / ₈		
	Kállósemlyén		8	112 ⁷ / ₈	48	1 ¹ / ₈	19	1
	Kér	1		7	2			1
	Panyola	2		14	4			2
	Összesen:	5	30	474 ³ / ₈	162	57 ¹ / ₈	52	11

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
191. Kállay Mihály	Nagykálló		6	116 ⁶ / ₈	2	32 ⁶ / ₈	17	1
	Tiszaeszlár		21	294	105		37	6
	Tiszalök		12	168	72		13	3
	Tura		2	14	5 ² / ₈			
	Összesen:		41	592 ⁶ / ₈	184 ² / ₈	32 ⁶ / ₈	67	10
192. Kálmánchelyi István	Karász						3	3
193. Kálmánchelyi János	Újfehértó		1	10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈			1
194. gr. Károlyi Antal	Gemzse	6	1	105	42			
	Nyírbátor		123	1822	778 ⁴ / ₈	5 ⁴ / ₈	41	7
	Gyulaj	1	31	420	168		10	1
	Szamosszeg	9	1	199 ² / ₈	56	3	2	
	Összesen:	16	156	2546 ² / ₈	1044 ² / ₈	8 ⁴ / ₈	53	8
195. Kaszab Pál	Döge	5		71 ⁴ / ₈	24	5 ² / ₈		
196. Királyi kamara	Püspökladány		140	2146 ¹ / ₈	918	325 ⁵ / ₈	64	22
	Téglás		59	637	273		40	1
	Balsa		73	966	345		20	7
	Búd		85	819	351		9	2
	Kenézlő		30	480	199 ⁶ / ₈		6	
	Tiszalök		35	420	180		12	3
	Rakamaz		150	1645	587 ⁴ / ₈		8	5
	Taktakenéz		25	187 ⁴ / ₈	75		11	3
	Tiszaladány	2	29	336	120		17	3
	Tímár		45	602	215		18	1
	Összesen:	2	671	8238 ⁵ / ₈	3264 ² / ₈	325 ² / ₈	205	47
197. Keczer László	Balkány		4	69 ² / ₈	25	0 ³ / ₈	1	
198. Kereky Ferenc	Karász						1	
	Bercel		1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈			
	Buj		1	10 ⁴ / ₈	3 ⁴ / ₈		2	
	Paszab						1	
	Összesen:		2	14	4 ⁶ / ₈			4
199. Kiss-örökösök	Nádudvar	7 család 5 jobbágyot és 16 zsellért bír.						
200. gr. Klobusiczky István	Bácsaranyos	2	1	27 ⁴ / ₈	10	0 ² / ₈		
	Nagyvarsány		1	10 ⁴ / ₈	3	0	1	
	Mihálydi	1		14	6			
	Demecser		2	28	10			
	Kisléta		1	4	1	0 ⁴ / ₈		
	Pöcspetri	14	20	335	105	27		1
Összesen:	17	25	419	135	27 ⁶ / ₈	1	1	
201. Komáromy Barna	Bercel	2		28	10		3	

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
202. Komáromi Imréné	Szovát		14	378	103		2	1
203. Komjáthy Ferencné örökösei	Zalkod	2		24	15		4	
204. Komjáthy Jakab	Tuzsér	1		15	5		4	
	Pazony	4		56	23 ⁴ / ₈		2	
	Összesen:	5		71	28 ⁴ / ₈		6	
205. Komoróczy László	Bogát		1	10	0	3		
	Őr	7		50	20	1		
	Összesen:	7	1	60	20	4		
206. Korda Ferenc	Balkány						1	
207. Korda László	Kemecse	1		14	5 ⁴ / ₈			
	Pazony		2	21	8 ² / ₈			
	Szamosszeg	1		7	2			
	Összesen:	2	2	42	15 ⁶ / ₈			
208. Kornis Mihály	Bogdány		2	17 ⁶ / ₈	2	3 ⁶ / ₈		
	Nagyhalász	5	1	84	31 ² / ₈		5	
	Összesen:	5	3	101 ⁶ / ₈	33 ² / ₈	3 ⁶ / ₈	5	
209. Kotsár István	Berkesz	3		42	17 ⁴ / ₈			
210. Kortsma Péter	Gyüre		1	3 ⁴ / ₈	1			
211. Kölcsey György	Karász						3	
212. Kövy Péter	Kék		1	6	3 ⁴ / ₈			
213. Krajnyik Sándor	Buj	14	12	364	127 ⁶ / ₈			
	Petneháza						5	
	Összesen:	14	12	364	127 ⁶ / ₈		5	
214. Kriston András	Nagyhalász		1	7	2 ⁶ / ₈			
215. Krucsay Barna	Óntelek	4		61	22	3 ⁴ / ₈		
216. Krucsay László	Ágtelek	2		8	3			
	Dombrád	2		5 ⁵ / ₈	8			
	Kisvarsány	1		10 ⁴ / ₈	3 ¹ / ₈			1
	Pátroha	4		58 ⁶ / ₈	6	9 ⁶ / ₈	1	
	Tass	11		154	66		6	2
	Tuzsér	2		29	10		2	
	Összesen:	22		265 ⁷ / ₈	96 ¹ / ₈	9 ⁶ / ₈	9	3
217. Krucsay Márton	Ajak		3	29 ³ / ₈	4	4 ³ / ₈		
	Dombrád	3		8 ³ / ₈	5	1 ¹ / ₈	3	
	Döge	1		14	5			
	Eszeny		1	7	2 ⁴ / ₈		1	

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
	Kisvárdá						1	
	Óntelek	3		55 ⁷ / ₈	23	1 ⁴ / ₈	3	
	Veresmart	2		17	4	2		
	<i>Összesen:</i>	9	4	131 ⁵ / ₈	43 ⁴ / ₈	9	8	
218. Kulin József	Ópályi		1	10	0	3		
219. Kulin Miklós örökösei	Dombrád							1
220. Kutassy-örökösök	Mihálydi		1	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈		2	
221. Kvalikránó Mihály	Kopócsapáti						1	
222. Kvalikiné asszony	Gyulaháza						2	
223. Laskay Imre	Tiszarád						1	
224. Laskay László	Tiszarád	2		7 ⁷ / ₈	2 ⁴ / ₈			
225. Laskay-örökösök	Paszab						2	
226. Leleszi konvent	Kanyár	5	5	161 ⁴ / ₈	18	26 ² / ₈		
	Szalóka	24		180	60		3	
	<i>Összesen:</i>	29	5	341 ⁴ / ₈	78	26 ² / ₈	3	
227. Lővey Ádám	Lövő	3		26 ⁶ / ₈	4	4 ² / ₈	4	1
228. öreg Leővey György	Gyüre	1	3	45 ⁴ / ₈	13		1	
	Kisvarsány						0 ¹ / ₂	
	Lövő		2	16 ⁴ / ₈	4	1 ⁴ / ₈	4	1
	Örmező						2	
	<i>Összesen:</i>	1	5	62	17	1 ⁴ / ₈	7 ¹ / ₈	1
229. Leővey László	Újfehértó						1	
230. Lónyay Ferenc	Eszeny		1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈			
	Nagyvarsány		1	3 ⁴ / ₈	1		1	
	Szentmárton	7		105	35		2	1
	Zsurk	17		234	85		12	2
	<i>Összesen:</i>	24	2	346	122 ² / ₈		15	3
231. Lónyay Gáborné	Örmező		3	31 ⁴ / ₈	0	9	1	
	Szentmárton		1	7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈			
	<i>Összesen:</i>		4	39	2 ⁴ / ₈	9	1	
232. Lónyay László	Nagyvarsány						1	
	Szamosszeg	1		7	2			
	<i>Összesen:</i>	1		9	2		1	
233. Lónyay Zsigmondné	Dombrád	1	1	3 ⁶ / ₈	5		2	1
	Tass	3		42	18			1
	Tuzsér	3		45	15		3	
	Demecser	3		42	15 ⁶ / ₈			

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
234. Madácsy György	Kék Ófehértó		1	6	3 ⁴ / ₈			
			1	6	0	1 ⁴ / ₈		
	Összesen:	10	3	144 ⁶ / ₈	57 ² / ₈	1 ⁴ / ₈	5	2
235. Maklári Ferenc	Besenyőd Kisléta	1		10	1	2	1	
	Összesen:	1		10	1	2	1	
	Újfehértó						1	
236. Maretz Pál	Gáva Sényő	3	0 ¹ / ₈	30	11 ⁶ / ₈			1
	Összesen:	3	0 ¹ / ₈	30	11 ⁶ / ₈			1
	Levelek		2	22	8	1		
237. Megyery Gabriella	Kék Vasmegyér	1	1	12	7 ⁴ / ₈			
	Összesen:	1	2	45	15			
	Beszterec Kemecse Vasmegyér	1	1	6	4			
239. Megyery Imre	Összesen:	1	3	57	22 ⁴ / ₈			
	Kemecse Vasmegyér	2	1	14	4 ⁶ / ₈	0 ³ / ₈		
	Összesen:	3	1	50 ⁸ / ₈	18 ⁶ / ₈	0 ³ / ₈		
240. Megyery László	Vasmegyér	2		22 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈			
	Összesen:		5	83 ⁴ / ₈	27 ⁴ / ₈	1		
	Vasmegyér		2	30 ⁴ / ₈	10	0 ⁴ / ₈		
241. Megyery Mihály	Vasmegyér		2	30 ⁴ / ₈	10	0 ⁴ / ₈		
	Összesen:	1	4	56	24		1	
	Tass Demecser Szamoszeg	6	6	84	30 ⁴ / ₈	0 ⁴ / ₈		3
242. Megyery Tamás	Összesen:	7	10	203 ⁴ / ₈	72 ⁴ / ₈	0 ⁴ / ₈	1	3
	Mihálydi						2	
	Összesen:		15	203	72 ⁴ / ₈		7	
243. Melczer Pál	Ptűgy		15	203	72 ⁴ / ₈		7	
	Összesen:						1	
	Ibrony						1	
244. Melezky Antal	Kemecse	1		14	5 ² / ₈			
	Összesen:	1		14	5 ² / ₈			
	Gáva						1	1
245. Meskó Jakab és Almásy	Tura	1	1	28	12 ⁴ / ₈			
	Összesen:	1	1	28	12 ⁴ / ₈			
	Viss	8		105 ⁴ / ₈	81 ⁴ / ₈			
246. Mezey Pál	Dombrád		1	10 ⁶ / ₈	8		1	
	Összesen:		1	10 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈			
	Tass Veresmart		1	4	1	0 ² / ₈		
247. Mikecz Mihály	Eszeny	1		3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈			
	Összesen:	1	3	28 ⁶ / ₈	14 ⁶ / ₈	0 ² / ₈	1	
	Összesen:	1	3	28 ⁶ / ₈	14 ⁶ / ₈	0 ² / ₈	1	

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
252. Molnár János	Buj						1	
253. Nagy András	Csobaj	2		28	10		7	
	Tiszalök		1	14	6			
	Összesen:	2	1	42	16		7	
254. Nagy Benjámín	Kisléta		1	4	1	0 ⁴ / ₈		
255. Nagy József	Nagyhalász						2	
	Laskod						1	
	Összesen:						3	
256. Nagy Péter	Gemzse	1		7	3			
	Kisvarsány						0 ¹ / ₂	
	Nagy-Mada						1	
	Összesen:	1		7	3		1 ¹ / ₂	
257. Nagy Sándor	Gyüre	2		14	4			
258. Nagy Sándor örökösei	Nagyhalász		2	14	4 ⁶ / ₈			
259. öreg Nazdraviczky János	Döge	4		44	31			
260. ifj. Nazdraviczky János	Döge	1		14 ⁶ / ₈	4	0 ⁶ / ₈		
261. Némethy Antal	Mihálydi	1		7	9		1	
	Újfehértó		1	15	4		1	
	Összesen:	1	1	22	13		2	
262. Nyárády György	Pazony	1		14	5 ⁶ / ₈			
	Sényő	1		18 ⁶ / ₈	7 ⁶ / ₈			1
	Ramocsháza		2	33	16		1	
	Összesen:	2	2	65 ⁶ / ₈	29 ³ / ₈		1	1
263. Nyiczky Ferenc	Levelek	3		23	7	2		
264. Nyiczky Ferencné	Gelse	1	12	134	0	39	1	2
	Újfehértó						1	
	Sényő	2		30	12 ¹ / ₈			1
	Tura		1	7	2 ² / ₈		1	
	Ibrony		1	13 ¹ / ₈	7		1	
	Levelek	2	7	77	33			1
	Nagy-Mada	1	1	56	24			
	Összesen:	6	22	317 ¹ / ₈	78 ³ / ₈	39	4	4
265. Nyiczky József	Besztrec	1		6	4 ² / ₈			
	Kemecse	6		84	31 ⁴ / ₈		1	
	Paszab	2		2	8 ⁴ / ₈		2	
	Összesen:	9		92	44 ² / ₈		3	
266. Olasz Gáborné	Kemecse						1	1

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
267. Oláh Mihály	Nagyhalász		1	14	5		1	
268. Ormos Dániel	Komoró	1		$3\frac{6}{8}$	$1\frac{4}{8}$			
	Veresmart		1	3	2			
	<i>Összesen:</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>$6\frac{6}{8}$</i>	<i>$3\frac{4}{8}$</i>			
269. Ormos Ferencné	Komoró	4		30	12			2
270. Ormos György	Bercel	2		21	$7\frac{4}{8}$			2
	Buj						1	
	Gáva		$0\frac{1}{8}$	7	$2\frac{4}{8}$			
	Sényő	1		$18\frac{6}{8}$	$7\frac{7}{8}$			
	<i>Összesen:</i>	<i>3</i>	<i>$0\frac{1}{8}$</i>	<i>$46\frac{6}{8}$</i>	<i>$17\frac{7}{8}$</i>		<i>1</i>	<i>2</i>
271. Ormos Imre	Ágtelek	2		8	3		2	
	Ajak		2	37	2	9		
	Bezdéd	1		$13\frac{4}{8}$	6		1	
	Dombrád	1	2	$21\frac{6}{8}$	6	$2\frac{4}{8}$	1	
	Eszeny		10	105	$37\frac{4}{8}$		6	1
	Fényeslitke	2		$25\frac{6}{8}$	3	$4\frac{6}{8}$		
	Kék	1		15	$4\frac{4}{8}$			
	Tuzsér	2		$7\frac{4}{8}$	$2\frac{4}{8}$			
	<i>Összesen:</i>	<i>9</i>	<i>14</i>	<i>$233\frac{4}{8}$</i>	<i>$64\frac{4}{8}$</i>	<i>$16\frac{2}{8}$</i>	<i>10</i>	<i>1</i>
272. Ormos Miklós	Komoró	3		$22\frac{4}{8}$	9			
	Pátroha	4		$65\frac{4}{8}$	9	$9\frac{4}{8}$	2	1
	Kék	2	1	45	$14\frac{6}{8}$		1	
	Bogát		10	140	60		1	2
	Piricse	2	4	$60\frac{4}{8}$	55		1	
	<i>Összesen:</i>	<i>11</i>	<i>15</i>	<i>$333\frac{4}{8}$</i>	<i>$147\frac{6}{8}$</i>	<i>$9\frac{4}{8}$</i>	<i>5</i>	<i>3</i>
273. öreg Ormos Miklós	Kemecse	1		7	$2\frac{4}{8}$			
274. Orosz István	Gelse		3	$15\frac{3}{8}$	0	$4\frac{1}{8}$	3	
275. Osváth Imre	Balkány		1	$17\frac{7}{8}$	$6\frac{2}{8}$	$0\frac{3}{8}$		
	Kisléta		1	4	1	$0\frac{4}{8}$		
	Mihályfalva	1		7	3		1	
	<i>Összesen:</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>$28\frac{7}{8}$</i>	<i>$10\frac{2}{8}$</i>	<i>$0\frac{7}{8}$</i>	<i>1</i>	
276. Oltsváry Pál	Nagyhalász	1		14	$5\frac{4}{8}$		3	
277. Palocsayné gr.-nő örökösei	Gyulaháza	1		20	5	$2\frac{4}{8}$	1	
278. Papp-örökösök	Nádudvar						5	
279. Papp Péter	Balkány		1	7	$2\frac{2}{8}$			
	Ramocsaháza	1		9	6			
	<i>Összesen:</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>16</i>	<i>$8\frac{2}{8}$</i>			
280. Patay Ferenc	Tardos	2	15	119	$42\frac{4}{8}$		9	1

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	házatlan
281. <i>Patay József</i>	Ptügy	2	21	311 ⁴ / ₈	111 ² / ₈		2	1
282. <i>Patay Sámuel</i>	Kisvarsány	12		126	36 ⁷ / ₈		1	
	Báj	15	3	245	70		12	3
	Bercel	1		10 ⁴ / ₈	3 ⁶ / ₈		1	1
	Bogdány	3		48	2	13	3	
	Csobaj	1	14	203	72 ⁴ / ₈	0	8	1
	Tiszadada	1	21	297 ⁴ / ₈	106 ² / ₈		10	3
	Tiszalök	2	23	350	150		15	1
	Tiszarád	1	3	39 ⁶ / ₈	12 ⁴ / ₈			
	Tura		1	14	5 ⁴ / ₈			
	Nagy-Mada	9	4	154	66		7	1
	<i>Összesen:</i>	45	69	1487 ⁶ / ₈	525 ³ / ₈	13	57	10
283. <i>Pláthy Imréné</i>	Csege		17	149	39 ⁴ / ₈	9	8	
284. <i>Péczely Ferenc</i>	Bezdéd	2	1	11 ⁷ / ₈	2	1 ³ / ₈	1	
285. <i>Péchy Imre</i>	Kisvarsány	1		7	2			
	Szamosszeg	1		7	2			
	<i>Összesen:</i>	2		14	4			
286. <i>Perényi Károly</i>	Ópályi		7	69	21	6	5	
287. <i>Pethő Ignác</i>	Jéke						2	
288. <i>Pethry Sándor</i>	Gemzse	2		37 ⁶ / ₈	15			
	Lövöpetri		5	42	0	12		
	<i>Összesen:</i>	2	5	79 ⁶ / ₈	15	12		
289. <i>Petneházy-örökösök</i>	Karász						1	
290. <i>Petók József</i>	Szamosszeg	6	1	98 ⁶ / ₈	28	0 ⁶ / ₈		
291. <i>Petrovai Antalné</i>	Bezdéd	4		65 ² / ₈	13	9 ⁷ / ₈		1
292. <i>Petrovayné örökösei</i>	Eszeny		4	28	10			
293. <i>Pribéky Ádámné, Ibrányi Krisztina</i>	Balkány		3	52 ⁷ / ₈	18 ⁶ / ₈	0 ³ / ₈		
	Paszab	2		3	8		2	
	<i>Összesen:</i>	2	3	55 ⁷ / ₈	26 ⁶ / ₈	0 ³ / ₈	2	
294. <i>Poczik András örökösei</i>	Kapócsapáti						1	
	Lövöpetri	1		5 ² / ₈	0	1 ⁴ / ₈		
	<i>Összesen:</i>	1		5 ² / ₈		1 ⁴ / ₈	1	
295. <i>Pogány Barbara</i>	Ajak		1	4 ⁵ / ₈	1 ¹ / ₈			
296. <i>Pogány Klára</i>	Berencs		1	6 ⁶ / ₈	4			
297. <i>Pogány László</i>	Kisvarsány	2		28	8			
	Nagy-Mada	3	1	56	24			
	<i>Összesen:</i>	5	1	84	32			

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
298. <i>Potóczy Imre</i>	Bercel	3	1	35	12 ⁴ / ₈		2	1
299. <i>Potóczy László</i>	Újfehértó						1	
300. <i>Puskás Mihályné</i>	Apagy	1		4	1	0 ⁴ / ₈		1
301. <i>Ragályi István</i>	Nádudvar		1	7	3			
302. <i>Ramocsaházy Istvánné</i>	Döge	1		7	2 ⁴ / ₈			
	Fényeslitke	4		67 ² / ₈	8	11 ⁴ / ₈		1
	Pap	5		88 ² / ₈	10	18 ² / ₈		
	<i>Összesen:</i>	10		162 ⁴ / ₈	20 ⁴ / ₈	29 ⁰ / ₈		1
303. <i>Rác Demeter</i>	Nyíradony		73	584	219	219	8	3
304. <i>Rác Miklós</i>	Ibrony						1	
305. <i>Rásó-örökösök</i>	Nádudvar	7 család 5 jobbágyot, 16 zsellért bír.						
306. <i>Sághy Mihály</i>	Ágtelek	4		16	6			
	Berencs		1	7 ⁶ / ₈	3			
	Bezdéd	2		11 ³ / ₈	3	0 ⁷ / ₈		
	Eszeny		1	7	2 ⁴ / ₈			
	Mihálydi						2	
	Demeccser	3	1	49	17			
	Kemecse		1	7	2 ⁴ / ₈			
	<i>Összesen:</i>	9	4	98 ¹ / ₈	34	0 ⁷ / ₈		2
307. <i>Sághy Mihályné</i>	Pilis	2	7	72	33 ⁴ / ₈			
308. <i>Simon József</i>	Mihályfalva		2	10 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈		3	
309. <i>Sipos Ferenc</i>	Balkány						1	
310. <i>Sipos György</i>	Balkány						1	
	Mihálydi	1		7	3		1	
<i>Összesen:</i>	1		7	3			2	
311. <i>Siskovics Antal örökösei</i>	Nádudvar		4	22 ⁴ / ₈	7 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈	2	
312. <i>Somlyódy Ferencné</i>	Bezdéd	1		3 ⁵ / ₈	1	0 ¹ / ₈		
313. <i>Somlyódy György</i>	Bezdéd						1	
314. <i>Somlyódy István</i>	Gyüre	1		3 ⁴ / ₈	1			
315. <i>Somossy László</i>	Balkány		1	17 ⁵ / ₈	6 ² / ₈	0 ¹ / ₈		
316. <i>Sulyok Imre</i>	Ópályi		1	7	3			
317. <i>Sulyok József</i>	Ópályi		1	7	3			
318. <i>Sulyok Lászlóné</i>	Bácsaranyos						1	
319. <i>Szabó Pál</i>	Nagy-Mada	1		7	3			1
320. <i>Szabó-örökösök</i>	Nádudvar	7 család 5 jobbágyot és 16 zsellért bír.						

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
321. Szalay Pál	Bogdány		1	18 ⁶ / ₈	1	4 ⁶ / ₈		
	Paszab	1		1 ⁴ / ₈	4		1	
	Összesen:	1	1	20 ² / ₈	5	4 ⁶ / ₈	1	
322. Szathmár Pál	Nádudvar		1	7	3		1	
323. K. Szathmár György	Nádudvar		3	21	9		4	
324. Szegedy István	Balkány	1		3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈		1	
	Sényő		1	7 ⁴ / ₈	2 ⁶ / ₈			
	Ibrony		1	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈			
	Összesen:	1	2	14 ⁴ / ₈	5 ¹ / ₈		1	
325. Szemere Györgyné	Nádudvar		2	14	6		2	
326. Szendrey János	Gyulaháza						2	
327. Szentmarjay örökösei	Kopócsapáti		1	3 ⁴ / ₈	1			
328. Szentmarjayné örökösei	Cserepeskenéz						1	
329. Szepessy László	Tiszadada	3	10	178	63 ⁶ / ₈		11	2
330. Szikszay József	Tiszadada		9	129 ⁴ / ₈	46 ² / ₈		2	
331. Szültz Alajos	Máriapócs		10	220	0	60	7	1
332. Szirmay József	Dombrád		1	6 ² / ₈	3			
333. Szláv Pál	Gáva	3	5	112	40		3	1
	Érkenéz		8	130 ⁴ / ₈	29 ⁴ / ₈	18 ⁴ / ₈	12	
	Összesen:	3	13	242 ⁴ / ₈	69 ⁴ / ₈	18 ⁴ / ₈	15	1
334. Sződényi János	Szamosszeg	3		21	6			
335. Szógyényi Imre	Ajak	3	1	68 ⁵ / ₈	15	10		
	Döge	5		61	34	1 ² / ₈	3	
	Eszeny		1	3 ⁴ / ₈	1 ² / ₈		1	
	Jéke							1
	Kisvárda						2	
	Fényeslitke	1		14	5			
	Pap	4		53 ⁴ / ₈	6	11 ⁴ / ₈	1	
Veresmart	1		4	1	0 ² / ₈			
	Összesen:	14	2	204 ⁵ / ₈	62 ² / ₈	23	7	1
336. Szógyényi János	Eszeny						1	
337. Szógyényi Jánosné	Jéke						2	1
338. Szuhányi Antal	Ópályi		6	68	22	5	1	
339. Szunyogh Antal	Pap		0 ¹ / ₂	3 ⁶ / ₈	1	0 ¹ / ₈		
	Ibrony	1		3	2			
	Összesen:	1	0 ¹ / ₂	6 ⁶ / ₈	3	0 ¹ / ₈		

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
340. Szunyogh család	Nádudvar						3	
341. Szunyogh György	Gyulaháza	1		20 ³ / ₈	5	2 ⁷ / ₈		
342. Szunyogh István	Eszeny	3		21	7 ⁴ / ₈			
	Kisvárdá	1		7	2		1	
	Újfehértó	1		7	2 ⁴ / ₈			
	Ibrony	2		11	4	1		
	Összesen:	7		46	16	1	1	
343. Szunyogh János	Újfehértó		1	14 ⁴ / ₈	4 ⁴ / ₈		2	
	Besenyőd						1	
	Ibrony	1		3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈			
Összesen:	1	1	18	6		3		
344. Szunyogh Ferencné	Bogát		1	14	6			
345. Szunyogh Volfgang	Újfehértó		1	7	2 ⁴ / ₈		2	
346. Szücs Mihály	Bercel						1	
347. Tahy Ádám	Dombrád							1
	Beszterec	1		6	4 ² / ₈			
	Bogdány		2	17 ⁶ / ₈	2		1	
	Kék						1	
	Levelek	2	2	35	15			1
Összesen:	3	4	58 ⁶ / ₈	21 ² / ₈		2	2	
348. Tatár István	Demecser		1	7	2 ⁶ / ₈			
349. gr. Teleki család	Mogyorós	20		300	100		15	
350. gr. Teleki Jánosné	Anarcs	20		307 ³ / ₈	95	21 ⁷ / ₈	1	2
	Báka	3		63	27		11	
	Kisvárdá						3	
	Komoró						1	
	Veresmart		1	4	1	0 ² / ₈		
Összesen:	23	1	374 ³ / ₈	123	22 ¹ / ₈	16	2	
351. Teleky Pál	Ópályi		2	15	5	1		1
352. Tolvaly Ferenc	Sényő	2		14 ⁶ / ₈	6			
353. b. Toroczky László	Dombrád	1	1	4 ⁵ / ₈	9			
	Nádudvar	7 család 5 jobbágyot és 16 zsellért bír.						
354. Tóth-örökösök	Jéke						1	
	Karász	1		7	3		1	
	Összesen:	1		7	3		2	
355. Tömösváry Ferenc	Besenyőd						1	

II. (folyt.)

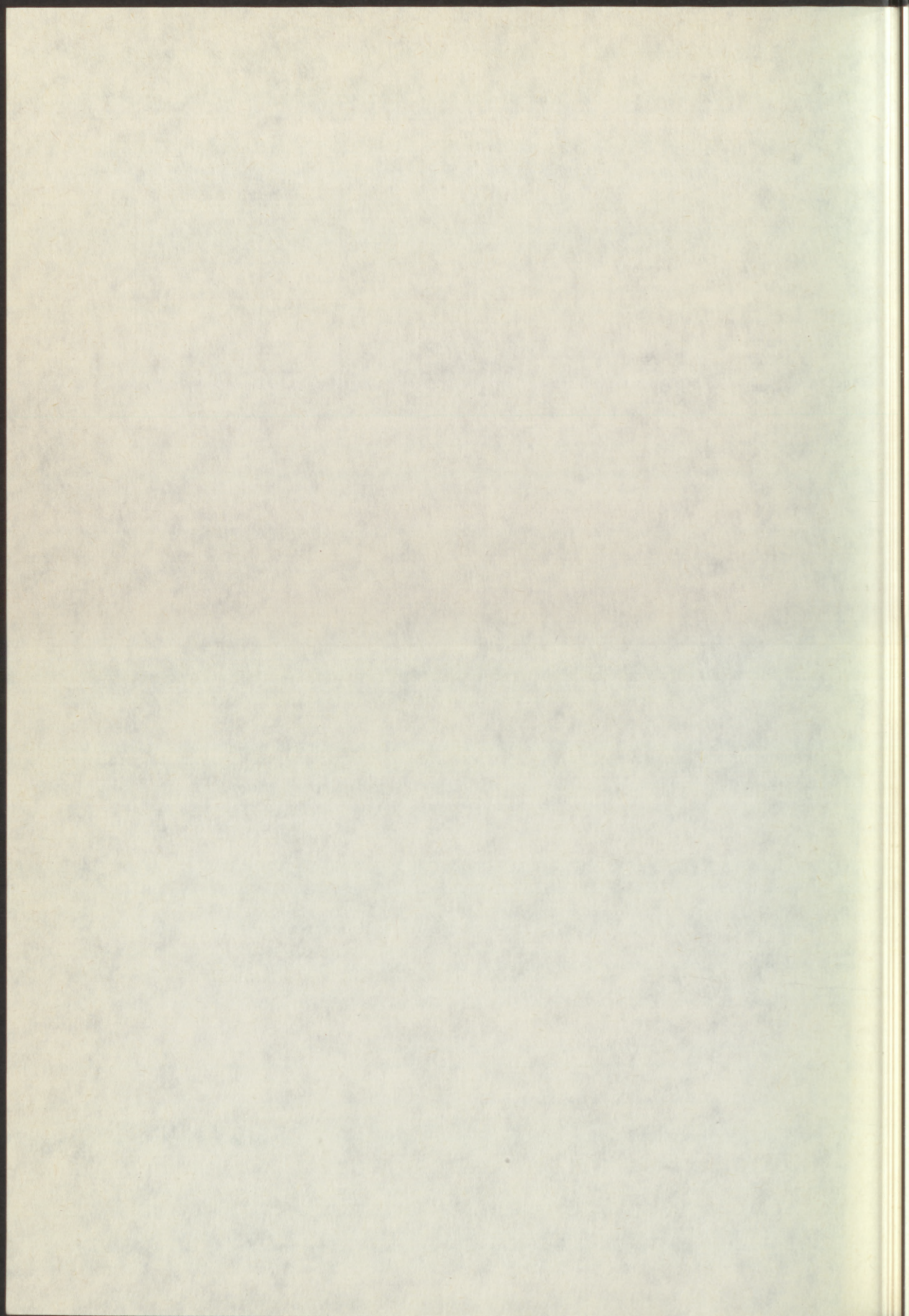
Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
357. <i>Tőrös György</i>	Szabolcs		11	154	66		10	
358. <i>Tőrös Ferenc</i>	Szabolcs		7	98	42		5	4
359. <i>Trautsch János, Vilmos herceg</i>	Vencsellő	8	59	1309	467 ⁴ / ₈		14	12
360. <i>Tussay György</i>	Nagyhalász	2		28	10 ⁶ / ₈		1	
	Besenyőd						1	
	Pócspetri						1	
	<i>Összesen:</i>	2		28	10 ⁶ / ₈		3	
361. <i>Újhelyi pálosok</i>	Berencs		2	11 ³ / ₈	5			
	Döge		1	3 ¹ / ₈	1			
	Fényeslitke	1		17	2	3		
	<i>Összesen:</i>	1	3	31 ⁴ / ₈	8	3		
362. <i>Újlaky László</i>	Bogát	1		9	6			
	Petneháza		1	7	3			
	<i>Összesen:</i>	1	1	16	9			
363. <i>Ungvári jezsuiták</i>	Ágtelek	2		8	3			
364. <i>Uray Ádám</i>	Nagy-Mada						1	
365. <i>Uszkay Imre</i>	Bezdéd						1	
366. <i>Vay Ábrahámné</i>	Kisvarsány		1	8	1	1		
	Csege		29	391	65 ⁴ / ₈	55 ² / ₈	15	17
	Petneháza		3	21	9		1	1
	Vaja	7		50	20	1	2	
	Jákó	2	4	64	26	1		
	<i>Összesen:</i>	9	37	534	121 ⁴ / ₈	55 ² / ₈	18	18
367. <i>Vay család</i>	Nagy-Mada						1	
368. <i>Vay Imre</i>	Vaja	1	1	24	6	3	3	
369. <i>Vay István</i>	Csege		8	139 ⁴ / ₈	14	27 ⁴ / ₈	8	4
	Berkesz	8	2	140	55		3	1
	<i>Összesen:</i>	8	10	279 ⁴ / ₈	69	27 ⁴ / ₈	11	5
370. <i>Vay István örökösei</i>	Kékcse	3	4	106 ⁴ / ₈	32	3		
371. <i>Vay Istvánné</i>	Vaja	5		45	7	8		
372. <i>Vay László</i>	Benk	9		72	22 ⁴ / ₈		5	
	Berencs	1	1	11 ¹ / ₈	5	1 ³ / ₈		
	Örmező	2	2	0	42			
	Buj		1	9 ² / ₈	0	2 ² / ₈		
	Nagyhalász	5	2	98	36		1	
	Kék		1	5	4 ¹ / ₈			
	Tiszalök		14	196	84		6	1
	Paszab	2		2	8 ² / ₈		5	

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
373. Vay Mihály	Őr		1	7	3			
	Jákó	3		28	12			
	Vaja	1	1	14	6		2	
	Összesen:	23	23	44 ² / ₈	22 ² / ₈	3 ⁵ / ₈	19	1
	Benk	7		84	26 ² / ₈		5	
	Berencs		3	17 ⁵ / ₈	9			1
374. Vályi György	Karász		3				1	
	Szamosszeg		3	21	6			
	Vaja	5		36	14	1		
	Összesen:	12	6	158 ⁵ / ₈	55 ² / ₈	1	6	1
	Paszab		1	3 ⁴ / ₈	1 ⁴ / ₈			
	Ibrony	1		4	0	0 ⁴ / ₈		
375. Vályi Sándor	Ramocsaháza	1		7	2 ⁶ / ₈			
	Pazony	1						
	Összesen:	2	1	14 ⁴ / ₈	4 ² / ₈	0 ⁴ / ₈	2	
	Mihálydi							
	376. Vida István	Gáva	2	2	49	17 ⁴ / ₈		3
	377. Vinkler László	Eperjeske	1		7 ⁴ / ₈	2 ⁴ / ₈		
Demecser		2		28	10			
Összesen:		3		35 ⁴ / ₈	12 ⁴ / ₈		1	
378. Vitkay László	Nagy-Mada							
379. Vityi Gábor	Bogát		1	15 ⁴ / ₈	4	1 ⁴ / ₈		
	Jákó	1		7	3			
	Összesen:	1	1	22 ⁴ / ₈	7	1 ⁴ / ₈		
380. Vityi Miklós	Bogát	1		5	0	1 ⁴ / ₈		
381. gr. Wan der Nath Gerhardt	Ajak	12	2	208 ⁶ / ₈	34	34 ⁴ / ₈	1	5
	Berencs	4		27 ² / ₈	16			
	Döge	5		69 ² / ₈	26	6	3	
	Kisvárdá	8		112	32		6	2
	Fényeslitke	9		138 ⁶ / ₈	31	15 ² / ₈	10	2
	Veresmart	4		76	8	16	5	
	Összesen:	42	2	632	147	71 ⁶ / ₈	25	9
	382. Záborszky János	Kemecse	2		28	9		
383. Zoltán István	Sényő	1		15	6		1	1
	Apagy		1	8	2	0 ⁵ / ₈		
384. Zoltán Pál	Összesen:	1	1	23	8	0 ⁵ / ₈	1	1
	Székely	10		70	30		12	5
	Gégény	4		54 ⁶ / ₈	28		3	
	Kemecse	6	1	98	34			
	Apagy	8	3	106	36	4 ² / ₈	6	3
	Összesen:	28	4	328 ⁶ / ₈	128	4 ² / ₈	21	8

II. (folyt.)

Földesúr	Község	Jobbágyok száma		Telki állomány		Telek kiegészítése kh.	Zsellérek	
		ö.	sz.	szántó kh.	rét, kaszáló		házas	háztalan
385. Zoltán Péter örökösei	Tét	1		14	6			
386. Zoltán Péterné	Ibrony		1	$3\frac{4}{8}$	$1\frac{4}{8}$			
	Kisléta		3	11	4	$0\frac{4}{8}$		1
	Összesen:		4	$14\frac{4}{8}$	$5\frac{4}{8}$	$0\frac{4}{8}$		1
387. b. Zsennyei László	Beszéd	3		$16\frac{5}{8}$	6	$0\frac{2}{8}$		1
388. gr. Zsennyei	Gyulaj	1	14	236	16	56	4	



Jegyzetek

¹ Állításom bizonyítására elegendő Szabó István és Varga János felbecsülhetetlen értékű munkásságára utalni, hogy könyvészeti hivatkozás nélkül is belássa bárki: olyan mélységű elemzés mindmáig sem a nemességről, sem a rendi polgárságról nem született hazai történetírásunkban, mint amilyen mélységben a jobbágyság helyzete és története az ő műveikből megismerhető.

² FELHŐ, 1970. 13. oldal 5. sz. jegyzete szerint Szabolcs megyében 1771-ben zajlott az úrbérrendezés. A valóság azonban az, hogy az összeírások, a falvak megvallatása 1772 májusától novemberéig történt, egy-két esetet kivéve. Az urbáriumokat, a hozzájuk csatolt tabellákkal 1773-ban kapták meg a falvak és a nemesek. Szabolcs megye úrbérrendezésének iratanyaga: Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár (a továbbiakban: Sz-SzmL), Urbarialia, IV. A. 1/g., 1350–1354. csomók. Az investigatiók és az előzetes összeírások anyagai öt dobozban találhatóak a falvak betűrendjében, amit a vallomásokból összeállított megyei összesítő táblázat zár. Hozzájuk kapcsolódik tucatnyi kötetben a tabellák sora az urbárium szövegével, ugyancsak betűrendes községsorban. A tabellák sorát is egy megyei összesítő táblázat zárja. A hiányzó vagy pontatlan adatokat az (Országos Levéltár) OL. (Helytartótanácsi Levéltár) HtL., Departum Urbariale, Tabella Urbariales anyagából, a Szabolcs megyei táblázatokból egészítettem ki. Az OL-ban Szabolcs megyét illetően csak az urbáriumok és a hozzájuk csatolt tabellák találhatóak. Az investigatiókat és az előzetes összeírások anyagait a megye hajdani tisztviselői nem küldték fel; két-két hiteles példányuk a megyei levéltárban található, tucatnyi községet kivéve. A hiányzó investigatiók tartalmát a latin nyelvű megyei összesítőből kíséreltem meg helyreállítani.

³ WELLMANN, 1967., 5–96.; lásd még: WELLMANN, 1965. Itt szeretném megköszönni Wellmann Imre önzetlen és szíves segítségét, lektori véleményében adott tanácsait, melyek sokban hozzájárultak a dolgozat végleges formába öntéséhez.

⁴ Erre bizonyíték Tiszalök „nemes és polgári renden lévő” lakóinak szerződése Vay László földesúrral; lásd Tiszalök investigatiójának mellékleteként Tiszalök. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia.

⁵ Szabolcs megye pusztáinak jellemzésére elég talán annyi, hogy Ludovicus Nagy 1829-ben 92 pusztát említ Szabolcs megyében, Fényes Elek 1850-ben 82-t, míg a XIX. század végi állapotokat feldolgozó Borovszky-féle monográfia községsoros lexikona a puszták számát 168-ra teszi.

⁶ Mindezekre BÁCSKAI–NAGY, 1984. 215–218.

⁷ Szabolcs megyében az úrbéri viszonyok kollektív felmondására, illetve a telkes jobbágyi állapotból a házas zselléri állapotra való áttérésről lásd: *Polgár története* 134–226.

⁸ A belső migráció és paraszti vándorlás XVIII. századi történetét sem dolgozta még fel monografikusan a magyar történetírás. E korszakot átfogó népmozgásokról csak részfeldolgozások születtek. BALOGH–SZENDREY, 1967.; SZABÓ I., 1941.; WEIDLEIN, 1937.; VONHÁZ, 1931.; WELLMANN, 1979. 23–63.; PETRÓCI, 1965.

⁹ Az örökös és szabad menetelű jobbágyság kérdésével Varga János kimerítő tanulmányban foglalkozott: VARGA J., 1969. 168–315. A 32 éves határidőre: WELLMANN, 1967., 67–96.; WELLMANN, 1955.

¹⁰ VERES M., 1971–1962. 168.

¹¹ VARGA J., 1969.

- ¹² KISS, 1961. 419.; SCHMOTZER, 1939. 96.
- ¹³ PAPP, 1939. 139.
- ¹⁴ Canonica visitatio, 1779. Gelse.; VERES M., 1961–1962. 171.
- ¹⁵ Canonica visitatio, 1779. Pilis.; VERES M., 1961–1962. 185.
- ¹⁶ Lásd erre Polgár község „contractus”-át. Polgár. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia.
- ¹⁷ *Polgár története* 149–164.
- ¹⁸ VERES M., 1961–1962. 185. Lásd még: Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, Fasc. 112. Nr. 25. 1732. és Fasc. 42. Nr. 371. 1741.
- ¹⁹ Napkor. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia.
- ²⁰ Uo. Búd.
- ²¹ VERES M., 1961–1962. 185.
- ²² Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, Fasc. 37. Nr. 154. 1736.
- ²³ VERES M., 1961–1962. 185.
- ²⁴ Uo.
- ²⁵ Uo.
- ²⁶ Uo.
- ²⁷ Uo.
- ²⁸ Kiskálló. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia, 1772.
- ²⁹ Uo. Nyírmihálydi.
- ³⁰ Uo. Napkor.
- ³¹ Uo. Balmazújváros. Lásd még: LENGYEL, 1936.; VARGA A., 1958. 125–128.
- ³² Gyulaj. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia, 1772.
- ³³ Az úrbéres lakosság, az 1773-as tabellák tanúsága szerint messze elmaradt a 100 családtól.
- ³⁴ VERES M., 1961–1962. 186.; BOROVSKY 94–98.; ÉBLE, 1893. i. h.; LUKÁCS Ö., 1886. i. h.
- ³⁵ VERES M., 1961–1962. 185–186.; Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, Impopulation Gáva, Prot. 19. folio. 30., 1724.; Érkenéz, Prot. 19. folio 403., 1735.; Kállósemjén, Fasc. 37. Nr. 154., 1736.; Mihályfalva, Prot. 21. folio 148., 1750.; Fasc. 40. Nr. 179., 1739.
- ³⁶ SZABÓ D., 1933.
- ³⁷ FELHŐ, 1970.
- ³⁸ ACSÁDY, 1950. 291–307.; ECKHART, 1925. 499–512.; SZABÓ D., 1925. 513–514.; EMBER, 1935.; VÖRÖS, 1952. 299–356.; LUKÁCS Zs., 1937.; SOÓS, 1941; SOÓS, 1957.; SOÓS, 1958.; SPIRA, 1958.; VARGA J., 1959.; VARGA J., 1969. 312–313. A helytörténeti, egy-egy tájegység vagy község úrbérrendezésére vonatkozó tanulmányrészleteket vég nélkül sorolhatnánk.
- ³⁹ WELLMANN, 1979.; WELLMANN, 1982.
- ⁴⁰ 1836. évi 5., 8., 12. tc.
- ⁴¹ Erről bővebben: SÁNDOR, 1973.; FÜR, 1965. 33–153.
- ⁴² A tabellák, mindenütt az országban, „pontosan” megadják a jobbágytelek nagyságát, a jobbágy által használt föld holdakban mért számát. Szabolcs megyében azonban a legtöbb helyen még a közös határhasználat divatozik, a határ rendezetlen, a nemesi és jobbágyföldök elkülönítetlenek, és a jobbágyok többsége nem is ismeri a hold fogalmát. A megyéhez később kapcsolt Nyíraczádon például még a szabad *határfoglalás* divatozik. Ez utóbbira: Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia, Investigatio Nyíraczád. Lásd még: FELHŐ, 1957.
- ⁴³ Ebből a szempontból a hazai állapotokat legmélyebben Wellmann Imre dolgozta fel doktori értekezésében. WELLMANN, 1979. Ennek vitáját lásd: WELLMANN, 1982.
- ⁴⁴ Szabolcs megyében, különösen a kisvárdai járásban még az sem tisztázott a parasztek között, hogy ki közülük jobbágy, és ki a zsellér. Az appertinentiát nem bírók éppúgy robotolnak, mint a telkesek. Kilencdet adnak csak a használt föld mennyisége után, már ahol egyáltalán megveszik a földesurak a kilencdetet.
- ⁴⁵ ACSÁDY, 1950. 291.
- ⁴⁶ WELLMANN, 1965. 162–169.
- ⁴⁷ Az urbárium szövege megjelent: *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1526–1790. I–II.* Bp. 1968. II. k. 981–998.
- ⁴⁸ SZABÓ D., 1933. 5–47.
- ⁴⁹ Uo. 47., 139–197.
- ⁵⁰ Bereg megye átirata Szabolcs megyéhez, 1766. aug. 25. Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, Fasc. 68. Nr. 20.

- ⁵¹ Sáros megye Szabolcs megyéhez, 1766. okt. 7. Uo. Fasc. 68. Nr. 25.
- ⁵² Sz-SzmL, Prot. 23. Folio 321–322., 1767.
- ⁵³ Uo. Prot. 23. Folio 320., 1767.; Acta politica, Fasc. 68. Nr. 2., 1767. A rendelet Szabolcs megyéhez megküldött szövegét Mária Terézia saját kezűleg írta alá.
- ⁵⁴ Uo. Prot. 23. Folio 335.; Acta politica, Fasc. 68. Nr. 133., 1767.
- ⁵⁵ Mindezekre Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia. Rendezési iratok, központi tabellák, az investigatók mellékletekkel felszerelt községsoros adatai. Lásd még: uo. IV. A. 1. Acta politica, Fasc. Nr. 47–54.
- ⁵⁶ Lásd erre bővebben: Dombrád úrbéri pere 1784-ből. Dombrád. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia.
- ⁵⁷ GOMBÁS, 1967.
- ⁵⁸ Eszeny. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. 1782–1787.
- ⁵⁹ Téglás, Hajdúhadház határregulációi. Sz-SzmL. Úrbérrendezési periratok 1857–1872. Alispáni bíróság bonyolítási iratai.
- ⁶⁰ Corpus Juris Hungarici, 1836. évi 12. tc.
- ⁶¹ Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia. Rendezési iratok. A falvankénti rendezés folyamatáról és az egyedi esetekről tájékoztatnak a községi tabellák latin záradékolásai.
- ⁶² Az úrbérrendezés Szabolcs megyei iratanyaga külön fondként található a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltárban: IV. A. 1/g. Urbarialia, 1350–1354. csomók. A tabellák ábécérendű községsoros adatai ugyanezen a jelzeten található, több kötetben összekötve. Ezt követően külön jeltel nem is hivatkozom rájuk, csak az investigatio vagy tabella és a községnév említésével.
- ⁶³ Lásd: *Magyarország tájféldrajza* (sorozatszerkesztő: Dr. Pécsi Márton) 2. k. *A tiszai Alföld* (szerk.: Dr. Marosi Sándor és Dr. Szilárd Jenő). Bp. 1969. *Felső-Tisza-vidék* 27–37.; *Nyírség*, 219–230.; FRISNYÁK, 1979.
- ⁶⁴ Az Érmellék és a Szamos menti községeket az 1825/27. évi országgyűlés csatolta el Szabolcs megyétől Szatmár, illetve Bihar megyéhez. Lásd: Corpus Juris Hungarici, 1827. évi 34. tc.
- ⁶⁵ A községek előtti számokat – amelyeket az összeíró biztosoktól kaptak – azért őrizzük meg dolgozatunkban mindvégig, hogy megkönnyítsük mindazok tájékozódását, akik a következőkben a levéltári források alapján szándékoznak egy-egy település vagy településcsoport anyagával dolgozni. A számozást egyébként tartalmazzák a megyei összesítő táblázatok is.
- ⁶⁶ A *Tiszaoldal* elnevezést Pesty Frigyes *Helynévtárának* községi vallomásai tartalmazzák leggyakrabban. Lásd: Pesty Frigyes *Helynévtára*, OSZK, Kt. Szabolcs megyei községek. Az elnevezés változataira lásd: TÓTH, 1974.
- ⁶⁷ Az *Erdőhát* Erdőköz néven is szerepel a néprajzi irodalomban. Kiterjedése nagyobb a Szabolcs megyéhez tartozó három falunál. KÓSA–FILEP, 1983. 91–92. nem ismeri ezt az elnevezést.
- ⁶⁸ A Nyírség mint földrajzi tájegység Borsy Zoltán földrajztudós nyomán eléggé ismert. Történeti és néprajzi feldolgozása még nem teljes. Lásd: KÓSA–FILEP, 1983.; ERDÉSZ, 1974.
- ⁶⁹ KÓSA–FILEP, 1983. 93.
- ⁷⁰ Uo. 162.; KISS, 1961.
- ⁷¹ Szabolcsi Mezőség. Ezt a tájegységet KÓSA–FILEP, 1983. 185. mint Szabolcsi Tiszahátat emlegetik. Pesty Frigyes községi vallomásaiban azonban gyakoribb a fentebbi elnevezés.
- ⁷² KÓSA–FILEP, 1983. nem ismeri az elnevezést. Pesty Frigyesnek viszont egyöntetűen Sziget néven emlegették a tájegységet a helyi lakosok mindhárom községben.
- ⁷³ KÓSA–FILEP, 1983. 183.
- ⁷⁴ Uo. 118–119.; ECSI: Poros országutakon. Uő: A Hortobágy ...; VERES P.: Szülőházam ...
- ⁷⁵ A Szamos menti falvak nem képeznek külön tájegységet, illetve a Szamoshat Szamoson inneni folytatásában fekszenek. Szabolcs megyében csak enklávéként voltak bekebelezve, és az 1825/27-es országgyűlésen át is csatolják az ide sorolt falvakat Szatmár megyéhez.
- ⁷⁶ A Hoportyó Szabolcs megye, pontosabban az egész *Nyírség* legmagasabb pontja, Nyírgelse határában.
- ⁷⁷ Lásd Sexti András: *Szabolcs megye mappája, 1802*. Kézírtos térkép a Sz-SzmL, Térképtár. Még plasztikusabb képet adnak erről a Hadtörténeti Múzeum és Levéltár Térképtárának II. József kori katonai térképszelvényei.
- ⁷⁸ Mind a térképeken feltűnő, mind pedig az investigatókból kihámozható a fenti táblázatban is nyomon követhető dél-szabolcsi részek fátlansága. Különösképpen szegény fában a Szabolcsi Mezőség és a Hortobágy melléke.

⁷⁹ A madarak, verebek, varjak, csókák oly mértékben jelen voltak a megye természetes élővilágában, hogy például a *Nyírség*ben alig volt község, amelyeknek a lakossága ne említette volna panaszként a fenti madarak kártételeit szántóföldi veteményeikben.

⁸⁰ A farkasok jelenlétét mi sem bizonyítja jobban, hogy Szabolcs megye nemesi közgyűlése még 1846-ban is 4 alkalommal utalt ki jutalmat farkasok elpusztításáért. Ugyancsak 4 alkalommal 1847-ben. Lásd: Sz-SzmL, Közgyűlési jegyzőkönyvek, IV. A. 1. 1846-ból az 1138., 1239., 1632. és 1776. sz. bejegyzéseket; 1847-ből a 89., 90., 203. és 206. bejegyzéseket.

⁸¹ Lásd: FÉNYES, 1851. leírását a lápi kaszálókról, illetve a vándorló lápokról *Demecser* I. k. 251.; *Kék* II. k. 193.

⁸² FAZEKAS, 1975.

⁸³ Szabolcs megye falvaiban tulajdonképpen csak a XIX. század elején kibontakozó gabonakonjunktúra hozta meg a jobbágytársadalom számára azt a viszonylagos „pénzbőséget”, hogy nagy számban felépíthessék kőtemplomaikat. BOROVSKY 10–76.

⁸⁴ A Szabolcs megyei falvak lakói az 1770-es években állataikat szinte még minden faluban természetes vizekből itatták. Az investigatiók tanúsága szerint mindössze Érkenéz, Búd, Eszlár, Gáva, Nagyfalva, Polgár, Szentmihály, Tiszaladány, Timár lakói vallanak arról, hogy vagy a pusztákat, vagy a községben kutakat kellett csináltatniuk.

⁸⁵ Erről olykor a contractusokban, olykor az investigatiókban maguk a jobbágyok is vallanak. Még többet elmondanának ezekről a falutörvények, mezővárosi, falusi statútumok. Ezeknek a tanulmányozását azonban Szabolcs megyében mind a helytörténészek, mind a néprajzosok mindmáig elhanyagolták. A témába vágó irodalomból: *Tanulmányok a falusi közösségekről*. Pécs, 1977. Mindezekről bővebben: TAGÁNYI, 1894.; BELÉNYESI, 1957.; SZENDREY, 1963.; VARGA J., 1952.

⁸⁶ Az Erdőháton *Eszeny* községben még II. József uralkodása idején is rendszeresen éltek fakereskedésből emberek. Lásd: *Eszeny*. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia, 1784–87. Balla Péter úrbéri pere. Hasonló dolgok derülnek ki Dombrád 1884-es úrbéri peréből is. Uo. Dombrád Erdőpere a Krucsayakkal.

⁸⁷ A *Tiszaoldal* községei közül 4-nek szűk a rétje, az *Erdőháton* 2-nek, a *Nyírség*ben 12-nek, az *Érmelléken* mindkét községnek, a *Rétköz*ben 5-nek, a *Szabolcsi Mezőségen* 4-nek, a *Taktaköz*ben 1-nek, a *Hortobágy mellékén* is előfordul ez a panasz: *Téglás*, *Balmazújváros*. A Szamos mentén Ópályi lakói keveslik a rétet.

⁸⁸ A Nyírségben egyáltalán nincs rét *Nyírgelse*, *Kiskálló*, *Nagykálló* és *Nyíradony* határában.

⁸⁹ Gemzse, Gyulaháza, Nagyálló, Berkesz, Nyíregyháza, Bakta, Besenyőd, Nyírgyulaj és Ramocsaháza.

⁹⁰ WELLMANN, 1979. 67–121., 128–184.

⁹¹ A falvak, megyék földminőség szerinti kategorizálását, az ország különböző törvényhatóságaiiban a telkek nagyságát lásd: FELHŐ, 1970. 13.; ACSÁDY, 1950. 296.

⁹² A jobbágyok ígás állatai számának és az általuk művelt telki hányad összefüggésének a szorosságára bizonyították *Balmazújváros*, *Polgár*, *Nyírbéltek*, *Nyírmihálydi* stb. községek investigatiójához csatolt „contractus”.

⁹³ Az úrbérrendezés folyamatát minden községben azzal kezdték Szabolcs megyében, hogy az investigatio 9 kérdőpontjának a „kikérdezésekor” többnyire minden úrbéres jobbágyot megkérdeztek az általuk művelt föld, használt rét mennyiségéről, és a falu határában lévő szőlők tulajdonviszonyairól. Az így összeírt föld és rét, valamint szőlő használatáról készült falvankénti kimutatást csatolták az investigatióhoz, de a vármegye tisztviselői külön összesítő táblázatot is készítettek — községsoros rendben — a bevallásokról. Mindezek megtalálhatók az úrbérrendezés iratai között, a már idézett levéltári jelzeten.

⁹⁴ A már korábban említett *Nyíracsa*d község Szabolcs megyei Levéltárban található investigatiója arról tanúskodik, hogy náluk még szabad foglalás van a határban. Ki-ki annyit és ott szánt, amennyit akar, és amennyit jószágai lehetővé tesznek, családja pedig igényel.

⁹⁵ Ezt minden falu esetében a tabellához csatolt latin nyelvű záradékolásban rögzítették az úrbérrendező biztosok, megszabva a papok, jegyzők stb. legeltetési jogát is.

⁹⁶ Amint a mellékelt táblázatból is kitűnik, a *határ szükösségére* leginkább a *Tiszaoldal*, a *Sziget*, *Erdőhát* és *Rétköz* falvaiban panaszkodtak a jobbágyok. Főleg a Tisza áradása rongálta a határokat.

⁹⁷ A határ bőségét, a szántható földek sokaságát egyedül *Nyírbéltek* és *Balkány* jobbágyai említik.

⁹⁸ *Nádudvar* határában a *legelő* például oly bőséggel állt a lakosok rendelkezésére, hogy vallo-másaik szerint barmaikat pásztor nélkül legeltethették. *Eszeny* községben egy Balla Péter nevű jobbágy be sem vallja telki külsőségeit: szántóföldjét és réjtjét, hanem hagyja földjét elvadulni, elgazosodni, ugyanakkor erdőirtásba kezd, az irtott földet rokonainak adja el jó pénzért. *Eszeny*. Sz-SzmL, Urbarialia, IV. A. 1/g. Úgy hiszem, a XIX. század második felének liberális történetírói a jobbágyfelszabadulás szükségességét hangsúlyozandó, majd pedig az 1880-as évektől jelentkező földéhség következtében előállott helyzetet vetítették vissza régebbi korok földviszonyainak értékelésére történészek és publicisták. Mindez azonban feltevés, és alaposabb elemzést igényelne.

⁹⁹ Az investigatiókhoz csatolt *contractusok* többségében szólnak arról a földesurak, hogy amennyiben kuriális földet óhajtanak szántani a jobbágyok, lehetőségük van rá, csak azok után 1/9-et tartoznak fizetni: *Napkor*, *Mihálydi* stb., nem is beszélve arról, ha egy-egy közösség a falu határát egészben, vagy annak egy tetemes részét bérlé, mint például a *kamarai falvak* mindenike, vagy *Hajdúszovát*, *Tiszaeszlár*, *Tiszalök* stb.

¹⁰⁰ Számos község bérel például legelőt Tornyospálca határában. A bűdiek és a szentmihályiak rendszeresen bérelnék rétet, kaszálót, többnyire Eszláron.

¹⁰¹ Ilyen községek: *Földes*, *Sáp*, *Geszteréd*, *Szakoly*, *Keresztút*, de *Újfehértó*, *Balkány*, *Tiszalök*, *Tiszaeszlár*, *Nádudvar* is.

¹⁰² A községek határának nagysága, holdszáma pontosan csak akkortól regisztrálható, amikor-től felméri, regulázzák a határokat. Ez Szabolcs megyében — néhány kivételtől eltekintve — többnyire 1836 után kezdődik el. A regulázás és földelkülönítés 1857 előtt annyira szórványosan történt, és a helytörténeti szakirodalom ezt a kérdést oly mértékig érintetlenül hagyta Szabolcs megyében, hogy a szórványadatok összegyűjtése egy ilyen munka keretében elképzelhetetlen volt. A határok nagysága, terjedelme egyébként is, évszázadokig változatlan, olykor 2-300 négyszögöl eltérés miatt is határbejárásokat, határjel-igazításokat rendelnek el, hogy nem tartom anakronizmusnak, ha egy-egy község határának jellemzésére, a lényeg kiemelésére az 1913. évi Helységnevtárnak a kataszteri kiigazítás nyomán rögzített adatait használom. (Szabolcs megye területi változásai tették szükségessé, hogy Szatmár, Hajdú és Bihar megye adataiból kiemeljem azoknak a községeknek az adatait, amelyek közben ezekhez a törvényhatóságokhoz kerültek át Szabolcs megyétől.)

Az egyes községek határában található sessiók számát az investigatiók készítésekor meg-ejtett előzetes összeírások eredményeit összesítő megyei táblázat alapján adtam meg, feltüntetve azt is, ahol a határ nem tagozódik sessiókra. Az összesítő lelőhelye: Az investigatiók megyei összesítője. Sz-SzmL, Urbarialia, IV. A. 1/g. Ugyanez a forrás az alapja az 1772-es bevallásokban szereplő beltelkek, szántók és rétek adatsorainak is.

Az 1773-as tabellák adatait három forrást egyeztetve adtam meg. Felhasználtam a tabellák Szabolcs megyei összesítőjét: Sz-SzmL, Urbarialia, IV. A. 1/g. Ugyancsak használtam az itt található községi tabellákat, amelyek a fenti jelzeten, abc-rendben találhatók. Pontosítás és a tévedések, elírások, számolási hibák lehetséges kiküszöbölése céljából használtam az OL Mikrofilmtárban tanulmányozható Szabolcs megyei úrbérrendezési anyagot. Mikrofilmtár, 4238. és 4239. sz. filmtekercsek.

Az 1772-es őszi vetés alá szántott földek terjedelmét az alábbi megyei összeírás tartalmazza: Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta Fasc. 35. Nr. 29/1772.

A határhasználatra vonatkozó adatok a tabellákhoz csatolt latin nyelvű mellékletekben találhatók minden községre vonatkozóan.

A táblázatban használt rövidítések: kh = katasztrális hold; p. m. = pozsonyi mérő; h = hold. A pozsonyi mérő alatt többnyire 600 négyszögöl földet értettek, míg a hold 2 pozsonyi mérővel volt egyenlő, de a későbbiek során bevonult a köztudatba az *osztályozott hold* is, melynek nagysága, a határrész minőségétől függően 1100–1200 vagy 1300 négyszögöl. A vegyes mértékek használataival érzékeltetni szerettem volna azt a bizonytalanságot, ami még ekkoriban általánosan uralkodott a paraszti lakosság körében. Ma már *hektáro*kban számolunk ugyan, de őseink ezt a fogalmat, és a mögötte lévő 10 000 négyzetméter területegységet egyáltalán nem ismerték. Az átszámítást azonban könnyű elvégezni. 1 négyszögöl = 3,596 négyzetméter, 1 hektár = 2780 négyszögöllel. A táblázattal kapcsolatban kell még megemlíteni, hogy Óntelek adatai Dombród határában találhatók.

¹⁰³ Ilyen például *Tiszalö*kön Vay László, *Tiszaeszlá*ron báró Bánffy Mihály stb.

¹⁰⁴ Az 1836. évi 4., 8., 12. tc. rendelkezik a községek határának regulációjáról. A Tisza szabályozása 1846-ban kezdődött Tiszadobnál, de csak az 1850-es évek után gyorsult fel, hogy az 1862–1863-as aszályos évekre a Szabolcs megyei szakaszokon befejeződjék. Ezt követően már csak a Rétköz mocsarai gátolják a földművelést Szabolcs megyében. A Tisza szabályozásáról részletesen: Lászlóffy Woldemár: *A Tisza*. Bp. 1982.; Vágás István: *A Tisza árvizei*. Bp. 1982.; Botár Imre–Károlyi Zsigmond: *A Tisza szabályozása*. Bp. 1971.

¹⁰⁵ NAGY L., 1828. 336–337. szerint Szabolcs megyében 1828-ban 92 puszt (praedium) van. FÉNYES 82 pusztát sorol fel Szabolcs megyében.

¹⁰⁶ Dombrádon a nemesek az erdőkben *irtanak* a maguk számára kukoricaföldeket. Dombrád. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbarialia.

¹⁰⁷ Erről vallanak *Berkesz, Bogdány, Lök, Őr, Ramocsaháza, Vaja* stb. lakói az investigációban.

¹⁰⁸ *Nagyhalász, Berkesz, Demecser, Dombrád, Kék* stb. investigációja.

¹⁰⁹ Rendszeresen sújtotta az *árvíz* Ágtelek, Ajak, Bácsaranyos, Benk, Berencs, Bezdéd, Cserepeskenéz, Dombrád, Döge, Eperjeske, Eszeny, Gyüre, Kisvarsány, Komoró, Tiszakanyár, Kopócsapáti, Fényeslitke, Ladány-Őrmező, Mogyorós, Nagyvarsány, Ótelek, Pátroha, Szalóka, Székely, Tiszaszentmárton, Tuzsér, Szabolcsveresmart, Zsurk, Tiszacsege, Egyek, Balmazújváros, Balsa, Tiszabercel, Beszterec, Buj, Csobaj, Tiszadada, Demecser, Tiszadob, Gáva, Gégény, Nagyhalász, Ibrány, Kék, Kenézlő, Tiszalök, Vasmegyer, Paszab, Polgár, Ptrügy, Tiszarád, Rakamaz, Sényő, Szabolcs, Tardos, Taktakenéz, Tiszaladány, Timár, Nyírtura, Vencsellő, Viss, Zalkod, Szamoskér, Kérsemjén, Ópályi, Panyola és Szamosszeg határát.

¹¹⁰ *Kisvarsány, Rakamaz, Timár* lakóival esett meg ez leggyakrabban.

¹¹¹ *Demecser, Kék* községben úszó lápszigeteken kaszáltak.

¹¹² Kisvarsány, Balsa, Beszterec, Csobaj, Eszlár, Kenézlő, Vasmegyer, Tiszadob, Paszab, Polgár, Rakamaz, Tiszaladány, Vencsellő, Viss, Zalkod, Ibrány, Szamoskér, Kérsemjén, Nyírmada, Panyola, Szamosszeg.

¹¹³ *Szalmával telelnék* jószágok: Kállósemjén, Petneháza stb. Lásd még: Ibrány, Viss, Zalkod, Vencsellő, Tiszarád, Paszab, Beszterec stb. községek valomásait.

¹¹⁴ Szénát rendszeresen vásárolnak vagy rétet munkáért, pénzért bérelnek: Nyírlövő, Lövépetri, Nyírtass, Nyírgelse, Nyírmihálydi, Nagyálló, Nyíradony, Balsa, Búd, Tiszadada, Tiszaszalár, Tiszalök, Oros, Rakamaz, Szentmihály, Nyírbátor, Besenyőd, Encsencs, Érkenéz, Őr, Nyírgyulaj, Nyírkákó, Kállósemjén, Nyírmada, Ópályi, Petneháza, Máriapócs, Vaja lakói.

¹¹⁵ Ajak, Anarcs, Bezdéd, Döge, Kisvárda, Fényeslitke, Nyírlövő, Lövépetri, Mándok, Pap, Székely, Veresmart, Zsurk, Újfehértó, Vaja, Berkesz. Arra is van példánk, hogy némelyek panaszkodnak: távol esnek az országos utaktól, ezért sem szekerezési alkalmuk, sem pedig árusítási lehetőségük nincs: Ibrány és Vasmegyer lakói hangsúlyozzák leginkább káraik között az országos utak távolságát.

¹¹⁶ Cserepeskenéz, Tardos, Tiszaladány.

¹¹⁷ Szabolcsbáka, Benk, Eperjeske, Gyulaháza, Jéke, Karász, Mogyorós, Tornyospálca, Tiszaszentmárton, Nyírtét, Kisléta, Ófehértó, Pócspetri.

¹¹⁸ A táblázatban nem tüntettük fel az olyan, inkább kertekben termelt növényféléseket, mint a dohány, káposzta, zöldség, tök, répafélék és egyebek. *Cserepeskenéz* lakói szűk határukra panaszkodva, nem említenek veteményeket. *Geszteréd, Szakoly, Kótaj* vagy *Keresztút, Földes* és *Sáp* községek mint praediumok vagy curialis falvak, nem választottak a 9 kérdőpontra. *Nádudvar* investigációját a megyei összesítőből kíséreltük meg rekonstruálni, s ebben nem említettek szántóföldi veteményeket.

¹¹⁹ Hasonló a helyzete a cserepeskenézieknél, de ők úgy vallanak: „Ezen helységnek igen kevés szántó földgye van, és azt is a gyakorta való árvíz annyira elrontya, hogy igen ritkán lehet valami kevés hasznát venni.”

¹²⁰ Majdnem minden nyírségi falu lakói panaszkodtak erről, de leginkább Bakta, Bátor, Nyírbéltek, Gyulaj, Ibrony, Nyírkércs, Laskod, Lórántháza, Pilis, Piricse, Máriapócs és Ramocsaháza úrbéres közösségei.

¹²¹ Ezt a jutalmat még 1848-ban is osztogatták. Közgyűlési jegyzőkönyv, 1848. évi 28. és 35. bejegyzés. Sz-SzmL, IV. A. 1.

¹²² Lásd a 117-es jegyzetet. Konkrét ismereteink nincsenek róla, hogy miként trágyázták éppen a kenderföldeket. Arról sem, hogy minden évben más-más helyre vetették-e a kendert vagy állandóan egy helyre.

¹²³ Székely, Taktabáj, Csobaj, Nyírbakta, Nyírbákó, Kállósemjén, Laskod, Lórántháza, Petneháza, Levelek.

¹²⁴ Kisvarsány, Nagyvarsány, Balsa, Tiszaladány, Besenyőd, Szamosszeg, Vaja.

¹²⁵ A szántás történetéről, az ekék fajtáiról Szabolcs megyét illetően még nagyon keveset vagy éppen semmit sem tudunk. Keveset szól a Felső-Tisza-vidék ekéiről és szántáskultúrájáról BALASSA, 1973. is.

¹²⁶ Tiszarád.

¹²⁷ Tizacsege, Püspökladány.

¹²⁸ Ágtelek, Szabolcsbáka, Benk, Eperjeske, Eszeny, Gemzse, Gyulaháza, Gyüre, Jéke, Karász, Kisvárda, Kisvarsány, Mogyorós, Nagyvarsány, Napkor, Tornyospálca, Szalóka, Székely, Tizsaszentmárton, Nyírtass, Nyírtét, Biri, Huguaj, Kiskálló, Nádudvar, Nyíradony, Téglás, Buj, Gégény, Nagyhalász, Ibrány, Kemece, Vasmegeyer, Nyírpazony, Sényő, Nyírtura, Vencsellő, Apagy, Besenyőd, Nyírbogát, Nyírbákó, Nyíribrony, Kállósemjén, Nyírkércs, Kisléta, Laskod, Levelek, Lórántháza, Ófehértó, Petneháza, Máriapócs, Pócspetri, Ramocsaháza, Vaja. Egyébként az urbárium minden község jobbágyalakosságát arra kötelezi, hogy szántáskor robotba 4 ökörrrel menjenek, s az eketartó mellé egy jószágvezetőt is vigyenek magukkal.

¹²⁹ Balsa, Csobaj, Tiszadada, Tiszaeszlár, Tizsanagyfalu, Rakamaz, Tizsatarodos, Tiszaladány, Besenyőd, Nyírbogát, Őr, Kállósemjén, Kisléta, Ófehértó, Ópályi, Petneháza, Pócspetri, Vaja.

¹³⁰ Tiszadada, Tizsanagyfalu, Besenyőd, Nyírbogát, Őr, Kállósemjén, Kisléta, Ófehértó, Ópályi, Petneháza, Pócspetri, Vaja.

¹³¹ Nyírkársz, Búd, Nagyhalász, Tizsalök.

¹³² Hajdúszovát, Tiszadada, Nyíregyháza stb.

¹³³ 1828-ban a Regnicolaris Conscriptio alkalmával minden egyes községben megvallatták a lakosokat arról is, hogy milyen terményből mennyi terem egységnyi földön, illetve az elvetett vetőmag hányszorosát termelik meg. Ezek az adatok — a vetőmag levonása ellenére is — azonban annyira valószerűtlennek tűnnek, hogy ezúttal fölöslegesnek tartottam feldolgozni ehhez a munkához. Az 1828-as összeírás Szabolcs megyei községsorosi iratai: Regnicolaris Conscriptio, 1828. Sz-SzmL, IV. A. 7/a. Ebben a felmérésben számos esetben arról vallanak a lakosok, hogy a vetőmag fölött 1–1,5-szeres a terméshozam.

¹³⁴ Pontosabb adatokkal szolgálnának a dikális összeírások és az időnként elrendelt termésösszeírások. Ezeknek a feldolgozása azonban külön erre a célra szervezett kutatócsoport feladata kellene legyen. Az eddigi kísérletek: DÁVID, 1968.; ZIMÁNYI, 1963–1964.; PERJÉS, 1963–1964.; ZIMÁNYI—MAKKAJ—KIRILLY—N. KISS, 1968.

¹³⁵ *Mog. tört. II.*, Bp. 1962. 398–401., 455–558., 473–491.; GYIMESI, 1975. 134–156.; HORVÁTH, 1840. 151–196., 219–266.

¹³⁶ A magyarországi kereskedelemről, a vásárok szerepéről és az egyes vásárok vonzókörzetéről legutóbb Bácskai Vera és Nagy Lajos jelentetett meg egy úttörő érdemű munkát. Részben ez is ösztönzött, hogy szembenézzek Szabolcs megye lakosságának vásározási szokásaival. Lásd: BÁCSKAI—NAGY, 1984. A Szabolcs megyei investigatók gazdagabb és talán valósabb képet nyújtanak Szabolcs megye lakosságának vásározásairól, mint amit az 1828-as adatok alapján BÁCSKAI—NAGY megrajzol. Ennek egy oka lehet: a szerzőpáros kihagyta számításából, hogy 1828-ban minden törvényhatóság a körzet „legolcsóbb” vásárait emelte ki hangsúlyozottan, mert így tudta csak bizonyítani, hogy a törvényhatóság lakosságának oly kevés a bevétele, hogy a szokásos adó is behajthatatlan. A paraszti áruértékesítésről: NAGY E., 1957.

¹³⁷ HORVÁTH, 1840. 185–196. Az 1772-es adatfelvétel egyébként olyan mélységig utal a kereskedelemre, hogy nemcsak a vásárokat sorolják fel a lakosok, hanem azt a megyében meglévő 2 állandó boltot is: *Kisvárda, Nagykálló*, ahol rendszeresen vásárolhattak szükségleti cikkeket. Számos esetben arról is vallanak a parasztok, hogy házaló kereskedők csikért, halért, sulyomért, komlóért, teknősbékaért, nádért, egyéb cikkekért megkeresik a falujukat.

¹³⁸ A megyei és megyén kívüli vásárok földrajzi elhelyezkedésére vonatkozóan lásd a térkép-mellékletet.

¹³⁹ A 140 községből 5-nek — *Geszteréd, Szakoly, Kótaj, Földes, Sáp* — nincs investigációja. Ezek praediumok, curialis falvak. Feltehető, hogy a környezetükben élő községek lakóihoz hasonlóan vásároltak ezek lakói is.

¹⁴⁰ Tarcal vásárait jártak Szabolcsból: *első helyen*: Ptrügy; *második helyen*: Taktabáj, Tisza-

bercel, Búd, Csobaj, Tiszadada, Tiszaeszlár, Tiszalök, Nyírpazony, Szabolcs, Szentmihály, Tiszatardos és Tiszaladány; *hatodik helyen*: Téglás; *nyolcadik helyen*: Újfehértó.

¹⁴¹ A bodrogkeresztúri vásárokbba jártak: *második helyen*: a gávai, rakamazi, timári, napkori, székelyi és nyírtéti lakosok; *harmadik helyen*: Taktabáj, Tiszabercel, Búd, Csobaj, Tiszadada, Nyírpazony, Szabolcs, Szentmihály, Tiszatardos és Ptrügy lakói; *ötödik helyen*: Tiszalök; *hetedik helyen*: Újfehértó, Óntelek; *nyolcadik helyen*: Dombrád; *kilencedik helyen*: Pátroha.

¹⁴² Sátoraljaújhely vásárait keresték fel *harmadik helyen*: Tuzsér; *negyedik helyen*: Óntelek, Zsurk, Dombrád, Kékcse, Kisvárd, Komoró, Tizsakanyár; *ötödik helyen*: Szabolcs, Szabolcs-Veresmart, Anarcs, Rétközberencs, Tiszabezded, Döge; *hatodik helyen*: Mándok, Pátroha, Ajak; *hetedik helyen*: Fényeslitke, Nyírlövő, Pap, Bácsaranyos; *nyolcadik helyen*: Kopócsapáti; *kilencedik helyen*: Lövőpetri.

¹⁴³ Mád vásárait *harmadik helyen*: Tiszalök; *negyedik helyen*: Tiszaeszlár; *ötödik helyen*: Csobaj.

¹⁴⁴ Olaszliszka vásárait *harmadik helyen*: Gáva; *ötödik helyen*: Tiszaeszlár lakói látogatták.

¹⁴⁵ Sárospatakra Szabolcs és Gáva lakói jártak, mindketten a *negyedik helyen* említették. Az említett vásárok mellett még szólni *Tállyáról*, ahova Tiszaeszlár, Búd, Csobaj, Tiszadob, Tiszalök, Szentmihály és Ptrügy lakói jártak; *Erdőbénye* vásárait csak Tiszalökről látogatták.

¹⁴⁶ *Debrecen története* 91–108., 139–191.; DANYI–DÁVID, 1960. 368.

¹⁴⁷ Mátészalka vásárait *első helyen* csak Ór lakói említették. *Második helyen*: Nyírgyulaj, Tiszarád és Kisvarsány. *Harmadik helyen*: Nyírbátor, Kisléta, Nyírmada, Ófehértó, Petneháza, Téglás, Vasmegyer, Sényő, Nagyvarsány, Bácsaranyos, Gyüre és Kopócsapáti. *Negyedik helyen*: Nyírbétek, Besenyőd, Kállósemjén, Nyírpilis, Máriapócs, Nyírbogdány, Demecser, Nagyhalász, Nyírlövő, Lövőpetri, Pap és Berencs. *Ötödik helyen*: Nyíribrony, Nyírkércs, Ramocsaháza, Vaja, Nyírmihálydi, Nagykálló, Újfehértó, Kék, Mándok, Pátroha és Ajak. *Hatodik helyen*: Apagy, Nyírbogát, Nyírlök, Levelek, Pócsapáti, Nyírpazony, Fényeslitke. *Nyolcadik helyen*: Tiszabezded.

¹⁴⁸ Ungvár vásárait mindenekelőtt a kisvárdai járásból keresték fel. *Második helyen*: Szalóka, Tiszaszentmárton, Ágtelek, Eperjeske, Eszeny; *harmadik helyen*: Tornyospálca, Zsurk, Tiszabezded, Jéke és Komoró; *negyedik helyen*: Mándok és Tuzsér; *ötödik helyen*: Dombrád, Kékcse, Kisvárd és Tizsakanyár; *hatodik helyen*: Óntelek, Szabolcs-Veresmart, Anarcs, Rétközberencs, Döge; *hetedik helyen*: Pátroha és Ajak; *nyolcadik helyen*: Fényeslitke, Nyírlövő, Lövőpetri, Pap és Bácsaranyos; *kilencedik helyen*: Kopócsapáti.

¹⁴⁹ Nagykárolyt a nyírbátori és a kisvárdai járásokból látogatták. *Második helyen*: Nyírbétek, Nyírbogát és Nyírpilis; *harmadik helyen*: Nyírbátor, Érkenéz, Biri, Kiskálló és Érmihályfalva; *ötödik helyen*: Nyírgyulaj; *hatodik helyen*: Ór, Kállósemjén, Kisléta, Nyírmada, Máriapócs és Vaja; *hetedik helyen*: Nyíribrony, Nyírkércs, Ófehértó és Ramocsaháza; *nyolcadik helyen*: Apagy, Besenyőd, Nyírlök, Levelek, Petneháza és Pócsapáti.

¹⁵⁰ Miskolcra is el-ellátogattak Szabolcsból. *Második helyen*: Tiszacsege, Tiszadob, Polgár; *harmadik helyen*: Balmazújváros, Egyek és Nádudvar; *ötödik helyen*: Tiszadada és Ptrügy; *hetedik helyen*: Tiszalök.

¹⁵¹ Munkácsra: Gemze, Bácsaranyos, Kopócsapáti, Lövőpetri.

¹⁵² Nagyváradra: Nádudvar, Hajdúszovát, Érkenéz, Érmihályfalva.

¹⁵³ Székelyhíd: Érkenéz, Érmihályfalva.

¹⁵⁴ Diószeg: Érkenéz, Érmihályfalva.

¹⁵⁵ Margita: Érkenéz, Érmihályfalva.

¹⁵⁶ Eger: Egyek, Tiszacsege.

¹⁵⁷ Sajószentpéter: Polgár, Tiszacsege.

¹⁵⁸ Karcag: Püspökladány, Hajdúszovát, Nádudvar.

¹⁵⁹ Szikszó: Polgár, Tiszadob, Tiszadada, Tiszacsege, Tiszabüd, Szentmihály, Ptrügy.

¹⁶⁰ A rossz, ősszel és tavasszal *járhatalan utakra* panaszkodnak: Ágtelek, Anarcs, Bács-Aranyos, Bezded, Dombrád, Döge, Eperjeske, Gemze, Jéke, Kékcse, Kisvárd, Komoró, Kanyár, Kopócsapáti, Fényeslitke, Lövő, Lövőpetri, Mándok, Óntelek, Pap, Pátroha, Szalóka, Szentmárton, Tuzsér, Veresmart, Zsurk lakói. Ezek a falvak az ungvári, munkácsi vásárokat látogathatják nehezen vagy sehogyan sem tavasszal és ősszel. Általában mindenféle útjuk elromlik ősszel és tavasszal az alábbi községeknek: Csege, Téglás, Gyulaj, Laskod, Lórántháza, Nyírmada.

¹⁶¹ FÉNYES, 1851. II. 82. Nagyhalászon megemlékezik egy olyan nyárfáról, amelyiknek a becsü-
sők 40 öltre becsülték a faanyagát.

¹⁶² A feudális kori munkabérek még alig ismertek Magyarországon. A Szabolcs megyei falvak
lakói, contractusaikban, urbáriumaikban általában 12 krajcáron váltották meg gyalog-robotjai-
kat, 24–32, néha 48, igen ritkán 60 krajcáron az ígás robotot. Ez azonban nem lehet mérvadó,
mert a Hegyalján mind a gyalog-, mind az ígás napszám drágább volt.

¹⁶³ HORVÁTH, 1840. 121., 204.; ACSÁDY, 1950. 307.; ECKHART, 1958. 91–92.; GYÖMREI, 1957.
237., 244., 251.; lásd még TAKÁCS, 1964.; PENYIGEY, 1957.

¹⁶⁴ Dombrád úrbéri pere. Sz-SzmL, Urbarialia, IV. A. 1/g. A paraszti vallomások szerint
egy-egy ügyes gazda 20-25 forintot is árult a csikászatból évenként. Vermeket tartottak, abban
tárolták, míg nem jöttek a kereskedők. Az investigációkban viszonylag kevés helyen említik
a csikászatot a haszonvételek között, de annál több helyen csikásztak.

¹⁶⁵ A Tiszaoldal községeiben, a Szabolcsi Mezőségben például sehol nem említik a csikászatot
a haszonvételek között, de néhány község lakói rendszeresen tartoztak uraiknak csikot adni.
A csikászat a Rétközben volt fontos jövedelmi forrás: *Dombrád, Ibrány, Nagyhalász* stb. és más-
hol is, pl. *Egyek*. Lásd bővebben: Kiss, 1961. Lásd még: Berencs, Kanyár, Veresmart lakóinak
vallomásait.

¹⁶⁶ FÉNYES, 1851. I. 189. Búd.

¹⁶⁷ NYÁRÁDY, 1958. 170–214.; KOVÁCS, 1981.

¹⁶⁸ HÁRSFALVI, 1983. 5–6. sz., 55–57.

¹⁶⁹ Lásd *Kopócsapáti és Tiszabездé* investigációját. Szabolcs megye gyümölcsöseiről: HÁRS-
FALVI, 1961.

¹⁷⁰ Nagyhalász, Veresmart, Nagyfalva, Vencsellő stb. lakói emlegetik ezt a lehetőséget.

¹⁷¹ Mándok, Mogyorós, Zsurk.

¹⁷² Gyulaháza, Oros.

¹⁷³ Buj, Paszab.

¹⁷⁴ Nyírpilis, Ópályi.

¹⁷⁵ Ibrány. A sulyomról mint kereskedelmi cikkről: ZOLTAI, 1902.

¹⁷⁶ Hajdúszovát, Polgár, Egyek, Dada, Ibrány.

¹⁷⁷ Berencs, Kanyár, Egyek, Veresmart.

¹⁷⁸ Nyírpilis.

¹⁷⁹ Az úrbérrendezéskor a kamarai birtokokon élő 673 jobbágy közül összesen 2 volt örökös.
Mindkettő Tiszaladányban élt, de mindkettő fél telket használt.

¹⁸⁰ A kamarai jobbágyok által használt telekhányadok: $8/8 = 38$; $7/8 = 0$; $6/8 = 0$; $5/8 = 0$;
 $4/8 = 383$; $3/8 = 0$; $2/8 = 252$; $1/8 = 0$.

¹⁸¹ Különösen a házas zsellérek száma magas. Összesen 205 házas zsellér élt a kamarai birto-
kokon Szabolcsban. A házatlan zsellérek száma: 47. Valamennyien szabadok.

¹⁸² A jobbágyok szolgáltatásairól készített táblázat számsorai a következőképpen rögzítődtek:
a jobbágyok, zsellérek, al- vagy házatlan zsellérek, mint ahogyan az úrbéres telkek száma is,
a hitelesített tabellák adatait rögzítik. A hitelesített tabellák adatsorait rögzítettem a rendezés
után követelhető robot és házbér (cenzus) mennyiségének a feltüntetésekor is. Ez esetben tehát
azzal számolnunk kell, hogy az ígás robotot a földesúr felválthatja gyalog robotra, de akkor egy
ígás robot helyett két gyalogos napszámot követel. Valószínűbb azonban, hogy az ígás robotot
mindig szekerezésre vagy szántásra használták fel a földesurak.

Majdnem megoldhatatlan gondjaim keletkeztek, amikor a rendezés előtti pénzszolgál-
tatást és a rendezés előtt követelhető robot mennyiségét igyekeztem feltüntetni falvanként.
Ahol contractus rögzítette a robot mennyiségét, ott csak egyszerű összeadásra volt szükség, tehát
ez nem okozott gondot. A gond akkor adódott, ha a falu lakói azt vallották, hogy minden második
héten dolgoznak az uraságnak, vagy még inkább: az uraság kívánsága szerint, amikor annak
tetszik. Ilyen esetben 26 robotot vettem alapul, de a heteket csak 5-5 nappal számoltam. Így
jött ki egy évre 130 nap, amit felében ígás, felében pedig gyalog napszámnak tekintettem egy-egy
évre. Tettem pedig ezt azért, hogy lehetőleg ne szakadjak el a természeti, társadalmi valóságtól,
a praktikumtól. Feltételeztem, hogy nemcsak vasárnap, de a jeles egyházi ünnepek alkalmával
sem hajtották ki robotra a jobbágyokat. Másrészt nagy esőkben, havazáskor, tavaszi olvadáskor
stb. feltételezhető, hogy nem tudták robotoltatni a szerencsétleneket. De a jobbágyok munka-
fegyelme, buzgalma, robot-szorgalma sem igen „ostromolta az eget”.

A pénzszolgáltatás összegét csak ott tüntettem fel, ahol ezt lehetőség volt a vallomások alapján pontosítani. Általános tapasztalat Szabolcs megyében, hogy az örökös jobbágyok nem tartoztak uraiknak rendszeres pénzszolgáltatással, legfeljebb a bárány-, disznó- és méhtizeddel. A szabad menetelűek viszont leggyakrabban minden szolgáltatásukat pénzzel váltották meg, ha erre módjuk volt.

A kérdésekről lásd: MAKKAI, 1964.; VARGA J., 1969.

¹⁸³ DANYI—DÁVID, 1960.

¹⁸⁴ Uo. 158—163.

¹⁸⁵ Szabolcs megyében a céhek akkor kezdtek megszerveződni, amikor azok már akadályozói voltak máshol a gazdasági fejlődésnek. Erről bővebben EPERJESSY, 1967. 24., 48—49., 52—55., 75.

¹⁸⁶ Az urbárium rendelkezése szerint a földesúr 3 személyt nevezhet a bírói tisztre, akik közül a falu lakosai, földesúr vagy tiszte jelenlétében, szabadon választhatnak bírót. Az uraságnak azonban joga volt a bírót letenni, „rossz magaviselete” esetén. Azt viszont a földesúr döntötte el, hogy mit ért ő rossz magaviseleten. Az esküdteket és a jegyzőt (notáriust) a lakosok földesúri beavatkozás nélkül választhatták, és el is bocsáthatták őket.

¹⁸⁷ CSERVENYÁK, 1969. *Barta István: Korai örökváltság szerződések. Agrártörténeti Szemle, 1961. 95—96. Szohor Pál: Nyíregyháza város története. (In: Nyíregyháza az örökváltság századik évében. Szerk.: Szohor Pál, Nyíregyháza, 1924.); FÉNYES, 1851. III. 150—153. LUKÁCS Ö., 1886. 227. A földesúri jogok megszerzése természetesen nem volt egyszerű, különösen sok bonyodalomra adott okot 1803 és 1824 között, amikor még csak a Dessewffy családtól váltakozott meg Nyíregyháza. 1824-től azonban Nyíregyháza a földesúri jogokat, így az igazságszolgáltatást is önmaga gyakorolta. E kérdéskörre: *Orosz István: Az örökváltság eszméje és gyakorlata. (In: Tanulmányok Nyíregyháza újkori történetéből. Szerk.: Hársfalvi Péter és Mann Miklós.) Nyíregyháza, 1976. Lásd még: Hársfalvi Péter: Az önkormányzat Nyíregyházán a XVIII—XIX. században. Bp. 1982. 9—47.**

¹⁸⁸ A szaporodó számú honoráciorok a későbbiek során gyakran okoztak gondot az összeíróknak. Kiváltságoltaknak tekintették magukat, a föld népével nem óhajtottak adózni, de a nemesi subsidiumokat sem akarták viselni. 1832/36-ra a számuk országosan oly mértékig megszorodott, hogy az országgyűlésnek komoly gondot okozott társadalmi hovatartozásuk eldöntése. Lásd erre bővebben: KOSSUTH, O. T. IV. k. 214—226.

¹⁸⁹ Lásd: *Conscriptio judeorum, 1785. Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, Fasc. 35. Nr. 92.; Zsidó-összeírás, 1848. Uo. IV. B. 109.*

¹⁹⁰ A táblázat adatai a következőképpen állottak össze: a jobbágyok, zsellérek, alzsellérek 1772-es számát a paraszti bevallások 1772-es számsoraiból vettem, amelyek megyei összesítőjét a Szabolcs-Szatmár megyei Levéltár őrzi, a már többször idézett számon. Az 1773-as tabellák számsora magukban a tabellákban található. A bentlakó nemesek 1774-es adatai. Az adómentes funduson élő nemesek összeírása. Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, 1774. Fasc. 35. Nr. 68. Az *extraneus* nemesek községsoros adatait az 1773-as jobbágytartó nemesek tabellában szereplő névsorának az 1774-es összeírással való összevetése révén kaptam meg. Az 1785-ös családszámok és a tényleges népesség számsorai: DANYI—DÁVID, 1960. 158—163. Ugyanez a népszámlálási kiadvány az alapja az 1785-ös nemesi számsornak, mint ahogyan a 18. évüket betöltött paraszt és zsellér számsornak is. Az egy családra eső lélekszámok az 1785-ös állapotot tükrözik. Az úrbéresek jogállását az 1773-as tabellák őrzik. Rövidítések: *ő.*: örökös; *sz.*: szabad menetelű.

Itt szeretném tudatosítani, hogy az 1785-ös népszámlálás a társadalom minden rétegét felfoeli: férfiakat, nőket, gyerekeket, minden rangú és rendű, minden vallású embert — kivéve a zsidókat, akik távollevőkként említettnek —, míg a többi számsor csak egy-egy rétegét a társadalomnak. Ezért különös figyelemmel és fenntartással kell a következtetéseket kezelniünk.

¹⁹¹ Az adómentes funduson élő nemesek összeírása. Sz-SzmL, IV. A. 1., Acta politica, Fasc. 35. Nro. 68., 1774.

¹⁹² DANYI—DÁVID, 1960. 163.

¹⁹³ A kiadvány és az itt idézett számsorok közti különbség oka az a négy település, amelyik 1773 óta szerveződött Szabolcs megyében.

¹⁹⁴ DANYI—DÁVID, 1960. 158—163. és az 1. sz. táblázat tanúságai.

¹⁹⁵ Nemcsak számbavették. A jobbágytartó nemeseknek vagy képviselőiknek ott is kellett lenni az úrbérrendezéskor, hogy cáfolják vagy erősítsék a parasztok állításait.

¹⁹⁶ Szabolcs megyei nemesek összeírása, 1774. Sz-SzmL, IV. Acta politica, Fasc. 35. Nr. 68. Az összeírás igazságtartalmához és elemzéséhez hozzátartozik, hogy nem szerepelnek benne azok a nemesek, akik adóalapot képező funduson éltek (armalisták, jobbágytelken ülők stb.), mert az adómentesek számának megállapítása céljából készült az összeírás.

¹⁹⁷ Az általunk vizsgált területen 6755, mert a 6803-ban benne szerepel az általunk nem vizsgálható Lugos, Tetétlen, Árkus és Acsád adatsora is.

¹⁹⁸ Szabolcs megyében is, mint az ország többi megyéjében, részben a nemesi felkelések kapcsán keletkezett nemesi összeírások — a XIX. sz. elején —, és az 1832/36. évi, majd az 1839/40. évi országgyűlés költségeinek a kivetését célzó összeírások alapján nyerhetünk bepillantást a nemesség gazdasági, társadalmi tagozódásába.

¹⁹⁹ Ilyenek a nemesi közbirtokossághoz tartozó családok többségei. Lásd erre Pap, Bököny, Újfehértó, Balkány, Földes stb. nemesi közbirtokosságait.

²⁰⁰ HÁRSFALVI, 1983.

²⁰¹ A munkalehetőségről így vallanak a máriapócsi jobbágyok az investigatióban: „az magok helyegekben is, pénzért dolgot kaphatnak, de nagyobb bér kedviért a hegyallyára is járnak kapálni”.

²⁰² Itt-ott egész falvak az egyház kezén vannak, mint például az egri püspökségén Egyek és Polgár. E két községben 327 jobbágy szolgál, mind szabadmenetelű. Ugyanakkor négy községben — Dombrád, Tass, Veresmart, Eszeny — van 1-1 jobbágya a mocsári pálosoknak, akik közül az eszenyi és veresmarti 1/8 telkes, a tassi 3/8-os, a dombrádi 4/8-os. Ezek a telkek bizonyára hagyatékolás vagy zálog révén kerültek a convent birtokába. Hasonló a helyzete az újhelyi pálosoknak, és csak valamivel gazdagabbak a leleszi convent szabolcsi birtokai.

²⁰³ A jogi személyek jobbágysai szinte kivétel nélkül írásos vagy szóbeli szerződésben rögzített pénzüsszeggel váltják meg szolgáltatásaikat, főleg a robotjukat, bár van közöttük örökös jobbágy is. A Kamarának 2 örökös jobbágya van, az egyháziaknak viszont 47.

²⁰⁴ A magánföldesurak közül elsősorban azok kötöttek szerződést jobbágyaikkal, akik több községben birtokoltak határrészeket, pusztákat, de nem tartották érdemesnek majorkodni azon a birtokukon; vagy pedig pusztájuk volt, amit szabad menetelű jobbágyokkal igyekeztek megnepesíteni, akik csak contractus ellenében, a jobbágyokénál kedvezőbb feltételek mellett vállalták a letelepedést. Lásd erre gróf Károlyi és a Kállay család contractusait.

²⁰⁵ *Báró Dessewffy Sámuel* birtokai: Gemze, Nagyhalász, Nyíregyháza, Szentmihály, Bakta, Jákó, Kisléta, Lórántháza, Ófehértó, Ópályi. *Báró Horváth Józsefné* birtokai: Ágtelek, Bácsaranyos, Kisvárd, Kisvarsány, Komoró, Kopócsapáti, Fényeslitke, Pap, Nyirtass, Veresmart.

²⁰⁶ *Gróf Aspermont*nak például csak Újfehértón van 5 jobbágya, *gróf Butler Gábornak* csak Nádudvaron 3 jobbágya, *gróf Butler Lászlónak* Dombrádon 1 jobbágya, *Döry Gábornak* Veresmarton 1 házas zsellére stb. Természetesen ez alig mond valamit az arisztokraták Szabolcs megyei gazdasági helyzetéről, mert a megyében lévő több mint 90 pusztá nagyobbik hányadát is ők birtokolják.

²⁰⁷ *Vencsellő* lakossága 1773-ban kérvényezte az urbárium bevezetését. *Vencsellő*. Sz-SzmL, IV. A. 1/g. Urbaria. Majd 1776-ban konfliktus keletkezvén a földesúr és a jobbágyok között, oszlani készült a falu. Sz-SzmL, IV. A. 1. Acta politica, Fasc. 31. Nr. 16/1776.

²⁰⁸ Szabolcs megyében az alábbi grófi családok birtokoltak úrbéres földet és úrbéres szolgáló népeket: *Andrássy* család: Balmazújváros, Tiszadob; *gróf Aspermont*: Újfehértó; *gróf Barkóczy* család: Bácsaranyos, Balkány, Nyírmihálydi, Nyírbogdány, Demecser, Jákó, Kisléta és Ópályi; *gróf Butler*: Nádudvar és Dombrád; *Döry* család grófi ága: Gemze, Karász és Veresmart; *gróf Gyulay* család: Bácsaranyos, Kopócsapáti, Nagyvarsány, Gemze; *gróf Haller*: Gyulaháza, Bakta, Jákó, Kisléta, Lórántháza, Ópályi, Érkenéz és Nagymada; *Károlyi* grófok: Gemze, Nyírbátor, Gyulaj és Szamosszeg; *gróf Klobusiczky*: Bácsaranyos, Nagyvarsány, Mihálydi, Demecser, Kisléta és Pócspetri; *gróf Palocsay*: Gyulaháza; *Teleki* grófok: Mogyorós, Anarcs, Báka, Kisvárd, Komoró, Veresmart és Ópályi; *gróf Wandernath*: Ajak, Berencs, Döge, Kisvárd, Fényeslitke és Veresmart; *gróf Zsennyey* család: Gyulaj.

²⁰⁹ Az úrbérrendezés Szabolcs megyei anyagának, és a későbbi határrendezési perek felbukkanó adatainak ismeretében körvonalazódik az a kép, amelyik arról tanúskodik, hogy a jobbágyok Szabolcs megyében sem annyi földet vallottak be 1772–1773-ban, mint amennyit használtak, hanem annál sokkal kevesebbet. A tabellák számsorai tehát fiktívek.

²¹⁰ A Szabolcsban birtokos bárói családok: *Bánffy, Barkóczy, Brémer, Dessewffy, Döry, Eötvös, Ghilányi, Horváth, Inczedy, Toroczky, Zsenyey* famíliák.

²¹¹ Vagyonosabb köznemesi családok: *Bárczy, Bárczay, Balla, Bégányi, Bónis, Csontos, Czikó, Dessewffy, Elek, Fekete, Gencsy, Gyulay, Ibrányi, Jármy, Jóna, Kállay, Komáromy, Komjáthy, Kornis, Krajnyik, Krucsay, Leövey, Melczer, Nagy, Nyiczky, Ormos, Patay, Pláthy, Perényi, Ramocsaházy, Rácz, Sággy, Szepessy, Szikszay, Sziltz, Szláv, Szögyényi, Tahy, Törös, Vay, Zoltán* famíliák.

²¹² Lásd *Tiszalök contractusát* a Szabolcs megyei úrbérrendezés iratai között.

²¹³ Lásd az 1836. évi 12. tc. Ezzel a közös határhasználatot fokozatosan felszámolták szerte az országban, s ez ellen elsősorban nem is a teljes jobbágyok, sokkal inkább a zsellérek, még inkább a bocskoros, taksás és kisbirtokú nemesek tiltakoztak. Számos zenebona robbant ki a rendezés nyomán szerte az országban.

²¹⁴ Ilyen zendülések voltak *Polgár, Nádudvar, Tiszadob, Tiszalök, Máriapócs* községekben. Ezen zendülések okai, eseményei és következményei sincsenek még Szabolcs megyében feldolgozva.

Irodalom

- ACSÁDY, 1950 = ACSÁDY IGNÁC: A magyar jobbágyság története (4. kiadás). Bp. 1950.
- BÁCSKAY—NAGY, 1984 = BÁCSKAI VERA—NAGY LAJOS: Piackörzetek, piacközpontok és városok Magyarországon 1828-ban. Bp. 1984.
- BALASSA, 1973 = BALASSA ISTVÁN: Az eke és a szántás története Magyarországon. Bp. 1973.
- BALOGH—SZENDREY, 1967 = BALOGH JÁNOS—SZENDREY ISTVÁN: Bihar megye benépesülése a török hódoltság után. In: Magyar történeti tanulmányok I. Debrecen 1967. 41—53.
- BELÉNYESY, 1957 = BELÉNYESY MÁRTA: Beregi falutörvények a XVIII. század fordulójáról. Néprajzi Közlemények II. 1—2. 1957.
- BOROVSZKY = BOROVSZKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai, Szabolcs vármegye. Bp. é. n. [1900.]
- BULLA, 1962 = BULLA BÉLA: Magyarország természeti földrajza. Bp. 1962.
- CHOLNOKY = CHOLNOKY JENŐ: Magyarország földrajza. Bp. é. n.
- CSERVENYÁK, 1969 = DR. CSERVENYÁK LASZLÓ: Nyíregyháza örökváltása. Nyíregyháza, 1969.
- DANYI—DÁVID, 1960 = DANYI DEZSŐ—DÁVID ZOLTÁN (szerk.): Az első magyarországi népszámlálás (1784—1787). Bp. 1960.
- DÁVID, 1968 = DÁVID ZOLTÁN: Adatok a mezőgazdasági termelés nagyságáról 1786—1789. Történeti Statisztikai Évkönyv 1965—1966. Bp. 1968.
- Debrecen története* = RÁ CZ ISTVÁN (szerk.): Debrecen története 1693—1849. 2. Debrecen 1981.
- ECSEDI: Poros ország-
utakon = ECSEDI ISTVÁN: Poros országutakon. Útirajzok. Debrecen, é. n.
- ECSEDI: A Hortobágy... = ECSEDI ISTVÁN: A Hortobágy puszta élete. Debrecen, é. n.
- ECKHART, 1925 = ECKHART FERENC: Mária Terézia és a magyar parasztkérdés. Klebelsberg emlékkönyv. Bp. 1925. 499—512.
- ECKHART, 1956 = ECKHART FERENC: A bécsi udvar jobbágypolitikája 1761—1790. Sz. 1956. 1—2. sz.
- ECKHART, 1958 = ECKHART FERENC: A bécsi udvar gazdaságpolitikája Magyarországon (1780—1815). Bp. 1958.
- EMBER, 1935 = EMBER GYŐZŐ: Mária Terézia úrbérrendezése és az államtanács. A gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve, V. évf. Bp. 1935. 103—149.
- EPERJESSY, 1967 = EPERJESSY GÉZA: Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686—1848. Bp. 1967.
- ERDÉSZ, 1974 = ERDÉSZ SÁNDOR: Nyírség. Bp. 1974.
- ÉBLE, 1893 = ÉBLE GÁBOR: Károlyi Ferenc gróf és kora I. Bp. 1893.
- FAZEKAS, 1975 = DR. FAZEKAS ÁRPÁD: Orvosi emlékek Szabolcs-Szatmárban. Nyíregyháza, 1975.
- FELHŐ, 1957 = FELHŐ IBOLYA: A Mária Terézia úrbérrendezés során készült adat-

- felvételek. A történeti statisztika forrásai. (Szerk.: Kovacs József.) Bp. 1957. 200–223.
- FELHŐ, 1970 = FELHŐ IBOLYA (szerk.): Az úrbéres birtokviszonyok Magyarországon Mária Terézia korában I. Dunántúl. Bp. 1970.
- FELHŐ–VÖRÖS, 1961 = FELHŐ IBOLYA–VÖRÖS ANTAL: A helytartótanácsi levéltár. Bp. 1961.
- FÉNYES, 1851 = FÉNYES ELEK: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.
- FRISNYÁK, 1979 = FRISNYÁK SÁNDOR (szerk.): Földrajzi olvasókönyv. 2. Nyíregyháza, 1979.
- FÜR, 1965 = FÜR LAJOS: Jobbágyföld—parasztföld. Szabó István (szerk.): A parasztság Magyarországon a kapitalizmus korában, 1848–1914. 1–2. Bp. 1965. 1. k. 33–153.
- GOMBÁS, 1967 = GOMBÁS ANDRÁS: Az 1850. évi szentmihályi parasztfelkelés. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, VIII–IX. 1965–1966. Bp. 1967. 85–112.
- GRÓF—NIKLAJ = GRÓF IMRE—NIKLAJ PÉTER: Magyarország tájegységei. Bp. é. n.
- GYARMATHY, 1979 = GYARMATHY ZSIGMOND: A Felső-Tisza-vidék ősi átkelőhelyei. Frisnyák Sándor (szerk.): Szabolcs-Szatmár megyei földrajzi olvasókönyv. 2. Nyíregyháza, 1979. 121–131.
- GYIMESI, 1975 = GYIMESI SÁNDOR: A városok a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában. Bp. 1975.
- GYÖMREI, 1957 = GYÖMREI SÁNDOR: A kereskedelmi tőke kialakulása és szerepe Pest-Budán 1849-ig. In: Tanulmányok Budapest múltjából III. Bp. 1957.
- HÁRSFALVI, 1961 = HÁRSFALVI PÉTER: Szabolcs megyei gyümölcsfaadatok 1781-ből. Agrártörténeti Szemle, 1961. 86–93.
- HÁRSFALVI, 1983 = HÁRSFALVI PÉTER: A magyar Lourdes: Máriapócs. História, 1983. 5–6. sz.
- HORVÁTH, 1840 = HORVÁTH MIHÁLY: Az ipar és kereskedés története Magyarországon. Budán. MDCCCXL.
- KISS, 1961 = KISS LAJOS: Régi Rétköz. Bp. 1961.
- KOSSUTH, O. T. = KOSSUTH LAJOS: Országgyűlési Tudósítások I–V. Bp. 1948–1961.
- KOVÁCS, 1981 = KOVÁCS ÁGNES: Iratok a nyírségi salétromtermelés történetéhez a Rákóczi-szabadságharc idején. Vaja, 1981.
- KÓSA—FILEP, 1978 = KÓSA LÁSZLÓ—FILEP ANTAL: A magyar nép táji-történeti tagolódása. (4. kiadás) Bp. 1983.
- LEHOCZKY, 1895 = LEHOCZKY TIVADAR: Német települések Bereg-megyében. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle, 1895.
- LENGYEL, 1936 = LENGYEL IMRE: A balmazújvárosi német település. Debrecen, 1936.
- LUKÁCS Ö., 1886 = LUKÁCS ÖDÖN: Nyíregyháza szabad kiváltságolt város története. Nyíregyháza, 1886.
- LUKÁCS Zs., 1937 = LUKÁCS ZSÓFIA: A szerződéses jobbágyok helyzete hazánkban a XVIII. század folyamán az úrbérrendezésig. Bp. 1937.
- MAKKAI, 1964 = MAKKAI LÁSZLÓ: Robot—summa—taxa. Történelmi Szemle, 1964. 333–337.
- NAGY E., 1957 = NAGY ERZSÉBET: A paraszti áruértékesítés problémái az úrbérrendezés idején Magyarországon. Annales Universitatis Scientiarum Budapestiensis de Rolando Eötvös nominatae. Sectio historia I. Bp. 1957.
- NAGY L., 1828 = LUDOVICUS NAGY: Notitiae politico-geographico-statisticae Inclyti Regni Hungariae, Partiumque eidem adnexarum I–II. Buda, 1828–29.
- NYAKAS, 1974 = NYAKAS MIKLÓS: A hajdúváros pusztulásától a jobbágyfelszabadításig, 1717–1848. In: Polgár története. Polgár, 1974. 134–226.
- NYÁRÁDY, 1958 = NYÁRÁDY MIHALY: Salétromfőzés Szabolcs megyében a 16–19. században. In: A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve I. Nyíregyháza, 1958. 170–214.
- PÁPAI, 1963 Magyarország népe... = PÁPAI BÉLA: Magyarország népe a feudalizmus megerősödése és bomlása idején (1711–1867). In: Magyarország történeti demográfiaja. (Szerk.: Kovacsics József.) Bp. 1963.

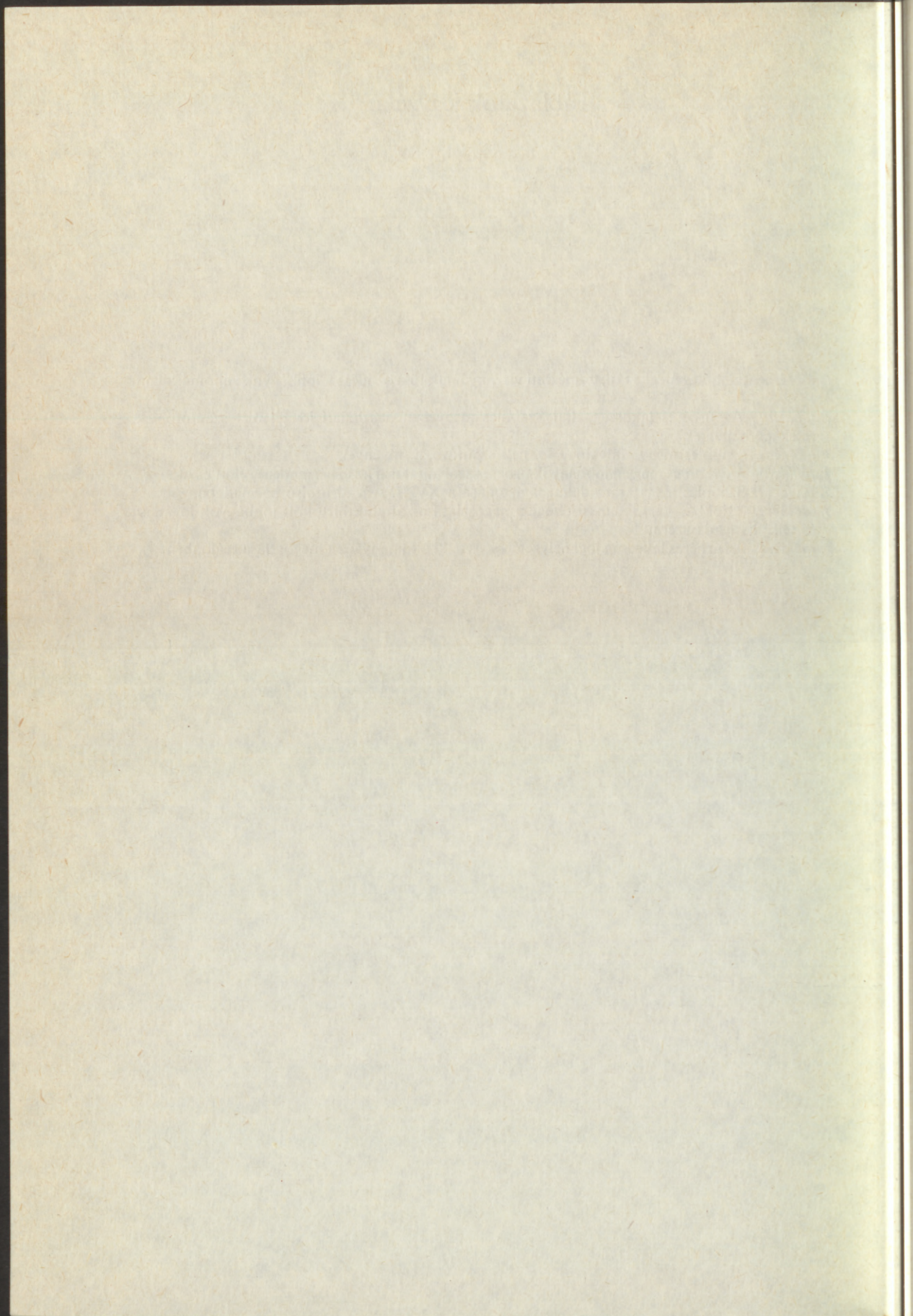
- PAPP, 1939 = PAPP GYÖRGY: Szabolcsi görög katolikus parochiák. In: Szabolcs vármegye. Bp. 1939.
- PENYIGÉY, 1957 = PENYIGÉY DÉNES: A dohány elterjedése, hazai termesztésének kialakulása. Bp. 1957.
- PERJÉS, 1963–1964 = PERJÉS GÉZA: Terméseredmény vizsgálatok. Történeti Statisztikai Évkönyv 1963–1964.
- PETRÓCI, 1965 = PETRÓCI SÁNDOR: Pest megye újjátelepülése 1711–1760. In: Pest megye múltjából. (Szerk.: Keleti Ferenc, Lakatos Ernő, Makkai László.) Bp. 1965. 95–151.
- Polgár története* = BENCSIK JÁNOS (szerk.): Polgár története. Polgár, 1974.
- SÁNDOR, 1973 = SÁNDOR PÁL: A birtokrendezési periratok. Bp. 1973.
- SCHMOTZER, 1939 = SCHMOTZER PÁL: Adatok Szabolcs vármegye katolicizmusához. In: Szabolcs vármegye. Bp. 1939.
- SOÓS, 1941 = SOÓS IMRE: Az úrbéri birtokrendezések eredményei Sopron megyében. Sopron, 1941.
- SOÓS, 1957 = SOÓS IMRE: A jobbágyföld sorsa Heves megyében a XVIII. században. Eger, 1957.
- SOÓS 1958 = SOÓS IMRE: A jobbágyföld helyzete a szolnoki Tiszatájon 1711–1770. Szolnok, 1958.
- SPIRA, 1952 = Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711–1790. (Szerk.: Spira György.) Bp. 1952.
- SPIRA, 1958 = SPIRA GYÖRGY: A Pest megyei parasztság 1848 előtti rétegződéséhez. Századok, 1958. 5–6. sz. 625–643.
- SZABÓ D., 1925 = SZABÓ DEZSŐ: Mária Terézia és a parasztlak. Klebelsberg emlékkönyv. Bp. 1925. 513–514.
- SZABÓ D., 1932 = SZABÓ DEZSŐ: A megyék ellenállása Mária Terézia úrbéri rendeleteivel szemben. Bp. 1932.
- SZABÓ D., 1933 = SZABÓ DEZSŐ: A magyarországi úrbérendezés története Mária Terézia korában I. Bp. 1933.
- SZABÓ I., 1940 = SZABÓ ISTVÁN: A magyar parasztság története. Bp. 1940.
- SZABÓ I., 1941 = SZABÓ ISTVÁN: A magyarság életrajza. Bp. 1941.
- SZABÓ I., 1948 = SZABÓ ISTVÁN: A jobbágybirtok problémái 1848–49-ben. In: Szabó István (szerk.): Tanulmányok a magyar parasztság történetéből. Bp. 1948.
- SZABÓ I., 1976 = SZABÓ ISTVÁN: Jobbágyok–parasztlak, Értekezések a magyar parasztság történetéből. Bp. 1976.
- SZENDREY, 1963 = SZENDREY ISTVÁN: A jobbágyság gazdálkodása a derecskei uradalomban a XVIII. században. Agrártörténeti Szemle, 1963. 5.
- TAGÁNYI, 1894 = TAGÁNYI KÁROLY: A földközösség története Magyarországon. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 1894.
- TAKÁCS, 1964 = TAKÁCS LAJOS: A dohánytermesztés Magyarországon. Bp. 1964.
- Tanulmányok a falusi közösségekről* = Tanulmányok a falusi közösségekről. (Írták: Bolla Ilona, Csizmadia Andor, Degré Alajos, Horváth Pál.) Pécs, 1977.
- TÓTH, 1974 = TÓTH ENDRE: A Tiszakönyök történelméhez. Miskolc, 1974.
- VARGA A., 1958 = VARGA ANTAL: Balmazújváros története 1945-ig. Debrecen, 1958.
- VARGA J., 1952 = VARGA JÁNOS: A földközösség megerősödése és bomlása a 18. században. In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711–1790. Bp. 1952.
- VARGA J., 1959 = VARGA JÁNOS: Az úrbéres föld mennyiségének változása Bihar megyében az úrbérendezés és 1836 között. Agrártörténeti Szemle, 1959. 1–4. sz.
- VARGA J., 1967 = VARGA JÁNOS: A jobbágyi földbirtoklás típusai és problémái 1767–1849. Bp. 1967.
- VARGA J., 1969 = VARGA JÁNOS: Jobbágyrendszer a magyarországi feudalizmus kései századaiban, 1556–1767. Bp. 1969.
- VERES M., 1961–1962 = VERES MIKLÓS: Szabolcs megye népességi viszonyai a XVIII. szá-

- zadban. In: Történeti Statisztikai Évkönyv 1961–1962. Bp. 1962. 159–191.
- VERES P.: Szülőházam... = VERES PÉTER: Szülőházam, „Hortobágy mellyéke”. Bp. 1968.
- VONHÁZ, 1931 = VONHÁZ ISTVÁN: A szatmár megyei német telepítés. Pécs, 1931.
- VÖRÖS, 1952 = VÖRÖS KÁROLY: Az 1765–66-i dunántúli parasztmozgalom és az úrbérrendezés. In: Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon 1711–1790. Bp. 1952.
- VÖRÖS, 1969 = VÖRÖS KÁROLY: Parasztmozgalmak Zala megyében a XIX. század első felében. Zalaegerszeg, 1969.
- WEIDLEIN, 1937 = WEIDLEIN JÁNOS: A tolnamegyei telepítések. Pécs, 1937.
- WELLMANN, 1933 = WELLMANN IMRE: A gödöllői Grassalkovich-uradalom gazdálkodása, különös tekintettel az 1770–1815. esztendőkre. Bp. 1933.
- WELLMANN, 1961 = WELLMANN IMRE: Földművelési rendszerek Magyarországon a XVIII. században. Agrártörténeti Szemle, 1961. 355–363.
- WELLMANN, 1965 = WELLMANN IMRE: Pest megye parasztsága és az úrbérrendezés. In: Pest megye múltjából. (Szerk.: Keleti Ferenc, Lakatos Ernő, Makkai László.) Bp. 1965. 155–202.
- WELLMANN, 1967 = WELLMANN IMRE: A parasztnép sorsa Pest megyében kétszáz évvel ezelőtt tulajdon vallomásainak tükrében. Bp. 1967.
- WELLMANN, 1979 = WELLMANN IMRE: A magyar mezőgazdaság a XVIII. században. Bp. 1979.
- WELLMANN, 1982 = WELLMANN IMRE doktori disszertációjának vitája. Agrártörténeti Szemle, 1982. 3–4. sz. 428–455.
- ZIMÁNYI, 1963–1964 = ZIMÁNYI VERA: Gabona terméseredmények a Batthyány-uradalmakból (XVII–XIX. század). Történeti Statisztikai Évkönyv 1963–1964. Bp. 1964.
- ZIMÁNYI–MAKKAI–KIRILLY–N. KISS, 1968 = ZIMÁNYI VERA–MAKKAI LÁSZLÓ–KIRILLY ZSIGMONDNÉ–N. KISS ISTVÁN: Mezőgazdasági termelés és temelékenység Magyarországon a késői feudalizmus korában. Agrártörténeti Szemle, 1968.
- ZOLTAI, 1902 = ZOLTAI LAJOS: Debrecen 200 év előtt. Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, 1902.



Táblázatok jegyzéke

1. táblázat. Szabolcs megye táji, természeti viszonyainak tükröződése a jobbágyok vallomásaiban, 1772-ben
2. táblázat. Az úrbéres lakosság által Szabolcs megyében használati joggal bírt szántóföldek, rétek és beltelkek
3. táblázat. Szabolcs megye falvaiban termelt szántóföldi növények
4. táblázat. A Szabolcs megyei jobbágyok úrbéres szolgáltatásai az úrbérrendezés előtt és után
5. táblázat. Szabolcs megye társadalmi tagozódása a XVIII. század utolsó harmadában
6. táblázat. A jobbágytartó nemesi rétegek megoszlása az általuk birtokolt jobbágyok jogállása és telki hányada szerint
7. táblázat. Az úrbéres lakosság jogi helyzetének és telki állományának megoszlása régióként



A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat igazgatója
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat végezte

Felelős vezető: Zöld Ferenc

Budapest, 1991

Felelős szerkesztő: De Coll Lajos

Műszaki szerkesztő: Rigó Zsuzsanna

Nyomdai táskaszám: 18867

A fedéltervet készítette: Székely Edit

Kiadványszám: 2790

Megjelent: 20,74 (A/5) ív terjedelemben

2383-3

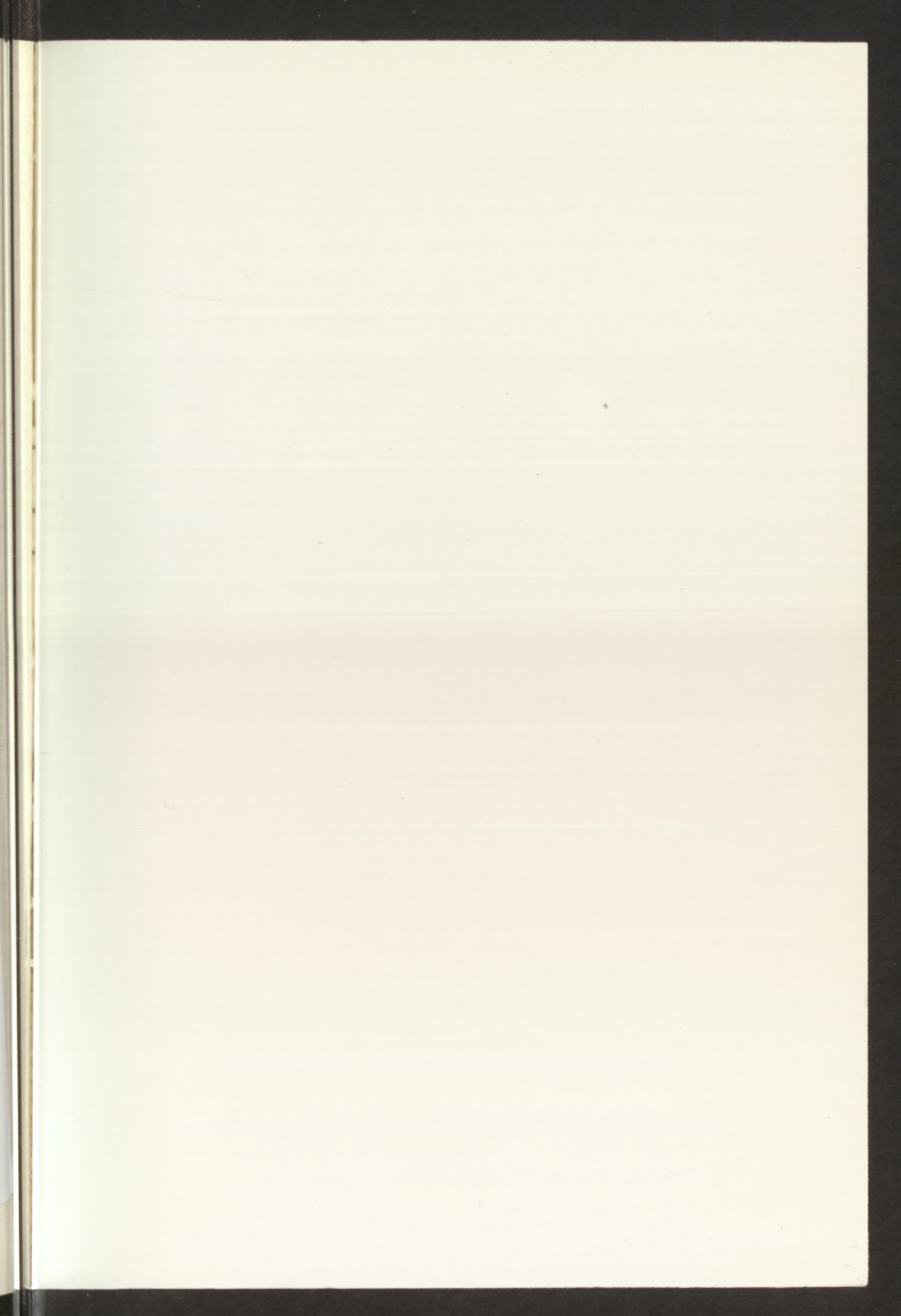
TAKÁCS PÉTER

ÚRBÉRESEK VALLOMÁSA SZABOLCSBAN

1772

A XVIII. századi magyar társadalom történetének kiemelkedő eseménye volt az úrbérrendezés. A faluról falura járó összeíró biztosok Szabolcsban 140 községben kérdezték meg a lakosokat a használt földek nagysága felől. Külön jelentőséget kölcsönöz az akkori eseménynek, hogy – a feudális korban először – ezúttal nem az uralkodó osztály tagjai, hanem maguk a jobbágyok és a zsellérek nyilatkoztak a földhasználattal kapcsolatos terhekről. Ekképpen a vallomások az életviszonyok számos összefüggését tárják fel a Mária Terézia korabeli időkben: többek között rávilágítanak a paraszti társadalom tagozódására, a városiasodás hiányaira.

Takács Péter hatalmas forrásanyagra támaszkodó dolgozata nagy érdeklődésre számíthat a gazdaság- és helytörténészek körében.



In Nomine Sanctissime Trinitatis, et Individuitate Unitatis, Soli
Deo Gloria, nunc, et in Secula seculorum. 6

En Lent Áronomeli kegyelmességeiből, En Ábrányi Ferencz, mást in Anno
Domini 1756 keddekem Leírom, s jo rendben vennem, keres Jóságos
Kármak: s örökiségemnek pámat, rendit, es aradnak Divalitas, it, ke
vés jóvedelmít, Póhájsokat, Censusat, Contribuciókat, Polgálsalgydát
es egyéb mineműsegeket, hogy az én helyem után, edes Maradékom, annyi
val könyvetben, jót utra mádon, tudhassák, bírassák, abalmazhassák, epít
hessek, es igazgathassák egy más kiút akadály nélkül.

En Jöránziak egy Jörál mindennemű labort, prestálmak, söt Jegery Ányan
Uram díszében, egyetlen egy rendelt napjok sem jót Sabadságra
hanem immár én, mindenképpen, Lenteiket Komfakat, nékiék adtam,
hogy aradon a Napokon magadnak Polgályarad, az Szabatsón, es Be
ker, kerer kivül, Aréit eber eket maradékom is meg tartózik, de ugyhogy
ékek is az Nagy Napot igazán meg Polgályák.

Semminemű veteményekeitől, ezek, a Földes Urmak Doromat nem adnak,
Ha kimek ékár Dyzmaja vagyon is, Ekedőben trak egyel tartó
dik az Földes Urmak válafton, az rátkötül penigk tizenket pengő
minden Dyzmótul. En Szalom hal arának, hasonfete az Földes Ure
hasonfete meg a halafete Szalom Hálót penig a hátkül ledtak venni.

En hogy halat a két a Bárdon kivül, fogmak arának harmada
a Földes Urmak éppen. De az mellyet a Bárdon fogmak arának
éppen felet adják, akár halul, akár peng pengül atánya jót venni.
Tavasszal minden külön kenyeres ember egy saék Szalommal tar
tozik, akár peng Den. 70. Item, minden külön kenyeres em
ber, egy saék Kombrál tartozik öffel. Item minden külön kenyeres
ember, Haraisony Tyukjával tartozik. 40⁰⁰ 2. colp⁰⁰ram

Exemplum Copiam cum suo vero et genuino originali in omnia by p⁰⁰un
c⁰⁰ et faustibus conformem esse testatur. Ábrányi S. A. 1772

Cardian, Bepeme de eadem. Jand Grolaus Ormosde eide

Adjunctus Josephus Nagp

Maguel Libr⁰⁰
3

ÚRBÉRESEK VALLOMÁSA SZABOLCSBAN 1772

TAKÁCS PÉTER